BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - ROMAN

ÖTEKİ BEN

DOSTOYEVSKİ

ÇEVİREN: GÜNAY KILIZIRMAK

DÜNYA KLASİKLERİ

ÖTEKİ BEN

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ (1821-1881): RUS ROMANCI VE ÖYKÜ YAZARI. ÇOCUKLUĞU SARHOŞ BİR BABA İLE HASTA BİR ANNE YANINDA GEÇTİ. OKULU BİTİRDİKTEN SONRA EDEBİYATLA UĞRAŞMAK İÇİN ASKERLİKTEN AYRILAN YAZAR, ÇAR 1. NİKOLAY'IN BASKICI YÖNETİMİNE KARŞI REFORM HAREKETLERİNE KATILDI. İDAM EDİLMEKTEN SON ANDA KURTULMASI, DOSTOYEVSKİ'NİN ÜZERİNDE DERİN İZLER BIRAKTI. *VREMYA* VE *EPOHA* ADLI İKİ DERGİ ÇIKARDI. İNSANIN İÇ DÜNYASININ EN GİZLİ KÖŞELERİNİ USTACA ANLATAN YAPITLARIYLA 20. YY. ROMAN ANLAYIŞINI DERİNDEN ETKİLEYEN YAZARIN ÖNEMLİ ESERLERİNDEN BAZILARI; İLK ROMANI *İNSANCIKLAR*, *BEYAZ GECELER*, *EZİLENLER*, *ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR*, *KUMARBAZ*, *KARAMAZOF KARDEŞLER* VE *BUDALA*'DIR.

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜMANLIK BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRMEYE DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEME VE TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VERDİĞİ SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SİYAH YAYINLARI'NIN DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2009 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE'NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ÖMER ASIM AKSOY ÖDÜLÜ'NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

GÜNAY KIZILIRMAK: 1981'DE HAYMANA'DA DOĞDU. 1994 YILINDA AİLESİYLE BİRLİKTE KUZEY KAFKASYA'DAKİ ADIGEY BÖLGESİNE YERLEŞTİ. ORTA ÖĞRENİMİNİ BURADA TAMAMLADIKTAN SONRA ADIGEY DEVLET ÜNİVERSİTESİ'NDE RUS FİLOLOJİSİ OKUDU. ÜNİVERSİTEDEN SONRA EDEBİYAT ÇEVİRİLERİYLE UĞRAŞTI. 2006 YILINDAN BU YANA ANKARA'DA YAŞIYOR. ÇEVİRDİĞİ KİTAPLAR ARASINDA PUŞKİN'DEN *YÜZBAŞININ KIZI*, DOSTOYEVSKİ'DEN *ÖTEKİ BEN*, GOGOL'DEN *ÖLÜ CANLAR*, TURGENYEV'DEN *BABALAR VE OĞULLAR*, ÇEHOV'DAN *SEÇME ÖYKÜLER*, TOLSTOY'DAN *HACI MURAT* VARDIR.

REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

TÜRKÇE REDAKSİYON

YÜKSEL ÖZBEK: 1948'DE DOĞDU. *MİLLİYET*, *RADİKAL*, *GÜNEŞ*, *GÜNDEM*, *AKŞAM*'IN DA ARALARINDA OLDUĞU ÇEŞİTLİ GAZETELERDE REDAKTÖRLÜK VE EDİTÖRLÜK

YAPTI. ŞU AN BİR İNTERNET GAZETESİNDE YAYIN YÖNETMENLİĞİ GÖREVİNİ SÜRDÜRMEKTEDİR.

TASHİH

ESEN GÜRAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI VE TURGUT YAYINCILIK'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. BORDO SİYAH DIŞINDA İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI VE CUMHURİYET KİTAPLARINA DA DIŞARIDAN DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

YAYINCI SERTİFİKA NO 15553 **ISBN** 978-605-4439-27-0

BASIM TARİHİ: İSTANBUL – TÜRKİYE 2011

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT
MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE
TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75 MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com

BASKI: EZGİ MATBAACILIK SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ.
SANAYİ CAD. ALTAY SOK. NO:10 ÇOBANÇEŞME/YENİBOSNA-İST.
TEL: (0212) 452 23 02 - 654 94 18 FAKS: (0212) 654 94 13
HALKALI V. D. 3840046734 e-mail: ezgimatbaa@gmail.com

ÖTEKİ BEN

DOSTOYEVSKİ

ÇEVİREN: GÜNAY KIZILIRMAK
DÜNYA KLASİKLERİ

ROMAN

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

(D. 11 Kasım 1821, Moskova – Ö. 9 Şubat 1881, Petersburg)

Rus romancı ve öykü yazarı. İnsanın iç dünyasının en gizli köşelerini ustaca anlatan eserleriyle 20. yüzyıl roman anlayışını derinden etkilemiştir.

Babası Yoksullar Hastanesi'nde çalışan eski bir ordu cerrahı, annesi ise bir tüccarın kızıydı. Çocukluğu, zorba ve çoğu zaman sarhoş bir babayla hasta bir anne arasında geçti. On beş yaşındayken annesini yitirdi, katı disiplinli Petersburg Mühendislik Okulu'na gönderildi. 1839'da aniden babasını kaybeden yazar, okulu bitirdikten hemen sonra edebiyatla uğraşmak için askerlikten ayrıldı.

1846'da yazdığı ilk romanı *Bedny Lyudi*'yi (İnsancıklar) bir arkadaşı aracılığıyla ünlü edebiyat eleştirmeni Vissarion Belinski'ye gönderdi. Dostoyevski'nin, roman kahramanının gizli dünyasını yansıtmadaki ustalığını öven eleştirmen, onun, gelecekte büyük bir yazar olabileceğini belirtti. İlk yapıtıyla kazandığı ünden sonra girdiği edebiyat çevrelerinde kişisel görünümüyle etkili olmayı başaramayan yazar, alışık olmadığı bu toplumsal ortamdan kaçmak için edebiyat çalışmalarını sürdürdü ve *Dvoynik*'i (Öteki; 1846) yazdı; ancak, bu roman, Belinski'nin desteğini yitirmesine neden oldu. Ardından gelen *Hazyayka* (Ev Sahibesi;1847), *Byelie noçi* (Beyaz Geceler; 1848) ve *Slaboye Sertze* (Bir Yufka Yürekli; 1848) adlı eserleri de umduğu ilgiyi uyandırmadı.

Çar I. Nikolay'ın baskıcı yönetimine karşı reform hareketlerine katılan Dostoyevski, 1847'den sonra Mihail Petraşevski'nin evinde düzenlenen haftalık toplantılara katılmaya başladı. Çarlık yönetimi, Nisan 1849'da, Petraşevski Grubu üyelerinin tutuklanmasını emretti. Uzun bir soruşturmanın ardından, Dostoyevski'nin de aralarında bulunduğu yirmi bir kişinin kurşuna dizilmesine karar verildi. İdam hazırlıkları sırasında, cezaların indirildiğine ilişkin Çarlık fermanı geldi. Yaşadığı korku dolu anlar, yazarda silinmez izler bıraktı. Dostoyevski'nin ölüm cezası, Sibirya'nın Omsk bölgesinde dört yıl ağır hapse ve er rütbesiyle dört yıl askerlik hizmetine çevrildi. 1854'te serbest kaldıktan sonra Sibirya'nın Semipalatinsk kasabasında askerlik hizmetine başladı; bu dönemde yazdığı *Dyadyuşkin Son* (Amcamın Rüyası; 1859) ve *Selo Stepançikovo i evo obitateli* (Stepançikovo Köyü; 1859) ile edebiyat hayatına geri döndü. Dostoyevski, eleştirmenlerin ilgisini çekmeyen bu iki kitaptan kısa bir süre sonra Petersburg'a geldi; kardeşiyle birlikte Batılılaşma ve Slavcılık akımlarını uzlaştırmayı amaçlayan *Vremya* dergisini çıkarmaya başladı. *Vremya*'da yayımlanan *Zapiski iz myortvogo doma* (Ölüler Evinden Anılar; 1861-62) derginin tanınmasını sağladığı gibi, yazarın eski ününü de canlandırdı. Dostoyevski'nin hapishane hayatının canlı bir anlatımı olan roman, Turgenyev ile Tolstoy'un övgüsüyle karşılandı. Yine *Vremya*'da yayımlanan *Unijennye i oskorblyonnye*'de (Ezilenler; 1861) ailesine ve geleneklere rağmen sevdiği adama kaçan bir kadının öyküsünü anlattı; eleştirmenlerin kızgın tepkilerine hedef oldu. Ancak kitap, okuyucu kitlelerince beğenildi. Dergiden sağladığı gelirle 1862 yazında hayalini kurduğu yurtdışı gezisini gerçekleştirme olanağı bulan Dostoyevski, Fransa, İngiltere ve İtalya'yı kapsayan bu kısa süreli gezinin etkisiyle *Zimniye zametki o letnih vpeçatleniyah* (Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları; 1863) adlı makalesini yazdı. Çarlık yönetimi aynı yıl *Vremya*'yı kapatınca, ertesi yıl kardeşiyle birlikte *Epoha* adlı bir dergi çıkardı ve ilk sayısında *Zapiski iz podpolya* (Yeraltından Notlar; 1864) adlı romanı yayımlanmaya başlandı. 1864 ve 1865 yılları Dostoyevski için zorluklarla geçti. Karısını ve kardeşini kaybetti, borca batmış dergisini kapattı. Alacaklılarının hapis tehditleri üzerine bir yayıncıdan avans alarak Avrupa'ya gitti. Rusya'ya döndükten sonra hızlı bir çalışma temposuyla

1866'da *Prestupleniye i nakazaniye* (Suç ve Ceza) ve kumar tutkusunu ve aşk-nefret ilişkisini işlediği *İgrok* (Kumarbaz) adlı romanlarını yazdı.

Dostoyevski, 1867'de yeniden yurtdışına çıkarak dört yıl ülkesinden uzakta kaldı. Yoksulluk içindeki ağır yaşam koşulları altında, yine bir başyapıt olan ve Rus basınında yer alan bir cinayet davasından yola çıkarak yazdığı *İdiot*'u (Budala; 1868-69) yayımladı. Ardından, *Veçni muj* (Ebedi Koca; 1870) ve *Besi* (Ecinniler; 1872) geldi.

Dostoyevski, *Grajdanin* adlı haftalık bir dergiye yazdığı köşe yazılarını *Dnevnik pisatelya* (Bir Yazarın Günlüğü; 1873-81) başlığıyla 1876'da ayrı bir yayın olarak çıkarmaya başladı. 1875'te yazdığı *Podrostok* (Delikanlı), evlilik dışı bir çocuğun, babasının sevgisini kazanabilmek için gittiği Petersburg'daki serüvenlerini anlatır. Dostoyevski *Bratya Karamazovi*'yi (Karamazof Kardeşler; 1879-80) yazmaya başladığında artık ülke çapında tanınan ünlü bir yazardı. Romanda, çıkarcı bir babanın her biri ayrı annelerden olma dört oğlunun sevgi, nefret, günah ve tutkuları etrafında süren inanç arayışını, Tanrı'ya ulaşma çabalarını temel aldı. 1881'de ölen Dostoyevski, günümüzde de en çok okunan yazarlar arasındadır.

ÖNSÖZ

Öteki Ben ilk olarak, 1846 yılında *Oteçestvennıye Zapiski* (Yurttan Notlar) dergisinin 2. sayısında "Bay Golyadkin'in Maceraları" alt başlığı ile ve F. Dostoyevski imzasıyla yayımlandı.

İnsancıklar isimli ilk romanını bitiren Dostoyevski, 4 Mayıs 1845 tarihli mektubunda ağabeyine şunları yazıyordu: "Eğer ilk roman oturursa, kafamda edebiyat dünyasındaki yerimi sağlamlaştıracak birçok yeni düşünce var." İşte bu düşüncelerden birinin de, *Öteki Ben* öyküsü ile ilgili olduğunu sanıyoruz. Ne var ki, Dostoyevski'nin kendi sözlerine bakılırsa, bu öyküyü yazmaya daha sonra, yani 1845 "yazında", "Belinski'yle[1] tanışmasından sonra" başladı *(Bir Yazarın Günlüğü*, 1877, Kasım. 1. Bölüm, 2. paragraf). 9 Haziran'da Petersburg'dan Revel'e gelip, yaz aylarını ağabeyi M. M. Dostoyevski ve ailesiyle birlikte geçiren yazar, eylül başlarında kaleme aldığı bir mektuptan da anlaşıldığı üzere, yanında kaldığı süre boyunca, ağabeyi ile kitaba dair düşüncelerini paylaşmış, ona bitirdiği bölümleri okumuştu. Söz konusu mektupta kendisini "gerçek bir Golyadkin" olarak niteleyen Dostoyevski, ağabeyine "hemen yarın", *Öteki Ben* ile ilgileneceğini yazıyordu. Birlikte geçirdikleri zamanın son dönemlerinde çalışmasına verdiği arayı kastederek de, bu yavaşlığını şöyle açıklıyordu: "Can sıkıntım, Golyadkin'in işine yaradı. İki düşünce ve yeni bir tez doğdu."

1845 yazında başlayan çalışma, bütün sonbahar ve kış başı boyunca sürdü. Dostoyevski'nin *İnsancıklar*'dan sonraki romanını sabırsızlıkla bekleyen Belinski, yazarın sözlerine göre, "45 sonbaharının başından beri bu yeni çalışmayla çok ilgileniyor"du.

8 Ekim 1845 tarihinde Dostoyevski ağabeyine şunları yazdı: "Yakov Petroviç, Golyadkin karakterine sonuna kadar bağlı kalıyor. Alçağın teki o, yanına yaklaşmak mümkün değil; hazır olmadığını, şimdilik işte öylesine başının çaresine baktığını, eğer çok gerekirse –neden olmasın– kendisinin de pek tabii başarabileceğini öne sürerek, bir adım olsun ileri gitmeyi reddediyor. Hem o da herkes gibidir, gerçi şimdi öyle kendi halinde, ama bakmayın, aslında herkes gibidir o da. Hem ona ne ki! Alçak! Gerçek bir alçak! Kasım ortalarından önce kariyerine son vermeye kesinlikle yanaşmıyor. Beyefendiyle çoktan anlaştı bile ve herhalde –neden olmasın– istifasını vermeye de çoktan hazır. Beni, yani yazarını ise, son derece güç bir duruma düşürüyor. … Belinski, kitabı bitirmem için sıkıştırıp duruyor. Bütün edebiyat dünyasını haberdar etti bu kitaptan ve şimdiden Krayevski'ye sattı sayılır…"

İşte bu sıralarda ünlü eleştirmen Belinski, Dostoyevski'yi *Yurttan Notlar*'ın yayımcısı Krayevski ile tanıştırdı. Dostoyevski, "yaklaşmakta olan 46 yılının ilk aylarında" öyküyü kendisine teslim etmek üzere Krayevski ile anlaştı.

Ağabeyine (ve belli ki Krayevski'ye de) verdiği bu söze rağmen yazar, öyküsünü 15 Kasım'a kadar yetiştirmeyi başaramadı. 16 Kasım tarihli mektubunda M. M. Dostoyevski'ye şunları yazıyor: "Golyadkin hâlâ bitmiş değil. Oysa ki 25'ine kadar bitmesi gerek…. Golyadkin gerçekten mükemmel oluyor, bu benim *chef-d'oeuvre*'üm[2] olacak." Ne var ki öykü, 25 Kasım'da da bitmedi. Bu kitap üzerinde 28 Ocak 1846 tarihine kadar çalıştı Dostoyevski, yani neredeyse *Yurttan Notlar'*da kitap olarak yayımlanacağı günlere kadar.

Söz konusu kitap 4 gün sonra yayımlandı (1 Şubat). Dostoyevski, kitabın çıktığı gün ağabeyine şunları yazdı: "… son ana, yani 28'ine kadar benim alçak Golyadkin'i yazmaya devam ettim. Korkunç! İşte insanın yaptığı hesap ancak bu kadar tutuyor: Ağustosa kadar bitirmeyi istemiştim, şubata kadar yazdım." Şöyle devam ediyor: "Golyadkin bugün çıkıyor. Daha iki gün önce yazıyordum onu oysa. *Yurttan Notlar'*da 22 sayfa olarak yayımlanacak. Golyadkin, *İnsancıklar'*dan on gömlek üstün. Bizimkiler, *Ölü Canlar'*dan beri Rusya'da böyle bir şeyin yazılmadığını söylüyorlar, dâhiyane bir eser olmuş ve daha neler neler! … Gerçekten de Golyadkin'de iyi iş başardım."

1845 Aralık ayının başında, henüz öykü tamamlanmadan, Dostoyevski, İ. S. Turgenyev[3] ve Belinski'nin derneğine üye başka edebiyatçıların huzurunda, "Öteki Ben"in ilk bölümlerini okudu.

"… 1845 Aralığının başında," diye yazıyor, "Belinski, öykünün hiç değilse bir iki bölümünü kendilerine okumam için ısrar etti. Hatta sırf bunun için bir akşam toplantı düzenledi (ki böyle şeyleri pek yapmazdı) ve yakınlarını çağırdı. Hatırlıyorum, toplantıda İvan Sergeyeviç Turgenyev de vardı, okuduklarımın yalnızca yarısını dinledi, övdü ve gitti, korkunç acelesi vardı. Okuduğum üç ya da dört bölüm Belinski'nin fevkalade hoşuna gitti (ki bu kadarına layık değillerdi). Fakat Belinski öykünün sonunu bilmiyordu ve *İnsancıklar'*ın etkisi altındaydı" *(Bir Yazarın Günlüğü,* 1877, Kasım. 1. Bölüm, 2. paragraf).

Yayımlanmış *Öteki Ben'*in, Belinski ve çevresinde yarattığı hayal kırıklığı, yazarın, eserini tekrar değerlendirmesini gerektirdi. Dostoyevski, 1 Nisan 1846 tarihli mektubunda bu konuda ağabeyine şunları yazıyordu: "Bana en çok sıkıntı veren şey de, bizimkilerin, Belinski ve diğerlerinin, Golyadkin yüzünden benden hoşnut olmayışları. İlk tepkileri, hesapsız bir hayranlık olmuştu, coşkuyla konuşup, tartıştılar. İkinci tepkileri ise eleştiri oldu; sanki anlaşmışlar gibi, hem bizimkiler hem de okurlar, Golyadkin'in okunamayacak kadar sıkıcı, uyuşuk ve uzun olduğunu düşünüyorlar. Ama hepsinden komik olan, herkesin, bir yandan bu uzunluk için bana kızarken, bir yandan da öyküyü harıl harıl ve defalarca okuyor olmaları (…) Bana gelince, bir an için umutsuzluğa bile kapıldım (…) Beklentileri boşa çıkardığım ve büyük bir iş olabilecek bir eseri mahvettiğim düşüncesi beni öldürüyordu. Golyadkin'den soğudum. Birçok yeri aceleye geldi öykünün, yorgunluk halinde yazıldı. İlk yarısı, ikinci yarıdan daha iyi oldu. Öyküde, son derece parlak sayfaların yanı sıra işe yaramaz, berbat yerler var; insanın içi bulanıyor, okumak istemiyor. İşte bu yüzden bir süre cehennemde gibi yaşadım, çektiğim acıdan dolayı hastalandım."

Öteki Ben hakkındaki olumsuz yorumlar, Dostoyevski'yi daha 1846 Ekim'inin başlarında, öyküyü düzeltme düşüncesine itti. Bu fikrini ekim sonundaki bir mektubunda ağabeyiyle de paylaştı ("… *İnsancıklar'*ı ve düzeltilmiş *Öteki Ben'*i ayrı ayrı kitaplar halinde yayımlamaya karar verdim.") Ne var ki Dostoyevski'nin bu projesi gerçekleşemedi, 26 Kasım 1846 tarihli mektubunda, bu planların "suya düştüğünü ve gerçekleşemediklerini" yazıyordu. Belli ki yazarın öyküye olan

yaklaşımı da o zamanlar tam bir belirginliğe kavuşmamıştı, okur, tepkilerinin etkisi altında değişip duruyordu. Nitekim 1847 Şubat'ında ağabeyine şunları yazıyordu: "Golyadkin hakkında gizliden (ve birçok kişiden) öyle söylentiler duyuyorum ki, kâbus doğrusu. Bazıları, bu eserin tam bir mucize olduğunu ve anlaşılmadığını söylüyor. Öykünün gelecekte çok önemli bir rol oynayacağını söyleyenler var. Eğer hayatım boyunca yalnızca Golyadkin'i yazmış olsaymışım bile yetermiş bana, hatta birçokları için Dumas'dan bile ilgi çekiciymiş bu kitap." *Öteki Ben'*in düzeltilmesinden 1847 Nisanı'nda bir kez daha söz etti mektuplarında yazar. Ne var ki, Petraşevski'lilerin[4] davası yüzünden tutuklanışı, bu planları altüst etti. Projesine ancak Sibirya sürgününün bitiminde, yani 1859 yılının sonbaharında, Tver'de dönebildi. Yine burada yazdığı 1 Ekim 1859 tarihli mektupta Dostoyevski ağabeyine, toplu eserlerinin son basımına, tamamıyla yenilenmiş *Öteki Ben'*i de alma isteğinden söz ediyor, öykünün son halini aralık ayında sansür komitesine teslim etmeyi hayal ettiğinden bahsediyordu. Ne var ki, 9 Ekim'de Dostoyevski, ağabeyine içinde *Öteki Ben'*in adı geçmeyen, yeni ve artık kesinleşmiş bir proje yolluyor, öyküsüyle ilgili olarak şunları yazıyordu: "*Öteki Ben'*i çıkardım, onu daha sonra, eğer başarılı olursam, ayrı olarak, tamamen değiştirerek ve bir önsöz eşliğinde yayımlayacağım."

Toplu eserlerinin 3. cildini hazırlayan Dostoyevski, ancak 1866 yılının yaz ve sonbaharında, sonunda uzun zamandır hayalini kurduğu *Öteki Ben* düzenlemesini gerçekleştirdi. Kitaba yeni konular dahil etme düşüncesinden vazgeçen (ve belli ki yeni konuların kitabın sanatsal bütünlüğünü bozacağına karar veren) Dostoyevski, bunun yerine, mevcut öykünün ana çizgilerini biraz daha belirgin hale getirmeye karar verdi. Öyküde hareketi yavaşlatan, okurun dikkatini, kitapta işlenen başlıca sosyal, ahlaki ve psikolojik problemlerden uzaklaştıran birçok epizotu[5] eledi (örneğin, ötekinin "başkasının yerine geçmesi" ile ilgili oldukça ayrıntılı Golyadkin monologlarını, kahramanın "başına buyrukluk"la ilgili iç dökmelerini, iki Golyadkin arasında geçen birçok diyaloğu, Golyadkin'in Vahrameev'le yazışmalarının bir bölümünü öyküden çıkardı, olayların çözümlendiği son bölümü değiştirdi vs.). Belinski ve diğer eleştirmenlerin tavsiyelerine uyan Dostoyevski öyküyü, okuyucunun kavrayışını zorlaştıran çok sayıda tekrardan temizlemeye çalıştı.

İnsancıklar gibi, *Öteki Ben* de birçok anlamda, Gogol'ün sanatsal dünyasıyla, onun *Petersburg Öyküleri'*ne özgü şiirsellikle bağıntılı bir eserdir. Yazar hayattayken öyküyü inceleyen eleştirmenler de bunun altını çiziyorlardı. Öyküde ele alınan başlıca konular –yoksul memurun kendisinden daha zengin, hiyerarşi merdiveninde ondan daha yüksek bir basamağa oturtulmuş rakibiyle, "beyefendinin" kızı için giriştiği eşitsiz savaşta uğradığı yenilgi ve kahramanın akıl kaybı– *Bir Delinin Günlüğü'*ndeki benzeri olayların dolaysız bir tekrarı gibidir. Öykünün diğer ana konularından biri olan, kahramanın fantastik ikiziyle karşılaşması (çekirdek halinde de olsa), yine bir Gogol[6] öyküsü olan *Burun'*da bulunmaktadır. Öyküdeki bazı epizotlar, belli ki kasıtlı olarak, ironik[7] Gogol tonlarına boyanmıştır (örneğin, birinci bölümde kahramanın, uşağı Petruşka ile araba hakkında yaptığı konuşma, "Evlilik"in ilk sahnelerini hatırlatırken, dördüncü bölümün başındaki balo anlatımı, Gogol'ün mizahi tarzına sadık kalınarak yazılmıştır, *Ölü Canlar'*ın birinci bölümünde valinin evinde verilen baloyla karşılaştırılabilir).

Golyadkin de, Gogol memurları gibi, Senkovski'nin *Okuyanlara Kütüphane* ve Bulgarin'in *Severnaya Pçela* (Kuzey Arısı) dergilerinin sıkı bir takipçisidir. Bu dergilerden, Cizvitler[8] ve bakan Villesle, Türk gelenekleri, Arap emirleri, Muhammed peygamber *(Okuyanlara Kütüphane'*nin yayıncısı O. İ. Senkovski, Arap dünyasını araştıran bir bilim adamıydı ve dergisinde Doğu'yla ilgili yazılar yayımlardı), "anormal bir güce sahip boğa yılanı", Petersburg'a sadece Letniy Sad'ın

parmaklıklarına bakmak için gelen iki İngiliz vs. ile ilgili, okur kitlesi tarafından en çok sevilen ve konuşulan konular hakkında bilgi edinmiştir. Golyadkin monologlarını kullanarak, küçük burjuva beğenilerine hitap eden *Severnaya Pçela* ve *Okuyanlara Kütüphane* dergilerini alaya alan Dostoyevski, bir Gogol geleneğini sürdürerek, “paçavra”-insan’ın ruh dünyası ile ilgili başlıca konusunu, Senkovski’nin ve Bulgarin’in yayınlarına karşı ironik çıkışlarla biraraya getirmiştir.

Öyküdeki birçok kahramanın isimleri (Petruşka, Karolina İvanovna, Bay Bassavryukovlar vd.), gizli anlamlar içeren adlandırmalar (Golyadkin) ya da kulağa hoş gelmeyen seslerin özellikle bir araya getirilmesiyle (Prenses Çevçehanova) oluşturulmuş soyadlar da, bir Gogol geleneğinin yansımasıdır.

Gogol’e bağlılığı bir yana Dostoyevski, öyküsünü trajik-fantastik bir boyuta taşıyor, olayların gelişimine, Gogol’de görülenden çok daha şiddetli bir dinamizm kazandırıyor; bunu, kahramanın ve anlatıcının bakış açılarını yakınlaştırarak, olayları, baş kahramanın sarsılmış, son derece tedirgin hayal gücünün o fantastik kırılma noktasından göstererek yapıyor. Yalnızca gerçek olaylar değil, Golyadkin’in “bilincinin romanı” da öykünün konusu haline geliyor.

Dostoyevski daha *İnsancıklar’*da, yüksek memur tabakası tarafından, kirli, lime lime olmuş bir “paçavra”ya çevrilen bireyin, insanca haklarının bilincini tüm baskılara rağmen korumasını, bunu çoğu zaman hastalıklı bir alınganlık ve evham şeklinde dışa vurmasını ve bu “paçavra”-insanın “gururu” gibi konuları işlemişti. Bu konular Golyadkin’in delirme öyküsünde derin, psikolojik bir incelemeye tabi tutuluyor. Yara bere içinde kalan “gurur”, kahramanının zihninde, giderek güçlenen bir takip edilme kuruntusunu doğuruyor, en sonunda da bilincinin derinliklerinden, kendisiyle alay eden, ondan, yalnızca memur hiyerarşisindeki yerini değil, aynı zamanda kişiliğini de çalan, acımasız bir ikizin abartılı, itici hayali çıkıyor ortaya.

Sekizinci dereceden memuriyet rütbesi kendisinden esirgenmiş, bir zamanlar velinimeti olan adamın evinden dışlanmış Golyadkin, onu “paçavraya” çevirmekle tehdit eden, düşmanlarla dolu dünya karşısındaki korunmasızlığını hissediyor, memuriyet yaşantısının dışında “ayrı” bir insan olduğu ve en azından özel hayatında kimseye davranışları konusunda rapor vermesinin gerekmediği bilincine tutunmaya çalışıyor. Ama asıl burada bekliyor onu komik ve aşağılayıcı yenilgi. Kahraman, kendi kişiliği tarafından aldatılıyor, çevresini kuşatan “alçak”lara ve “entrikacı”lara karşı koymada başarısız, dayanıksız, hayali bir sığınak olduğu ortaya çıkıyor bu kişiliğin.

“Öteki”nin, kahramanın yerini alması, peşini bir türlü bırakmayan uğursuzluk gibi konular, folklorik kökenlidir. Fakat Dostoyevski’nin öyküsünde bu konular son derece karmaşık bir şekilde yeniden yorumlanmıştır (aynı Gogol’ün *Burun* öyküsünde, ayrıca Dostoyevski’den önce ve sonra yaşamış diğer Rus ve Batılı yazarların eserlerinde olduğu gibi, örneğin E. T. A. Hoffman).[9]

Yazarla *Öteki Ben’*in basılmasından sonra, 1846 Mayıs’ında tanışan doktor S. D. Yanovski, Dostoyevski’nin o yıllarda “beyin ve sinir sistemi hastalıkları, ruhsal hastalıklar ve kafatasının Gall’in[10] eski, ama hâlâ kullanılan sistemine göre gelişimi” hakkında özel tıp literatürüne olan ilgisini anımsıyordu. *Öteki Ben’*de kendisini belli eden bu ilgi, birçok uzman psikiyatrın da defalarca kez altını çizdikleri gibi, Dostoyevski’nin, ruhsal bozuklukların kimi belirtilerini son derece doğru bir şekilde yansıtmasını sağladı. Dostoyevski, Golyadkin’in sinirsel dağılımını, yanlış kurgulanmış toplum düzeninde varolmaya çalışan bireyin, sosyal ve ahlaki deformasyonunun bir sonucu olarak gösteriyor. Bireylerin toplum içinde yalnızlaşıp, birbirlerinden ayrı düşmelerinin, korunmasız bırakılışlarının eleştirisi, modern toplumsal ilişkilerin, kişinin ruhsal dünyası üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyma çabası, *Öteki Ben’*i, 1830-1840’lı yılların sosyalist-ütopist düşünceleriyle birleştiriyor.

*Öteki Ben'*in bir edebiyat eseri olarak başarısızlığını kabul eden, fakat öyküyü baştan sona değiştirmekten vazgeçen Dostoyevski, bu eserinin, sonraki yıllarda ele alacağı birçok konuya hazırlık olarak değerlendirilebileceğinin altını çiziyordu. 1877 yılında *Bir Yazarın Günlüğü'*ne şunları yazıyor: "Bu öyküm gerçekten başarısızlığa uğradı, ama yine de düşüncenin kendisi son derece aydınlıktı ve edebiyat yaşantım boyunca bu düşünceden daha ciddi hiçbir şey üretmedim. Ne var ki şeklen kesinlikle başarısız bir öykü oldu bu. … Eğer bu düşünceyi şimdi ele almış olsaydım ve tekrar yazıya dökmem gerekseydi, tamamen farklı bir şekle oturtmak isterdim; gel gör ki 46 yılında bu şekli yakalayamadım ve öykünün üstesinden gelemedim."

Golyadkin'i "başlıca yeraltı tiplemesi" olarak nitelendiren Dostoyevski, *Öteki Ben'*le başlayan ve sonraki eserlerinde tekrar ele aldığı konuları da ortaya koydu. *Öteki Ben'*de bir tasarı halinde bulunan, Golyadkin'in ruhsal "yeraltı" konusu, Dostoyevski'nin düşünsel ve sanatsal evriminin sonraki dönemlerinde, *Yeraltından Notlar'*da ve 1860-1870 yıllarında yazdığı romanlarda (bkz. *Karamazof Kardeşler;* "İvan Fyodoroviç'in Kâbusu" isimli bölümde İvan'ın şeytanla konuştuğu sahne) derinlemesine incelendi ve farklı bir yorum kazandı. Öykünün merkezinde bulunan ikizlik konusu ise, daha bayağı psikolojik "öteki"lerin habercisi oldu (bunlar, kimi özellikleriyle baş kahramana benzerken, kimi özellikleriyle de onun tam tersini oluşturan "öteki"lerdir). Bu "öteki"ler genellikle, Dostoyevski'nin en büyük romanlarında, baş kahramanı çevrelerler *(Suç ve Ceza'*da: Raskolnikov-Lujin-Svidrigaylov; *Karamazof Kardeşler'*de: İvan-Smerdyakov-şeytan vb.)

Dostoyevski'nin 1859-1861 yıllarında yarattığı eserler, eleştirmenlerin, yazarın ilk sanat yıllarına olan ilgisini tekrar canlandırdı. Bunun bir yansıması da, Dobrolyubov'un[11] "Ezilmiş İnsanlar" (1861) isimli makalesidir. Golyadkin'in akıl kaybını, kendisini küçümseyerek kişiliğinden eden gerçekliğe karşı "paçavra" insanın "olabilecek en karanlık protestosu" olarak nitelendirmesine rağmen Dobrolyubov, ilk kez, öykünün merkezi konusunu, "zayıf, karaktersiz ve eğitimsiz bir adamın, ürkek bir dürüstlük ile entrikalara karşı platonik bir eğilim arasında ikiye bölünüşü, bu bölünme sonucunda da zavallı aklının yıkıma uğrayışı" olarak belirledi. Bu bağlamda Dobrolyubov, Öteki-Golyadkin'i, çevredeki gerçek entrikacıların elde ettikleri başarının etkisiyle, kahramanın zihninde doğan o ürkek ve kararsız hayallerin psikolojik bir izdüşümü olarak niteledi: "…kısmen ürkekliği, kısmense bir köşeye sıkışmış ahlak duygusundan arta kalanlar, icat ettiği kurnazlıkları ve alçaklıkları gerçekleştirmesine engel oluyor," diyordu Dobrolyubov, "ve hayal gücü ona bir 'öteki' yaratıyor." Bu konunun "gerektiği kadar ustalıkla" işlenemediğine işaret eden Dobrolyubov şunları ekliyordu: "Doğru bir şekilde ele alınsaydı Bay Golyadkin'den, tuhaf ve eşine rastlanmayan bir mahluk değil, birçok özelliğini kendimizde de bulabileceğimiz gerçek bir tipleme çıkabilirdi ortaya."

KAYNAK

1 SSCB Bilim Akademisi, Rus Edebiyatı Enstitüsü (Puşkin Evi) F. M. Dostoyevski, *Bütün Eserleri* (15 cilt) 1. cilt, Leningrad, 1998.

[1]Vissarion Grigoryeviç Belinski (1811–1848): Rus eleştirmen, gazeteci.

[2]Başyapıt.

[3]İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818-1883): Rus romancı, şair ve oyun yazarı. Özellikle Babalar ve Oğullar adlı romanıyla ünlüdür.

[4]1845-49 yılları arasında Petersburg'da faaliyet gösteren politik bir grup. 1849 Nisanı'nda Çarlık hükümeti tarafından dağıtıldı. İçlerinde F. M. Dostoyevski'nin de bulunduğu lider kadrosu,

idam cezasına çarptırıldı. Fakat son anda bu karar geri çekilerek, mahkûmlar Sibirya'ya sürgüne gönderildi.

[5]Epizot: Bir roman ve hikâyedeki ikinci derecedeki olay.

[6]Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852): Rus roman ve öykü yazarı.

[7]İroni (Fr.): Gülmece.

[8]Katı kuralları olan bir Hıristiyan-Katolik tarikatı.

[9]Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822): Yazar, besteci ve ressam.

[10]Franz Joseph Gall (1758-1828): Alman anatomi ve fizyoloji bilgini.

[11]Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov (1836-1861): Geleneksel ve romantik edebiyatı reddeden radikal Rus eleştirmen.

ÖTEKİ BEN

Bir Petersburg Poemi[1]

[1]Şiir.

I

Dokuzuncu dereceden devlet memuru Yakov Petroviç Golyadkin, epeyce uzun uykusundan uyandığında saat sabahın sekizine geliyordu. Gözlerini, ancak bir süre esneyip gerindikten sonra tam anlamıyla açabildi. Uyanıp uyanmadığını tam olarak kestiremeyen, etrafında olup bitenler gerçek mi, yoksa karmakarışık rüyalarının devamı mı anlayamayan biri gibi, hiç kıpırdamadan iki dakika kadar daha yatakta kaldı. Neyse ki, az sonra Bay Golyadkin'in duyuları, alışık oldukları günlük izlenimleri açık seçik ve belirgin bir şekilde algılamaya başladılar. Küçücük odasının is içinde kalmış tozlu, kirli yeşil duvarları, maun[1] konsolu, yine maunla uyumlu sandalyeleri, kırmızıya boyanmış masası, üzeri muşamba ile örtülü, yeşil çiçek desenli kırmızı sediri ve son olarak da dün alelacele çıkarıp, sedirin üzerine fırlattığı kıyafetleri son derece tanıdık göründü Bay Golyadkin'in gözlerine. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, dışarıda hüküm süren puslu, kirli, gri bir sonbahar günü pencereden içeri öyle ters, öyle keyifsiz yansıyordu ki, Bay Golyadkin'in artık bir masal diyarında filan değil, alt tarafı başkent Petersburg'da, Şestilavoçnaya Caddesi'nde, çok büyük, esaslı bir apartmanın dördüncü katında, üstelik kendi dairesinde bulunduğundan hiçbir şüphesi kalmadı. Bu önemli keşfinin hemen ardından da gözlerini sımsıkı yumdu, sanki az önceki rüyasından koparılmak gücüne gitmişti de, bir dakikalığına da olsa uykusuna geri dönmeyi arzuluyordu. Fakat neredeyse bir saniye sonra toparlanıp belli bir düşünceye odaklandı ve bu, bir hamlede yatağından fırlamasına yetti. Yataktan çıkar çıkmaz da, ilk işi konsolun üzerinde duran ufak, yuvarlak aynanın karşısına geçmek oldu. O an aynada beliren miyop, uykulu ve epeyce kelleşmiş şahıs her ne kadar ilk bakışta kesinlikle hiç kimsenin dikkatini çekemeyecek kadar sıradan biri olsa da, belli ki görüntünün sahibi kendisinden fevkalade hoşnuttur. "Tuhaf olmaz mıydı," dedi kendi kendine Bay Golyadkin kısık bir sesle, "ya şimdi, yani tam da bugün, bir şeyler yolunda olmasaydı, örneğin bir sivilce filan çıksaydı çok tatsız olurdu. Yahut başka bir terslik de olabilirdi, kötü olurdu doğrusu? Her neyse, şimdilik her şey iyi gidiyor; şimdilik her şey yolunda denebilir." Her şeyin yolunda gitmesine son derece sevinen Bay Golyadkin, aynayı eski yerine koydu ve yalınayak, üstelik geceleri uykuya çekilirken giymeyi alışkanlık haline getirdiği geceliğini henüz değiştirmeden pencereye koştu; arayış içindeki bakışlarını büyük bir

dikkatle, pencerelerin açıldığı apartman bahçesinde gezdirdi. Anlaşılan dışarıda gördüğü şey de çok hoşuna gitmiş olacak ki, yüzü keyifli bir gülümsemeyle aydınlanıverdi. Sonra (elbette içeride yalnız olduğundan tamamıyla emin olmak için öncelikle hizmetkârı Petruşka'nın tahta bölmenin arkasında bulunan odasına bir göz attı) ayaklarının ucuna basarak masasına yaklaştı, elini çekmecelerden birinin en dibine daldırdı ve sonunda, sararmış birtakım kâğıtların ve birkaç ıvır zıvırın altından, yıpranmış, yeşil cüzdanını bulup çıkardı; cüzdanı dikkatle açtı, özenle ve belli ki büyük bir haz alarak en uçtaki, gizli cebi araladı. Yeşil, gri, mavi, kırmızı ve daha bir sürü alacalı kâğıttan oluşan para destesi de ona gayet sıcak ve güven verici gelmiş olacak ki Bay Golyadkin'in yüzü bir kez daha keyifle aydınlandı. Cüzdanını açık olarak masanın üzerine bıraktı ve büyük bir sevinçle avuçlarını ovuşturdu. Sonra devlet banknotlarından oluşan sevgili para destesini cüzdanın içinden çıkardı ve –dünden beri galiba yüzüncü kez– her bir kâğıdı başparmağıyla ve işaret parmağının arasında ovuştura ovuştura saymaya koyuldu. "Yedi yüz elli rublemiz var!" diye bitirdi sonunda para saymayı, fısıltıyla. "Yedi yüz elli ruble… doğrusu hatırı sayılır bir miktar! Evet, gayet hoş bir miktar," diye sürdürdü, heyecandan hafifçe incelen ve titreyen bir ses tonuyla, bir yandan da para destesini avucunda sıkmaya, anlamlı anlamlı gülümsemeye devam ediyordu, "oldukça hoş bir miktar bu! Kimse bu kadar paraya hayır diyemez! Kimse yabana atmaz bu parayı. Böyle bir parayla neler yapmaz ki…"

"İyi ama bu da ne demek oluyor?" diye düşündü neden sonra Bay Golyadkin, "Petruşka nerelere kayboldu?" Üzerinde hâlâ aynı gece kıyafetiyle dolaşan kahramanımız, bir kez daha tahta bölmenin öteki tarafına göz attı. Odada Petruşka'dan eser yoktu, yalnızca yerdeki semaver öfkesinden köpürüyor ve kendinden geçerek, her an taşabileceği yolunda tehditler savuruyordu; coşku ve telaş içinde harfleri eğe büke, kendi anlaşılmaz dilinde bir şeyler söylemeye çalışıyordu Bay Golyadkin'e; herhalde, "Ey, iyi insanlar, hadi alın beni artık yahu; bakın, artık hizmetinize tamamen hazırım," gibi bir şeylerdi dediği.

"Kör şeytan!" diye geçirdi içinden Bay Golyadkin, "Bu tembel iblis, insanın sabrını denemek için yaratılmış olmalı; nerelerde sürtüyor kim bilir!" Haklı olarak öfkelenen Bay Golyadkin, küçük bir koridordan oluşan sofaya çıktı; koridorun bitimindeki kapıyı hafifçe aralamasıyla,

hizmetkârını, bir sürü uşak, apartman görevlisi ve işsiz güçsüz adamdan oluşan, kalabalık bir avareler topluluğuyla çevrelenmiş buldu. Petruşka bir şeyler anlatıyor, diğerleri de onu dinliyorlardı. Anlaşılan ne sohbetin konusu, ne de Petruşka'nın hali tavrı Bay Golyadkin'in pek hoşuna gitmemişti. Derhal Petruşka'ya seslendi ve hoşnutsuz, hatta üzgün bir halde odasına geri döndü. "Bu iblis, insanı, öyle yabancıyı filan da değil kendi efendisini üç kuruş için satmaya hazır," diye geçirdi içinden, "satmıştır bile, kesinlikle satmıştır, bahse girerim, üç kuruşa satmıştır beni. Evet, ne oldu?.."

"Elbiseyi getirdiler, efendim."

"Hemen giy ve gel."

Uşak elbisesini giyen Petruşka, yüzünde salakça bir gülümsemeyle efendisinin odasına girdi. Giydiği kıyafet gerçekten de hayret edilecek denli tuhaf duruyordu üzerinde. Başkalarının sırtında çoktan paralanmış, altın rengi şeritleri dökülmeye yüz tutmuş yeşil uşak elbisesi belli ki Petruşka'dan bir karış uzun birisine göre dikilmişti. Petruşka elinde yeşil tüylü ve yine şeritli bir şapka tutuyordu, belinde deri kın içinde bir uşak kılıcı asılıydı.

Petruşka bu arada, en sevdiği huylarından biri olan evde sabahlıkla gezinme alışkanlığına sadık kalmış, üzerindeki elbiseye rağmen yalınayak, efendisinin karşısında duruyordu. Bay Golyadkin, Petruşka'yı baştan ayağa iyice bir süzdü ve gördüklerinden memnun olmuş gibi bir ifade takındı. Uşak elbisesi belli ki özel bir durum için kiralanmıştı. Bütün bu denetleme boyunca Petruşka'nın tuhaf bir beklenti içinde efendisini süzdüğü, olağanüstü bir merakla her hareketini izlediği, bunun da Bay Golyadkin'i son derece rahatsız ettiği görülüyordu.

"Peki ya araba?"

"Araba da geldi."

"Bütün günlüğüne mi?"

"Bütün günlüğüne. Yirmi beş banknot verdim."

"Çizmeleri de getirdiler mi?"

"Çizmeleri de getirdiler."

"Ahmak herif! 'Getirdiler, efendim' diyemez misin! Çizmeleri ver bana."

Çizmeleri ayağına tam olduğu için Bay Golyadkin bundan da memnun kalmıştı, sonra yüzünü yıkayıp tıraş olması için su hazırlanmasını, bir de

çay getirilmesini istedi. Büyük bir özenle tıraş oldu, aynı özenle yüzünü yıkadı, ayaküstü çayını yudumladı ve en önemli fasla, yani giyinme faslına geçti. Neredeyse yepyeni pantolonunu giyindi ilk olarak, sonra bronz düğmeli göğüslüğünü taktı, gayet parlak ve hoş çiçek desenleri olan yeleğini giydi, boynuna ipekten, alacalı kravatını bağladı ve nihayet yine yepyeni, özenle temizlenmiş frağını[2] geçirdi sırtına. Üstünü giyme faslı boyunca birkaç kez sevgiyle çizmelerine baktı, dakikada bir sağ, bir sol ayağını kaldırıyor, çizmelerin şıklığını hayranlıkla izliyor, bıyık altından bir şeyler mırıldanıyor, ara sıra manalı bir ifadeyle göz kırpmasından aklına bir şeyler geldiği anlaşılıyordu. Ne var ki Bay Golyadkin o sabah gerçekten fazlasıyla dalgındı, çünkü kendisine yardım eden Petruşka'nın zaman zaman yüzünde beliren muzip gülümsemeleri ve alaylı mimikleri neredeyse hiç fark edemedi. Sonunda yapılması gereken tüm işleri bitiren Bay Golyadkin, cüzdanını cebine yerleştirdi ve bir kez daha, çizmelerini de giydiğine göre artık tamamen hazır bir şekilde bekleyen Petruşka'ya hayranlıkla baktı. Her şeyin gerektiği gibi yapıldığını ve artık beklemenin bir anlamı kalmadığını fark etti ve sonunda aceleyle, telaşla, kalbinde hafif bir çarpıntıyla merdivenlerden aşağı indi. Birtakım armalarla süslenmiş, açık mavi bir araba, şangır şungur büyük bir gürültü çıkararak kapının önüne yanaştı. Petruşka, arabacı ve birkaç serseriyle karşılıklı göz kırpıştırdıktan sonra, beyini arabaya bindirdi; aptalca sırıtmasına engel olamadan, kendisine yabancı gelen bir ses tonuyla "Yürü" diye bağırarak, uşak mahalline zıpladı. Daha sonra da bütün bu şangırdayan ve çatırdayan gürültü yığını, Nevski Caddesi'ne doğru yol aldı. Açık mavi araba, avlu kapısından dışarı çıkar çıkmaz, Bay Golyadkin heyecanla avuçlarını ovuşturdu; birilerine harika bir oyun oynamayı başarmış ve buna en başta kendisi sevinmiş neşeli bir adam gibi, yüzünde sessiz, belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Ne var ki bu neşe nöbetinin hemen ardından Bay Golyadkin'in yüzünde tuhaf, tedirgin bir ifade beliriverdi. Nemli, kapalı havaya rağmen arabanın her iki camını da indirdi ve endişeyle sağından solundan geçen yayaları incelemeye koyuldu; birinin bakışlarını üzerinde hisseder hissetmez, terbiyeli ve ağırbaşlı bir tavır takınıyordu. Liteynaya'nın[3] Nevski Caddesi'ne kıvrıldığı noktada fevkalade tatsız bir duyguyla irkilen Bay Golyadkin, nasırına basılmış bir zavallı gibi yüzünü buruşturarak, telaş ve hatta korkuyla, arabanın en karanlık köşesine sindi. İki mesai arkadaşını, kendisinin de görev yaptığı dairede çalışan iki genç

memuru görmüştü. Bay Golyadkin’in fark edebildiği kadarıyla, memurlar da, arkadaşlarını bu şekilde gördükleri için sınırsız bir şaşkınlık geçiriyorlardı; hatta içlerinden biri diğerine parmağıyla Bay Golyadkin’i işaret etti. Üstelik Bay Golyadkin diğerinin de, kendisine adıyla seslendiğini işitir gibi oldu, ki bu elbette sokak ortasında yapılacak şey değildi. Kahramanımız köşesine iyice sindi ve hiç sesini çıkarmadan durdu. “Çocuk bunlar!” diye geçirdi içinden. “Ne var bunda şaşıracak? Arabaya binmiş bir adam! Arabaya binmesi gereken bir adam başka ne yapar? Ne saçmalık! Anaları yeterince dövmemiş olacak bunları, çocuk milleti işte! Maaşlarını alınca yazı tura oynasınlar, bir yerlerde gezip sürtsünler, akıllarının erdiği o kadar. Hepsine iki çift laf ederdim, ama hadi neyse…” Ne var ki sözünü bitirmeye fırsat bulamadan, donakaldı Bay Golyadkin. İki Kazan atı[4] tarafından çekilen, üzeri açık, fiyakalı bir araba (ki Bay Golyadkin, sahibini yakından tanıyordu) sağ taraftan kahramanımızın arabasına yaklaştı. İçinde oturan beyefendi, Bay Golyadkin’in oldukça dikkatsiz bir şekilde camdan dışarı sarkıttığı kafasını gördü ve anlaşılan bu beklenmedik karşılaşmanın etkisiyle yıldırım çarpmışa döndü; eğilebildiği kadar eğilip büyük bir merakla, kahramanımızın telaşla gizlenmeye çalıştığı köşeye bakmaya uğraştı. Arabadaki beyefendi, Bay Golyadkin’in “bölüm başkanı yardımcısı” sıfatıyla görev yaptığı dairenin müdürü, Andrey Filippoviç’ti. Patronunun kendisini resmen tanıdığını, gözlerini faltaşı gibi açarak arabaya baktığını ve bundan sonra saklanmanın artık hiçbir yolu kalmadığını gören Bay Golyadkin kulaklarına kadar kızardı. İçinden de endişeyle, “Selam versem mi, vermesem mi? Seslensem mi, seslenmesem mi? İtiraf mı etsem, sussam mı?” diye geçiriyordu. “Yoksa ben, ben değilmişim gibi mi davranmalı? Başka biriymişim gibi, bana hayret edilecek derecede benzeyen biriymişim gibi? Önemli bir şey olmamış gibi davransam nasıl olur? Evet evet, bu ben değilim, ben değilim, işte o kadar!” diye kendi kendine söylenen Bay Golyadkin, bir yandan da şapkasını çıkarıyor, gözlerini Andrey Filippoviç’ten bir an bile olsun ayırmıyordu. “Gördüğü ben değilim,” diye mırıldandı kendisini zorlayarak. “Bu kesinlikle ben değilim, ben değilim, işte o kadar.”

Neyse ki kısa süre sonra araba, Bay Golyadkin’inkini geride bıraktı ve amirinin mıknatıs gibi yapışan bakışları kalabalığın arasından akıp gitti. Yine de Bay Golyadkin kızarmaya, gülümsemeye, kendince bir şeyler mırıldanmaya devam ediyordu… sonunda, “Seslenecektim aslında, aptallık

ettim," diye bir karara vardı, "hepsi cesur bir hamleye bakıyordu, hem de onur duyacağım bir dürüstlükle, böyle, böyle, Andrey Filippoviç, diyecektim, ben de yemeğe davetliyim, gördüğünüz gibi, işte bu kadar!" Birdenbire, yanlış bir şey yaptığını anlayan kahramanımız, ateş gibi yandığını hissetti, kaşlarını çatarak meydan okuyan sert bir ifadeyle arabanın karşı köşesine doğru baktı. Bu bakışla tüm düşmanlarını bir çırpıda yakıp küle çevirebiliyor olmalıydı. En sonunda, birdenbire nereden geldiği belirsiz bir ilhamla, arabacının dirseğine bağlı ipi çekiştirerek arabayı durdurdu ve Liteynaya'ya geri dönülmesini emretti. Bay Golyadkin'in, ruhunu huzura kavuşturabilmek için olsa gerek, doktoru Krestyan İvanoviç'e bir an önce çok, ama çok ilginç bir şey söyleyesi gelmişti işte. Ve her ne kadar Krestyan İvanoviç'i çok kısa bir süredir tanıyor olsa da (aslında onu topu topu bir kez, geçen hafta, bazı zorunlu nedenlerle ziyaret etmişti), dedikleri gibi "doktor, bir insanın günah çıkaran papazı" sayılırdı ve ondan da gizlenmek artık aptallık olurdu, ne de olsa hastasını tanımak bir hekimin göreviydi. "Yine de acaba iyi mi ediyorum," diye sürdürdü kahramanımız düşüncelerini, Liteynaya üzerindeki beş katlı bir apartmanın önünde arabasından inip merdivenleri çıkarken, "Doğru mu ki acaba şu yaptığım? Kabalık olmasın sakın? Uygun düşecek mi? Ama ne yapalım," diyordu içinden. Bir yandan da derin derin nefes alıp vererek ve bütün yabancı ev merdivenlerinde deliler gibi çarpan kalbinin atışlarını düzenlemeye çalışarak. "Ne yapalım? Hem ben kendi durumum için geliyorum ve bunda ayıplanacak bir şey yok… Gizlenmek aptallık olurdu. İşte öylece, yani öylesine, geçerken bir uğramış gibi yaparım… O da her şeyin olması gerektiği gibi olduğunu görecektir."

Bay Golyadkin bu düşüncelerle ikinci kata kadar tırmandı, beş numaralı dairenin önünde durdu; kapının üzerindeki kırmızı bakır levhanın üzerinde şöyle yazıyordu:

"Krestyan İvanoviç Rutenşpitz,

Tıp ve Cerrahi Doktoru"

Kahramanımız kapının önünde duraksadı, derhal oturaklı, rahat, aslında nazik de sayılabilecek bir tavır takındı ve zilin ipini çekmeye hazırlandı. Zilin ipini çekmeye hazırlanırken, hızla ve tam da zamanında, "Yarın gelsem daha iyi olmaz mı?" diye geçirdi içinden; ne de olsa öyle acil bir ihtiyacı yoktu. Ne var ki birdenbire merdivenlerde ayak sesleri duyan

Bay Golyadkin, bu yeni düşüncesinden derhal vazgeçti ve bir anda en kararlı tavrını takınarak Krestyan İvanoviç'in kapısını çaldı.

II

Tıp ve cerrahi doktoru Krestyan İvanoviç Rutenşpitz, yaşını başını almış olmasına rağmen gayet sağlıklı bir adamdı; tabiat onu, yavaş yavaş kırlaşan, gür kirpik ve favoriler, bütün hastalıkları tek bir bakışla savuşturabildiğini tahmin ettiğimiz, anlamlı, parlak, keskin gözler ve bunların hepsine ek olarak, hatırı sayılır bir başarı nişanıyla ödüllendirmişti. Doktor, o sabah rahat koltuğuna kurulmuş, hanımının kendi elleriyle ikram ettiği kahvesini yudumluyor, purosunu içiyor ve zaman zaman da hastalarına reçeteler yazıyordu. Krestyan İvanoviç acılar içindeki, basurlu ihtiyarcığın birini, elinde reçetesi ile yan kapıdan uğurlamasının ardından, sıradaki hastayı beklemeye koyuldu. İçeri Bay Golyadkin girdi.

Anlaşılan Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'i beklemiyor ve aslına bakılırsa, görmeyi de pek arzulamıyordu; bir an için şaşırdı, yüzüne tuhaf, hatta hoşnutsuz denebilecek bir ifadenin yerleşmesine engel olamadı. Bay Golyadkin'e gelince, o da ne zaman kendi küçük işleri için birine yanaşması gerekse, tuhaf bir hisse kapılıp ne yapacağını şaşırdığından, böylesi durumlarda kendisi için daima engel oluşturan ilk cümlede yine takıldı ve adamakıllı utanarak bir şeyler mırıldandı, ki galiba bir özürdü bu. En sonunda, ne yapacağını hiç kestiremediği için, bir sandalye alıp oturmayı seçti. Hemen peşinden, oturmak için izin istemediğini fark etti ve görgü kuralları konusunda yaptığı bu hatayı, izinsiz oturduğu sandalyeden derhal kalkarak düzeltmeye çalıştı. Toparlanıp, art arda iki aptallık birden yaptığını anlar gibi olduğunda, hiç vakit geçirmeden bir üçüncüye girişti; yani kendisini savunmaya kalkıştı, gülümseyerek bir şeyler mırıldandı, utancından kızardı, anlamlı bir sessizliğe gömüldü ve nihayet bir daha kalkmamak üzere sandalyesine büsbütün yerleşti. Yine de her ihtimale karşın, tüm düşmanlarını yerle bir edip küle çevirmede sıradışı bir güce sahip o iddialı bakışını takınmayı ihmal etmedi. Dahası bu bakış Bay Golyadkin'in bağımsızlığını da tam anlamıyla ifade ediyordu; yani Bay Golyadkin'in öylesine, kendi halinde, herkes gibi, en azından kimseye ilişmeden kendi dünyasında yaşadığını açık ve net bir dille anlatıyordu. Krestyan İvanoviç bütün bunları onayladığını ve kabullendiğini belirtme

anlamında şöyle bir öksürdü ve bir müfettişinkine benzeyen soru dolu bakışlarını Bay Golyadkin'e yöneltti.

"Ben, Krestyan İvanoviç," diye başladı Bay Golyadkin söze gülümseyerek, "sizi ikinci kez rahatsız etmek üzere buradayım ve şu an ikinci kez affınıza sığınma cüretinde bulunuyorum…" Belli ki, Bay Golyadkin gerekli sözcükleri bulmakta güçlük çekiyordu.

"Hım… evet!" dedi Krestyan İvanoviç ve ağzından tütün dumanları çıkararak, purosunu masanın üzerine bıraktı, "fakat konuştuklarımızı uygulamalısınız; yani daha önce de size açıkladığım gibi, alışkanlıklarınızı değiştirmek yararınıza olacaktır… Örneğin eğlenceler… Arkadaşlarınızı ve tanıdıklarınızı ziyaret edeceksiniz. Aynı zamanda şişeye de düşman olmamanızda fayda görüyorum; ölçüyü kaçırmadan, neşeli toplantılara katılmalısınız."

Bay Golyadkin gülümsemeyi sürdürerek aceleyle, kendisinin de "herkes gibi, kendi halinde, herkes gibi eğlenerek… tabii ki tiyatroya gidebileceğini, ne de olsa herkes gibi parası olduğunu, gündüzleri görev başında bulunduğunu, akşamları ise kendi halinde olduğunu, her şeyin iyi ve yolunda gittiğini" belirterek söyledi ve hatta, laf arasında kendi müstakil dairesinde yaşadığını ve bir Petruşka'sı olduğunu söyledi. Bay Golyadkin bundan sonra bir süre sustu.

"Hım, hayır, sorun bu değil. Üstelik ben size tamamen başka bir şey sordum. Ben aslına bakarsanız şununla ilgileniyorum: Neşeli toplantılara düşkün müsünüz, zamanınızı keyifli mi geçirirsiniz?.. Yani kısacası, şu sıralar sürdürdüğünüz hayat tarzı melankolik mi yoksa neşeli midir?"

"Krestyan İvanoviç, ben…"

"Hım… demek istiyorum ki," diye kesti doktor, Bay Golyadkin'in sözünü, "siz köklü bir değişikliğe ihtiyaç duymaktasınız ve bir anlamda yaşama biçiminizi tamamen değiştirmemiz şart. (Krestyan İvanoviç, "değiştirmek" sözcüğünü özellikle vurguladı ve bir saniyeliğine manalı bir suskunluğa büründü.) Neşeli bir yaşam tarzı sürdürmekten çekinmemelisiniz; tiyatroya, kulüplere gitmeli ve içki düşmanı olmamalısınız. Evde oturmak size yaramaz… sizin yapmamanız gereken en önemli şey, evde oturmaktır."

"Krestyan İvanoviç, ben sessizliği severim," dedi Bay Golyadkin, doktora anlamlı bir ifadeyle bakarak ve belli ki aklındaki düşünceyi ifade edebilmek için en uygun sözleri seçerek, "dairemde bir ben, bir de

Petruşka… yani benim hizmetkârdan söz ediyorum, Krestyan İvanoviç. Ben kendi halinde biriyim ve öyle sanıyorum ki kimseye bağlı değilim. Ben, Krestyan İvanoviç, bazen gezmeye de çıkarım.”

“Nasıl?.. Anlıyorum! Bu aralar gezmek insana pek haz vermiyor; havalar oldukça kötü.”

“Evet, Krestyan İvanoviç. Ben, Krestyan İvanoviç, uysal bir insan olmama rağmen, ki sanırım bunu size açıklamaya çalışmıştım, benim yolum ayrı yoldur, Krestyan İvanoviç. Yaşam yolu geniştir… Ben istiyorum ki… istiyorum ki, Krestyan İvanoviç, şunu demek istiyorum ben… Affedersiniz, Krestyan İvanoviç, hoş söz söyleme konusunda usta sayılmam.”

“Hım… diyorsunuz ki…”

“Kusuruma bakmayın, demek istiyorum ki, Krestyan İvanoviç, öyle sanıyorum ki ben hoş söz söyleme konusunda asla usta sayılamam,” dedi Bay Golyadkin bir kez daha, hafif kırılgan bir ses tonuyla, ne diyeceğini şaşırıp karıştırarak. “Bu anlamda, Krestyan İvanoviç, ben herkes gibi değilimdir,” diye ekledi sonra anlamlı bir gülümsemeyle, “çok fazla konuşmayı da beceremem; bir söze güzellik katmayı öğrenmemişim. Buna karşılık, Krestyan İvanoviç, ben harekete geçerim, Krestyan İvanoviç!”

“Hım… Nasıl yani… harekete mi geçersiniz?” dedi Krestyan İvanoviç merakla. Sonra bir an sessizlik oldu. Doktor, Bay Golyadkin’e biraz tuhaf ve şüpheli bir ifadeyle baktı. Bay Golyadkin de şüpheyle doktoru süzüyordu.

“Krestyan İvanoviç, ben,” dedi Bay Golyadkin konuşmasını aynı tonda, biraz sinirli ve Krestyan İvanoviç’in aşırı inatçılığından ötürü şaşkın bir halde sürdürerek, “ben, Krestyan İvanoviç, huzuru severim, sosyete gürültüsünü değil. Onların orada, yani yüksek sosyetede demek istiyorum, Krestyan İvanoviç, parkeleri çizmelerinle parlatmayı bileceksin… (bu esnada Bay Golyadkin ayağını yere hafifçe sürttü), orada sizden istenen budur ve tabii bir de kelime oyunları isterler… kulağa hoş gelen bir iltifat düşünüp söyleyivereceksin… işte bunu isterler orada sizden. Bense bunlardan anlamam, Krestyan İvanoviç, böyle kurnazlıkları öğrenmedim ben, vaktim olmadı hiç. Ben sıradan bir insanım, içim dışım birdir, parlak bir dış görünüşüm olduğu da söylenemez. İşte, Krestyan İvanoviç, bu bir silahtır derim, bana sorarsanız; bu anlamda söyleyecek olursak, silahımı teslim ediyorum.” Elbette Bay Golyadkin, “bu anlamda silahını teslim ettiği” ve “kurnazlık bilmediği” için üzülüyormuş gibi değil, hatta tam

aksine seviniyormuş gibi bir tavırla söyledi bütün bunları. Krestyan İvanoviç, onu dinlerken, yüzünde gayet tatsız bir ifadeyle yere bakıyor ve sanki şimdiden hiç de hoş olmayan bir şeyler sezinliyormuş gibi görünüyordu. Bay Golyadkin'in bu tiradını[5] uzun ve anlamlı bir sessizlik izledi.

"Sanırım, konudan bir parça uzaklaştınız," dedi nihayet Krestyan İvanoviç kısık sesle, "şunu itiraf etmeliyim ki, söylediklerinizden hiçbir şey anlayamadım."

"Hoş söz söyleme konusunda usta değilim, Krestyan İvanoviç; size bunu önceden de bildirmiştim; hoş söz söyleme konusunda usta olmadığımı yani, Krestyan İvanoviç," dedi Bay Golyadkin bu kez sert ve kararlı bir tonla.

"Hım…"

"Krestyan İvanoviç!" diye başladı Bay Golyadkin yeniden kısık, ama birçok anlama çekilebilecek bir ses tonuyla ve saygılı, ölçülü denebilecek bir anlatımla ve ayrı ayrı her maddenin üzerinde durarak. "Krestyan İvanoviç! Buraya özürlerimi bildirerek girdim, hatırlarsanız. Şimdi de özürlerimi tekrarlamak ve yeniden bir süreliğine affınıza sığınmak istiyorum. Krestyan İvanoviç, sizden saklayacak bir şeyim yok. Ben küçük bir adamım, kendiniz de biliyorsunuz; ne var ki, şanslıyım ve küçük bir adam olduğumdan ötürü üzülmüyorum. Aksine, Krestyan İvanoviç; söylenmemiş bir şey kalmasın diye ekliyorum, büyük bir adam değil, küçük bir adam olduğum için gurur da duyuyorum. Entrikacı değilim, bununla da gurur duyuyorum. Saman altından su yürütmüyorum, kurnazlığa kaçmadan açık seçik hareket ediyorum, ki istesem ben de onlar gibi başkalarına zarar verebilirdim, hem de ne zararlar verebilirdim, hatta kime ne yapabileceğimi de biliyorum, Krestyan İvanoviç, ama adımı lekelemek istemiyorum ve bu anlamda pes ediyorum. Bu anlamda, diyorum, Krestyan İvanoviç, pes ediyorum!" Bay Golyadkin, mahcup bir edayla yaptığı konuşmasını, bir an için düşünceli bir sessizlikle böldü.

"Ben, Krestyan İvanoviç," diye devam etti sonra kahramanımız, "kendi dümdüz, açık seçik yolumdan gidiyorum, dolambaçlı yollardan değil, çünkü böyle yollardan tiksinirim ben, onları başkalarına bırakırım. Belki sizden, benden daha temiz olanları aşağılamaya çalışmam… yani benden ve onlardan daha temiz olanları, 'sizden' demek istemedim, Krestyan İvanoviç. Yarım yamalak lafları sevmem; küçük ikiyüzlülüklerden

hazzetmem, iftira ve dedikoduya asla yüz vermem. Maskemi baloya gidiyorsam takarım, yoksa Tanrı'nın günü insanların karşısına onunla çıkmam. Size tek bir şey soracağım, Krestyan İvanoviç, düşmanınıza, en kötü düşmanınıza nasıl davranırdınız, yani düşman saydığınız birine, demek istiyorum?" diye noktaladı sözlerini Bay Golyadkin, Kretsyan İvanoviç'e meydan okuyan bir biçimde bakarak.

Her sözünü ölçüp biçerek, alacağı tepkiden artık hiç şüphe duymadan, son derece açık ve kendinden emin bir şekilde konuşan Bay Golyadkin, bir yandan da tedirginlikle, büyük bir tedirginlikle, sonsuz bir tedirginlikle Krestyan İvanoviç'e bakmadan edemiyordu. Şimdi o, adeta bir çift gözden ibaretti; utanarak, sıkıntılı ve endişeli bir sabırsızlıkla Krestyan İvanoviç'in vereceği yanıtı bekliyordu. Gel gör ki, Bay Golyadkin'i şaşkına çeviren, hatta resmen bozguna uğratan bir şey gerçekleşti; Krestyan İvanoviç yarım ağız bir şeyler mırıldanmakla yetindi. Sonra koltuğunu masaya yanaştırdı ve oldukça soğuk, ama yine de nazik bir sesle, zamanın kendisi için ne kadar değerli olduğunu, zaten söylenenleri tam olarak anlayamadığını, yine de tabii hizmet edebilmek için elinden geleni yapacağını, ama ötesini ve kendisini ilgilendirmeyen kısmını bilemeyeceğini söyledi. Sonra kalemini eline aldı, kâğıdını kendisine yaklaştırdı, doktorlara özgü şekilde bir parça kopararak, hemen şimdi ne gerekiyorsa yazacağını bildirdi.

"Hayır, gerekmez, Krestyan İvanoviç! Hayır, buna hiç de gerek yok!" dedi Bay Golyadkin yerinden kalkarak ve Krestyan İvanoviç'i sağ kolundan yakalamaya çalışarak, "buna, Krestyan İvanoviç şimdi hiç mi hiç gerek yok…"

Bay Golyadkin bütün bunları söylerken, birden tuhaf bir değişikliğe uğradı. Gri gözlerinin parladığı görüldü, dudakları titredi; bütün kasları, yüzündeki tüm çizgiler oynuyor, hareket ediyordu. Adeta tir tir titriyordu. Az önce Krestyan İvanoviç'i durdurmaya çalıştığı pozisyonda, kıpırtısız duruyor, sanki kendisine pek güvenemiyor, harekete geçmek için ilham gelmesini bekliyordu.

İşte o an çok tuhaf bir sahne cereyan etti.

Neler olduğunu tam olarak anlayamayan Krestyan İvanoviç, bir saniyeliğine koltuğuna yapışıp kaldı, gözlerini faltaşı gibi açarak Bay Golyadkin'e baktı. Bay Golyadkin'in de aynı şaşkınlıkla kendisine baktığını gördü. Sonunda Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'in elbisesinin sırt tarafına hafifçe elini koyarak doğruldu. Birkaç saniye her ikisi de

kıpırdamadan ve gözlerini birbirlerinden ayırmadan öylece durdular. Ve işte o an, Bay Golyadkin ikinci tuhaf hareketini gerçekleştirdi. Önce dudakları titredi, çenesi oynadı; sonra kahramanımız, hiç beklenmedik bir şekilde ağlamaya başladı. Hıçkırıyor, başını sallıyor, sağ yumruğuyla göğsünü dövüyor, sol eliyle o da Krestyan İvanoviç'in ceketinin sırt kısmına elini koyuyor, konuşmak ve bir an önce bir açıklamada bulunmak istiyordu, ne var ki tek kelime edecek halde değildi. Sonunda Krestyan İvanoviç kendisini toparlayıp, şaşkınlığını yenmeyi başardı.

"Yeter ama, yeter, sakin olun, oturun!" dedi, Bay Golyadkin'i koltuğa oturtmaya çalışarak.

"Düşmanlarım var, Krestyan İvanoviç, benim düşmanlarım var; kötü kalpli düşmanlarım el ele verip beni mahvetmeye yemin ettiler…" diyebildi Bay Golyadkin ürkekçe fısıldayarak.

"Sakin olun, lütfen, ne düşmanı! Düşmanları bir tarafa bırakalım! Buna hiç gerek yok. Oturun, oturun," diye devam etti Krestyan İvanoviç, sonunda Bay Golyadkin'i koltuğa oturtmayı başararak.

Bay Golyadkin oturdu. Gözlerini Krestyan İvanoviç'den ayırmıyordu. Doktor, son derece hoşnutsuz bir ifadeyle odanın içinde volta atmaya koyuldu. Uzun bir sessizliğe gömüldüler.

"Size minnettarım, Krestyan İvanoviç, gönülden minnettarım ve benim için yaptıklarınızı şimdi gayet iyi hissedebiliyorum. Ölene kadar bu şefkatinizi unutmayacağım, Krestyan İvanoviç," dedi sonunda Golyadkin, dargın bir ifadeyle sandalyeden kalkarak.

Krestyan İvanoviç ise Bay Golyadkin'in bu tavrına oldukça sert bir sesle, "Lütfen sakin olun, lütfen," diye karşılık verdi ve onu bir kez daha koltuğa oturttu. "Ne oldu size böyle? Anlatın bana, neymiş bu tatsız durum, hangi düşmanlardan söz ediyorsunuz? Neler oluyor böyle?"

"Hayır, Krestyan İvanoviç, bunu şimdilik burada bırakalım," diye yanıtladı Bay Golyadkin gözlerini ondan kaçırarak, "şimdi bunları bir kenara bıraksak daha iyi, bir süreliğine… başka bir sefere bırakalım, Krestyan İvanoviç, daha uygun bir zamanda konuşuruz, her şey ortaya çıktığında ve bazılarının maskesi düştüğünde, bazı şeyler bütün çıplaklığıyla gözler önüne serildiğinde. Ama şimdilik, yani az önce aramızda geçen şeyden sonra… siz de bana hak verirsiniz ki, Krestyan İvanoviç… İzin verin size iyi sabahlar dileyip gideyim ben, Krestyan

İvanoviç," dedi Bay Golyadkin bu kez kararlılıkla ve ciddi bir şekilde şapkasını da alıp yerinden kalktı.

"Eh… nasıl isterseniz… hım… (bir an sessizlik oldu). Kendi adıma, biliyorsunuz ki, elimden geleni… iyiliğinizi yürekten diliyorum."

"Anlıyorum sizi, Krestyan İvanoviç, anlıyorum; şimdi sizi tam olarak anlıyorum… En azından, beni affedin, sizi rahatsız ettiğim için, Krestyan İvanoviç."

"Hım… Hayır, onu demek istemedim. Neyse, nasıl isterseniz. İlaçlara eskisi gibi devam edin…"

"Ederim, dediğiniz gibi, Krestyan İvanoviç, devam ederim, aynı eczaneden alırım… Zamanımızda eczacılık da ciddi bir iş oldu, Krestyan İvanoviç…"

"Nasıl yani? Hangi anlamda söylüyorsunuz bunu?"

"Aynen bildiğiniz anlamda, Krestyan İvanoviç. Demek istiyorum ki, dünyanın hali pek değişti şu yaşadığımız günlerde…"

"Hım…"

"Ve oğlan çocuğunun biri bile, yani eczacı çocuğu kastediyorum, namuslu bir adama diklenebiliyor."

"Hım… Bununla neyi kastediyorsunuz?"

"Krestyan İvanoviç, tanıdığınız birinden bahsediyorum… ortak tanıdığımızdan, Krestyan İvanoviç, örneğin, şu Vladimir Semyonoviç'ten…"

"Hah!"

"Evet, Krestyan İvanoviç, tanıdığım bazı şahıslar var, Krestyan İvanoviç, gerçeği söylemek gerekirse, pek de toplumun ne diyeceğini önemsemiyorlar."

"Hah!… Nasıl yani?"

"Öyle işte; ama neyse, şimdi konumuz bu değil; zaman zaman hani, bala zehir katmayı iyi beceriyorlar."

"Ne? Ne katmayı dediniz?"

"Bala zehir katmayı dedim, Krestyan İvanoviç; böyle bir Rus atasözü vardır. Birini tam zamanında tebrik etmeyi biliyorlar, düşünsenize böyle insanlar da var, Krestyan İvanoviç."

"Tebrik etmeyi mi?"

"Evet, tebrik etmeyi, Krestyan İvanoviç, geçenlerde yakın tanıdıklarımdan birinin yaptığı gibi…"

“Yakın tanıdıklarınızdan biri mi… hah! Nasıl olur?” dedi Krestyan İvanoviç, dikkatle Bay Golyadkin’e bakarak.

“Evet, efendim, yakın tanıdığım birisi, bir başka yakın tanıdığımı, daha doğrusu ahbabımı, nasıl derler, can yoldaşımı yeni terfisi dolayısıyla tebrik etti. Laf arasında denk geldi tabii. ‘Terfi edişinizden ötürü,’ dedi, ‘Vladimir Semyonoviç, size tebriklerimi, en içten tebriklerimi sunma fırsatını bulduğum için son derece mutluyum. Özellikle sevindiğim bir diğer konu da, herkesin bildiği gibi, günümüzde büyücü kocakarıların soyunun tükenmiş olmasıdır.’” Bay Golyadkin bunu söyledikten sonra kurnaz bir ifadeyle başını salladı ve gözlerini kısarak Krestyan İvanoviç’e baktı.

“Hım… Demek öyle dedi…”

“Dedi, Krestyan İvanoviç, demez mi ve anında Andrey Filippoviç’e baktı, bizim parlak çocuğun amcasına yani. Bana ne ki, Krestyan İvanoviç, adam terfi ettirildiyse? Beni ne ilgilendirir? Bir de evlenmek istiyor, affedersiniz, ama daha ağzı süt kokuyor. Aynen böyle söyledi işte. Vladimir Semyonoviç’e diyorum! Şimdi her şeyi söylediğime göre, ben izninizle gideyim.”

“Hım…”

“Evet, Krestyan İvanoviç, izin verin diyorum, izin verin de gideyim. Ama orada bir taşla iki kuş vurayım diye, –çocuğu büyükannelerim konusunda afallattıktan sonra yani– Klara Olsufyevna’ya döndüm (bu olay üç gün önce Olsufiy İvanoviç’in evinde cereyan ediyor), küçük hanım pek duygusal bir romans[6] söylemişti öncesinde, dedim ki kendisine ‘pek duygusal bir romans söylediniz bizlere, yalnız fark ettiyseniz burada sizi yürekten dinleyen hiç kimse yok.’ Bu sözlerimle neyi ima ettiğimi anlamışsınızdır, Krestyan İvanoviç; işin, küçük hanımın kendisinde olmadığını, başka şeylerde olduğunu ima ettim yani…”

“Hah! Eee, peki adam ne dedi?”

“Söylediklerimi yutmak zorunda kaldılar, Krestyan İvanoviç, atasözünde dendiği gibi.”

“Hım…”

“Evet, Krestyan İvanoviç. İhtiyara da aynısını söyledim, ‘Olsufiy İvanoviç,’ dedim, ‘size neler borçlu olduğumu biliyorum, neredeyse çocukluk yıllarımdan beri bana bahşettiğiniz iyilikleri inkâr edemem. Ama açın gözlerinizi, Olsufiy İvanoviç,’ dedim. ‘Etrafınıza bakın bir. Ben size her şeyi olduğu gibi, açıkça söylüyorum, Olsufiy İvanoviç,’ dedim.”

“Demek öyle!”
“Evet, Krestyan İvanoviç, evet. Aynen öyle…”
“O ne dedi?”
“Ne diyecek, Krestyan İvanoviç! Kem küm etti. ‘Ben de seni bilirim’ dedi, beyefendi hazretlerinin yüce gönüllü biri olduğunu filan söyledi, çıktı işin içinden… Ne beklersiniz? İhtiyarlıktan, nasıl derler, iyice oynattı.”
“Hah! Demek öyle oldu!”
“Evet, Krestyan İvanoviç. Bir de ‘ihtiyar’ deyip geçeriz! Bir ayağı çukurda, kefene girmeye ne kaldı şunun şurasında; ama nasıl derler, birisi çıkıp bir kocakarı dedikodusu atmayıversin ortaya, hemen kulak kesiliyor, orada bitiyor anında…”
“Dedikodu mu dediniz?”
“Evet, Krestyan İvanoviç, dedikodu yaydılar. Bu işte bizim ayı ve yeğeninin de parmağı var. İhtiyar kadınlara bulaşmışlar, bir işler çevirmişler. Ne dersiniz? Bir adamı öldürmek için ne düşünmüş olabilirler?..”
“Adam öldürmek için mi?”
“Evet, Krestyan İvanoviç, adam öldürmek için, yani bir adamı ruhen öldürmek için. Yaydıkları dedikodu… benim yakın tanıdığımdan söz ediyorum hâlâ…”
Krestyan İvanoviç başını salladı.
“Hakkında söylenti çıkardılar… İtiraf etmeliyim ki, bundan bahsetmeye bile utanıyorum, Krestyan İvanoviç…”
“Hım…”
“Söylediklerine bakılırsa, o da evleneceğini açıklamış, damat adayıymış yani kendisi… Ve kiminle evlenecekmiş, Krestyan İvanoviç, bilin?”
“Kiminle?”
“Aşçıyla. İşletmesinde yemek yediği terbiyesiz bir Alman kadınıyla; borçlarını ödemek yerine evlenme teklif etmişmiş.”
“Onlar mı söylüyorlar bunu?”
“İnanabiliyor musunuz, Krestyan İvanoviç? Aşağılık, rezil, utanmaz bir Alman kadınla, Karolina İvanovna adı, belki tanırsınız…”
“Doğruyu söylemek gerekirse tanırım…”
“Anlıyorum sizi, Krestyan İvanoviç, anlıyorum ve kendi adıma bunu hissedebiliyorum…”

“Af buyurun, nerede yaşıyorsunuz siz?”

“Nerede mi yaşıyorum, Krestyan İvanoviç?”

“Evet… istiyorum ki… hatırladığım kadarıyla eskiden şeyde yaşıyordunuz…”

“Yaşıyordum, Krestyan İvanoviç, yaşıyordum eskiden, evet. Nasıl yaşamazdım!” diye yanıtladı Bay Golyadkin, sözlerini hafif bir gülümsemeyle sürdürüp ve yanıtıyla Krestyan İvanoviç’i bir parça mahcup ederek.

“Hayır, yanlış anladınız; ben kendi adıma…”

“Ben de istiyordum, Krestyan İvanoviç, kendi adıma, ben de istiyordum,” diye sürdürdü Bay Golyadkin gülerek, “Ne var ki, Krestyan İvanoviç, oturdum kaldım yanınızda. Umarım şimdi bana izin verirsiniz… size iyi sabahlar dilemem için…”

“Hım…”

“Evet, Krestyan İvanoviç, sizi anlıyorum; şimdi sizi daha iyi anlıyorum,” dedi kahramanımız, sanki Krestyan İvanoviç’e birazcık çalım satarak, “her neyse, size iyi sabahlar dilememe izin verin lütfen…”

Kahramanımız bu sözlerin ardından bir ayağını yere vurdu ve Krestyan İvanoviç’i sonsuz bir şaşkınlık içersinde bırakarak odadan çıktı. Doktorun evinin merdivenlerinden inerken gülümsüyor ve zevkle avuçlarını ovuşturuyordu. Kapının önünde, temiz havayı içine çekip kendisini özgür hissettikten sonra, neredeyse yeryüzündeki en mutlu ölümlü sayılmaya ve derhal iş yerine gitmeye hazırdı; ne var ki kapının önüne yanaşan arabanın gürültüsünü işitince kendisine geldi ve birden her şeyi hatırladı. Petruşka kapıları açıyordu bile. Tuhaf ve olağanüstü tatsız bir his Bay Golyadkin’i tepeden tırnağa sardı. Bir anlığına kızarır gibi oldu. İğne batmış gibi irkildi. Tam ayağını arabanın ayaklığına atacaktı ki, birdenbire geri döndü ve Krestyan İvanoviç’in penceresine baktı. Yanılmamıştı! Krestyan İvanoviç pencerenin önünde durmuş, sağ eliyle favorisini okşuyor ve düşünceli bir şekilde kahramanımızı izliyordu.

“Bu doktor aptalın teki,” diye düşündü Bay Golyadkin arabaya binerken, “Basbayağı aptal. Belki hastalarını iyileştirmede başarılı olabilir ama yine de… odun gibi bir adam olmasına engel değil bu.” Bay Golyadkin arabaya yerleşti, Petruşka’nın sesi işitildi: “Yürü!” ve araba yeniden Nevski Caddesi’ne doğru yol aldı.

III

Bay Golyadkin bütün o sabahı korkunç bir telaş içinde geçirdi. Nevski Caddesi'ne varıldığında kahramanımız, arabanın Gostini Dvor'un[7] önüne çekilmesini emretti. Sonra dışarı fırladı, Petruşka'nın peşi sıra koşturarak, doğruca en iyi gümüş ve altın işlerinin satıldığı kuyumcuya girdi. Bay Golyadkin'in yalnızca duruşundan bile işinin başından aşkın olduğu belliydi. Bir öğle yemeği takımı ve bir çay takımı için bin beş yüz küsur rubleye ve süslü püslü bir tabaka ile gümüş bir sakal tıraşı takımı için yine aynı fiyata anlaştıktan sonra, kendilerince faydalı ve hoş birkaç ıvır zıvırın fiyatlarını da sorup öğrenen Bay Golyadkin, satıcıya, hemen yarın, hatta bugün, anlaştıkları eşyaları alması için birini yollayacağını söyleyerek, dükkânın numarasını not aldı. Küçük bir kaparo almak için uğraşan adamı dikkatle dinledikten sonra, zamanı gelince kaparo da ödeneceği konusunda söz verdi. Bütün bunların ardından, duyduklarına akıl sır erdiremeyen satıcıyla vedalaştı ve dakika başı dönüp Petruşka'ya bakarak ve girebileceği yeni bir dükkân araştırarak, peşine takılan yığınla tellalın[8] eşliğinde çarşı boyunca yürümeye koyuldu. Yolunun üzerindeki sarrafa uğradı ve elinde ne kadar bütün büyük para varsa bunları bozukluklarla değiştirdi. Para bozdururken biraz para kaybetmesini önemsemedi ve epeyce kalınlaşan cüzdanını yoklamaktan kesinlikle müthiş bir zevk aldı. Bu dükkânda da birtakım pahalı eşyalar için büyük paralara anlaşan Bay Golyadkin, satıcıya mutlaka uğrayacağını söyleyerek dükkânının numarasını aldı ve adamın kaparo ile ilgili sorusuna az önceki gibi "zamanı gelince kaparo da ödeneceğini" söyleyerek uzaklaştı. Sonra birkaç dükkân daha gezdi; her birinde yığınla eşya için pazarlık etti ve anlaştı, birçok malın ise yalnızca fiyatlarını öğrenmekle yetindi, satıcılarla uzun uzun tartıştı; kimi dükkânlara bir kez girip çıkıyor, sonra üç kere daha geri dönüyordu. Kısacası kahramanımız çok yoğun bir uğraş içerisindeydi. Gostini Dvor'dan sonra tanınmış bir mobilya mağazasına uğradı; burada, tam altı odayı dolduracak kadar mobilya seçti, son modaya uygun, alabildiğine gösterişli bir kadın tuvalet masasını hayranlıkla seyretti ve satıcıyı bu masa için mutlaka geri döneceğine inandırdıktan sonra, alışkanlığı olduğu üzere "zamanı gelince kaparo da ödeneceği" sözünü vererek dükkânı terk etti. Kahramanımız daha sonra birkaç yere daha uğradı, bir iki şeye daha baktı. Kısacası, işlerinin ardı arkası kesilecek gibi görünmüyordu. Neyse ki en

sonunda, Bay Golyadkin tüm bunlardan son derece sıkıldığını hissetti. Hatta Tanrı bilir neden, içinde bir vicdan azabı da duydu. O an mesela Andrey Filippoviç'e, hatta Krestyan İvanoviç'e bile rastlamayı hiç istemezdi. Bu arada, şehir saatleri öğlen üçü çalıyordu. Bay Golyadkin nihayet arabasına bindiğinde, sabahtan beri yaptığı alışverişlerden gerçekte elinde kalan tek şey, bir çift eldiven ve bir buçuk rublelik parfüm şişesiydi. Vaktin henüz çok erken olduğunu gören kahramanımız, arabacısına Nevski Caddesi'nde bulunan ve o güne dek yalnızca ismini duymakla yetindiği ünlü bir restoranın önüne yanaşmasını emretti; bir şeyler atıştırmak, dinlenmek ve zaman geçirmek için arabadan indi.

Az sonra kendisini zengin bir davet bekleyen biri gibi, ayaküstü bir şeyler atıştırdıktan, yani midesini şöyle bir bastırdıktan ve ardından bir kadeh votka yuvarladıktan sonra, alçakgönüllü bir şekilde etrafına bakındı ve huzur içinde oracıktaki bir koltuğa ilişip, yüzünü incecik ulusal gazetelerden birisine gömdü. İki satır okuduktan sonra ayağa kalktı, şöyle bir aynaya bakındı, saçını başını düzeltti, sonra pencerenin yanına geçip arabasının sokakta durup durmadığını kontrol etti… tekrar yerine oturdu, eline gazetesini aldı. Kahramanımızın olağanüstü heyecanlı olduğu her halinden anlaşılıyordu. Saate bakıp, daha üçü çeyrek geçtiğini, dolayısıyla epeyce zamanı olduğunu gören, bu şekilde oturmasının da yakışık almayacağını akıl eden Bay Golyadkin, kendisine sıcak çikolata getirilmesini emretti, ama aslında o an için canı hiç mi hiç çikolata çekmiyordu. Çikolatasını içip, biraz daha zaman geçirdiğine inanınca, hesabı ödemek üzere dışarı çıktı. Tam o sırada birisi Bay Golyadkin'in omzuna dokundu.

Arkasını döndüğünde, birlikte çalıştığı iki arkadaşını gördü, bunlar o sabah Liteynaya'da karşılaştığı hem yaşları, hem rütbeleri itibarıyla oldukça genç iki adamdı. Kahramanımızın onlarla arası eh işte, şöyle böyleydi, ne arkadaşlardı ne de herhangi bir düşmanlıkları vardı. Elbette her iki taraf da aralarındaki seviye farkını korumaya dikkat ediyorlardı, ama daha öteye giden bir yakınlıktan söz edilemezdi. O an bu ikiliyle karşılaşmak Bay Golyadkin için fevkalade tatsız bir durumdu. Suratını hafifçe ekşitti ve bir anlığına ne yapacağını bilemeyerek durdu.

"Yakov Petroviç, Yakov Petroviç!" diye cıvıldadı her iki kayıt memuru da, "Siz burada? hangi…"

“Hah! Siz misiniz, baylar!” diye sözlerini kesti Bay Golyadkin aceleyle, memurların şaşkınlığı ve kendisine karşı teklifsiz davranışları nedeniyle bocalayıp zor duruma düşerek, ama yine de rahat davranmaya ve yakalanmış bir çapkın gibi davranmaya çalışarak. “Kaçamak yapıyoruz, baylar, he he he!..” diye yanıtladı onları. Bu esnada, her zaman belli bir mesafe koyduğu genç büro elemanlarının seviyesine inmemek için delikanlılardan birinin omzuna şöyle bir vurmayı deneyecek gibi oldu, fakat bu kez istediği gibi rahat davranamadı ve bu girişiminden ortaya, doğal ve samimi bir hareket değil tamamen başka bir şey çıktı.

“Ee, bizim ayı yerinde mi?..”

“O da kim, Yakov Petroviç?”

“Ayı, canım, yoksa bilmiyor musunuz kime ayı dendiğini?..” Bay Golyadkin güldü ve tezgâhtara dönüp parasının üstünü almak istedi. Tezgâhtarla işini bitirdikten sonra bu kez oldukça ciddi bir ifadeyle memurlara yönelerek, “Andrey Filippoviç’i kastediyorum,” dedi. Kayıt memurları, anlamlı bir şekilde birbirlerine göz kırptılar.

“Yerinde, Yakov Petroviç, dahası sizi sordu,” diye yanıtladı içlerinden birisi.

“Demek yerinde! Madem öyle yerinde kalsın, baylar! Beni de sordu demek?”

“Sordu, Yakov Petroviç; ne oldu size böyle, kokular sürünmüşsünüz, hem bu şıklık da neyin nesi?”

Bay Golyadkin onları, başka tarafa bakarak ve gergin bir şekilde gülümseyerek, “Evet beyler doğru söylüyorsunuz, ama bu kadarı yeter,” diye yanıtladı. Bay Golyadkin’in gülümsediğini gören memurlar bir kahkaha attılar. Bay Golyadkin biraz alınarak somurttu.

“Baylar, size dostça bir şey söylememe izin verin,” dedi kahramanımız bir süre sustuktan sonra ve sanki gönlünden kopan önemli bir gerçeği memurlara açıklamaya karar vermiş gibi. “Sizler, baylar beni çoktandır tanırsınız, ne var ki bugüne kadar yalnızca bir yönümle bilirdiniz. Bu durumda kimse suçlanamaz, hatta bir anlamda da bu işte kendim suçlu sayılırım aslında.”

Bay Golyadkin dudaklarını sıkıca kenetledi ve memurlara anlamlı anlamlı baktı. Memurlar yine birbirlerine göz kırptılar.

“Şimdiye kadar, baylar, beni tanıyor bile sayılmazdınız. Hemen şimdi, burada duruma bir açıklık getirmek uygunsuz kaçacak. Sizlere yalnızca

ayaküstü ve giderayak tek bir şey söyleyeceğim. İnsanlar vardır, baylar, dolambaçlı yollardan hoşlanmazlar ve maskelerini sadece baloya giderken takarlar. İnsanlar vardır, kişinin hayattaki başlıca amacının parkeleri çizmeleriyle parlatmada üstün beceri göstermek olmadığını bilirler. Ve yine öyle insanlar vardır ki, baylar, yalnızca pantolonları üzerlerinde iyi durduğu için mutlu olduklarını ve tam anlamıyla yaşadıklarını iddia edemezler. Bir de öyle insanlar vardır ki, baylar, boş boş dolanmayı, birilerine yalakalık ve yaltaklık etmeyi, en önemlisi üzerlerine vazife olmayan işlere burunlarını sokmayı sevmezler… Ben, baylar, neredeyse bütün söylemek istediklerimi söyledim; şimdi izninizle gideceğim…”

Bay Golyadkin durdu. Her iki kayıt memuru da bu açıklama sayesinde artık tamamıyla tatmin oldukları için, birdenbire fevkalade büyük bir saygısızlıkta bulunup kahkahalarla gülmeye başladılar. Bay Golyadkin kıpkırmızı kesildi.

“Gülün, baylar, siz şimdilik gülün bakalım! Ama nasıl olsa zamanı gelince her şeyi göreceksiniz,” dedi incinen onurunu kurtarmaya çalışarak, şapkasını aldı ve kapıya doğru seğirtti.

“Yalnız eklemek istediğim son bir şey daha var, baylar,” dedi son kez kayıt memuru beylere yönelerek, “Şunu ekleyeceğim, hazır sizlerle bire bir konuşma şansımız varken. Baylar, benim kuralım şudur: Bir şey elimden gelmiyorsa, soğukkanlılığımı kaybetmem, geliyorsa da en azından kimsenin kuyusunu kazmam. Entrikacı değilim ve bununla gurur duyarım. Örneğin benden asla bir diplomat olmazdı. Bir de derler ki, baylar; kuş, avcısının kucağına kendisi düşermiş. İşte bu doğru, ben de bunu kabul etmek isterim; fakat burada kim avcı, kim kuş? İşte sorun budur, baylar!”

Bay Golyadkin mağrur bir şekilde sustu ve en anlamlı ifadesini takınarak, kaşlarını kaldırıp dudaklarını büzebileceği kadar büzerek, memur beyleri sonsuz bir şaşkınlık içinde bırakarak çıkıp gitti.

Bu soğukta oradan oraya sürüklenmekten şaşkın, Petruşka, “Nereye emredersiniz?” diye sordu oldukça sert, korkunç ve delici bakışlarıyla kendisine doğru gelmekte olan Bay Golyadkin’e. Sabahtan beri iki defa bu bakışları takınmak zorunda kalan kahramanımız, restoranın merdivenlerinden inerken üçüncü kez aynı ifadeyi takınmakta sakınca görmemişti.

“İzmaylovski Köprüsü’ne.”

“İzmaylovski Köprüsü’ne çek!”

“Yemek, beşe doğru, hatta tam beşten erken başlamaz,” diye düşündü Bay Golyadkin, “daha erken değil mi? Gerçi benim biraz erken gitmemin sakıncası olacağını sanmıyorum, hem bu bir aile yemeği de sayılır. Ben öyle, düzeyli insanların arasında dendiği gibi *sans façon*[9] gidebilirim. Ben neden *sans façon* davranmayayım ki? Bizim ayı da, her şeyin *sans façon* yapılacağını söylemişti, bu yüzden işte ben de…” Bay Golyadkin böyle düşünüyordu, fakat içindeki endişe giderek daha da büyümekteydi. Kısaca, zorlu bir uğraşa hazırlandığı belliydi, kendi kendisine bir şeyler mırıldanıyor, sağ eliyle birtakım hareketler yapıyor, durmadan arabanın pencerelerine göz atıyordu. Kısacası, o an Bay Golyadkin’i gören birisi asla, onun aile arasında bir yemeğe hazırlandığını, başka bir ifadeyle, özel bir önemi olmayan, dahası düzeyli insanların dedikleri gibi *sans façon* bir öğle yemeğine katılacağını söyleyemezdi. Ve sonunda Bay Golyadkin, tam İzmaylovski Köprüsü üzerinde bulunan bir evi işaret etti, araba şangır şungur bir gürültü çıkararak bahçe kapısından içeriye girdi ve sağ cepheye yanaştı. İkinci kat penceresinde bir kadın silueti gören Bay Golyadkin ona eliyle öpücük gönderdi. Aslında kendisi de ne yaptığını pek bilmiyordu, zira yaşamla ölüm arasında bir noktadaydı o an. Arabadan indiğinde rengi solmuştu, dalgındı; taş sahanlığa giden basamakları çıktı, şapkasını eline aldı ve bir yandan da dizlerinin titrediğini hissederek, mekanik bir hareketle kendisine çekidüzen verdi, sonra merdivenlerde yürümeye koyuldu.

“Olsufiy İvanoviç?” diye sordu kendisine kapıyı açan adama.

“Evdeler efendim, yani hayır efendim, evde değiller.”

“Nasıl yani? Ne diyorsun sen, canım? Ben… ben yemeğe geldim, dostum. Tanıyorsun ya beni?”

“Nasıl tanımam efendim! Sizi buyur etmem emredilmedi.”

“Sen… sen yanılıyor olmalısın, dostum. Benim ben. Davetliyim, yemeğe geldim,” dedi Bay Golyadkin, sırtındaki paltodan kurtularak ve içeri girme konusundaki açık niyetini göstererek.

“Affedersiniz efendim, ama olmaz. Sizi buyur etmem emredilmedi, sizi geri çevirmemi emrettiler. İşte durum bu!”

Bay Golyadkin’in rengi attı. Bu sırada aralanan iç kapıda Olsufiy İvanoviç’in yaşlı oda hizmetçisi Gerasimiç göründü.

“Yemelyan Gerasimoviç, beyefendi içeri girmek istiyorlar, bense…”

“Siz aptalın tekisiniz, Alekseyiç. Derhal içeri girin, buraya da alçak Semyoniç’i yollayın. Üzgünüm, efendim,” dedi yaşlı hizmetkâr, Bay

Golyadkin’e nazik, ama kararlı bir tavırla yönelerek, “ama olanaksız. Sizden özür diliyorlar; kabul etmelerine olanak yok, efendim.”

“Aynen böyle mi söylediler, yani ‘buyur etmeyin’ mi dediler?” diye sordu Bay Golyadkin kararsızca, “Affedersiniz, Gerasimiç. Neden olanaksızmış ki?”

“Olanaksız efendim. Ben geldiğinizi bildirdim, ‘özür dile’ dediler, ‘kabul edemeyeceğimizi söyle’ dediler.”

“Neden ama? Nasıl olur? Nasıl…”

“Affedersiniz, affedersiniz!..”

“Ama nasıl iştir bu böyle? Böyle şey olmaz! Geldiğimi söyleyin… Nasıl olur? Ben yemeğe…”

“Affedersiniz, affedersiniz!..”

“Aslında bunu anlayabilirim, özür dileseler; ama kusura bakmayın Gerasimiç, nasıl olur bu?”

“Affedersiniz, affedersiniz!” diye karşı çıktı Gerasimiç oldukça kararlı bir şekilde Bay Golyadkin’i koluyla uzaklaştırmaya ve yolu, tam bu sırada içeri giren iki bay için açmaya çalışarak.

İçeri giren baylar Andrey Filippoviç ve yeğeni Vladimir Semyonoviç’ti. Her ikisi de hayretle Bay Golyadkin’e baktılar. Andrey Filippoviç bir şey söyleyecek gibi oldu, ama Bay Golyadkin artık kararını vermişti; gözlerini yere eğerek, kızarıp gülümseyerek, yüzünde kaybettiğini kabullenmiş bir ifadeyle Olsufiy İvanoviç’in sofasından ayrılıyordu.

“Daha sonra uğrayacağım, Gerasimiç, bunu açıklığa kavuşturacağım, tüm bunların kısa süre sonra açıklığa kavuşacağını umuyorum,” diye seslendi eşikten.

“Yakov Petroviç, Yakov Petroviç!..” Bay Golyadkin’i takip eden Andrey Filippoviç’in sesiydi bu.

Bay Golyadkin o sırada ilk sahanlığa ulaşmıştı. Hızla Andrey Filippoviç’e döndü.

“Ne istiyorsunuz, Andrey Filippoviç?” dedi oldukça kararlı bir tonla.

“Ne oluyor, Yakov Petroviç? Nedir…”

“Önemli bir şey değil, Andrey Filippoviç. Ben burada dairedeki sıfatımla bulunmuyorum. Bu benim özel hayatımdır, Andrey Filippoviç.”

“Ne dediniz, efendim?”

“Bu benim özel hayatımdır diyorum, Andrey Filippoviç ve bunda, bildiğim kadarıyla yadırganacak bir şey yok, yani resmi ilişkilerimle bir

ilgisi bulunmuyor.”

“Ne! Resmi ilişkiler mi?… Beyefendi neyiniz var sizin böyle?”

“Önemli bir şey değil, Andrey Filippoviç, hatta tam bir hiç. Küstah bir kız çocuğu işte, hepsi bu…”

“Ne?!.. Ne dediniz siz?!” Andrey Filippoviç şaşkınlıktan neye uğradığını şaşırdı. O ana kadar müdürüyle merdivenin aşağısından konuşan Bay Golyadkin, sanki her an saldırmaya hazır gibi bakıyordu. Patronunun biraz bozulduğunu görmüş ve kendisi de neredeyse hiç fark etmeden ona doğru bir adım atmıştı. Andrey Filippoviç geriledi. Bay Golyadkin birkaç basamak daha çıktı. Andrey Filippoviç ondan da hızlı bir şekilde odaya giriverdi ve kapıyı arkasından çarptı. Bay Golyadkin yalnız kaldı. Gözleri kararıyordu. Şaşırmıştı. Allak bullak bir halde, sanki daha kısa bir süre önce gerçekleşen olağanüstü karmaşık bir durumu yeniden hatırlamış gibi duruyordu. Zorla gülümsemeye çalışarak, “Eh, eh!” diye fısıldadı kendi kendisine. Bu sırada aşağıdan, merdivenlerden, Olsufiy İvanoviç tarafından davet edilmiş olan başka konukların sesleri ve konuşmaları duyuldu. Bay Golyadkin kısmen kendisine geldi, aceleyle raton[10] postundan yakasını kaldırdı, onunla mümkün olduğunca örtündükten sonra, aceleyle topallayarak, aksayarak, hatta tökezleyerek merdivenlerden inmeye koyuldu. Vücudunda bir bitkinlik hissediyordu. Utanmışlığı o denli güçlüydü ki, kapının önüne çıkar çıkmaz, arabasının yanaşmasını beklemeden çamur içindeki avluya dalıp yürüdü. Bir an önce kendisini arabaya atmaya hazırlanan Bay Golyadkin yerin dibine geçtiğini düşünüyor, neredeyse arabayla birlikte bu fare deliğine girmek istiyordu. Kendisine öyle geliyordu ki, o an Olsufiy İvanoviç’in evinde kim varsa, hepsi birden işi gücü bırakıp pencere önlerine birikmiş, onu izliyordu. Eğer arkasına dönerse oracıkta öleceğinden emindi.

“Ne gülüyorsun, ahmak?” dedi kendisini arabaya oturtmaya hazırlanan Petruşka’ya ayaküstü.

“Neden güleyim ki? Öylesine işte… şimdi nereye gidiyoruz?”

“Eve…”

“Eve yürü!” diye seslendi Petruşka, arkaya geçerek.

“Karga sesli herif!” dedi içinden Bay Golyadkin. Bu sırada araba İzmaylovski Köprüsü’nden epeyce uzaklaşmıştı. Birdenbire kahramanımız var gücüyle ipi çekti ve arabacısına derhal geri dönmesini emretti. Arabacı atları geri çevirdi, iki dakika sonra araba yeniden Olsufiy İvanoviç’in

avlusuna girmişti. Bu sırada, “Hayır, aptal, hayır, geri dön!” diye seslendi Bay Golyadkin ve arabacı sanki bu emri bekliyormuş gibi, kapının önünde durmaya zaten niyetlenmeden, hiç itirazsız, avluyu çepeçevre dolaştıktan sonra tekrar caddeye çıktı.

Bay Golyadkin evine gitmedi, Semyonovski Köprüsü’nü geçtikten sonra oradaki bir ara sokağa dönülmesini ve dış görünüşüne bakılırsa oldukça mütevazı olduğu anlaşılan bir meyhanenin önünde durulmasını emretti. Arabadan inen kahramanımız, arabacıyla hesaplaştı ve nihayet bu arabadan kurtulmuş oldu. Petruşka’ya eve gidip kendisini beklemesini emrettikten sonra meyhaneye girdi, özel bir oda tuttu ve yemek söyledi. Kendisini oldukça kötü hissediyordu, kafası tam bir karışıklık içindeydi. Endişeyle, uzun uzun volta attı, sonunda bir sandalyeye oturdu, iki elini de alnına dayadı, var gücüyle olanları sorgulamaya ve içinde bulunduğu durumu değerlendirmeye çalıştı.

IV

Bir zamanlar Bay Golyadkin’in velinimeti olan beşinci dereceden devlet memuru Berendeev’in biricik kızı Klara Olsufyevna’nın büyük törenlerle kutlanan doğum günü –Yeliseev ve Milyutin[11] dükkânlarından seçmelerle, istiridyeyle, Clicquot şampanyasıyla, tıka basa dana eti ve rütbeler tablosuyla–[12] İzmaylovski Köprüsü üzerindeki memur evlerinde uzun zamandır görülmemiş bir şatafatla, ayrıca saygınlık bakımından da Babil Krallığı’nı anımsatan, ışıltılı ve muhteşem bir yemekle (aslında yemekten çok Balthazar ziyafetini[13] andıran bir yemekle)[14] taçlandırılan o gün, aile ve akrabalar arasında, küçük, ama yine de çok zevkli ve belli bir düzene uygun, ayrıca saygınlık açısından da gerçekten de muhteşem denilebilecek bir balo ile noktalandı. Elbette böyle baloların başka evlerde de verilebileceğine tümüyle katılıyorum. Balodan çok mutlu bir aile fotoğrafına benzeyen bu balolar, ancak böylesi evlerde, örneğin beşinci dereceden devlet memuru Berendeev’in evi gibi evlerde verilebilir. Dahası, tüm beşinci dereceden devlet memurlarının bunun gibi balolar verebileceğine dair de şüphelerim var. Ah, keşke şair olsaydım! Yani Homeros[15] gibi, Puşkin[16] gibi bir şair, zira daha az yetenekle böyle bir anlatıma yeltenmek akılsızlık olurdu. İşte sayın okurlarım, öyle bir şair olsaydım ben de, hiç tereddüt etmez, en parlak renkleri en kalın fırçama sürer ve bütün o büyük kutlama gününü gönlümce anlatırdım size! Hayır,

poemime [şiirime] öncelikle o yemeği anlatarak başlamak isterdim. Özellikle de, törenin kraliçesi şerefine ilk kadehin kaldırıldığı, o hayret uyandırıcı olduğu kadar görkemli ana vurgu yapmak isterdim. Saygı dolu bir beklenti ve sessizliğe, aslında daha çok Demosthenes[17] belagatini[18] anımsatan bir sessizliğe gömülmüş o konukları anlatmak isterdim sizlere ilk olarak. Daha sonra da, önceliği bir anlamda hak eden en yaşlı konuğu, saçları aklarla ve göğsü aklarına denk nişanlarla süslü Andrey Filippoviç'i anlatırdım. İhtiyarın yerinden kalkıp, kıpkırmızı ışıklar saçan şarapla dolu kadehini havaya kaldırışını anlatırdım ilkin; o şarap ki, böylesi anlarda içilmek üzere uzaklardaki bir krallıktan özel olarak getirtilmiştir,[19] o şarap ki, şaraptan çok nektara[20] benzer. Sonra sizlere, Andrey Filippoviç'in ardından peş peşe şerefe kadeh kaldıran, beklentiyle dolu bakışlarını ihtiyara yöneltmiş konukları ve kraliçenin annesiyle babasını anlatırdım. Öncelikle, bu sıkça adı geçen Andrey Filippoviç'in, kadehine düşen bir damla gözyaşına engel olamayışını, kutlama ve dileklerini seslendirişinin hemen ardından kadehindeki şarabı içişini anlatırdım…

Fakat itiraf ederim ki, şunu hiç çekinmeden itiraf ederim ki, bu muhteşem töreni anlatmaya benim kalemim asla yetmezdi; hele hele o anı, törenin kraliçesi Klara Olsufyevna'nın yüzünün, bahtiyarlık ve çekingenlikle bahar gülleri gibi al al olduğu, göğsünü sıkıştıran duygulara hâkim olamayarak anneciğinin sevgi dolu kucağına düştüğü, şefkat dolu annesinin hıçkırıklarını tutamadığı, bu durumu gören babasının (uzun yıllar süren devlet hizmetinde bacakları tutmaz olmuş ve bu çalışkanlığından ötürü kader tarafından küçük bir servet, ufak bir ev, mini mini köyler ve güzeller güzeli bir kız evlatla ödüllendirilmiş saygıdeğer ihtiyar, beşinci dereceden devlet memuru Olsufiy İvanoviç'in) çocuk gibi hüngür hüngür ağladığı ve gözyaşlarının arasında “beyefendinin yüce gönüllü bir insan” olduğunu açıkladığı anı anlatamazdım. Ve evet, ne yalan söyleyeyim ki, tüm kalplerin birleşip tek bir coşkuyla çarptığı o anı asla anlatamazdım sizlere. Bu coşkunun en açık belirtisi olarak, orada bulunan genç bir kayıt memurunun (ki kendisi o an kayıt memurundan çok beşinci dereceden devlet memuruna benziyordu), Andrey Filippoviç'i dinlerken gözyaşlarını tutamayışı gösterilebilirdi.

Andrey Filippoviç'e gelince, o da kendi adına bu kutlu dakikada, asla altıncı dereceden devlet memuru ve bir daire müdürüne benzemiyor, tamamen başka bir şey gibi görünüyordu… ne olarak ben de bilemiyorum,

ama asla altıncı dereceden devlet memuru değildi. Çok daha üstün bir şeydi! Ve nihayet… ah neden, neden insan hayatının bütün bu mükemmel ve ibret verici, bu sanki iyiliğin de kimi zaman, kötü niyet, asilik, günah ve kıskançlığa üstün gelebileceğini kanıtlamak için kurgulanmış anlarını betimlemeye yarayan o yüce, o güçlü ve ağırbaşlı üslubun sırlarına hâkim değilim! Söyleyecek söz bulamıyorum şu an ve sizlere yalnız sessizce –ki bütün tumturaklı sözlerden daha iyi gelecektir– bu henüz hayatının yirmi altıncı baharındaki mutlu genç adamı, Andrey Filippoviç'in yeğeni Vladimir Semyonoviç'i göstermekle yetiniyorum. Ayağa kalkıp şerefe kadeh kaldırma sırası şimdi de ondaydı; kraliçenin anne ve babasının gözyaşlarıyla ıslanan gözleri, Andrey Filippoviç'in mağrur bakışları, kraliçenin çekingen bakışları, konukların hayranlık dolu bakışları ve hatta iş arkadaşlarının kıskanç bakışları bu parlak delikanlıya yöneldi.

Her ne kadar söyleyecek söz bulamasam da, şunu belirtmeden geçemeyeceğim: O mutlu dakikada bu delikanlıdaki her şey (ki delikanlıdan çok saygıdeğer bir ihtiyara benziyordu ve bunu, kendisini övmek için söylüyorum), yani al yanaklarından, üzerindeki sekizinci dereceden devlet memuru nişanına kadar her şey neredeyse, ahlak sahibi olmanın insanı işte böyle de yüksek mevkilere kadar ulaştırabileceğini söylüyordu. Ve nihayet bir devlet dairesinde bölüm müdürü olan Anton Antonoviç Setoçkin'in (şimdilerde Andrey Filippoviç'in ve bir zamanlar Olsufiy İvanoviç'in iş arkadaşı, aynı zamanda Berendeev'lerin eski bir aile dostu ve Klara Olsufyevna'nın vaftiz babası[21]), ay gibi akça pakça o ihtiyarcığın, konuşma sırası kendisine geldiğinde horoz taklidi yapışını, sonra neşeli halk manileri okuyuşunu, yani deyim yerindeyse, terbiyeyi böyle terbiyeli bir şekilde ihlal ederek, bütün konukları gözlerinden yaşlar gelene kadar güldürüşünü ve Klara Olsufyevna'nın, anne-babasının emri üzerine bu neşeli ve kibar ihtiyarı öpüşünü ne yazık ki, anlatamayacağım. Yalnızca şu kadarını belirtmekle yetineceğim: Böyle bir yemeğin ardından doğal olarak akraba, kardeş gibi yakınlaşan konuklar sonunda masadan kalktılar; ihtiyarlar ve itibar sahibi konuklar, zamanlarının bir bölümünü dostça bir sohbet ve kimi (elbette alabildiğine terbiyeli ve nazik) şakalaşmalar için değerlendirdikten sonra, ağırbaşlı bir havayla diğer odaya geçtiler ve altın kadar kıymetli zamanlarını daha fazla harcamadan gruplara ayrılıp, ağırbaşlı bir tavırla, yeşil çuha ile kaplanmış masaların başına oturdular;

hanımlar ise konuk odasına geçtikten sonra aniden olağandışı bir kibarlığa büründüler ve birçok değişik konudan söz etmeye koyuldular.

Herkesin, önünde saygıyla eğildiği ev sahibinin kendisine gelince, devlete bütün dürüstlüğü ve namusuyla hizmet ederken bacakları tutmaz olan ve buna karşılık yukarıda sözü edilen bütün o şeylerle ödüllendirilen Olsufiy İvanoviç, koltuk değneklerine tutunarak, Klara Olsufyevna ve Vladimir Semyonoviç'in desteğiyle konuklar arasında dolaşıyordu. O da aniden bir o kadar kibarlaştı ve çıkacak masrafa aldırış etmeden, küçük bir parti tertiplemeye karar verdi. İşte bu kutsal amaç uğruna becerikli bir genç adama (yemekte delikanlıdan çok, beşinci dereceden devlet memuruna benzeyen o delikanlının ta kendisiydi bu) müzisyen bulma görevi verildi. Sonunda tam on bir adet müzisyen içeri buyur edildi ve saat sekiz buçuğu gösterirken salonda, Fransız kadrili ve daha birçok dansın davetkâr ezgileri yankılandı… Ak saçlı ev sahibinin inanılmaz inceliği sayesinde tertiplenmiş bu baloyu betimlemek için kalemimin ne denli yetersiz, cansız ve ifadesiz kalacağını söylememe artık gerek yok. Bir de sorarım size, ben, yani Bay Golyadkin'in kendilerince ilgi çekici serüvenlerinin mütevazı yazarı, bu güzelliğin, parıltının, ahlaklılığın, neşenin, nazik bir saygınlıkla saygın bir kibarlığın, canlılığın, sevincin sıradışı ve ölçülü karışımını; sonra memur eşi hanımların (ki hanımdan çok perilere benziyorlardı) o zambak pembesi omuzları ve yüzleriyle, o zarif endamlarıyla, o canlı ve oynak, o yüce üslupla söyleyecek olursak, homeopatik[22] ayaklarıyla o hanımların, bütün o oyunlarını ve gülüşlerini nasıl betimleyebilirim ki?

Ve nasıl anlatabilirim sizlere bu pırıl pırıl memur kavalyeleri, bu neşeli ve saygın genç adamları, bu ağırbaşlı, sevinçli ve dumanlı, kimileri dans aralarında az ilerideki küçük, yeşil odada pipo içen ve kimileri dans aralarında hiç pipo içmeyen bu kavalyeleri, her biri saygın birer rütbe ve soyadına sahip bu kavalyeleri, güzellik ve onur duyguları iliklerine kadar işlemiş, bayanlarla daha çok Fransızca konuşan, Rusça bile konuşsalar, en üstün ifadeleri, komplimanları ve anlamlı cümleleri kurmasını bilen bu kavalyeleri, belki yalnızca tütün odasında, bağlı bulundukları üstün dilden nazikçe uzaklaşma ve dostça yakınlığın gerektirdiği kimi cümleleri ("Az değilsin ha, Vasya, iyi sıkıştırdın senin hanımı" gibi) sarf etme hakkını kendilerinde gören kavalyeleri nasıl anlatabilirim sizlere? Sayın okurlarım bütün bunlara, yukarıda da belirtme onuruna sahip olduğum üzere, kalemim

yetmiyor ve susuyorum. En iyisi yine Bay Golyadkin'e dönelim biz, yani son derece gerçekçi öykümüzün tek sahici kahramanına.

Sorun şu ki, kendisi o an en hafif deyişle oldukça tuhaf bir konumdaydı. O da baylar, bu evde yani baloda değil, ama baloda sayılır; o, baylar, öylesine, o her ne kadar kendi halinde olsa da onun şu an pek de rahat bir yerde durduğu söylenemez; o öyle bir yerde duruyor ki söylemesi bile tuhaf, o sofada, Olsufiy İvanoviç'in dairesinin arka merdivenlerinde duruyor. Ama bunun pek önemi yok, yani burada duruşunun. Ne de olsa o kendi başına. O, köşesinde duruyor baylar, pek sıcak olmasa da yeterince karanlık küçücük köşesinde, dev bir dolap ve eski paravanaların arkasına gizlenmiş, bir yığın işe yaramaz pılı pırtının, eski püskü eşyanın ortasında, zamanı gelene kadar bekliyor ve şimdilik olup bitenleri dışarıdan izlemekle yetiniyor. O, baylar, şimdilik yalnızca çevresini gözlemliyor. O, baylar, istese içeri de girebilir… neden giremesin ki? Bir adım atması yeter içeri girmesi için, girecektir de, hem de son derece becerikli bir şekilde girecektir. Ama şimdilik (yani tam üç saattir) soğukta, dolap ve paravanaların arkasında, bir sürü eski püskü eşyanın ve pılı pırtının içinde dikilmektedir. Kendisini savunmak için eski Fransız bakanı Villesle'in[23] bir konuşmasından şu alıntıyı yapıyor: "Zamanı gelince kendiliğinden hallolmayacak iş yoktur, yeter ki beklemeye sabredilsin." Bay Golyadkin'in bir zamanlar tamamen ilgisiz bir kitaptan okuduğu bu cümleyi şu an itibarıyla aklına getirivermesi oldukça yerindeydi.

Bir kere bu cümle onun konumuna çok yakışıyordu; ikincisi, tam üç saattir karanlık ve soğuk bir sofada, içinde bulunduğu durumun mutlu sona ermesini bekleyen bir adamın aklına neler neler gelmezdi ki. Eski Fransız bakanın söz konusu cümlesini oldukça yerinde bir şekilde alıntıladıktan sonra Bay Golyadkin birdenbire, nedendir bilinmez yaşam öykülerini yine zamanında bir yerlerden okuduğu eski Türk veziri Marsimiris ve güzeller güzeli Margravine Luise'yi[24] anımsadı. Sonra aklına Cizvitler'in de, sonuca giden her yolu mübah[25] saydıkları geldi. Kendisine bu tarih bilgisiyle biraz olsun güven geldikten sonra Bay Golyadkin, "Cizvitler de kim oluyor?" diye geçiriverdi içinden. Bütün Cizvitler aptaldı, Bay Golyadkin istese hepsine hadlerini bildirebilirdi, hele şu büfe bir boşalsın (Bay Golyadkin'in o an bulunduğu sofa ve arka merdiven, bir büfeye açılıyordu), o Cizvitler'e filan aldırış etmeden, büfeden çay odasına, sonra kart oynanan odaya, oradan da doğruca polka dansı yapılan salona

geçiverecekti işte. Geçecekti, mutlaka geçecekti, her şeye rağmen geçecekti, hiç kimselere görünmeden sızacaktı içeriye, sonra ne yapacağını ise bir tek kendisi bilirdi.

İşte baylar, tam da bu durumda buluyoruz sonuna kadar gerçekçi öykümüzün kahramanını, ki aslına bakarsanız, şu an onun içinde ne fırtınalar koptuğunu açıklamak oldukça zor. Sorun şu ki, sofaya ve merdivene kadar ulaşmayı becerdi becermesine, hem de “herkes ulaşabiliyorsa ben niye ulaşmayayım?” düşüncesiyle, ama gel gör ki daha içeriye sızma cesaretini bulamıyordu işte, yani bunu böyle, açıkça yapmaya cesaret edemiyordu… Herhangi bir şeye cesaret edemeyeceğinden filan değil, öylesine…

Yani kendisi istemediği için, ne de olsa o işini sessizce halletmeyi severdi. İşte, baylar, şimdi de, o sessizce gelecek anı bekliyor, hem de tam iki buçuk saattir bekliyor. Neden beklemesin ki? Villesle’in kendisi bile bekliyorsa.

“Villesle de kim oluyor ki!” diye düşündü sonra Bay Golyadkin, “Villesle’le ne ilgisi var? Nasıl sızacağım içeriye?.. Eh be sen de figüran parçası!” dedi Bay Golyadkin soğuktan uyuşan parmaklarıyla soğuktan uyuşan yanağını çimdikleyerek, “akılsız seni, Golyadka[26] seni – soyadından belli!..” Kendi kendisine böyle şefkat dolu sözler etme ihtiyacını o an birdenbire duymuştu, belirli bir nedeni yoktu. Ve işte dışarı sarkacak, sonra da ileri doğru atılacak gibi oldu. Beklenen an gelmiş, büfe boşalmıştı; içeride kimsecikler yoktu. Bütün bunları küçük pencereden gören Bay Golyadkin, iki adım sonra kapının yanında belirdi, açmak istedi kapıyı. “Gideyim mi gitmeyeyim mi? Gitmeli miyim? Gideyim… niye gitmeyecekmişim ki? Cesur adamı kim tutabilir?” Kahramanımız kendi kendisine bu şekilde moral verdikten sonra, birdenbire, hiç beklenmedik bir biçimde, paravananın arkasındaki yerine geri döndü. “Hayır,” diye düşündü, “ya içeri birisi girerse? Evet işte, girdiler bile. Kimse yokken ne diye alık alık bekledim ki? O zaman sızıverecektim!.. Ama insanda böyle bir karakter varken nasıl sızabilir! Hay ben?! Tavuk gibi korktum! Korkmak bizim işimiz ne de olsa! Her şeyi berbat etmek bizim işimiz. Bu konuda bizden başkasını aramayın. Şimdi dikil işte burada kütük gibi, sana da bu yakışır! Evde olup bir fincan çayı yudumlamak vardı oysa… Ne iyi gelirdi bir fincan çay şimdi. Daha geç gidersem, Petruşka da homurdanacaktır. Eve mi gitsem şimdi? Bütün bunların canı cehenneme! Gidiyorum, bu iş

bitmiştir!” Böylece, durumuna çözüm getirmeyi başaran Bay Golyadkin, sanki birileri içindeki bir yaya dokunmuş gibi hızla ileri doğru atıldı. İki adım sonra büfenin tam ortasındaydı, sırtındaki paltoyu, başındaki şapkayı çıkarıp, bir köşeye sokuşturdu, üstüne başına ve saçına başına çekidüzen verdi; sonra… sonra çay odasına geçti, çay odasından başka bir odaya daldı, kendilerini oyunun heyecanına kaptırmış oyuncular tarafından neredeyse hiç fark edilmeden, kayarcasına bir sonraki odaya yöneldi; sonra… sonra… işte o an Bay Golyadkin çevresinde olup biten her şeyi unuttu ve doğruca, damdan düşer gibi dans salonuna giriverdi.

Tam da o sırada, sanki onun inadına, dans edilmiyordu. Hanımlar salonun içinde şairane gruplar halinde geziniyorlardı. Beyler, bir daire oluşturmuş, odanın içinde koşuşuyor, hanımları dansa davet ediyorlardı. Bay Golyadkin bir şey görecek halde değildi. Tek gördüğü Klara Olsufyevna’ydı; onun yanında Andrey Filippoviç, sonra Vladimir Semyonoviç ve de iki ya da üç subay ve de yine çok ilgi çekici, ilk izlenime bakılacak olursa ciddi birtakım ümitler vaat eden ya da şimdiden bu ümitleri boşa çıkarmamayı başarmış iki ya da üç genç adam duruyordu… Başka birilerini daha gördü. Belki de görmedi; evet, başka hiç kimseyi görmedi, kimseye bakmıyordu ki… kendisini, istenmediği bir balonun ortasına fırlatan aynı yay tarafından hareket ettirilerek, ileri doğru atıldı ve biraz daha, biraz daha ilerledi; geçerken bir kurul üyesine çarptı, adamın ayağını ezdi, saygıdeğer bir ihtiyar kadının elbisesine bastığını ve elbiseyi birazcık yırttığını da atlamamalı, tepsi taşıyan birine de çarptı, birkaç kişiyi daha itti ve bütün bunları hiç fark etmeden, daha doğrusu aslında fark ederek, ama artık kimseye bakmamaya karar vererek yaparken, daha da ilerledi ve kendisine yol aça aça Klara Olsufyevna’nın yanına kadar sokuldu. Hiç şüphesiz, gözünü bile kırpmadan, hatta büyük bir memnuniyetle yerin dibine geçmeye razıydı o an; ama bir defa yola çıkılmıştı ve geriye dönmek olanaksızdı… olanaksızdı artık, ne yapsın? Elinden bir şey gelmiyorsa, soğukkanlılığını kaybetme, geliyorsa da en azından kimsenin kuyusunu kazma. Bay Golyadkin elbette bir entrikacı değildi ve parkeleri çizmeleriyle parlatmada usta sayılmazdı… Bir kere olmuştu işte tüm bunlar. Hem Cizvitler de işe karışıvermişlerdi… Ama Bay Golyadkin’in şimdi onlarla uğraşacak hali mi vardı? Yürüyen, ses çıkaran, konuşan, gülen her şey birdenbire, sanki sihirli değnekle dokunulmuşçasına sessizleşti, yavaş yavaş Bay Golyadkin’in çevresinde birikti. Bay

Golyadkin, bu sırada hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey görmüyor, çünkü çevresine bakamıyordu… asla, asla bakamazdı; gözlerini yere eğdi ve öylece dikilmeye devam etti, bu arada kendisine, o gece mutlaka bir yolunu bulup beynine bir kurşun sıkacağına söz verdi. Bu sözü verdikten sonra, içinden şunları geçirdi: “Ne olacaksa olsun!” Ve kendi kendisini hayretlere düşürerek, hiç beklenmedik bir şekilde konuşmaya başladı.

Bay Golyadkin tebrikler ve birtakım nazikçe dileklerle başladı konuşmasına. Tebrikler kısmı iyi gitti, fakat dilekler kısmına gelince kahramanımız duraksadı. Eğer bir kere duraksarsa her şeyin mahvolacağını hissetmişti, ki öyle de oldu; duraksadı, sonra iyice dibe battı, battı… battı ve kızardı, kızardı ve ne yapacağını şaşırdı, ne yapacağını şaşırdı ve başını kaldırdı, başını kaldırdı ve çevresini süzdü, çevresini süzdü ve donakaldı… Her şey ayaktaydı, her şey susuyordu, her şey bekliyordu; biraz ileride bir şey fısıldadı; biraz daha yakında kıkırdadı. Bay Golyadkin kaderine razı bir halde bakışlarını şaşkın şaşkın Andrey Filippoviç’e çevirdi. Andrey Filippoviç, Bay Golyadkin’e aynı bakışlarla yanıt verdi, öyle ki eğer kahramanımız o an tam anlamıyla öldürülmemiş olsaydı, başka bir zaman kesinlikle öldürülürdü, tabii böyle bir şey mümkün olsaydı. Sessizlik sürüyordu.

Bay Golyadkin, “Bu daha çok benim ailevi işlerimle, özel yaşantımla ilgili, Andrey Filippoviç,” dedi yarı ölü bir halde ve duyulur duyulmaz bir sesle, “bu resmi bir olay değil, Andrey Filippoviç…”

“Utanın, beyefendi, utanın!” dedi Andrey Filippoviç fısıldayarak, tarifi güç bir öfkeyle. Sonra da Klara Olsufyevna’nın elini tuttu ve Bay Golyadkin’e de sırtını döndü.

“Utanacak bir şey yapmadım, Andrey Filippoviç,” diye yanıtladı onu Bay Golyadkin fısıltıyla. Sonra zavallı bakışlarını çevresinde gezdirdi, ne yapacağını şaşırarak ve bu yüzden hayretler içindeki kalabalığın arasında bir orta kesim, kendi sosyal durumuna uygun birilerini arıyordu.

“Bir şey yok, bir şey yok, baylar! Ne olmuş? Herkesin başına gelebilir,” diye fısıldıyordu Bay Golyadkin hafifçe yerinden kıpırdayarak ve kendisini çevreleyen kalabalıktan kurtulmaya çabalayarak. Ona yol verdiler. Kahramanımız, iki sıra meraklı ve şaşkın izleyicinin arasından geçti. Kaderiydi onu sürükleyen. Bay Golyadkin’in kendisi de bunu hissedebiliyordu, yani kader tarafından sürüklendiğini. Tabii ki o an, eski yerinde, sofada, merdivenin yanında, ahlak kurallarını bozmaksızın

dikilmeyi yeğlerdi, ama şimdi buna hiç olanak bulunmadığından, bir köşeye sıvışmaya ve orada tek başına, mütevazı, terbiyeli, kimseye dokunmadan, kimsenin dikkatini çekmeden, buna karşılık yavaş yavaş konukların ve ev sahibinin sempatisini kazanarak durmaya karar verdi. Bu arada Bay Golyadkin, içinden bir şeylerin akıp gittiğini, sanki sallandığını ve düşmek üzere olduğunu hissetti. Neyse ki sonunda aradığı köşeye ulaşabildi ve orada bir yabancı, hatta oldukça kayıtsız bir izleyici gibi, elleriyle iki sandalyenin arka kısımlarına tutunarak, böylece onları koruması altına alarak ve çevresinde toplaşan konuklara mümkün olduğunca canlı bir bakışla bakmaya gayret ederek durdu. Ona en yakın mesafede bir subay dikiliyordu. Uzun boylu ve yakışıklı bir delikanlıydı bu. Bay Golyadkin'in onun yanında kendisini tam bir böcek gibi hissetmesi kaçınılmazdı.

Teğmene, "Bu iki sandalyenin bir tanesi Klara Olsufyevna, diğeri ise hemen şurada dans eden Prenses Çevçehanova için; ben bunları, onlar için saklıyorum," dedi nefesi kesilen Bay Golyadkin yalvaran bakışlarını beyefendiye yönelterek. Teğmen, sessiz ve öldürücü bir tebessümle arkasını döndü ona. Bu denemede bozguna uğrayan kahramanımız, şansını başka yerde zorlamaya karar verdi ve doğruca, boynuna astığı kocaman haçla oracıkta duran bir kurul üyesine döndü. Ne var ki adamın buz gibi bakışlarıyla karşılaşan Bay Golyadkin, tepesinden aşağı bir kazan soğuk su döküldüğünü hissetti. Bay Golyadkin sustu. Susmasının daha iyi olacağına karar verdi, hiç konuşmamasının, kendi halinde ve başkalarından farksız olduğunu, durumunun en azından ahlaka ters düşmediğini göstermesinin en iyisi olacağını düşündü. Bu amaçla bakışlarını ilkin kendi frağının kol kapaklarında, sonra da oldukça saygıdeğer görünümlü bir beyefendide durdurdu. "Bu bayın başında peruk var," diye geçirdi içinden Bay Golyadkin, "eğer peruğu çıkaracak olursak, geriye çıplak bir kafa kalır, aynı avucumun içi gibi çıplak."

Bay Golyadkin böyle önemli bir keşifte bulunduktan sonra, Arap emirlerini de anımsadı, Muhammed'le[27] akrabalıklarını göstermek için başlarına doladıkları yeşil sarıklar bir çıkarılsa, onların da bir tek çıplak, saçsız kafaları kalırdı ortada. Sonra herhalde Türkler'le ilgili düşüncelerinin aklında özel bir biçimde bir araya gelmesiyle Bay Golyadkin, Türk ayakkabılarını anımsadı ve tam bu sırada Andrey Filippoviç'in çizmeden çok ayakkabıya benzeyen çizmeler giydiğini düşündü. Bay Golyadkin'in içinde bulunduğu duruma kısmen alıştığı gözlemlenebiliyordu. "İşte şu

avize,” diye geçiverdi aklından, “şimdi yuvasından kopup, topluluğun tepesine düşüverecek olsaydı, ben hemen atılır, Klara Olsufyevna’yı kurtarmaya çalışırdım. Kurtarır ve şöyle derdim ona: ‘Endişelenmeyin hanımefendi; önemli bir şey olmadı, sizi kurtaran benim.’ Sonra…” Bu sırada Bay Golyadkin başını diğer tarafa çevirdi, bakışlarıyla Klara Olsufyevna’yı ararken, birdenbire Olsufiy İvanoviç’in ihtiyar oda hizmetkârı Gerasimiç’i gördü. Gerasimiç en hamarat, en resmi ve törensel tavrıyla kendisine doğru geliyordu. Bay Golyadkin titreyerek, nedensiz, aynı zamanda da tatsız bir duyguyla yüzünü buruşturdu. Bilinçsizce çevresine bakındı; aklına bir şekilde, yani öylece, çaktırmadan sessizce beladan uzaklaşmak gelir gibi oldu, bir şekilde buharlaşmak, yani sanki tüm bunların kendisiyle bir ilgisi yokmuş, sanki o, orada değilmiş gibi yapmak istedi. Ne var ki, kahramanımız bir şeye karar verene kadar Gerasimiç çoktan önünde dikilmişti.

“Şu işe bakın, Gerasimiç,” dedi kahramanımız gülümseyerek, “şamdandaki mumu görüyor musunuz, düşmek üzere. Emredin de düzeltiversinler, şimdi düşecek yoksa, Gerasimiç…”

“Mum mu? Hayır efendim, mum gayet düzgün duruyor, ama dışarıda sizi soran birisi var, efendim.”

“Beni kim sorabilir ki, Gerasimiç?”

“Doğrusu ben de bilemiyorum kim olduğunu. Birilerinin yanında çalışıyormuş, efendim. ‘Yakov Petroviç Golyadkin buradalar mı?’ diye sordular. ‘Çağırın o zaman,’ dediler, çok önemli ve acil bir iş içinmiş… işte böyle, efendim.”

“Hayır, Gerasimiç, yanılıyorsunuz; bu konuda kesinlikle yanılıyorsunuz, Gerasimiç.”

“Yanıldığımı sanmıyorum, efendim.”

“Yanılıyorsun Gerasimiç; böyle bir şey yok. Beni kimse sormadı. Beni soracak biri yok. Burası benim kendi yerim, Gerasimiç.”

Bay Golyadkin derin bir nefes aldı ve çevresine bakındı. Tahmin ettiği gibiydi! Salonda ne var ne yoksa her şey göze ve kulağa kesmiş, törensel bir beklenti içinde kendisini izliyordu. Erkekler toplaşıyor ve konuşulanları duymaya çalışıyorlardı. Biraz ileriden hanımların endişe dolu fısıldaşmaları yükseliyordu. Ev sahibinin kendisi de Bay Golyadkin’e oldukça yakın bir mesafeye gelmişti ve her ne kadar görüntüsünden Bay Golyadkin’le ilgili konularla doğrudan ve dolaysız bir bağlantısı olduğu anlaşılmasa da (zira

her şey büyük bir nezaketle yürütülmekteydi), ne olursa olsun öykümüzün kahramanı, kendisi için karar anının gelip çattığını hissedebiliyordu. Bay Golyadkin, güçlü bir darbenin yaklaşmakta olduğunu açıkça görebiliyordu; işte düşmanlarının rezil olacağı an gelip çatmıştı. Bay Golyadkin endişe içindeydi. Bay Golyadkin kendisine ilham geldiğini hissetti ve titreyen, ciddi bir ses tonuyla, kendisini bekleyen Gerasimiç'e yöneldi, tekrar konuşmaya başladı.

“Hayır, dostum, beni hiç kimse çağırmıyor. Yanılıyorsun. Dahasını söyleyeyim, sen bu sabah da yanılıyordun, Olsufiy İvanoviç'in beni… beni, diyorum (Bay Golyadkin sesini yükseltti) kendimi bildim bileli velinimetim olan, bir anlamda babamın yerine geçen, Olsufiy İvanoviç'in beni, ailesi için böyle önemli bir tören gününde kapı dışarı ettiğine inandırmaya cüret ederken de yanılıyordun. (Bay Golyadkin kendisinden hoşnut bir şekilde, ama derinden sarsılarak çevresine bakındı. Gözlerinde yaşlar belirdi.) Tekrar ediyorum, dostum,” diye bitirdi sözlerini kahramanımız, “yanılıyordun, seninkisi acımasız ve affedilemez bir hataydı…”

Gerçekten de törensel bir andı. Bay Golyadkin, sözlerinin istediği etkiyi yarattığını hissetti. Bay Golyadkin, bakışlarını mahcup bir şekilde eğerek ve Olsufiy İvanoviç'in kendisine sarılmasını bekleyerek duruyordu. Konukların da endişelenip şaşırdıkları hissedilebiliyordu; hatta kendine güven duyan, korkunç Gerasimiç'in kendisi bile “yanıldığımı sanmıyorum, efendim” sözleriyle duraksadı… ve tam o sırada acımasız orkestra durup dururken polkayı patlattı. Her şey yerle bir oldu, her şey savrulup gitti. Bay Golyadkin titredi, Gerasimiç geriledi, salonda ne var ne yoksa deniz gibi dalgalandı ve Vladimir Semyonoviç, Klara Olsufyevna'yı yakalayıp salonun içinde dönmeye başladı, yakışıklı teğmen ise Prenses Çevçehanova ile dans ediyordu. İzleyiciler, merak ve hayranlıkla, polka oynayanları seyretmek üzere toplandılar. Polka gerçekten çok ilgi çekici, yeni, herkesin aklını başından alan bir danstı. Bay Golyadkin bir süreliğine unutuldu. Ama sonra birdenbire her şey dalgalandı, karıştı, dönmeye başladı, müzik durdu… ve o an çok tuhaf bir olay cereyan etti. Danstan yorulan Klara Olsufyevna, yorgunluktan nefesi kesilerek, yanakları kızararak ve göğsü bir inip bir kalkarak, tüm gücü tükenmiş bir şekilde koltuğa serildi. Bütün kalpler, bu yürek yakan dilbere yöneldi; herkes onu selamlamak ve tattırdığı zevk için teşekkür etmek adına sıraya girmişti. Birdenbire tam önünde Bay Golyadkin belirdi. Bay Golyadkin solgundu, perişan bir haldeydi; onun da,

gücünün sonuna geldiği, zar zor hareket ettiği belli oluyordu. Nedense gülümsüyor, elini bir şey rica ederek Klara Olsufyevna'ya uzatıyordu. Klara Olsufyevna içinde bulunduğu şaşkınlıkla elini çekmeye fırsat bulamadı ve Bay Golyadkin'in davetini bilinçsizce kabul ederek ayağa kalktı. Bay Golyadkin önce bir kez, sonra ikinci kez sallandı, ayağını önce kaldırdı, sonra hafifçe yere sürttü, sonra yere vurdu, sonra tökezledi… o da Klara Olsufyevna'yla dans etmek istiyordu. Klara Olsufyevna bir çığlık attı, herkes onun elini Bay Golyadkin'inkinden kurtarmak için atıldı ve kahramanımız, kalabalık tarafından on adım kadar öteye itelendi. Onun çevresinde de bir topluluk oluştu. İki ihtiyar kadının çığlıkları işitildi, Bay Golyadkin geri çekilirken onları neredeyse deviriyordu. Heyecan gerçekten de doruktaydı; her şey, soru, çığlık ve tartışmaya dönüşmüştü. Orkestra durdu. Kahramanımız kalabalığın içinde bilinçsiz bir şekilde dönüp duruyor, hafifçe gülümsüyor, içinden bir şeyler mırıldanıyordu. Herhalde "neden olmasın ki, hem polka, bildiğim kadarıyla yani, yeni ve oldukça ilgi çekici bir danstır, hanımları eğlendirmek için yaratılmıştır… ama eğer işler bu noktaya vardıysa, başa gelen de çekilir" gibisinden bir şeylerdi mırıldandıkları. Fakat kimse Bay Golyadkin'in onayını sormuyordu. Kahramanımız, ansızın koluna bir el değdiğini hissetti, bir diğer el sırtına hafifçe dayandı ve onu büyük bir özenle başka bir tarafa yönlendirdiler. Sonunda, doğruca kapıya gittiklerini fark etti. Bay Golyadkin bir şey söylemek istiyordu, bir şey yapmak… Ama hayır, o artık hiçbir şey istemiyordu. Sadece bilinçsizce gülüyordu. Sonunda üzerine paltosunu giydirdiklerini, şapkasını kulaklarına kadar çektiklerini hissetti ve nihayet kendisini sofada buluverdi, karanlıkta ve soğukta ve işte son olarak da merdivenlerde. Sonunda tökezledi, sanki bir uçuruma yuvarlanıyordu; haykırmak istiyordu ki… kendisini avluda buldu. Temiz hava yüzüne vuruyordu, bir anlığına duraksadı, işte o an orkestranın yeniden canlanan sesleri ulaştı kulağına. Bay Golyadkin birdenbire her şeyi hatırladı; sanki az önce yitirdiği güç geri dönmüştü ona. O ana kadar çakılmış gibi durduğu yerden koptu ve rüzgâr hızı ile oradan uzaklaştı, herhangi bir yere, açık havaya, özgürlüğe, canı nereyi çekerse oraya…

V

Bay Golyadkin, düşmanlarının sıkıştırmalarından, üzerine dolu gibi yağdırılan fiskelerden, huysuz ihtiyar kadınların çığlıklarından, hanımların

ah vah etmelerinden ve Andrey Filippoviç'in öldüren bakışlarından kurtulmak için, kendinden geçmiş bir şekilde İzmaylovski Köprüsü'nün hemen yanındaki Fontanka rıhtımına ulaştığında, zamanı gösteren ya da çalan tüm Petersburg kuleleri[28] gece yarısının geldiğini haber verdi. Bay Golyadkin ölmüştü, bütünüyle, kelimenin tam anlamıyla ölmüştü ve o an hâlâ koşma özelliğini koruyabiliyorsa, buna olsa olsa mucize denebilirdi, kendisinin bile inanamadığı bir mucize. Dışarıda korkunç bir kasım gecesi hüküm sürmekteydi: Nemli, sisli, yağmurlu, karlı; avurt şişmesi, nezle, sıtma, anjin, ateşli hastalıkların her çeşidi ve türüyle, yani tek kelimeyle Petersburg kasımının bütün nimetleriyle sonuçlanabilecek bir geceydi. Issız caddelerde uğuldayan rüzgâr, Fontanka'nın kirli sularını rıhtım palamarlarından[29] dışarıya taşırıyor, rıhtımdaki ince fenerleri arsızca yalayıp geçiyor, onların bu ulumalara yanıt olarak çıkardıkları ince, tiz gıcırtı da eklenince, tüm bu sesler, her Petersburglu'nun çok iyi bildiği o bitmez tükenmez, inleyen ve çınlayan konseri oluşturuyordu. Yağmur ve kar aynı anda yağıyordu. Rüzgârla kesilen yağmur damlaları neredeyse yatay bir şekilde, sanki itfaiye hortumundan fışkırırmış gibi düşüyorlardı yeryüzüne. Damlalar, binlerce iğne ve çivi olup, zavallı Bay Golyadkin'in yüzüne çarpıyor ve batıyordu. Yalnız uzaklardan gelen araba uğultuları, rüzgâr iniltisi ve fener gıcırtısı ile bölünen sessizlik içinde tek duyulan, çatı, sundurma, oluk ve pervazlardan granit kaldırıma akan suyun bezgin şırıltısıydı. Ne yakınlarda ne de uzakta tek bir canlı görünmüyordu, dahası böyle bir saatte ve havada görünmesi de olanaksız gibiydi. İşte çaresizliğiyle bir başına Bay Golyadkin, bir an önce Şestilavoçnaya Caddesi'ne, dördüncü kattaki dairesine kavuşabilmek için o her zamanki küçük ve sık adımlarıyla Fontanka kaldırımı üzerinde yürüyordu.

Her ne kadar kar, yağmur ve kasım ayı gelip de, Petersburg göğüne o kara bulutlar ve tipi hâkim oldu mu gökten boşalan, isim bile veremeyeceğiniz bütün o şeyler birdenbire, zaten feleğin çemberinden geçmiş Bay Golyadkin'e bir an için bile acımadan ve dinlenme fırsatı tanımadan, iliklerine kadar işleyerek, gözlerini kızartarak, dört bir yanından eserek, ayaklarını gücünden ederek, sanki bütün düşmanlarıyla el ele vermiş gibi üzerine yığıldıysalar da, tüm bunlara rağmen, Bay Golyadkin, kader tarafından hırpalanışının bu son kanıtına karşı neredeyse tamamen kayıtsız kaldı, birkaç dakika önce beşinci dereceden devlet memuru Berendeev'in evinde başından geçenler, onu işte böylesine sarsmış ve yormuştu!

Ve eğer o an dışarıdan biri, yani olaylarla ilgisi bulunmayan biri, Bay Golyadkin'in endişe dolu koşturmasına, kenardan şöyle bir bakacak olsaydı, o da kahramanımızın başına gelen felaketlerin dehşetine kapılmadan edemez ve kesinlikle Bay Golyadkin'in sanki kendi kendisinden saklanmak, kendi kendisinden kaçmak ister gibi göründüğünü söyleyebilirdi. Evet! Bu gerçekten de böyleydi. Şunu da ekleyelim: Bay Golyadkin o an yalnızca kendi kendisinden kaçmak istemekle kalmıyordu, tamamen yok olmak, küle dönüşmek de istiyordu. O an çevresindeki hiçbir şeye dikkat etmiyor, olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordu; sanki kendisi için bu yağmurlu gecenin, bu uzun yolun, bu karın, rüzgârın, tüm bu sert ve kapalı havanın yarattığı tatsızlıkların hiçbirisi gerçekte yokmuş gibi görünüyordu. Bay Golyadkin'in sağ ayağındaki çizmeden kopan kauçuk parça, Fontanka kaldırımı üzerinde, karın ve çamurun içinde öylece kaldı. Bay Golyadkin onu almak için geri dönmeyi aklından bile geçirmedi, zaten düşürdüğünü bile fark etmedi. Aklı öylesine karışıktı ki, birkaç kez çevresindeki hiçbir şeye aldırmadan, tamamen o gece yaşadığı korkunç hezimetle meşgul bir şekilde, ansızın kaldırımın orta yerinde sokak direği gibi hareketsiz kalıveriyor, o an sanki ölüyor, yok oluyor, sonra birdenbire kudurmuş gibi fırlayarak koşmaya başlıyor, arkasına bakmadan koşuyor, sanki birinden, daha da büyük bir felaketten kaçar gibi koşuyordu… Gerçekten de içler acısı bir durumdaydı!.. Sonunda gücü tamamen tükenen Bay Golyadkin durdu, sanki aniden, beklenmedik bir şekilde burnu kanayan bir adam gibi, rıhtımın korkuluklarına dayandı ve Fontanka'nın kara, bulanık sularını izlemeye koyuldu. Bu şekilde tam olarak ne kadar zaman geçirdiği bilinmez. Bilinen tek şey, bu dakikalar boyunca Bay Golyadkin'in dünyadaki her şeyi, İzmaylovski Köprüsü'nü, Şestilavoçnaya Caddesi'ni ve o anki durumunu unutacak kadar büyük bir çaresizliğe kapıldığı, hırpalandığı, halsiz düştüğü, zaten yitik durumdaki cesaretini büsbütün yitirdiğiydi… Ne olmuştu ki aslında? Umurunda mıydı sanki? Her şey gelip geçmişti, karar çoktan verilmiş ve imzalanmıştı, artık ne yapabilirdi?.. Fakat birdenbire… birdenbire tüm vücudunun titrediğini hissetti ve elinde olmadan birkaç adım geriye sıçradı. Tarif edilemez bir endişeyle çevresine bakındı; ama sokakta kimsecikler yoktu, sıradışı bir şey de olmamıştı. Gel gör ki bu sırada… evet, bu sırada, şimdi, az önce, çok yakınında, hatta tam yanında birisi, aynı onun gibi rıhtımın korkuluklarına dayanmış ve –bir mucize olmalıydı bu!– bir şeyler söylemişti; öyle, alelacele bir şeydi

söylediği, kopuk, yarım yamalak, ama sanki ona çok yakın, onu fazlasıyla ilgilendiren bir şey söylemişti. “Bu da ne demek oluyor? Hayal mi gördüm?” dedi Bay Golyadkin bir kez daha çevresini süzerek. “Nerede duruyorum ben böyle?.. ah, ah!” dedi sonunda ve başını salladı. İçi endişe ve sıkıntıyla dopdolu, hatta korkarak, bulanık, nemli boşluğa dikti gözlerini. Tüm gücüyle görme duyusunu zorlayarak ve miyop bakışlarını önünde uzanan nemli karanlıkta yoğunlaştırarak durdu. Ne var ki çevresinde yeni bir şey yoktu, Bay Golyadkin’in bakışları önemli bir şeye takılmadı. Her şey yolunda ve olması gerektiği gibi görünüyordu; gerçi kar daha da hızlı ve lapa lapa yağmaya başlamıştı, yirmi adım uzaklıkta tek bir nesneyi seçmek olası değildi, fenerler az öncekinden daha tiz gıcırdıyorlardı, rüzgâr, karnını doyurmak için ısrarla birkaç bakır kuruş isteyen bir dilenci gibi, daha ağlamaklı, daha acınılası bir sesle söylüyordu hüzünlü şarkısını. “Ah, ah! Neler oluyor bana böyle?” dedi bir kez daha Bay Golyadkin tekrar yola koyularak ve ara sıra çevresine bakınmayı da ihmal etmeden. Bu arada yeni bir his Bay Golyadkin’in tüm benliğini kaplamıştı; endişe desen endişe değil, korku desen korku değil… damarlarından ateşli bir titreme dalgası geçti. Dayanılmayacak kadar tatsız bir dakikaydı! “Neyse, bir şey yok,” dedi kendisini yüreklendirmek için, “bir şey yok; belki de önemli bir şey olmadı, kimsenin onuru zedelenmedi. Belki böyle olması gerekiyordu,” diye sürdürdü ne dediğini kendisi de anlamayarak, “belki bir gün, zamanı geldiğinde, tüm bunlar iyi bir şekilde çözülecek, şikâyet edecek bir şey de kalmayacak ortada, herkes aklanacak.” Bay Golyadkin böyle konuştuktan ve bu sözcüklerle kendisini rahatlattıktan sonra, hafifçe silkelendi; şapkasının, yakasının, paltosunun, kravatının, çizmelerinin, her şeyinin üzerine kalın bir tabaka halinde yığılan karlardan kurtuldu, fakat hâlâ o tuhaf duyguyu, tuhaf ve karanlık endişeyi kendisinden uzaklaştıramıyor, üstünden atamıyordu. Uzakta bir yerde bir top patlaması duyuldu. “Havayı görüyor musun,” diye düşündü kahramanımız, “sel olmasın sakın? Belli ki su çok yükselmiş.” Bay Golyadkin, bunu söylemesinin ya da aklından geçirmesinin hemen ardından, karşıdan kendisine doğru gelen, herhalde kendisi gibi bir sebepten dolayı böyle geç vakte kalmış bir yayayı fark etti. Bu, boş ve önemsiz gibi gelen olay yüzünden Bay Golyadkin neden bilinmez tedirgin oldu, hatta korktu ve ne yapacağını şaşırdı. Kötü niyetli birisiyle karşılaşmaktan korktuğu için filan değil, ama yine de, belki de… “Bu geç vakit yolcusu kimin nesi bilinmez,” diye geçirdi Bay Golyadkin

aklından, “belki, o da aynı şeydir, belki en önemli şey o’dur, boşu boşuna yürümüyordur burada, bir amacı vardır, yoluma çıkıyordur, beni kışkırtmak için.” Belki Bay Golyadkin’in aklına gelen tam da bu değildi, belki bir anlığına buna benzer bir şey, çok tatsız bir şey hissedivermişti. Ama sonuçta düşünmelere ve hissetmelere zamanı yoktu, yaya iki adım ötesine kadar yaklaşmıştı. Bay Golyadkin alışkın olduğu üzere anında, kendisinin, yani Bay Golyadkin’in öylesine ve kendi halinde durduğunu, ayrıca yolun herkese yetecek kadar geniş olduğunu ve ne de olsa onun, yani Bay Golyadkin’in, kimselere ilişmediğini belli eden son derece özel bir tavır takındı. Sonra birdenbire mıhlanmış, yıldırım çarpmış gibi durakaldı ve beklenmedik bir şekilde, sanki bir şey sırtını dürtmüş gibi, sanki rüzgâr, arkasındaki bir fırıldağı çevirmiş gibi geriye döndü, yanından geçip gitmekte olan yayaya baktı. Adam, tipi altında hızla uzaklaşıyordu. O da, Bay Golyadkin gibi hızlı hızlı yürüyordu, tepeden tırnağa onun gibi giyinmiş ve sarmalanmıştı, Fontanka kaldırımında ayaklarını tıkırdata tıkırdata, sık ve küçük adımlarla, hafiften koşturarak ilerliyordu. “Bu, bu da nesi?” diye fısıldadı Bay Golyadkin ve ürkekçe gülümsedi, oysa bütün vücudu titriyordu. Sırtından soğuk terler boşandı. Bu arada yaya tamamen gözden yitti, adımları bile duyulmaz oldu. Bay Golyadkin’se hâlâ olduğu yerde dikiliyor ve yabancının arkasından bakıyordu. Neyse ki yavaş yavaş kendisine gelir gibi oldu. “Ne yapıyorum ben böyle?” diye düşündü sıkılarak, “ne bu şimdi, delirdim mi ben sahiden?” Arkasını döndü ve adımlarını daha da sıklaştırarak ve artık –en iyisi– hiçbir şey düşünmemeye çalışarak yoluna devam etti. Bu amaçla gözlerini bile yumdu. Fakat rüzgâr uğultusu ve kötü havanın türlü gürültüsü arasından tekrar kulağına yine çok yakından gelen ayak sesleri geldi. Titreyerek gözlerini açtı. Az ileride, yirmi adım kadar ötesinde, kendisine iyice yaklaşmakta olan bir karaltıyı seçebildi. Gelen küçük adam, belli ki acele ediyor, adımlarını sıklaştırıyordu; mesafe gitgide azalıyordu. Bay Golyadkin, bu yeni geç vakit yolcusunu neredeyse seçebiliyordu artık, tam olarak seçtiğinde ise şaşkınlıktan ve dehşetten bir çığlık attı, dizlerinin bağı çözüldü. Bu, on dakika önce önünden geçen o tanıdık yayaydı ve şimdi hiç beklenmedik bir şekilde tekrar karşısında duruyordu. Fakat Bay Golyadkin’i sarsan, yalnız bu mucize değildi. Bay Golyadkin öylesine sarsılmıştı ki, bir an için durdu, bir çığlık attı, bir şey söyleyecek gibi oldu, yabancının arkasından koştu, onu bir an önce durdurmak ister gibi peşinden seslendi. Yabancı gerçekten

de durdu, Bay Golyadkin'den on adım kadar ötede, en yakındaki fenerin ışığı bütün bedenini aydınlatacak şekilde durdu, Bay Golyadkin'e döndü, sabırsız bir merak içinde berikinin bir şey demesini bekledi. "Affedersiniz, ben sanırım yanıldım," dedi kahramanımız titreyen sesiyle. Yabancı sessizce ve canı sıkılarak arkasını döndü ve Bay Golyadkin'le harcadığı saniyeleri geri kazanmak istercesine, hızla yoluna devam etti. Bay Golyadkin'e gelince, tüm damarlarının titrediğini, dizlerinin dermansızlaşıp büküldüklerini hissedebiliyordu, sonunda iniltiyle kaldırım taşlarından birinin üzerine ilişti. Bu hale gelmesi için gerçekten de yeterince nedeni vardı. Sorun şu ki, yabancı bu kez ona hiç de yabancı gelmemişti. Bu kadarla kalsa neyse. Bay Golyadkin adamı tanımıştı, hem de kesin denebilecek kadar iyi tanımıştı. Onu sık sık görürdü, bu adamı, bir zamanlar görürdü, hatta çok yakınlarda da görmüştü. Acaba neredeydi? Dün olmasın? Ama bu da o kadar önemli değildi, yani Bay Golyadkin'in onu sık sık görüyor oluşu değildi önemli olan. Hem bu adamda özel bir şey de yoktu; bu adam ilk bakışta hiç kimsenin fazla dikkatini çekecek biri değildi. Herkes gibi bir adamdı işte, tabii ki namuslu bir adamdı, bütün namuslu adamlar gibi, belki birtakım küçümsenemeyecek özelliklere de sahipti, tek kelimeyle –kendi halinde bir adamdı işte. Bay Golyadkin bu adama karşı ne bir nefret, ne düşmanlık duyuyordu, hafif bir hoşlanmamazlık bile değildi ona karşı hissettiği, hatta tam aksine, sanki, aslında (ve işte tüm olay burada düğümleniyordu), aslında dünyada hiçbir hazine uğruna bu adamla karşılaşmayı, hele de az önceki gibi karşılaşmayı istemezdi. Şunu da ekleyelim: Bay Golyadkin bu adamı kesinlikle tanıyordu, hatta adını da biliyordu, soyadını da, ama asla ve tekrar edelim dünyanın bütün hazinelerini de verseler, bu adı telaffuz etmek istemez, bu adamın adının şu, baba adının şu, soyadınınsa şu olduğunu kabul etmeye yüreği el vermezdi. Bay Golyadkin'in yanlış anlamaları uzun mu sürdü kısa mı bilinmez, kaldırım taşının üzerinde çok oturdu mu, söyleyemem, yalnız biraz kendisine geldiğinde birdenbire, arkasına bile bakmadan, var gücüyle koşmaya başladı. Ara sıra soluğu kesilecek gibi oluyordu, iki kere tökezledi, az kalsın düşüyordu, bu sırada Bay Golyadkin'in diğer çizmesi de, kauçuk kısmı tarafından terk edilerek öksüz kaldı. Sonunda Bay Golyadkin soluk alıp verişini düzenlemek için adımlarını biraz seyrekleştirdi, aceleyle çevresine bakındı ve farkına bile varmadan Fontanka üzerindeki bütün yolu koşarak geçtiğini, Aniçkov Köprüsü'nü

geride bıraktığını, Nevski Köprüsü'nü yarıladığını ve şu an Liteynaya'nın köşesinde bulunduğunu gördü. Bay Golyadkin, Liteynaya'ya döndü. O anki durumu, tüyler ürpertici bir uçurumun kıyısında dikilen adamın durumuna benzetilebilirdi; ayaklarının altındaki toprak parçalanmakta, sallanmakta ve hareketlenmekte, son bir kez dalgalanmakta, düşmektedir, toprakla beraber boşluğa yuvarlanacaktır; bu sırada zavallının kendisini geriye atmaya, bakışlarını, ağzını açmış bekleyen boşluktan çevirmeye ne gücü ne de cesareti vardır; uçurum onu çekmekte, o ise sonunda mahvolacağı saati yakınlaştırmak için kendisini uçuruma bırakmaktadır artık yavaş yavaş. Bay Golyadkin biliyordu, hissediyordu ve tamamen emindi ki, evine giderken yol boyunca başına kötü bir şeyler daha gelecekti, yeni bir tatsızlık daha çığ gibi yığılıverecekti başına, sözgelimi, şu yabancıya tekrar rastlayacaktı şüphesiz. Ama tuhaf iştir, bu karşılaşmayı arzular olmuştu sanki, bu karşılaşmanın kaçınılmaz olduğunu düşünüyor, yalnızca tüm bunların bir an önce bitmesini, durumunun artık herhangi bir şekilde, ama çabucak çözümlenmesini diliyordu. Bu arada koşmayı bırakmıyor, sanki yabancı bir güç tarafından itekleniyormuşçasına koşuyor, çünkü tüm benliğinde bir gevşeme ve uyuşma hissediyordu; her ne kadar düşünceleri çakal eriği çalıları gibi oraya buraya takılıp dursalar da, aslında hiçbir şey düşünemiyordu. Yolunu yitirmiş, soğuktan titreyen, sırılsıklam bir köpekçik Bay Golyadkin'in peşine takıldı; hemen yanında, sabırla kendisine yol açarak, aceleyle, kuyruğunu ve kulaklarını kısarak ve ara sıra kahramanımızın yüzüne utangaç, ama anlamlı gözlerle bakarak koşuyordu. Çoktandır unuttuğu uzak bir düşünce, eskiden olan bir şeyin anısı geliverdi Bay Golyadkin'in aklına birden; bu anı, sanki küçük bir çekiçle kafasına vuruyor, sinirlerini bozuyor, yakasından düşmüyordu. "Ah, şu pis köpek!" diye fısıldadı Bay Golyadkin kendi kendisini anlamadan. Sonunda yabancıyı İtalyanskaya Caddesi'nin köşesinde gördü. Yalnız bu sefer, yabancı ona doğru gelmiyor, onunla aynı yönde ilerliyor, birkaç adım ötesinde koşturuyordu. Sonunda Şestilavoçnaya Caddesi'ne girdiler. Bay Golyadkin nefes nefese kalmıştı. Yabancı, Bay Golyadkin'in oturduğu apartmanın önünde duruverdi. Zil sesi ve neredeyse aynı anda demir sürgünün gıcırtısı duyuldu. Kapı açıldı, yabancı eğildi, bir anlığına göründükten sonra, yine gözden kayboldu. Neredeyse aynı anda Bay Golyadkin de kapıya yetişti, ok gibi içeriye daldı. Homurdanan kapıcıya kulak asmadan, soluğu kesilerek bahçeye girdi, yalnızca bir süreliğine

kaybettiği tuhaf yol arkadaşını gördü. Yabancı, Bay Golyadkin'in dairesine çıkan merdivenin hemen önündeydi. Bay Golyadkin adamın peşinden koştu. Merdiven karanlık, rutubetli ve pislik içindeydi. Tüm sahanlıklarda apartman sakinlerinin yığdığı sürüyle eski püskü eşya boy gösteriyordu; yani bir yabancı, buraları bilmeyen biri, böyle karanlık bir vakitte bu merdivene denk geldiğinde, yarım saat kadar yolculuk etmek, bu arada bacaklarını kırma riskini göze almak ve merdivenle birlikte, bu rahatsız apartmana yerleşen tanıdıklarına da lanetler yağdırmak zorunda kalırdı. Ne var ki Bay Golyadkin'in yol arkadaşı, sanki buraları tanır gibi, sanki apartman halkından birisi gibi, kolayca yukarı tırmandı. Bay Golyadkin de neredeyse yetişti ona; hatta iki ya da üç kez yabancının paltosunun eteği burnuna çarptı. Kalbi durmak üzereydi. Esrarengiz adam, tam Bay Golyadkin'in daire kapısının önünde durdu, zili çaldı ve Petruşka (başka bir zaman olsa Bay Golyadkin buna kesinlikle şaşırırdı), sanki hiç yatmamış da onu bekliyormuş gibi kapıyı açıverdi, sonra da içeri giren adamın peşinden, elinde mum, yürüdü gitti. Öykümüzün kahramanı kendisini kaybetmiş bir şekilde evine girdi, paltosunu ve şapkasını çıkarmadan koridoru geçti ve odasının eşiğinde yıldırım çarpmış gibi durakaldı. Bay Golyadkin, bütün sezgilerinde baştan sona haklı çıkmıştı. Korktuğu ve sezinlediği her şey o an itibarıyla gerçekleşmiş durumdaydı. Soluğu kesildi, başı döndü. Yabancı tam karşısında oturuyordu; onun da paltosu ve şapkası vardı üzerinde, tam da yatağının üzerindeydi, hafifçe gülümseyerek ve biraz gözlerini süzerek, dostça başını sallıyordu ona. Bay Golyadkin bağırmak istedi, ama bağıramadı; bütün bunları protesto edecek gücü bulamıyordu kendisinde. Saçları diken diken olmuştu, olduğu yere çöküverdi dehşet içinde. Dehşete kapılması için yeterince nedeni vardı gerçekten de; çünkü Bay Golyadkin, gece ziyaretçisini kesinlikle tanımıştı artık. Gece ziyaretçisi onun ta kendisiydi, Bay Golyadkin'di, başka bir Bay Golyadkin'di, ama aynı kendisi gibiydi, tek kelimeyle, her anlamda ikiziydi onun…

VI

Ertesi gün, saat tam sekizde, Bay Golyadkin yatağında uyandı. Uyanır uyanmaz, düne ait ne kadar sıradışı olay varsa hepsi ve akıldışı denebilecek serüvenleriyle bütün o inanılmaz, tuhaf gece, bir anda, ansızın, tüm dehşet verici bütünlüğüyle zihninde canlandı. Düşmanlarının acımasız, cehennemden çıkma öfkesi ve özellikle de bu öfkenin en son kanıtı, Bay

Golyadkin'in yüreğini dondurdu. Bununla birlikte her şey öylesine tuhaf ve anlaşılmaz, öylesine akıldışı görünüyordu ki, gerçekten yaşadıklarına inanmak güçtü; Bay Golyadkin'in kendisi bile tüm olanları asılsız bir hayal ürünü, hayal gücünün anlık bir oyunu ya da akıl bulanıklığı olarak nitelendirmeye hazırdı, tabii eğer acılarla dolu yaşam deneyimi sayesinde, öfke denilen duygunun insanı hangi noktalara getirebileceğini, onur ve kibir uğruna intikam alan bir düşmanın acımasızlığının zaman zaman nerelere ulaşabileceğini bilmeseydi… Üstelik Bay Golyadkin'in sancılar içindeki organları, iyiden iyiye sersemlemiş kafası, ağrıyan beli ve felaket nezle olması, dünkü gece yürüyüşünün ve kısmen bu gezi sırasında başına gelen diğer şeylerin de gerçekliğine tanıklık ediyordu. Ve sonuç olarak Bay Golyadkin ta ne zamandır dairede arkasından birtakım dolaplar çevrildiğini, bu işin içinde bir iş olduğunu biliyordu. Fakat… ne? Bay Golyadkin iyice bir düşündükten sonra susmaya karar verdi, susmaya ve boyun eğmeye, en azından bir süre tepki vermemeye. "Belki de beni korkutmaya karar verdiler, ama önemsemediğimi, tepki vermediğimi ve olduğu gibi kabullendiğimi, sessizce atlattığımı görünce, işte o zaman geri çekileceklerdir, kendiliklerinden geri çekileceklerdir, en başta kendileri geri çekilecektir hem de," diye düşündü.

İşte böyle… gerinerek ve ağrıyan uzuvlarını doğrultmaya çalışarak yatarken Bay Golyadkin'in aklından bu düşünceler geçiyordu. Petruşka'nın her günkü gibi odaya gireceği anı bekliyordu. Bunu tam çeyrek saattir bekliyordu; tembel Petruşka'nın tahta bölmenin öteki tarafında semaverle uğraştığını duyuyor, ama bir türlü onu çağırmaya karar veremiyordu. Şunu da ekleyelim, Bay Golyadkin o an Petruşka'yla yüz yüze gelmekten de biraz korkuyordu. "Tanrı bilir," diye düşünüyordu, "Tanrı bilir, bütün bunlar hakkında ne düşünüyordur şimdi bu düzenbaz. Susuyor filan, ama ne anasının gözüdür o." Sonunda kapı gıcırdadı ve Petruşka elinde tepsi içeri girdi. Bay Golyadkin ona yan gözle çekingen bir bakış attı, sabırsızlıkla, berikinin malum konu hakkında bir şey demesini bekliyordu. Fakat Petruşka hiçbir şey söylemedi, aksine her zamankinden daha suskun, sert ve öfkeli görünüyor, çatık kaşlarıyla çevresine dik dik bakıyordu; genel olarak bir şeylerden son derece hoşnutsuz olduğu göze çarpıyordu; hatta beyine bir kez olsun bakmadı, ki laf aramızda bu Bay Golyadkin'i biraz rahatsız etti; yanında getirdiği şeyleri masanın üzerine bıraktı, arkasını döndü ve sessizce odasına gitti. "Biliyor, bu serseri her şeyi biliyor!" diye homurdandı Bay

Golyadkin ve çayını içmeye koyuldu. Gel gör ki, sonradan odaya birkaç kez daha girmesine rağmen, kahramanımız hizmetkârına tek bir soru bile sormadı. Bay Golyadkin o an başına gelebilecek en tedirgin ruh hali içindeydi. Bir de, işe gitme düşüncesi tüylerini ürpertiyordu. İçinden bir ses kuvvetle, işte tam da orada bir sorun çıkacağını söylüyordu. "Şimdi kalkar gidersin, ama," diye düşünüyordu, "ya birine rastlayıverirsen? Şimdilik sabretmek daha akıllıca olmaz mı? Beklemek daha akıllıca olmaz mı? Bırak onlar ne istiyorlarsa yapsınlar, bana gelince, ben bugünlük beklemeyi tercih ederim, sonradan uygun anı yakaladığımda damdan düşer gibi tepelerine binerim, hiç de bozuntuya vermem." Bay Golyadkin bu düşünceler içinde pipo üzerine pipo içiyor; bu arada zaman akıp gidiyor, saat sekiz buçuğu gösteriyordu. "Hem saat de sekiz buçuk oldu," diye düşündü Bay Golyadkin, "artık gitmek için çok geç. Üstelik ben hastayım, elbette ya hastayım, kesinlikle hastayım, kim hasta olmadığımı iddia edebilir? Bana ne! Birilerini yollasınlar kontrol etmeye, yetkili şefi yollasınlar, bana ne sanki? İşte sırtım ağrıyor, öksürüğüm de var, nezleyim; hem sonuçta bu havada hiçbir yere gidemem, mümkün değil; hastalanabilirim, sonra ölebilirim; özellikle son zamanlardaki yüksek ölüm oranı düşünülecek olursa…" Bay Golyadkin böyle bahanelerle vicdanını sonunda bütünüyle yatıştırdı ve iş konusundaki savsaklığıyla ilgili Andrey Filippoviç'den geleceğini bildiği azar karşısında kendisini savundu. Genel olarak kahramanımız, buna benzer bütün durumlarda karşı konulamaz bahanelerle kendi kendini aklamayı ve böylece vicdanını sonuna kadar rahatlatmayı çok severdi. Nitekim, vicdanını sonuna kadar rahatlatmasının ardından, yeniden piposunu aldı, doldurdu, tam da hakkını vere vere içmeye başlayacaktı ki, birden, oturduğu divandan fırladı, pipoyu bir kenara attı, hızla yüzünü yıkadı, sakalını tıraş etti, saçlarını taradı, üzerine frağını ve diğer şeylerini giydi, ayaküzeri kâğıtlarını kaptı ve doğruca daireye koşturdu.

Bay Golyadkin, çalıştığı daireye çekine çekine, kötü bir şey beklentisi içinde (bilinçsiz, bulanık, ama aynı zamanda da tatsız bir beklentiydi bu) ve titreyerek girdi; çekine çekine her zamanki yerine, bölüm müdürü Anton Antonoviç Setoçkin'in yanına oturdu. Hiçbir şeye bakmadan, hiçbir şeyle oyalanmadan, önünde duran kâğıtların içerikleriyle ilgilenmeye koyuldu. Çevresindeki kışkırtıcı ve itibarını sarsabilecek her şeyden (örneğin küstahça sorulardan, birilerinin küçük şakalarından, dün akşamla ilgili yapılabilecek terbiyesizce imalardan) mümkün olduğunca uzak durmaya,

hatta iş arkadaşlarıyla alışageldiği günlük saygı gösterilerinden, yani sağlık vb hakkındaki sorulardan dahi kaçınmaya karar verdi. Bu şekilde durmanın mümkün olmadığı da ortadaydı. Kendisini yakından ilgilendiren bir şeye dair endişe ve bilgisizlik, onu her zaman, bu şeyden fazla rahatsız ederdi. İşte bu yüzden kendisine verdiği sözü, ortalıkta dönen hiçbir şeye katılmama, ne olursa olsun her şeyden uzak durma sözünü bir tarafa bırakan Bay Golyadkin ara sıra, kaçamak olarak, başını hafifçe kaldırıveriyor, sezdirmeden iş arkadaşlarına bakıyor ve yüzlerinden, yeni ve özel, kendisini ilgilendiren ve kendisinden birtakım düşmanca niyetlerle gizlenen bir şey olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. O an çevresinde olan her şeyin, kesinlikle dünkü olaylarla bir bağlantısı olabileceğini tahmin ediyordu. Sonunda, endişe içerisinde, tüm bunların bir an önce, nasıl olursa olsun, hatta gerekiyorsa bir felaketle, ama yine de sonuçlanmasını arzu etmeye başladı. Bir felaket de olabilir –hiç dert değil! İşte tam bu noktada kader, Bay Golyadkin'i kıskıvrak yakalayıverdi: O bir son arzulamaya kalmadan, bütün şüphe ve kuşkuları hiç beklemediği bir anda aydınlandı, hem de oldukça tuhaf ve beklenmedik bir biçimde.

Birdenbire yan odanın kapısı usulca ve kararsızlıkla, sanki içeriye girenin son derece önemsiz biri olduğunu önceden bildirircesine gıcırdadı. Bay Golyadkin'in oldukça iyi tanıdığı biri çekingen bir tavırla kahramanımızın oturduğu masaya yaklaştı. Kahramanımız başını kaldırmıyordu; hayır, yanında dikileni fark ettirmeden, göz ucuyla şöyle bir süzdü. Ama bu bakış bile onu hemen tanımasına yetti, her şeyi en ince ayrıntısına kadar anlayıverdi. Utancından kızardı, emektar başını kâğıtlarına gömdü, avcı tarafından takip edilen bir devekuşunun, kafasını kızgın kuma sokmasıyla aynı amacı güdüyordu o an. Yeni gelen, Andrey Filippoviç'i selamladı, hemen ardından, bütün devlet dairelerinde müdürlerin yeni işe giren çalışanlarıyla konuştukları o ölçülü ve kibar ses tonu duyuldu. "Şuraya oturun," dedi Andrey Filippoviç yeni memura Anton Antonoviç'in masasını göstererek, "şuraya, Bay Golyadkin'in karşısına, biz size derhal iş buluruz." Andrey Filippoviç sözlerini, hızlı, ölçülü ve yeni geleni cesaretlendirici bir jest yaparak tamamladı, sonra hemen, önünde yığılı duran sürüyle kâğıda geri döndü.

Bay Golyadkin sonunda bakışlarını kaldırabildi ve eğer o an bayılmadıysa, yalnızca her şeyi erkenden sezinlediği, yabancının gelişini önceden tahmin edip duyumsadığı içindi. Bay Golyadkin'in ilk hareketi,

çevresine bakınmak oldu: Birileri fısıldaşıyor muydu, bu konu üzerine bildik bir devlet dairesi esprisi yapılıyor muydu, birinin ağzı şaşkınlıktan bir karış açık kalmış mıydı? Ya da korkudan masasının altına düşen var mıydı? Ama Bay Golyadkin'in tahminlerinin aksine, hiç kimse bu tür bir tepki vermemişti. Arkadaş ve meslektaşlarının bu davranışı Bay Golyadkin'i şaşkınlığa boğdu. Bu akıl almaz bir durumdu. Bay Golyadkin bu sıradışı suskunluktan korktu. Her şey gün gibi ortadaydı: Tuhaf işler dönüyordu, çirkin ve garip işler. Harekete geçmek için yeterince neden vardı. Elbette bütün bu düşünceler Bay Golyadkin'in beyninden yalnızca bir an için geçti. Etekleri tutuşmuş durumdaydı. Bunun için de yeterince nedene sahipti doğrusu. O an Bay Golyadkin'in karşısında oturan, Bay Golyadkin'in dehşetiydi, Bay Golyadkin'in utancıydı, Bay Golyadkin'in dünkü kâbusuydu, kısacası Bay Golyadkin'in ta kendisiydi; ağzı açık, elinde kalem, donakalan Bay Golyadkin değildi bu elbet, kalabalığın içinde silinip gitmeyi ve içine gömülmeyi seven, yürüyüşü bile açık bir dille "bana dokunmassanız, ben de size dokunmam" ya da "dokunmayın bana, bakın ben size dokunmuyorum" diyen Bay Golyadkin değildi, başka bir Bay Golyadkin'di bu, ama bir yandan da birinciye tıpatıp benziyordu: Onunla aynı boyda, aynı yapıdaydı, aynı şekilde giyinmişti, keli bile aynıydı – kısacası bire bir benzerlik için hiçbir şey unutulmamıştı; yani onları alıp yan yana koysanız, hiç kimse, kesinlikle hiç kimse, hangisinin gerçek Bay Golyadkin, hangisinin sahte, hangisinin eski Bay Golyadkin, hangisinin yeni, hangisinin asıl, hangisinin kopya olduğunu söyleyemezdi.

Kahramanımız o an (eğer böyle bir karşılaştırma yapmak yerinde olursa), haylazın biri tarafından üzerine gizlice ayna doğrultularak dalga geçilmiş bir adama benziyordu. "Ne ki bu, bir rüya mı?" diye düşündü, "bugün mü, yoksa dünkünün devamı mı? Nasıl olur ama? Hangi hakla yapılıyor tüm bunlar? Böyle bir memura kim ve hangi hakla izin verdi? Düşte miyim, hayal mi görüyorum?" Bay Golyadkin kendi kendisini çimdiklemeyi denedi, hatta başka birini daha çimdiklemeye niyetlenecek gibi oldu… Hayır, rüya filan görmüyordu, işte o kadar. Bay Golyadkin kan ter içinde kaldığını hissetti, başına olmayacak bir iş gelmişti, üstelik yakışık almaz da bir iş, ne de olsa Bay Golyadkin böyle onur kırıcı bir oyunda başrol oynamanın tüm kazançsızlığını anlıyor ve hissediyordu. Sonunda kendi varlığından şüphe duymaya başladı; gerçi kendisini her türlü olasılığa hazırlamış ve şüphelerinin herhangi bir şekilde aydınlanmasını arzulamıştı,

ama bu kadarını o da bekleyemezdi gerçekten. Endişe içinde kıvranıyor, boğuluyordu. An an hem aklını, hem hafızasını yitirir gibi oluyordu. Sonunda aklı başına geldiğinde, kalemi kâğıdın üzerinde bilinçsizce gezdirdiğini fark ediyordu. Kendisine güvenemeyerek, kâğıdı baştan kontrol etmeye koyuluyor ve yazdıklarından hiçbir şey anlamıyordu. O ana kadar, ağırbaşlı ve uslu bir edayla yerinde oturan diğer Bay Golyadkin'e gelince, sonunda ayağa kalktı ve bir işini halletmek için diğer bölümün kapısında kayboldu. Bay Golyadkin çevresine bakındı –ortalık sütlimandı; yalnızca kalem gıcırtıları, çevirilen kâğıtların hışırtısı ve Andrey Filippoviç'in masasından uzakça köşelerde konuşma sesleri işitiliyordu. Bay Golyadkin, Anton Antonoviç'e bir göz attı; büyük bir ihtimalle, kahramanımızın yüz ifadesi de halini olduğu gibi yansıttığından ve başından geçen olayın içeriğiyle bire bir uyuştuğundan, yani kısacası, epeyce dikkat çekici olduğundan, iyi yürekli Anton Antonoviç kalemini bir kenara bırakıp, Bay Golyadkin'e büyük bir anlayışlılıkla, sağlığının nasıl olduğunu sordu.

"Tanrı'ya şükür iyiyim, Anton Antonoviç," dedi Bay Golyadkin kekeleyerek, "Sağlığım, Anton Antonoviç, oldukça yerinde; ben, Anton Antonoviç, şu an hiç de fena sayılmam," diye ekledi kararsızca ve bu sık sık adını andığı Anton Antonoviç'e tam anlamıyla güvenemeyerek.

"Hım! Bana pek iyi görünmediniz de; ama şaşılacak bir şey yok! Son günlerde salgın hastalıkların kol gezdiği düşünülürse… Anlarsınız ya…"

"Evet, Anton Antonoviç, bu salgınlardan haberim var… Ben, Anton Antonoviç, o yüzden değil," diye sürdürdü konuşmasını Bay Golyadkin, Anton Antonoviç'i dikkatle izleyerek, "ben, Anton Antonoviç, sorun şu ki, konuya nasıl gireceğimi pek bilemiyorum, Anton Antonoviç…"

"Ne dediniz efendim? Ben sizi… anlarsınız ya… itiraf etmek gerekirse pek bir şey anlayabildiğim söylenemez; siz… anlarsınız ya, biraz daha açık konuşsanız, hangi konuda zorlandığınızı anlatırken yani," dedi Anton Antonoviç kendisi de birazcık zorlanarak, zira Bay Golyadkin'in gözlerinin dolduğunu fark etmişti.

"Ben, nasıl desem… burada, Anton Antonoviç… burada bir memurum, Anton Antonoviç…"

"Evet efendim! Hâlâ anlamıyorum."

"Şunu demek istiyorum, Anton Antonoviç, burada işe yeni giren bir memur var."

“Evet, efendim, var; soyadı sizinkiyle aynı.”

“Nasıl olur?” diye bağırdı Bay Golyadkin.

“Soyadı sizinkiyle aynı diyorum; o da Golyadkin. Kardeşiniz olmasın sakın?”

“Hayır, efendim, Anton Antonoviç, ben…”

“Hım! Ne diyorsunuz, oysa bana öyle gelmişti ki, yani yakın bir akrabanız olduğunu sandım. Biliyor musunuz, aranızda sanki ailevi bir benzerlik var.”

Bay Golyadkin şaşkınlıktan donakaldı, bir süreliğine konuşma kabiliyetini yitirdi. Böyle görülmemiş, benzersiz bir şeyi, gerçekten de eşine ender rastlanan bir şeyi, en kayıtsız izleyiciyi bile şaşırtması gereken bir şeyi, bu denli basit bir şekilde nitelemek, topu topu “ailevi bir benzerlik”ten söz etmek… her şey böyle gün gibi ortadayken hem de!

“Size nasıl bir öğütte bulunmak isterdim, biliyor musunuz, Yakov Petroviç,” diye devam etti Anton Antonoviç, “siz iyisi mi bir doktora görünün ve tavsiyesini alın. Anlarsınız ya, gerçekten de hiç sağlıklı görünmüyorsunuz. Özellikle de gözleriniz… sanki bir değişik bakar gibiler.”

“Hayır, Anton Antonoviç, ben, elbette ki hissedebiliyorum… yani deminden beri şunu sormak istiyorum: Bu memur… nasıl olur?”

“Ee, efendim?”

“Yani, Anton Antonoviç, onda özel bir şey fark etmediniz mi… şöyle aşırı göze batan bir şey?”

“Nasıl yani?”

“Yani şunu demek istiyorum, örneğin, Anton Antonoviç, birisiyle şaşılacak bir benzerlik filan sezmediniz mi, benimle, örneğin? Az önce ailevi bir benzerlikten söz ettiniz ya, Anton Antonoviç, laf arasında böyle bir yorumda bulunuverdiniz… hani ikizler vardır, yani iki su damlası kadar birbirlerine benzeyen insanlar, ayırt etmek mümkün değildir onları? Ben de bundan söz ediyorum işte.”

“Evet, efendim,” dedi Anton Antonoviç biraz düşündükten sonra ve bu durumdan ötürü daha yeni yeni şaşkınlığa kapılır gibi, “Evet, efendim! Haklısınız. Gerçekten de hayret edilecek bir benzerlik, sözlerinizde sonuna kadar haklısınız, yani birinizi diğerinizle karıştırmak işten bile değil,” dedi gözlerini gitgide daha da açarak, “ve anlarsınız ya, Yakov Petroviç, bu neredeyse mucizevi, fantastik dedikleri türden bir benzerlik, yani aynı siz…

Fark ettiniz değil mi, Yakov Petroviç? Hatta ben kendim de size soracaktım, ama itiraf edeyim ki, ilk başta gerektiği kadar dikkat etmemişim. Mucize, gerçek bir mucize bu! Bu arada, Yakov Petroviç, siz aslen buralı da değilsiniz, değil mi?”

“Hayır efendim.”

“O da buralı değilmiş. Belki sizinle aynı memlekettendir. Anneniz, affedersiniz, nerelerde yaşamış en çok?”

“Ne dediniz… Anton Antonoviç, o da mı buralı değil dediniz?”

“Evet, buralı değil. Ama gerçekten de bir mucize bu,” diye sürdürdü, gevezelik edecek bir konu bulduğunda bayram eden, konuşkan Anton Antonoviç, “gerçekten de merak uyandırmaya değer bir şey; düşünsenize, kim bilir kaç kez mucizenin önünden geçeriz, dokunuruz, çarparız, ama farkına bile varmayız. Yine de sizin endişelenmeniz için bir neden yok. Böyle şeyler geliyor insanın başına. Anlarsınız ya bu… durun hemen anlatayım size, teyzelerimden birinin başına da aynısı gelmişti; o da ölmeden önce kendisini çift görmüştü…”

“Hayır, efendim, ben, kusura bakmayın, lafınızı bölüyorum, ama Anton Antonoviç, ben… Anton Antonoviç, benim asıl öğrenmek istediğim, bu memurun buraya nasıl geldiği, hangi nedenle burada bulunduğu?”

“E, rahmetli Semyon İvanoviç’in yerine geldi, boş yer vardı, onu yerleştirdiler işte. Biliyor musunuz, zavallı Semyon İvanoviç arkasında üç çocuk bırakmış, her biri parmak kadar üç çocuk. Dul kalan eşi, beyefendinin ayaklarına kapanmış. Gerçi bir köşede epeyce bir parası varmış kadının, sakladığını söylüyorlar, saklıyormuş…”

“Hayır, Anton Antonoviç, ben hâlâ az önceki konudan söz ediyorum.”

“Hangi konu? Ha, evet! Siz bununla neden bu kadar ilgileniyorsunuz ki, efendim? Endişelenmeyin diyorum. Bütün bunlar gelip geçicidir aslında. Ne olmuş ki? Sizinle bir ilgisi var mı? Yok. Bu artık yüce Tanrı’nın bileceği iş, şikâyet etmek günah olur. Belli ki onun hikmeti karışmış bu işe. Size gelince, Yakov Petroviç, anladığım kadarıyla bu işte bir suçunuz da yok. Dünyada az mı mucize oluyor! Tabiat ana cömerttir; bunun hesabı sizden sorulamaz, bu konuda kimseye hesap vermek zorunda değilsiniz. Hem örnek vermek gerekirse, umarım haberiniz vardır, neydi, neydi onlar yahu, ha, Siyam ikizleri,[30] sırtları birbirine yapışıkmış, öyle diyorlar, yaşayıp gidiyorlarmış, birlikte yeyip, birlikte uyuyorlarmış, söylenenlere bakılırsa büyük paralar alıyorlarmış.”

“Affedersiniz, Anton Antonoviç…”

“Anlıyorum ben sizi, anlıyorum! Evet! Ama ne olmuş! Hiçbir şey! Tekrar ediyorum size, bunda endişe edecek bir şey yok. Ne olmuş? O da herkes gibi bir memur; anlaşılan işinde gücünde de birisi. Soyadının Golyadkin olduğunu söylüyor; buralı değilmiş, dokuzuncu dereceden memurmuş. Bizzat beyefendinin kendisiyle görüşmüş.”

“Nasıl olur, efendim?”

“Öyle diyorlar, gerektiği gibi konuşmuş, durumunu ortaya koymuş; ‘böyle böyle, efendim’ demiş, servet sahibi olmadığını, hizmet vermek istediğini ve bunun için beyefendinin müdüriyetinden daha iyisini bulamayacağını belirtmiş. İşte bu kadar, ne gerekiyorsa söylemiş, anlarsınız ya, iyi becermiş derdini anlatmayı. Herhalde zeki birisi. Tabii ki tavsiye mektubu da varmış, onsuz olmaz zaten bilirsiniz.”

“Ne diyorsunuz, efendim, tavsiye mektubu kimdenmiş peki… yani bu rezil işe elini bulaştıran kimmiş, onu soruyorum?”

“Evet, efendim. İyi bir tavsiye mektubu olduğu söyleniyor; beyefendi ile Andrey Filippoviç aralarında gülüşmüşler.”

“Andrey Filippoviç’le mi gülüşmüşler?”

“Evet efendim, yani ikisi de gülümsemişler ve ‘iyi’ demişler, durum böyleyse, kendi adlarına karşı olmadıklarını söylemişler, yeter ki dürüstçe hizmet etsin…”

“Ee, sonra? Beni meraklandırıyorsunuz doğrusu, Anton Antonoviç, yalvarırım devam edin, efendim.”

“Affedersiniz, ben yine sizi pek… Neyse, evet, efendim, önemli değil; o kadar karışık bir konu sayılmaz; size tekrar söylüyorum, endişelenecek bir şey yok, hiç de şüphelenilecek bir durum değil bu…”

“Hayır efendim. Yani ben, şunu sormak istiyorum size, Anton Antonoviç, beyefendi başka bir şey eklememişler mi? Örneğin benim hakkımda?”

“Nasıl yani, anlamadım efendim! Evet! Hayır, hiçbir şey. Tamamen rahat olabilirsiniz. Anlarsınız ya, gerçekten de oldukça hayret verici bir durum ve ilk başta… örneğin ben, ben ilk başta neredeyse hiçbir şey fark etmedim. Doğrusu siz hatırlatana kadar neden fark etmedim ben de bilmiyorum. Ama sonuç itibariyle tamamen rahat olabilirsiniz. Fazla bir şey konuşmamışlar, önemsiz,” diye ekleyiverdi iyi yürekli Anton Antonoviç yerinden kalkarak.

“İşte, Anton Antonoviç, diyorum ki…”

“Ah, affedin beni lütfen, efendim. Fazlasıyla oyalandım, oysa çok da önemli bir işim var, hem de acil. İlgilenmem gereken bir şey var.”

“Anton Antonoviç!” Andrey Filippoviç’in nazikçe çağıran sesi duyuldu: “Beyefendi sizi sordular.”

“Geliyorum, Andrey Filippoviç, şimdi geliyorum, efendim.” Ve böylece Anton Antonoviç eline bir tomar kâğıt alarak önce Andrey Filippoviç’in, sonra da beyefendinin odasına koşuşturdu.

Kahramanımız avuçlarını ovuşturarak kendi kendine, “Nasıl olur bu, nasıl? Demek oyun buralara kadar geldi! Demek başımıza bunlar da geldi… Hiç de fena değil; bu demektir ki, olaylar şahane bir hal alıyor,” diyordu sevincinden altındaki sandalyeyi hissetmeyerek, “Olayımız gayet sıradan bir olay. Demek her şey böyle basit bir şekilde sonuçlanıyor, bir hiçle çözülüyor her şey. Şuna bak, kimse sesini bile çıkarmıyor, haydutlar oturmuş işleriyle uğraşıyor; harika, harika! Ben iyi insanı severim, her zaman sevdim ve saygı duymaya da hazırım… Gerçi düşünecek olursak, bu Anton Antonoviç de pek şey… insan güvenmeye korkuyor: Saçları ağarmış, yaşlılıktan oynatmış besbelli. Ama en harikası ve önemlisi şu ki, beyefendi hiçbir şey söylememiş ve boşvermiş; işte bu güzel! Buna bayıldım! Yalnız Andrey Filippoviç ne diye o anlamsız gülüşmelerle karışıyor ki işe? Ona ne? İhtiyar baş belası! Sürekli yoluma çıkıyor, sürekli kara kedi gibi insanın önünü kesmeye çalışıyor, sürekli insanın inadına bir şeyler çevirmek peşinde, inadına, inadına…”

Bay Golyadkin bir kez daha çevresini süzdü; içi tekrar ümitle doldu. Buna rağmen uzak bir düşüncenin kendisini huzursuz ettiğini hissedebiliyordu, haylaz bir düşüncenin. Aklına, iş arkadaşlarının arasına kendiliğinden karışmak geldi, kendini onların önüne atıvermek, hatta (mesai çıkışı ya da öylesine bir iş için sokulurmuş gibi yaparak) bir konuşma sırasında “işte, baylar, böyle böyle” diye imada bulunsa, “böyle de inanılmaz bir benzerlik, tuhaf bir olay, onur kırıcı bir komedi” dese, yani bir şekilde kendisi bütün bunlarla dalgasını geçiverse, belki de tehlikenin derinliğini hesaplayabilirdi. “Yoksa ummadığın taş baş yarar” diye düşündü kahramanımız. Neyse ki Bay Golyadkin bunları yalnızca düşünmekle yetiniyordu ve geç olmadan vazgeçti hepsinden. Fazla ileri gitmiş olacağını anladı. “Yaradılışın böyle senin!” dedi içinden, alnına hafifçe vurarak, “Bıraksalar oynayacaksın sevincinden! Doğrucu seni! İyisi mi seninle biz

biraz daha bekleyelim, Yakov Petroviç, bekleyelim ve sabırlı olalım!” Buna rağmen, daha önce de dediğimiz gibi, Bay Golyadkin sonsuz bir ümitle yeniden doğmuş, sanki hayata geri dönmüş gibiydi. “Önemli değil,” diye düşünüyordu, “üzerimden büyük bir yük kalkmış gibiyim! Şu işi görüyor musun! Kutu böyle de kolay açılıyormuş.[31] Krilov[32] haklıymış, Krilov’muş haklı olan… usta Krilov, baş belası, büyük masal yazarı! Ona gelince, çalışsın bakalım, canının istediği kadar çalışsın, kimseye bir zararı olmasın, kimseye dokunmasın yeter; çalışsın, katılıyorum ve onaylıyorum!”

Bu arada zaman hızla ilerliyordu, farkına bile varmadan vakit dördü buluverdi. Daire kapanıyordu; Andrey Filippoviç şapkasına davranınca, âdet olduğu üzere herkes de onu örnek aldı. Bay Golyadkin pek acele etmedi, ağırdan aldı ve özellikle herkes dağıldıktan sonra, en son ayrıldı işyerinden. Sokağa çıktığında kendisini cennette gibi hissediyordu. Hatta yolunu biraz uzatmak pahasına, Nevski Caddesi boyunca gezinmeye karar verdi. “Görüyor musun kaderi!” diyordu kahramanımız, “olaylar şimdi de beklenmedik bir hal aldı. Hava da açıldı. Buz gibi, ama kızaklar çıkarılmış. Soğuk, yarıyor Rus insanına, Rus insanı soğukla harika bir şekilde bütünleşiyor! Rus insanını seviyorum. Avcının demesi gibi, ‘kar, ilk kar’, bu ilk karda bir tavşan yakalayacaksın şimdi! Ahh ki ah! Olsun, önemli değil!”

İşte Bay Golyadkin’in coşkusu bu şekilde dilleniyordu; bu arada kafasının içinde, kıpırdanıp duran endişeye benzer bir şey vardı; bu şey ara sıra kalbini öyle bir sıkıştırıyordu ki, Bay Golyadkin kendisini nasıl teselli edeceğini bilemiyordu. “Neyse bir gün bekleyiverelim, sonra seviniriz. Hem ne olmuş ki! Biraz düşünelim bakalım. Hadi o zaman, düşünelim, genç dostum benim, hadi düşünelim seninle. Senin gibi bir adam, ee ne olmuş? Aynı senin gibi. Ne var bunda? Aynıysa oturup ağlamam mı gerekiyor? Hem bana ne? Benimle bir ilgisi yok ki; güler geçerim, o kadar! Buna da razıyım, işte o kadar! Çalışsın bakalım! Evet, mucize, çok tuhaf bir olay, Siyam ikizlerinden de söz ediyorlar… Ama onlara ne gerek var şimdi, Siyamlara? Onlar ikizse ikiz, hem büyük adamlar da zaman zaman akıllarını yitirmiş gibi görünürlerdi. Hatta tarih bile ünlü Suvorov’un[33] horoz gibi öttüğünü yazıyor… gerçi o bunu hep politika icabı yapıyordu; büyük savaşçılar da… evet, ama savaşçılara kadar uzanmaya ne gerek var? Ben kendi halimdeyim, hepsi bu, kimseyi görmek bile istemiyorum ve bütün masumiyetimle düşmandan tiksiniyorum. Ben entrikacı değilim ki,

bununla da gurur duyuyorum. Temizim, sadeyim, düzgünüm, hoşum, yumuşak başlıyım…”

Bay Golyadkin birden susuverdi, duraksadı ve yaprak gibi titredi, hatta bir anlığına gözlerini yumdu. Kendisini korkutan şeyin, bir hayalden ibaret olduğunu ümit ederek gözlerini açabildi sonunda ve çekine çekine sağına baktı. Hayır, hayal değildi!.. Hemen yanında, sabahki tanıdığı seğirtiyordu; gülümsüyor, yüzüne bakmaya çalışıyor ve galiba konuşmaya başlamak için uygun anı kolluyordu. Ne var ki konuşma başlamadı. Elli adım kadar ikisi de bu şekilde yürüdüler. Bay Golyadkin’in tüm derdi, mümkün olduğunca sıkı bir şekilde örtünmek, paltosunun içine gömülmek ve şapkasını çekebildiğince gözlerinin üstüne çekmekti. Bütün bu aşağılanmaya ek olarak, ahbabının paltosu ve şapkası da onunkilerin aynısıydı, sanki az önce Bay Golyadkin’in sırtından çıkarılmışlar gibi.

“Affedersiniz, beyefendi,” diyebildi sonunda kahramanımız, neredeyse fısıltıyla konuşmaya çalışarak ve ahbabının yüzüne bakmadan, “öyle sanıyorum ki, sizinle farklı yollardan gidiyoruz… Bundan eminim hatta,” dedi biraz sustuktan sonra, “bir de, beni çok iyi anladığınızdan kesinlikle eminim,” diye ekledi son derece sert bir şekilde.

“Ben şeyi rica edecektim,” dedi sonunda Bay Golyadkin’in ahbabı, “…şeyi rica edecektim ben… umarım beni tüm yüce gönüllülüğünüzle affedersiniz… kime başvuracağımı bilemedim burada… umarım hoşgörürsünüz küstahlığımı, bu sabah bana sanki acıma duygusuyla yaklaştığınızı hissettim. Kendi adıma ben ilk görüşte size karşı bir yakınlık hissettim, ben…” Bu noktada Bay Golyadkin içinden, yeni iş arkadaşının yerin dibine batmasını diledi, “Yakov Petroviç, beni sonuna kadar anlayışla dinleyeceğinizi ümit edebilseydim eğer…”

“Biz… biz burada, biz iyisi mi bana gidelim,” diye yanıtladı Bay Golyadkin, “şimdi Nevski’nin karşı tarafına geçelim, orada daha rahat ederiz sizinle, sonra da ara sokağa sapıveririz… ara sokağa sapmak en iyisi.”

“Peki efendim. Sapıverelim ara sokağa,” dedi çekine çekine Bay Golyadkin’in uysal yol arkadaşı; ses tonuyla, sanki onun durumunda herhangi bir yorum yapmanın anlamsız kaçacağını, ara sokağa da razı olunabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Bay Golyadkin’e gelince, o olup bitenleri anlamaya çalışmaktan bütünüyle vazgeçmişti. Hâlâ şaşkınlığından kurtulmuş değildi.

VII

Dairesine girerken, merdivenlerde aklı biraz da olsa başına geldi. “Ahmak kafam benim!” diye azarladı kendisini içinden, “Nereye götürüyorum ben bunu? Kendi kendimi ateşe atıyorum. Petruşka ikimizi birlikte görünce ne düşünecek? O serseri, aklına neler getirecektir kim bilir! Üstelik şüphecidir de…” Ama artık pişman olmak için çok geçti; Bay Golyadkin kapıyı çaldı, kapı açıldı; Petruşka, beyinin ve konuğunun paltolarını çıkarmaya koyuldu. Bay Golyadkin, ne düşündüğünü çıkarabilmek için Petruşka’nın yüzüne şöyle bir an baktı. Fakat büyük bir hayretle gördü ki, hizmetkârı şaşırmayı aklından bile geçirmiyor, hatta tam aksine, buna benzer bir şeyi beklermiş gibi davranıyordu. Gerçi yine de bir kurdu andırıyor, birilerini yemeye hazırlanır gibi yan yan çevresini süzüyordu. “Biri bunların hepsine büyü yapmış olmasın sakın?” diye düşündü kahramanımız, “Şeytan parmağı var bu işte! Herkeste bir acayiplik seziyorum bugün. Lanet olsun, şu çektiğim işkenceye bak!” Bay Golyadkin işte bu şekilde düşünüp taşınarak, konuğunu odasına aldı, oturmasını rica etti. Konuk, oldukça tedirgin görünüyor, belli ki utanıyor, ev sahibinin hiçbir hareketini kaçırmıyor, bakışlarını yakalamaya ve anlaşılan bu sayede düşüncelerini okumaya çalışıyordu. Bütün hareketlerinde, hor görülmüş, ezik ve ürkek bir şey vardı, öyle ki o an –böyle bir benzetme yapmak yerinde olursa– kendi elbisesi olmadığından, başkasınınkini giymiş birine pek benziyordu: Kolları dirseklerine çıkmış, beli neredeyse ensesinde, dakika başı ya kısa gelen yeleğini düzeltir, ya bir kenara siner, ara sıra bir yerlere gizlenme derdine düşer, bazen insanların gözlerinin içine bakar ve kendisi hakkında konuşup konuşmadıklarını, kendisine gülüp gülmediklerini, kendisinden utanıp utanmadıklarını anlamaya çalışır; kızarır utancından ve ne yapacağını şaşırır ve gururu incinir… Bay Golyadkin şapkasını pencerenin önüne koydu; dikkatsiz bir hareketiyle şapka yere düşüverdi. Konuk derhal onu kaldırmaya davrandı, üzerindeki tozu silkeledi, özenle eski yerine koydu; kendisininkini ise, kıyısına alçakgönüllü bir şekilde iliştiği sandalyenin yanına, yere bıraktı. Bu kısacık sahne, Bay Golyadkin’in gözlerini biraz açar gibi oldu; bir an için kendisine çok ihtiyaç duyulduğunu anladı, bu yüzden söze girme konusundaki sıkıntılarını bir kenara bırakmaya ve bütün bu kaygıları konuğuna devretmeye karar verdi. Konuğa gelince, onun da herhangi bir şeye

başlamaya niyeti var gibi görünmüyordu doğrusu; utanıyor muydu, çekiniyor muydu biraz, yoksa nazikçe, ilk sözü ev sahibinden mi bekliyordu –bilmek, anlamak zordu. Bu sırada içeriye Petruşka girdi, eşikte durdu, gözlerini, ev sahibi ve konuğun bulundukları köşenin tam tersi tarafa, uzaklara dikti.

“Yemeği iki porsiyon mu alayım?” dedi kısık ve umursamaz bir sesle.

“Ben, ben bilmiyorum… siz; evet evet, kardeş, iki porsiyon al.”

Petruşka dışarı çıktı. Bay Golyadkin konuğuna baktı. Konuk, kulaklarına kadar kızarmıştı. İyi bir insan olan Bay Golyadkin, hemen şu teoriyi geliştiriverdi aklından:

“Yoksul biri,” diye düşündü, “üstelik işe gireli yalnızca bir gün olmuş; zamanında çok acı çekmiş olmalı; belki üzerindeki şu düzgün elbise dışında hiçbir şeysi yok, belki karnını zor doyuruyor. Şuna bak, nasıl da ezik! Olsun, bu bir anlamda daha iyi…”

“Affedersiniz,” diye girdi söze Bay Golyadkin, “isminizi öğrenebilir miyim?”

“Ya… Ya… Yakov Petroviç,” diye fısıldadı konuğu sanki kendi adı da ev sahibininki gibi Yakov Petroviç olduğu için utanarak, mahcup olarak, özür dilercesine.

“Yakov Petroviç!” diye tekrar etti kahramanımız, tedirginliğini gizleyecek güç bulamayarak.

“Evet, aynen, efendim… Adaşınızım,” diye yanıtladı Bay Golyadkin’in alçakgönüllü konuğu, gülümsemeye ve ciddiyeti biraz da olsa bozacak bir şey söylemeye cesaret ederek. Ne var ki anında, son derece ciddi bir tavır takınarak geri çekildi; aslında, ev sahibinin şaka kaldıracak durumda olmadığını sezmek, onu birazcık tedirgin etmişti.

“Siz… bağışlayın beni ama, neye borçluyum bu…”

Oturduğu yerden hafifçe doğrularak, “Yüce gönüllüğünüze ve iyiliğinize sığınarak,” diye Bay Golyadkin’in sözünü kesti konuk aceleci, ama çekingen bir ses tonuyla, “yakınlığınızı ve yardımlarınızı rica etmek için size başvurmaya cüret ettim…” diye de noktaladı konuşmasını; belli ki aklındakileri ifade etmekte güçlük çekiyor, kendisini küçük düşürecek, aşırı dalkavukça, aşağılayıcı sözcükler kullanmamaya, ama aynı zamanda da ev sahibiyle yakışık almaz bir eşitlik iddia eden, fazla cüretkâr cümleler de kurmamaya çalışıyordu. Genel olarak denilebilir ki, Bay Golyadkin’in konuğu, orası burası yamalı bir frak giyinmiş, cebinde saygıdeğer bir kimlik

taşıyan, henüz avuç açmaya tam olarak alışamamış, gururlu bir dilenci gibi davranıyordu.

“Beni utandırıyorsunuz,” diye yanıtladı Bay Golyadkin, bakışlarını kendi üstünde, odasının duvarlarında ve konuğunda gezdirerek, “Ben nasıl… yani ben size hangi anlamda yardım edebilirim ki, demek istiyorum?”

“Ben, Yakov Petroviç, size karşı ilk bakışta bir yakınlık hissettim ve elinizdeyse bağışlayın beni, size bel bağladım, bel bağlamaya cüret ettim, Yakov Petroviç. Ben… ben kaderine terk edilmiş bir insanım, Yakov Petroviç, yoksulum, çok acılar çektim, Yakov Petroviç, hem buralarda daha yeniyim de. O mükemmel ruhunuzun doğuştan gelen bazı özelliklerini öğrenince, adaşım…”

Bay Golyadkin yüzünü buruşturdu.

“Adaşımmışsınız, üstelik hemşeriymişiz de, bunu duyunca size başvurmaya ve içinde bulunduğum zor durumu size açmaya karar verdim.”

“Peki, efendim, peki; açıkçası size ne diyeceğimi bilemiyorum,” diye yanıtladı onu tedirgin bir sesle Bay Golyadkin, “neyse, yemekten sonra konuşuruz bunları…”

Konuk başını salladı; yemeği getirdiler. Petruşka masayı kurdu, ev sahibi ve konuk karınlarını doyurmaya koyuldular. Yemek fazla uzun sürmedi, çünkü her ikisi de acele ediyorlardı: Ev sahibi kendisini her zamanki havasında hissedemiyor, üstelik yemeğin kötü oluşundan ötürü utanıyordu; utanmasının nedeni de, konuğunu güzelce bir doyurmak ve biraz da, dilenci gibi yaşamadığını göstermek istemesiydi. Konuğa gelince, o da olağanüstü bir tedirginlik içindeydi ve olağanüstü bir şekilde utanıyordu. İlk ekmek dilimini yiyip bitirdikten sonra, elini ikinci bir dilime uzatmaya korkuyor, daha iyi parçaları almaya utanıyor ve dakika başı “aslında hiç de aç olmadığını, yemeğin mükemmel hazırlandığını, kendi adına fazlasıyla hoşnut kaldığını ve bu yemeği ömrünün sonuna kadar hatırlayacağını” söyleyip duruyordu. Yemek bittiğinde, Bay Golyadkin piposunu yaktı, bir ahbabın geldiği durumlar için edinilmiş ikinci pipoyu da konuğuna teklif etti; karşılıklı oturdular ve konuk, yaşam öyküsünü anlatmaya koyuldu.

Bay İkinci-Golyadkin’in öyküsünü anlatıp bitirmesi üç ya da dört saat aldı. Doğrusu serüvenleri, alabildiğine boş, deyiş yerindeyse, ufacık olaylardan meydana geliyordu. İlin birindeki bir devlet dairesinde başlayan

iş yaşantısı, oradaki savcı ve müdürler, birtakım devlet dairesi entrikaları, mahkeme memurlarından birinin satılık ruhu, bir müfettiş, birdenbire baştakilerin değişmesi ve Bay İkinci-Golyadkin'in suçsuz yere sıkıntı çekmesi; ihtiyar teyzesi Pelageya Semyonovna'nın durumu; düşmanlarının değişik entrikaları sonucunda işinden oluşu, yürüyerek Petersburg'a gelişi, burada, Petersburg'da, çektiği sefalet ve doldurduğu çile, uzun ve boşuna bir iş arama süreci, o sırada bütün parasını bitirişi, çorba içmeye dahi para bulamayışı, neredeyse sokakta yaşayışı, kuru ekmeği gözyaşlarıyla ıslatıp yiyişi, soğuk toprak üzerinde uyuyuşu ve sonunda iyi birinin kendisiyle ilgilenip, ona tavsiye mektubu vererek, büyük bir yüce gönüllülükle işe sokuşu üzerine kuruluydu bütün öykü. Bay Golyadkin'in konuğu anlattıkça ağlıyor ve muşambaya çok benzeyen mavi, kareli bir mendille gözyaşlarını kuruluyordu. Konuşmasını, Bay Golyadkin'e sonuna kadar açılarak bitirdi ve şimdilik ne yaşamaya ve doğru dürüst bir yere yerleşmeye ne de üzerine iyi bir frak almaya yetecek parası olmadığını itiraf etti; çizmelerini bile tamir ettiremeyecek kadar kötü durumdaydı, üzerindeki frağı ise kısa bir süreliğine birinden ödünç almıştı.

Bay Golyadkin duygulandı; anlatılanlar onu derinden etkilemişti. Aslında konuğununki, "boş" denilebilecek türden bir öyküydü, ama yine de dinlediklerinin her kelimesi Bay Golyadkin'in yüreğine işlemiş, içine su serpmişti. Doğrusu Bay Golyadkin son şüphelerini de bir kenara itmek üzereydi; yüreğini özgür bıraktı ve hatta kendi kendisini "aptal" ilan etti. Meğer her şey o kadar doğalmış ki! Kahrolduğuna, ortalığı velveleye verdiğine değmiş miydi? Peki, tamam, gerçekten de hassas bir nokta vardı bütün bunlarda, ama sorun neresindeydi bunun: İnsanın onurunu lekeleyecek bir şey değildi, gururunu hiçbir şekilde incitemezdi, kariyerini mahvedemezdi, kişi eğer suçlu değilse, tabiatın bilgeliği karışmışsa bir işe… Üstelik konuk, kendisinden yardım istiyor, konuk ağlıyor, konuk kaderine lanetler yağdırıyordu; öyle sade, öfkesiz, hırssız, acınılası ve zavallı görünüyordu ki, anlaşılan o an o da, başka nedenlerden de olsa, ev sahibiyle aralarındaki tuhaf benzerlikten utanıyordu. Davranışları son derece büyük bir güven veriyordu insana; ev sahibine yaranabilmek için çırpınıp duruyor, vicdan azabından ölen ve bir başkası karşısında suçlu olduğunu hisseden birisi gibi bakıyordu. Örneğin, tartışmalı bir konudan söz açıldığında, konuk derhal Bay Golyadkin'in düşüncesine katılıveriyordu. Ve eğer bir şekilde, yanlışlıkla, karşıt düşünceyi savunur

gibi olduysa ve ipin ucunu kaçırdığını hissettiyse, hemen sözünü geri alıyor, açıklamalarda bulunuyor ve kendisinin de aynı ev sahibi gibi düşündüğünü, onunla aynı şeyi iddia ettiğini ve onun bakış açısını yüzde yüz paylaştığını bildiriyordu. Kısacası konuk, Bay Golyadkin'in "gönlünü kazanmak" için her türlü çabayı sarf etti ve sonunda Bay Golyadkin, arkadaşının her anlamda son derece nazik biri olduğunda karar kıldı. Bu arada çay getirildi; saat sekizi geçiyordu. Bay Golyadkin keyfinin yerine geldiğini, neşelendiğini hissediyor, yavaş yavaş açılıyordu; sonunda konuğuyla olağanüstü coşkulu ve eğlenceli bir sohbete girişti. Bay Golyadkin bazen, keyfi gıcırken, eğlenceli bir şeyler anlatmayı severdi. Yine öyle oldu; konuğuna başkentten, buraya özgü eğlence ve güzelliklerden, tiyatrodan, kulüplerden, Bryullov'un tablosundan;[34] iki İngiliz'in yalnızca Letniy Sad'ın[35] parmaklıklarına bakmak için Petersburg'a gelip, hemen geri döndüklerinden, iş hayatından, Olsufiy İvanoviç'le Andrey Filippoviç'den; Rusya'nın günden güne mükemmele doğru ilerlediğinden söz etti.

Bir şiirin *"Edebi bilimlerin bugün çiçek açtığı gündür"* dizesini hatırladı.

Kısa süre önce *Severnaya Pçela*'da[36] okuduğu bir fıkrayı, Hindistan'da anormal güçte bir boğa yılanı yaşadığını ve nihayet Baron Brambeus'u[37] vs. vs… Kısacası Bay Golyadkin durumundan pekâlâ hoşnuttu, zira birincisi, tam anlamıyla sakinleşmişti; ikincisi, o an düşmanlarından yalnızca korkmamakla kalmıyor, hepsini amansız bir kavgaya davet etmeye de hazır hissediyordu kendisini; üçüncüsü, işte o, yani Bay Golyadkin, birine yardım ediyor ve sonuç olarak iyi bir iş yapıyordu. Gerçi yine de, ruhunun derinliklerinde, hâlâ tam bir mutluluğa erişemediğini, bir kurdun, küçücük bir kurdun yüreğini kemirdiğini itiraf edebilirdi. Geçen gece Olsufiy İvanoviç'lerde olup bitenlerin anısıydı onu böyle tedirgin eden. Dünkü şeylerin bir bölümünün, başına hiç gelmemiş olması için dünyaları verirdi. "Neyse canım, önemli değil!" dedi neden sonra kahramanımız içinden, bundan böyle düzgün davranmaya ve kesinlikle böyle hatalar yapmamaya karar vererek. Bay Golyadkin o an kapılarını sonuna kadar açtığı ve kendisini neredeyse bütünüyle mutlu hissettiği için, felekten bir gece çalmaya karar verdi. Petruşka'ya rom getirmesi söylendi, punç hazırlandı. Konuk ve ev sahibi önce birer, sonra ikişer bardağı boşalttılar. Konuk daha da nazikleşti, samimiyetini ve güzel kişiliğini defalarca ortaya koydu, Bay Golyadkin'in pek gözüne girdi;

yalnızca ev sahibinin mutluluğuyla coşuyormuş, ona tek gerçek velinimeti gözüyle bakıyormuş gibiydi. Sonra eline kalem, kâğıt aldı, Bay Golyadkin'den ne yazdığına bakmamasını rica etti; bitirdiğinde yazdıklarını ev sahibine kendisi gösterdi. Meğerse yazdığı bir dörtlüktü. Son derece güzel bir dille ve yazıyla yazılmış, oldukça duygusal bir dörtlüktü bu, belli ki nazik konuğun kendi eseriydi. Şöyleydi:

"Sen beni unutsan da,
Unutmayacağım ben seni;
Hayatta her şey olur;
Sen de unutma beni!"[38]

Bay Golyadkin, gözlerinde yaşlar, konuğunu kucakladı ve artık duygularına daha fazla hâkim olamadan, arkadaşına bazı özel sırlarını açıklayıverdi, bu arada en çok Andrey Filippoviç ve Klara Olsufyevna'dan bahsediyordu. "Yakov Petroviç, biliyor musun, biz seninle iyi anlaşacağız," diyordu kahramanımız konuğuna, "Biz seninle Yakov Petroviç, etle kemik gibi yaşayacağız, öz kardeşler gibi olacağız; sen ve ben dostum, kafa kafaya verip kurnazlıklar bile düşüneceğiz, biz de onlara karşı entrikalar çevireceğiz… onlara karşı. Onların hiçbirisine güveneyim deme sakın. Ben seni biliyorum, Yakov Petroviç, kişiliğini de gayet iyi anlıyorum; gider içindekileri olduğu gibi anlatıverirsin, doğrucu seni! Sen, kardeşim en iyisi, onlardan uzak dur!" Konuk, ev sahibini sonuna kadar destekliyor, teşekkürler ediyordu; sonunda o da gözyaşlarını koyverdi. "Biliyor musun, Yaşa," diye sürdürdü Bay Golyadkin titreyen, cılızlaşan sesiyle, "sen, Yaşa, bir süreliğine buraya yerleş, hatta temelli yerleş. Biz seninle iyi anlaşacağız. Ne olacak ki, kardeşim? Hem sakın utanayım deme, böyle garip bir duruma düştüğümüz için şikâyet etme; şikâyet etmek günahtır, kardeşim, tabiatın işi bu! Ve tabiat anamız cömerttir, böyle işte, Yaşa! Seni sevdiğimden, kardeşim gibi sevdiğimden söylüyorum bunları. Sen ve ben, Yaşa, kurnazlıklar düşüneceğiz, biz de birilerinin kuyusunu kazacağız; hepsinin burnu sürtecek." İçilen punç sonunda, kişi başına üç ve dört bardağa ulaştı, işte o zaman Bay Golyadkin iki şey birden hissetti: Birincisi, olağanüstü mutlu olduğunu, ikincisi ise ayakta duracak hali kalmadığını. Konuk elbette yatıya kalmaya ikna edildi. İki sıra sandalyeden iyi kötü bir yatak oluşturuldu. Bay İkinci-Golyadkin, dost çatısı altında insana kuru tahtanın bile yumuşak geleceğini, kendi adına nerede olsa minnettarlıkla uyuyabileceğini, hem artık kendisini cennette saydığını, ne de olsa ömrü

boyunca az acı çekmediğini, her şeyi gördüğünü, her şeye katlandığını ve kim bilir belki dahasına da katlanabileceğini söyledi. Bay Büyük-Golyadkin buna karşı çıktı, Tanrı'dan umut kesilmeyeceğini kanıtlamaya koyuldu. Konuk da ona tümüyle katılıyor ve elbette kimsenin Tanrı'yla yarışamayacağını söylüyordu. O zaman Bay Büyük-Golyadkin, Türkler'in, uykularında bile Tanrı adını anmakta bir anlamda haklı olduklarını belirtti. Kimi bilim adamlarının, Türk peygamberi Muhammed'le ilgili kimi iftiralarına katılmayan, hatta peygamberin, kendi çapında büyük bir politikacı olduğunu kabul eden Bay Golyadkin, Cezayir'deki berberlerle ilgili, bir kitaptan okuduğu son derece ilginç bir öyküyü anlatmaya koyuldu. Konuk ve ev sahibi, Türkler'in saflığına uzun uzun güldüler; yine de afyonun onlarda yarattığı taassuba[39] hayret etmeden de yapamadılar… Sonunda konuk üzerini çıkarmaya koyuldu, Bay Golyadkin ise dışarı çıktı; bunu biraz da iyiliğinden yaptı, belki de konuğunun düzgün bir gömleği bile yoktu, zaten acılardan nasibini almış bir adamı daha fazla utandırmaya gerek yok diye düşünerek, biraz da, eğer mümkünse bu adamın gönlünü alabilmek için, herkes mutlu olsun ve rahatsız edici hiçbir şey olmasın diye. Bu arada, Petruşka'nın hâlâ Bay Golyadkin'i tedirgin ettiğini de belirtmeliyiz.

“Pyotr, sen şimdi yat,” dedi Bay Golyadkin hizmetkârının bölümüne girerken yumuşak ve şefkat dolu bir sesle, “Yat şimdi, yarın da saat sekizde beni uyandırmayı unutma. Anladın mı, Petruşa?”

Bay Golyadkin son derece yumuşak ve şefkatli konuşuyordu. Ama Petruşka sustu. O sırada yatağının yanında bir şeylerle meşguldü, dönüp efendisinin yüzüne bile bakmadı. Oysa en azından bunu hiç değilse ona duyduğu saygıdan yapmalıydı.

“Pyotr, beni duydun mu?” diye devam etti Bay Golyadkin. “Şimdi yatabilirsin, ama yarın beni saat sekizde uyandırmayı unutma, Petruşa, anlıyor musun?”

“Evet, anlıyorum, ne olmuş!” diye homurdandı Petruşka.

“Aferin, Petruşa; ben bunu öylesine söylüyorum, sen de huzurlu ol, mutlu ol diye. Bak biz hepimiz mutluyuz şimdi, sen de huzurlu ve mutlu ol. Neyse, şimdilik iyi geceler diliyorum sana. Uyu, Petruşa, uyu; hepimiz çalışmak zorundayız… Sen, kardeş, sakın aklına bir şey getirme.”

Bay Golyadkin tam yeniden bir şeyler söylemeye başlıyordu ki, durdu. “Abartıyor olmayayım,” diye düşündü, “fazla ileri gidiyor olmayayım? Hep

böyle yaparım, çizmeyi aşarım.” Kahramanımız, Petruşka’nın yanından kendinden pek hoşnutsuz bir şekilde ayrıldı. Ayrıca hizmetkârının kabalığından ve inatçılığından dolayı biraz alınmıştı. “Efendisi bir üçkâğıtçıyla şakalaşıyor, efendisi üçkâğıtçıyı onurlandırıyor, ama onun umurunda bile değil,” diye düşündü Bay Golyadkin. “Ama yapacak bir şey yok, tüm seviyesiz adamlar böyledir işte!” Hafifçe sallanarak odasına geri döndü, konuğunun yattığını görünce, bir dakikalığına yatağının kıyısına ilişti.

“İtiraf et, Yaşa,” diye başladı fısıltıyla ve kafasını sallayarak, “Seni alçak, bana karşı suçlusun değil mi? Biliyor musun, adaşım…” diye devam etti konuğuyla oldukça teklifsizce şakalaşarak. Bay Golyadkin sonunda ona dostça veda ettikten sonra uyumaya çekildi. Bu sırada konuğu horluyordu. Bay Golyadkin de yatağına yerleşti, içinden gülerek, şunları mırıldanıyordu: “Sarhoşsun, canım, sen bugün, Yakov Petroviç, alçak Golyadka seni, soyadına bak!! Niye sevindin bakalım böyle? Yarın ağlayacaksın, biliyor musun, sümüklü seni; ne yapacağım ben seninle!” O zaman oldukça tuhaf bir his Bay Golyadkin’in tüm benliğini sardı, şüphe ya da pişmanlığa benzer bir şeydi bu. “Fazla açıldım,” diye düşündü, “işte kafamın içi uğulduyor ve sarhoşum; kendimi tutamadım, aptalım ben aptal! Bir ton şey zırvaladım, bir de kurnazlık etmeyi düşündüm. Elbette bağışlama ve kin gütmeme, başta gelen iyiliktir. Kötü oldu, kötü! İşte böyle!” Bay Golyadkin hafifçe doğruldu, mumu eline aldı ve parmaklarının ucuna basarak, uykudaki konuğuna bir göz atmaya gitti. Derin düşüncelere dalmış bir halde dikildi konuğunun başucunda. “Tatsız bir sahne! Komedi, gerçek komedi, işte budur!”

Bay Golyadkin sonunda yattı. Kafasının içinde bir uğultu vardı, bir çatırtı, bir inilti. Yavaşça uykuya daldı, daldı… bir şeyi düşünmeye çalışacak gibi oluyordu, oldukça ilginç bir şeyi hatırlamaya, çok önemli bir şeyi, hassas bir konuyu çözmeye çalışacak gibi oluyordu, fakat nafile. Uyku bastırdı ve dostça bir toplantıda alışkın olmadıkları halde birdenbire beş bardak punç içiveren insanlar gibi uyuyakaldı.

VIII

Ertesi gün Bay Golyadkin, her zamanki gibi saat sekizde uyandı ve uyanır uyanmaz, geçen akşama dair her şeyi olduğu gibi anımsayıverdi; anımsadı ve yüzünü buruşturdu. “Dün kendimi resmen aptal yerine

koydum!” diye düşündü kalkarken, sonra konuğunun yattığı yere baktı. Fakat yalnızca konuğunu değil, üzerinde uyuduğu yatağı da geceki yerlerinde göremeyen kahramanımızın o anki şaşkınlığı seyre değerdi doğrusu! “Bu da ne demek oluyor böyle?” diye haykıracaktı neredeyse Bay Golyadkin, “Nedir bunun anlamı? Bu yeni olayın anlamı nedir?” Bay Golyadkin şaşkınlıktan ağzı açık bir şekilde çevresine bakınırken, içeri, elinde çay tepsisiyle Petruşka girdi. “Nerede, nerede?” diye sordu kahramanımız duyulur duyulmaz bir sesle ve dünkü yatağın boşalan yerini göstererek. Petruşka ilk önce hiçbir yanıt vermedi, hatta beyinin yüzüne bile bakmadı; gözlerini odanın sağ köşesine dikmiş, kıpırtısız dikiliyordu, öyle ki, Bay Golyadkin'in kendisi de bakışlarını o yöne çevirme ihtiyacı duydu. Neyse ki kısa bir sessizliğin ardından Petruşka, kaba ve kısıkça bir sesle “beyefendinin evde olmadığını” bildirdi.

“Aptal, senin beyin benim, Petruşka,” dedi Bay Golyadkin kesik kesik ve gözlerini hizmetkârına dikti.

Petruşka bir şey söylemedi, üstelik Bay Golyadkin'e öyle bir baktı ki, muhatabı kulaklarına kadar kızardı –resmen küfüre benzeyen, aşağılayıcı bir sitem vardı bu bakışlarda. Bay Golyadkin, nasıl derler, teslim oldu. Sonunda Petruşka, *öteki*nin, beyefendiyi beklemek istemediğini ve bir buçuk saat kadar önce çıktığını bildirdi. Elbette bu yanıt gerçeğe oldukça yakındı; Petruşka'nın yalan söylemediği ortadaydı, o aşağılayan bakışlar ve kullandığı kimi sözler, bütün bu rezil olayın bir sonucuydu sadece. Yine de Bay Golyadkin, bir şeylerin yolunda gitmediğini, kaderin, kendisine hiç de hoş olmayan bir sürpriz daha hazırladığını belli belirsiz de olsa hissedebiliyordu. “İyi o zaman,” diye düşündü içinden, “göreceğiz, zamanı gelince her şeyi anlayacağız… Ah, yüce Tanrım!” diye inledi sonra, bu kez tamamen farklı bir sesle, “Ne diye davet ettim ki onu? Ne halt yemeye yaptım bütün bunları? Resmen, bile bile, başıma dert açıp durdum. Ah akılsız kafam, ah! Saçmalamadan beş dakika düzgün duramıyorsun, oğlan çocuğu gibi, yeniyetme bir memur gibi, rütbesiz bir pislik gibi, bir paçavra, çürük bir çaput gibi; dedikoducu seni, kocakarı seni!.. Ah, azizler! Kurnaz herif bir de bana sevgisini gösteren şiirler yazdı! Nasıl etsem de… nasıl etsem de, döndüğünde bu üçkâğıtçıya uygun bir şekilde kapıyı göstersem? Tabii ki bunun birçok yolu ve yordamı var. ‘Böyle böyle’, derim, ‘aldığım kısıtlı maaşla…’ Yoksa onu bir biçimde korkutsam mı? ‘Şunu şunu göz önünde bulundurarak, açıklamak zorundayım ki… böyle böyle, yarım saat

sonra kiramı ödemem gerekiyor, yemek de dahil peşin ödeme yapmam lazım.’ Hım! Hayır, aksi şeytan! Bu beni küçük düşürür. Pek kibarca da olmaz! Yoksa şöyle mi yapsam: Tutsam, Petruşka’yı dolduruşa getirsem, Petruşka onu bir biçimde sinir etse, bir ukalalık yapsa ona, bir kabalık, böylece postalayıversem onu? İkisini yan yana getirmeli… Hayır, kör şeytan, hayır! Bu çok tehlikeli bir oyun olur, hem bu açıdan bakacak olursak, evet, evet, hiç de iyi olmaz! Hiç iyi olmaz hem de! Peki ya geliverirse? Bu da mı kötü olur? Dün akşam neler saçmaladım yanında! Ah, rezalet, rezalet! Görüyor musun, işler nasıl da sarpa sardı! Hay benim lanet olasıca kafam! Bir şeyi gerektiği gibi belleyemiyorum, sokamıyorum o kalın kafamın içine. Peki ya gelir de reddederse? Ah Tanrım, izin ver de gelsin! Çok sevinirdim doğrusu gelseydi; çok şey verirdim gelmesi için…” İşte Bay Golyadkin bunları düşünüyordu çayını hızlı hızlı içerken, bir yandan da aralıksız olarak duvar saatine bakıyordu. “Saat dokuza çeyrek var; gitme zamanı yaklaştı. Acaba neler olacak; neler olacak acaba? Bütün bunların altında neyin saklı olduğunu bilmek isterdim doğrusu –bir amaç, bir hedef, birtakım tuzaklar? Bütün bu millet tam olarak neyi hedefliyor bilmek isterdim, bir de ilk adımlarının ne olacağını…” Bay Golyadkin daha fazla dayanamadı, yarı yarıya içilmiş piposunu bir kenara bıraktı, üzerini giyindi ve eğer mümkünse tehlikeyle bizzat yüzleşmek ve her şeye bizzat tanıklık etmek için işyerine doğru yol aldı. Üstelik bir tehlikenin varlığından kesinlikle söz edilebilirdi artık; bunu kendisi de biliyordu, tehlikede olduğunu yani. “Şimdi öğreniriz işin iç yüzünü,” dedi Bay Golyadkin paltosunu ve galoşlarını[40] çıkarırken holde, “şimdi her şeyi aydınlatıveririz.” Böylece harekete geçmeye karar veren kahramanımız, kendisine bir çekidüzen verdi, resmi, oturaklı bir tavır takındı, tam yan odaya geçmeye hazırlanıyordu ki, birdenbire, tam kapının önünde onunla, dünkü tanışı, arkadaşı ve ahbabıyla karşılaştı. Bay Öteki-Golyadkin, her ne kadar burun buruna geldiyseler de, Bay Büyük-Golyadkin’i fark etmemişti anlaşılan. Bay Öteki-Golyadkin o an, belli ki çok meşguldü, soluk soluğa kalmıştı, acele ediyordu; o kadar resmi ve işinde gücünde bir görünüme sahipti ki, yüzüne bakan herkes, alnındaki “özel bir işle görevlendirilmiştir…” yazısını okuyabilirdi.

“A, siz miydiniz, Yakov Petroviç!” dedi kahramanımız dünkü konuğunun kolunu yakalamaya çalışarak.

“Daha sonra, lütfen daha sonra, sonra anlatırsınız,” diye bağırdı Bay Öteki-Golyadkin öne doğru atılmaya çalışarak.

“Ama affedersiniz; siz, sanırım şey istemiştiniz, Yakov Petroviç…”

“Ne, efendim? Bir an önce açıklayıverin lütfen.” Bay Golyadkin’in geceki konuğu, kendisini isteksizce, güçbela durdurdu ve kulağını doğruca Bay Golyadkin’in burnuna yanaştırdı.

“Şunu söylememe izin verin, Yakov Petroviç, doğrusu bu tavrınıza pek şaşırdım… böyle bir tavrı sizden bekleyemezdim.”

“Her şeyin belli bir usulü vardır, efendim. Beyefendinin sekreterinin yanına gidin ve sonra uygun bir dille daire müdürüyle konuşun. Bir ricanız var mıydı?”

“Siz, bilemiyorum doğrusu, Yakov Petroviç! Beni resmen şaşırttınız, Yakov Petroviç! Sanırım beni tanıyamadınız ya da şaka yapıyorsunuz, doğuştan şakacı bir kişiliğe sahipsiniz ne de olsa.”

“A, siz miydiniz!” dedi Bay Öteki-Golyadkin, tanımış gibi, “Siz miydiniz? Anlıyorum, neyse, iyi istirahat edebildiniz mi bari?” Bunu söylerken Bay Öteki-Golyadkin hafifçe gülümsedi. Soğuk bir gülümsemeydi bu, yani hiç de olması gerektiği gibi bir gülümseme değildi, zira ne de olsa Bay Öteki-Golyadkin’in, kahramanımıza minnet borcu vardı. Bu soğuk gülümsemenin hemen ardından, işe yeni giren memur, “Bay Golyadkin’in iyi istirahat etmesinden ötürü çok hoşnut olduğunu” bildirdi; ardından hafifçe eğildi, durduğu yerde kıpırdanır gibi oldu, sağa baktı, sola baktı, bakışlarını eğdi, yanındaki kapıya doğru atıldı ve hızlı hızlı “özel bir işle görevlendirildiğini” mırıldanarak içeriye daldı. Sırra kadem bastı.

“Al sana!..” diye fısıldadı kahramanımız şaşkınlıktan donakalarak, “Al sana işte! Demek durum bu!..” Bay Golyadkin nedense tüylerinin diken diken olduğunu hissetti birdenbire. “Neyse ki,” diye devam etti içinden, çalıştığı bölüme girerken, “ben bu durumdan çoktandır söz ediyordum kendime, sezmiştim özel bir işle görevlendirildiğini, bu adamın kesinlikle birilerinin özel işleri için kullanıldığını daha dün söylemiştim ben…”

“Dünkü yazınızı bitirdiniz mi, Yakov Petroviç?” diye sordu Anton Antonoviç Setoçkin, yanı başına oturan Bay Golyadkin’e, “Yanınızda mı?”

“Burada,” diye fısıldadı Bay Golyadkin, bölüm müdürüne biraz dalgın bir şekilde bakarak.

“İyi, iyi. Andrey Filippoviç iki kere sordular da, o yüzden soruyorum ben de size. Beyefendi her an talep edebilirler…”

“Tamam efendim, bitti o yazı…”

“Eh, iyi o zaman, efendim.”

“Ben, Anton Antonoviç, yaptığım işin her zaman hakkını vermişimdir; bana müdürlerim tarafından verilen her görevin üzerine titriyorum ve sorumluluklarımı büyük bir gayretle yerine getiriyorum.”

“Evet, efendim. Ama bununla ne demek istiyorsunuz?”

“Hiçbir şey, Anton Antonoviç. Ben, Anton Antonoviç, yalnızca şunu açıklamaya çalışıyorum… bazen kötü niyet ve kıskançlık, o iğrenç besin kaynaklarını ararken, hiç kimseye acımıyor, bunu ifade etmek istedim ben, efendim.”

“Affedersiniz, ben sizi tam olarak anlayamıyorum. Yani kimi kastediyorsunuz?”

“Ben yalnızca şunu söylemek istedim, Anton Antonoviç: Benim yolum düzdür, dolambaçlı yollardan tiksinirim ben, entrikacı değilim ve bununla, eğer izin verilirse, oldukça haklı bir şekilde gurur duyabilirim…”

“Evet, efendim. Bütün bunlar doğru ve ben de bu düşüncenize tümüyle katılıyorum; yalnız izin verin de şunu söyleyeyim, Yakov Petroviç: Toplum içinde böyle ‘kimse’li konuşmalara hoş gözle bakılmaz; arkamdan söylense, yine hazırım kaldırmaya (zira kimin arkasından konuşulmuyor ki), ama yüzüme karşı, affedersiniz, ben de, beyefendi, küstahça sözler edilmesine izin vermem mesela. Ben, beyefendi, devlet hizmetinde saçlarımı ağarttım ve bu yaştan sonra küstahça sözler ettirmem kendime…”

“Hayır, ben, Anton Antonoviç, anlarsınız ya, Anton Antonoviç, siz, sanırım, Anton Antonoviç, beni biraz yanlış anladınız, efendim. Nasıl olur da ben, Anton Antonoviç, hem ben kendi adıma yalnızca onur sayarım…”

“Anlaşıldı, ama bizim de kusurumuza bakılmasın, efendim. Biz eski usule göre eğitilmişiz. Ve sizin gibi, yeni usule göre eğitilmemiz için artık çok geç. Aklımız, onca sene vatanımıza hizmet etmemize yetti. Siz de bilirsiniz ki, beyefendi, benim devlete yirmi yıllık namusluca hizmetim karşılığında kazanılmış bir nişanım var…”

“Hissedebiliyorum, Anton Antonoviç, kendi adıma bunu gayet iyi hissedebiliyorum, efendim. Ama benim kastettiğim bu değildi, ben maskelerden söz ediyordum, Anton Antonoviç…”

“Maske mi?”

“Ama sizin yine… bu düşüncemi de farklı bir yönde yorumlamanızdan korkuyorum, sözlerimi yanlış anlamanızdan yani, Anton Antonoviç, aynen sizin de dediğiniz gibi. Ben yalnızca konuyu açıyorum ve bir düşünce atıyorum ortaya, Anton Antonoviç. Öyle ki, maske takan insanlara artık pek sık rastlanır oldu ve bir maskenin arkasında kimin olduğunu anlamak çok zorlaştı, efendim…”

“Hım, aslında o kadar da zor değil, efendim. Bazen oldukça kolay, bazen fazla uzağa gitmeye bile gerek yok.”

“Hayır, Anton Antonoviç, anlarsınız ya, ben kendimden bahsediyorum aslında. Örneğin ben de kimileyin maskemi takıyorum, ama yalnızca ona ihtiyaç duyduğumda, yani bir tek karnaval ya da eğlenceli bir toplantıya gidiyorsam, sözü tam anlamıyla söyleyecek olursak yani. Ne var ki insanların önünde her Tanrı’nın günü maskemi sergilemiyorum, gizli anlamıyla söyleyecek olursak bu kez. İşte tüm anlatmak istediğim buydu, Anton Antonoviç.”

“Evet, her neyse, bunları şimdilik bir kenara bırakalım; pek zamanım yok, efendim,” dedi Anton Antonoviç yerinden doğrularak ve beyefendiye rapor edeceği birtakım kâğıtları toparlayarak. “Sizin işe gelince, kısa sürede aydınlığa kavuşacaktır diye düşünüyorum. Kime kızmanız, kimi suçlamanız gerektiğini de kendiniz göreceksiniz, sonra da sizden rica ediyorum, beni böyle göreve zarar veren, özel açıklama ve konulardan uzak tutun…”

“Hayır, Anton Antonoviç, ben,” diyebildi rengi giderek solgunlaşan Bay Golyadkin, Anton Antonoviç’in arkasından seslenerek, “ben, Anton Antonoviç, şey, öyle bir şeyi aklıma dahi getirmemiştim, efendim.” “Nedir bu böyle?” diye düşündü neden sonra yalnız kalan kahramanımız. “Hangi rüzgârlar esiyor burada böyle? Bu yeni tuzağın anlamı ne ola ki?” Bitkin ve yarı baygın haldeki Bay Golyadkin, bu yeni soruya yanıt aramaya koyulmak üzereydi ki, yan odada bir gürültü koptu, işle ilgili bir hareketlenme işitildi; sonra kapı açıldı, beyefendinin odasından dönen, soluk soluğa kalmış Andrey Filippoviç kapıda belirdi ve kahramanımıza seslendi. Ne için çağırıldığını bilen ve Andrey Filippoviç’i bekletmek istemeyen Bay Golyadkin, derhal yerinden fırladı, telaş içinde gerekli

defteri derleyip düzenledi ve Andrey Filippoviç'in peşinden beyefendinin odasına koşmaya hazırlandı. Gel gör ki birdenbire, tam kapının önünde duran Andrey Filippoviç'in neredeyse kolunun altından, Bay Öteki-Golyadkin sızıverdi içeri; çalışmaktan bitap düşmüş ve soluğu kesilerek, ciddi, kararlı ve resmi bir tavırla, böylesi bir saldırıyı her şeyden az bekleyen Bay Büyük-Golyadkin'e yaklaştı telaşla…

"Kâğıtlar, Yakov Petroviç, kâğıtlar… beyefendi soruyor, hazır mı?" diye vızıldadı kısık bir sesle Bay Büyük-Golyadkin'in ahbabı, "Andrey Filippoviç bekliyor…"

"Farkındayım beklediklerinin, söylemenize gerek yok," dedi Bay Büyük-Golyadkin, o da aceleyle ve fısıltıyla.

"Hayır, Yakov Petroviç, ben onu demiyorum; ben başka bir şeyden söz ediyorum, Yakov Petroviç; durumunuzu çok iyi anlıyorum, Yakov Petroviç, tüm kalbimle yanınızdayım."

"İşte buna hiç gerek yok, sağolasınız. İzin verin lütfen, izin verin…"

"Elbette dosyaları güzelce kaplayacaksınız, değil mi, Yakov Petroviç, üçüncü sayfanın arasına şerit koymayı da ihmal etmeyiniz, Yakov Petroviç, izninizle…"

"Yeter, ama artık, lütfen…"

"İyi de buraya mürekkep lekesi bulaşmış, Yakov Petroviç, fark etmediniz mi mürekkep lekesini?.."

Bu sırada Andrey Filippoviç ikinci kez Bay Golyadkin'e seslendi.

"Geliyorum, Andrey Filippoviç, bir dakika lütfen, şurasını… Beyefendiciğim, siz Rusça anlamıyor musunuz?"

"Bıçakla kazımak en iyisi, Yakov Petroviç, siz iyisi mi bana güvenin; kendiniz dokunmayın iyisi mi, Yakov Petroviç, gelin bana güvenin, ben şurasını hemen bıçakla…"

"Efendim, kendinize gelin, nerede mürekkep lekesi, hani? Burada leke filan yok."

"Hem de kocaman bir leke, işte! İzin verin lütfen, şimdi gördüm; işte, izin verin… bana izin verin yeter, Yakov Petroviç, ben şuracığını çakıyla kazırım şimdi. Size yardım etmek istiyorum, Yakov Petroviç, bırakın da çakıyla kazıyıvereyim, bunu en temiz niyetlerimle yapıyorum… işte böyle, işte, bitmiştir…"

Bu sırada Bay Öteki-Golyadkin, durup dururken, hiç beklenmedik bir şekilde, aralarında gelişiveren anlık bir mücadelede Bay Büyük-

Golyadkin’i alt ederek, müdürlerin talep ettiği kâğıdı ele geçirdi ve kahramanımızı hiç utanmadan inandırmaya çalıştığı gibi, tüm iyi niyetiyle lekeyi kazımak yerine, kâğıdı hızla kıvırıp koltuğunun altına sokuşturdu; sonra iki zıplamada, yaptıklarının hiçbirini fark etmeyen Andrey Filippoviç’in önünde beliriverdi ve onunla birlikte müdürün odasına koşturdu. Bay Büyük-Golyadkin, bulunduğu yere mıhlanmış gibi kalakaldı, elinde hâlâ çakıyı tutuyordu. Sanki bir şey kazımaya hazırlanıyor gibiydi…

Kahramanımız henüz bu yeni olayı pek anlamlandırabilmiş değildi. Daha kendisine gelememişti ki. Yalnızca darbeyi hissetmiş, ama bunun öylesine bir şey olduğunu düşünmüştü. Sonunda, tarif edilemez, korkunç bir endişeyle yerinden fırladı, derhal müdür odasına doğru atıldı, yol boyunca bir yandan da, bütün bunların iyi bir şekilde sonuçlanması ve basit bir biçimde hallolması için dualar ediyordu… Müdür odasına varmadan önceki son odada, adaşı ve Andrey Filippoviç’le burun buruna geldi. İkili, beyefendinin yanından dönüyorlardı; Bay Golyadkin onlara yol verdi. Andrey Filippoviç gülümsüyor, neşeyle bir şeyler anlatıyordu. Bay Büyük-Golyadkin’in adaşı da gülümsüyor, saygılı bir mesafeyi koruyarak Andrey Filippoviç’in çevresinde dolanıp duruyor ve hayranlık dolu bir ifadeyle patronunun kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Andrey Filippoviç hoşnut bir şekilde başını sallıyordu. Kahramanımız bir anda, başına gelenleri olduğu gibi kavradı. Anlaşılan (yani sonradan öğrendiğine göre) hazırladığı çalışma, müdür beyefendinin bütün beklentilerinin üzerinde çıkmış ve istediği süre içinde yetişmişti. Beyefendi, bu çalışmadan son derece memnun kaldığını bildirmiş, hatta Bay Öteki-Golyadkin’e yürekten teşekkür ederek, bunu bir gün mutlaka hatırlayacağını ve asla unutmayacağını söylemişti… Elbette Bay Golyadkin’in ilk tepkisi isyan etmek oldu; vargücüyle, sınırlarını zorlayarak isyan etmek hem de. Rengi bir cesedinki gibi solgun, neredeyse kendisinden geçerek, Andrey Filippoviç’in yanına koştu. Ne var ki Bay Golyadkin’in özel bir iş için geldiğini öğrenen Andrey Filippoviç, onu dinlemeyi reddetti, kendisi için bile bir dakika boş zamanı olmadığını bildirdi kararlılıkla.

Andrey Filippoviç’in ses tonundaki soğukluk ve kendisini dinlemeyi kesinlikle reddedişi, Bay Golyadkin’i sarstı. “İyisi mi ben başka bir tarafa… iyisi mi ben Anton Antonoviç’e gideyim”. Bay Golyadkin’in şansına, Anton Antonoviç de yerinde değildi; o da bir yerlerde bir şeylerle meşgul olmalıydı. “Demek, kendisini, açıklama ve belli konulardan uzak tutmamı

boşuna rica etmemiş!” diye düşündü kahramanımız. “Demek niyeti belliymiş, ihtiyar baş belası! Bu durumda tek yapacağım, bizzat beyefendiye yalvarmak olacaktır.”

Hâlâ başının döndüğünü hisseden ve ne yapacağını hiç bilemeyen Bay Golyadkin, bitkin bir şekilde sandalyesine oturdu. “Bütün bunlar öylesine, şey olsaydı çok daha iyi olurdu,” diye düşünüyordu içinden sürekli olarak, “Sahiden de böyle karanlık bir iş inanılır gibi değil doğrusu. Birincisi, bu bir saçmalık; ikincisi, gerçekleşmesi olanaksız. Herhalde rüya filan gördüm ben ya da öyle bir şey oldu işte, yoksa gerçek olduğundan değil; ya da herhalde ben kendim gittim… kendimi bir başkası sandım… kısacası böyle bir şeyin gerçekleşmesi tümüyle olanaksız.”

Tam da Bay Golyadkin’in bu işin imkânsız olduğuna karar verdiği anda, içeriye birdenbire, iki elinde ve koltuğunun altında kâğıtlar, Bay Öteki-Golyadkin giriverdi. Andrey Filippoviç’e ayaküstü bir iki önemli şey söyledikten, birkaç kişiyle konuştuktan, birkaç kişiye tatlı dil döktükten ve nihayet birkaç kişiye laubalice alakasız laflar ettikten sonra, belli ki harcayacak bir dakikası bile bulunmayan Bay Öteki-Golyadkin, odadan çıkmaya hazırlandı; neyse ki, Bay Büyük-Golyadkin’in şansına, tam kapıda durdu ve ayaküstü, orada karşısına çıkan iki ya da üç genç memurla sohbete daldı. Bay Büyük-Golyadkin derhal adaşına doğru atıldı. Bay Öteki-Golyadkin, Bay Büyük-Golyadkin’in bu manevrasını görür görmez, büyük bir endişeyle çevresini kolaçan etmeye, sıvışabileceği bir yer aramaya koyuldu. Fakat artık çok geçti; kahramanımız, geçen geceki konuğunun giydiği kıyafetinin koluna yapışmıştı. Her iki dokuzuncu dereceden devlet memurunu çevreleyen iş arkadaşları kenara çekilip, merakla neler olacağını beklemeye koyuldular. Eski memur, o an hakkında iyi düşünülen tarafın kendisi olmadığını pekâlâ anlayabiliyordu, birtakım entrikalara kurban gittiğini de çok iyi biliyordu; bu yüzden özellikle kendine hâkim olması şarttı. Karar anı gelip çatmıştı.

“Evet?” dedi Bay Öteki-Golyadkin, Bay Büyük-Golyadkin’e oldukça küstah bir biçimde bakarak.

Bay Büyük-Golyadkin güçlükle soluk alıyordu.

“Bilemiyorum, beyefendi,” diye başladı söze, “bana karşı davranışınızın tuhaflığını size nasıl anlatacağımı bilemiyorum.”

“Evet, efendim. Devam edin,” dedi Bay Öteki-Golyadkin ve çevresine bakındı; memur arkadaşlarına, gerçek komedinin daha yeni başladığını

bildirircesine, şöyle bir göz kırptı.

“Az önce bana karşı sergilediğiniz davranışın küstahlığı ve utanmazlığı, beyefendi, kişiliğinizi olduğu gibi su yüzüne çıkardı… benim bir şey eklememe de gerek kalmadı. Bu oyuna fazla güvenmeyiniz, pek tekin bir oyun değil bu…”

“Evet, Yakov Petroviç, şimdi söyleyin bana bakalım, iyi istirahat edebildiniz mi?” diye yanıtladı onu Bay Öteki-Golyadkin, Bay Büyük-Golyadkin’in gözlerinin içine baka baka.

“Beyefendi, lütfen kendinize geliniz,” dedi tamamen çileden çıkmış bir halde dokuzuncu dereceden devlet memuru Golyadkin, sanki ayakları yerden kesilmişti, “Umarım bu tonda konuşmaya devam etmezsiniz…”

“Canım benim!!” dedi Bay Öteki-Golyadkin, sırnaşık bir yüz ifadesiyle Bay Büyük-Golyadkin’e bakarak ve sonra hiç beklenmedik bir şekilde, iki parmağıyla berikinin oldukça şişkin yanağından bir makas alıverdi. Kahramanımız ateş gibi parladı… Düşmanının bütün vücudunun titrediğini, öfkeden dilinin tutulduğunu, pancar gibi kızardığını, öfkeden tepesinin attığını, hatta gerçek bir saldırıya bile geçebilecek durumda olduğunu fark eden Bay Öteki-Golyadkin, büyük bir yüzsüzlük örneği sergileyerek, ondan önce davrandı. Bay Golyadkin’in yanağını iki kez daha okşadı, iki kez daha gıdıkladı –öfkeden kudurmuş, donmuş bir şekilde dikilen kahramanımızla resmen oynuyordu. Sonra Bay Öteki-Golyadkin, kendilerini çevreleyen gençleri epeyce eğlendirerek, insanı çileden çıkaran bir utanmazlıkla, Bay Büyük-Golyadkin’in göbeğine vurdu ve o zehirli, o pek manalı gülümsemesiyle şöyle dedi ona: “Yaramazlık ediyorsun, Yakov Petroviç kardeş, yaramazlık! Seninle daha ne oyunlar oynayacağız! Yakov Petroviç, kurnazca hazırlanmış oyunlar.” Kahramanımız, bu son hamlenin ardından biraz da olsa kendine geldiğinde, Bay Öteki-Golyadkin (seyircilerine bir gülücük yolladıktan sonra), o en meşgul, en resmi tavrını takınmış, bakışlarını eğmiş, büzülmüş, toparlanmış ve hızla “özel bir görev” diye mırıldandıktan sonra, kısa bacaklarıyla bir çifte atıp, yan odaya geçivermişti bile. Kahramanımız gözlerine inanamıyordu, hâlâ aklını toparlayacak güce sahip değildi…

Sonunda kendisine geldi. Mahvolduğunun, bir anlamda yok edildiğinin, küçük düşürüldüğünün, onurunun kırıldığının, başkalarının önünde kendisiyle alay edildiğinin ve yüzüne tükürüldüğünün, daha dün en yakın, en güvenilir arkadaşı saydığı kişi tarafından haince aşağılandığının

ve nihayet bu sınavdan da çaktığının bilincine varan Bay Golyadkin, hemen düşmanının peşine düştü. O an, çevresindeki görgü tanıklarını düşünmek bile istemiyordu. “Hepsi işbirliği içinde bunların,” diyordu içinden, “birbirlerine arka çıkıyorlar, birbirlerini bana karşı kışkırtıyorlar.” Ne var ki, on adım kadar ilerledikten sonra düşmanını takip etmesinin boşuna olduğunu açıkça gördü ve geri dönmek zorunda kaldı. “Kaçamazsın,” diye düşünüyordu içinden, “zamanı gelince sen de takılır kalırsın; ne demişler, alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.” Bay Golyadkin dehşetli bir soğukkanlılık ve güçlü bir kararlılıkla, sandalyesine kadar yürüdü ve oturdu. “Kaçamazsın!” dedi bir kez daha. Artık söz konusu olan pasif bir korunma değildi; kararlı bir saldırı kokusu duyuluyordu havada ve o an Bay Golyadkin’in nasıl kızardığını, telaşına nasıl güçlükle hâkim olduğunu, mürekkep hokkasına kalemi nasıl bir hırsla soktuğunu, nasıl bir öfkeyle kâğıda bir şeyler karaladığını gören herkes, bu konunun bu şekilde kapanmayacağını, basit bir kocakarı kavgasıyla sonuçlanmayacağını anlardı. Ruhunun derinliklerinde bir şeye karar verdi ve yüreğinin derinliklerinde bu sözünü gerçekleştirmeye yemin etti. Tam olarak nasıl davranacağını henüz kendisi de bilmiyordu gerçi, yani daha doğrusu, hiç bilmiyordu; ama bu önemli değildi, fark etmezdi! “Zamanımızda artık utanmazlıkla ve kendisini başkasının yerine koymakla bir şey başarılmıyor, beyefendi. Bu utanmazlık ve yalancılık, beyefendi, insanı hayırlı bir sona götürmez, ipe götürür, ipe. Yalnız Grişka Otrepyev[41] sahtekârlık yaparak kazanmayı başarmıştı, o da kör bir halkı kandırarak, fazla uzun da sürmedi zaferi.” Bu son gelişmelere rağmen Bay Golyadkin, bazı şahısların maskeleri düşene kadar beklemeye karar verdi. Bunun için öncelikle, mesai saatinin bir an önce dolması gerekiyordu, o zamana kadar kahramanımız hiçbir şey yapmayacaktı. Ama mesai saati bitip de, beklenen an geldiğinde, kahramanımız son derece gerekli bir önlem alacaktı. Sonra ne yapacağını ise çok iyi biliyordu; söz konusu önlemi bir kere aldıktan sonra, bütün hareket planı çıkıyordu ortaya zaten; kibir illetinin boynuzu kırılacak ve kendi güçsüzlüğünden tiksinerek, leş kemiren yılanın boynu ezilecekti. Kendisine, çizmelerini silip geçtikleri bir paçavra gibi davranmalarına izin vermeye Bay Golyadkin razı değildi. Bunu kabul edemezdi, özellikle de son olanlardan sonra. En son rezalet olmasaydı, kahramanımız belki de bir şeyleri içine atmayı, susmayı, boyun eğmeyi, isyan çıkarmamayı göze alabilirdi; belki birazcık tartışırdı, biraz hak talep ederdi, kurban durumunda

olduğunu kanıtlamaya çalışırdı, ama sonra yavaş yavaş geri çekilirdi, sonra boyun eğerdi başına gelenlere, sonra, özellikle de karşı taraf, Bay Golyadkin'in haklarını törenle kabul ettikten sonra, işte o zaman belki her şeyi kabullenirdi, hatta belki birazcık duygulanıverirdi, hem kim bilir, belki de yeni bir dostluk doğardı tüm bunlardan; sağlam, sıcak, dününkünden çok daha büyük bir dostluk olurdu bu, öyle ki bu dostluk, iki kişi arasındaki yakışık almaz benzerliğin tatsızlığını arka plana itebilir, iki dokuzuncu dereceden devlet memuru da hallerine pek sevinir ve yüz yaşlarına kadar bu şekilde yaşayıp giderlerdi işte vs. Oldu olacak, söylenmemiş bir şey kalmasındı: Bay Golyadkin biraz pişman olmaya bile başlamıştı; kendisini savunduğu ve bu yüzden bir tatsızlığa neden olduğu için pişman gibiydi. "Boyun eğ artık," diye düşünüyordu Bay Golyadkin, "şaka ettiğini söyle gitsin. Bağışlardım ben onu, bağışlamaktan da fazlasını yapardım, tek ki yüksek sesle suçunu itiraf etseydi. Ama beni bir paçavra gibi ayaklarını silmelerine izin veremem. Onlardan iyilerine bile izin vermemişim ben, yoldan çıkmış, namussuz birisinin buna cüret etmesine izin vermem ise tamamen olanaksız. Ben paçavra değilim, ben, beyefendi, paçavra değilim!" Kısacası kahramanımız kararını vermişti. "Kendiniz suçlusunuz, beyefendi!" İsyan etmekti kararı hem de var gücüyle, gereğinde son sınırlarını zorlayarak. Ne yapsın, böyle bir insandı o! Kendisini böyle aşağılamalarına, hele ki yoldan çıkmış bir adamın ona bir paçavra gibi davranmasına izin vermesi olanaksızdı. Neyse, bunu daha fazla tartışmayalım. Belki de biri eğer çok isteseydi, yani birinin canı illa ki Bay Golyadkin'i paçavraya çevirmeyi isteseydi, bunu gayet de güzel başarabilirdi, hem de hiçbir karşılık bulmadan ve cezasını çekmeden (Bay Golyadkin bazen de bunu bizzat hissedebiliyordu); o zaman bildiğiniz paçavra olurdu kahramanımız, Golyadkin filan değil, bildiğiniz rezil, kirli bir paçavra, ama hiç de sıradan bir paçavra olmazdı bu, gururlu bir paçavra olurdu, ilham sahibi ve duygulu bir paçavra; her ne kadar bunlar, paçavranın gizli kıvrımları arasına sıkışmış karşılıksız bir gurur ve karşılıksız duygular olsalar da…

Zaman inanılmaz yavaş ilerliyordu; sonunda saat dört oldu. Bir süre sonra herkes ayaklandı, müdürlerinin peşi sıra evlerinin yolunu tuttular. Bay Golyadkin kalabalığın arasına karıştı; gözünü dört açmıştı, dikkat etmesi gereken hiç kimseyi gözden kaçırmıyordu. Sonunda kahramanımız, ahbabının, memurlara paltolarını dağıtan daire nöbetçilerinin yanına

koşturduğunu ve beklerken yine o iğrenç alışkanlığıyla adamların çevresinde dolanıp durduğunu gördü. Karar anı gelip çatmıştı. Bay Golyadkin, kalabalığın arasından bir şekilde sıyrıldı ve geri kalmamaya çalışarak vestiyer kuyruğuna girdi. Ama elbette ilk olarak, Bay Golyadkin'in ahbabı ve dostunun paltosu teslim edildi ne de olsa burada da bir şekilde insanlara yanaşmayı, hoşa gitmeyi, birilerine bir şeyler fısıldamayı ve iğrençleşmeyi başarmıştı Bay Öteki-Golyadkin.

Bay Öteki-Golyadkin paltosunu sırtına geçirirken, Bay Büyük-Golyadkin'e bir an alaycı bir ifadeyle baktı, böylelikle, onun yolunu kestiğini açık bir küstahlıkla bildiriyordu; sonra o meşhur ukalalığıyla çevresine bakınarak yoluna devam etti, ayaküstü birilerinde olumlu bir izlenim bırakmak adına, memurun birine iki çift laf etti, bir diğeriyle fısıldaştı, üçüncüye yalakalık etti, dördüncüye bir gülücük yolladı, beşinciye elini uzattı ve neşe içinde merdivenlerden aşağı indi. Bay Büyük-Golyadkin de onun peşinden koşturdu ve nihayet büyük bir haz duyarak, son basamakta ahbabını yakalamayı başardı, derhal paltosunun yakasına yapıştı. Bay Öteki-Golyadkin şaşkına dönmüştü, ürkek bir ifadeyle çevresine bakındı.

"Benden ne istiyorsunuz?" diye fısıldayabildi sonunda alttan alan bir ses tonuyla Bay Golyadkin'e.

"Beyefendi, eğer onur sahibi biriyseniz, umarım dünkü dostane ilişkilerimizi hatırlarsınız," dedi kahramanımız.

"A, evet. Ne olmuş peki? İyi istirahat edebildiniz mi?"

Öfke, bir dakikalığına Bay Büyük-Golyadkin'in dilinin tutulmasına neden oldu.

"Ben iyi istirahat ettim etmesine de, efendim… Size de şunu söylememe izin veriniz: Oynadığınız oyun fazlasıyla karmaşık…"

"Kim demiş? Bunu söyleyen düşmanlarımdır," diye yanıtladı kesik kesik, kendisine "Bay Golyadkin" diyen; bu sözünün ardından hiç beklenmedik bir şekilde, gerçek Bay Golyadkin'in güçsüz ellerinden kurtuldu. Kurtulur kurtulmaz da, merdivenlerden aşağı koşturuverdi, çevresine bakındı, bir arabacı gördü, ona doğru seğirtti, arabaya bindi ve bir saniye içinde Bay Büyük-Golyadkin'den uzaklaştı. Herkes tarafından terk edilmiş, çaresiz, dokuzuncu dereceden devlet memuru Golyadkin çevresine bakındı, ama başka bir arabacıya rastlayamadı. Koşmayı deneyecek gibi oldu, ama dizlerinde derman kalmamıştı. Yüzünde mahvolmuş bir ifade,

ağzı açık ve tüm gücünü yitirmiş bir vaziyette, büzülerek bir fener direğine dayandı; birkaç dakika bu şekilde kaldırımın ortasında dikildi. Bay Golyadkin için her şey bitmiş gibi görünüyordu…

IX

Anlaşılan o ki, doğa bile Bay Golyadkin'e cephe almıştı. Yine de hâlâ ayaklarının üzerinde durabiliyordu kahramanımız, yıkılmamıştı, yıkılmadığını hissedebiliyordu. Hâlâ savaşacak güce sahipti. İlk şaşkınlığından sıyrıldığında, bir yenilmemişlik duygusu ve enerjiyle ellerini ovuşturdu; artık Bay Golyadkin'e bakıp, asla geri adım atmayacağını kesinlikle söyleyebilirdiniz. Aslında tehlike hâlâ ensesindeydi ve kaçınılmazdı; Bay Golyadkin bunu da hissedebiliyor ne var ki savaşa nasıl başlayacağını kestiremiyordu. İşte sorun da buydu. Hatta bir anlığına Bay Golyadkin'in aklında şu düşünce uyandı: "Bütün bunları böylece ortada bıraksam mı ki? Kenara mı çekiliversem? Ne olur? Hiçbir şey. Ben ayrı duracağım, sanki ben, 'ben' değilmişim gibi," diye düşünüyordu Bay Golyadkin, "Her şeyi sessizce atlatacağım; ben, 'ben' değilim işte, hepsi bu; o da ayrı biri. Hem belki geri çekilir üçkâğıtçı, döner-dolaşır, sonra da geri çekilir. İşte böyle! Ben uysallığımla kazanırım. Hem tehlike bunun neresindeymiş? Hani tehlike? Birinin çıkıp, bana bu olaydaki tehlikeyi göstermesini çok isterdim. Uyduruk bir olay! Basit, sıradan bir olay!.." Bu noktada Bay Golyadkin duraksadı. Sözcükler dilinde donup kalmıştı, hatta aklına gelen bu düşünce için kendi kendisini azarladı, aşağılık biri olmakla ve korkaklıkla suçladı; işte yine bir adım bile yol katedememişti. Bir an önce herhangi bir karar almanın, yadsınamaz bir gereklilik olduğunu hissediyordu; hatta kendisine, tam olarak hangi kararı alması gerektiğini söyleyecek kişiye dünyaları verebilirdi. Ama nasıl tahmin edebilirdi ki bunu? Üstelik tahminlerle filan uğraşmaya zaman yoktu. Her ihtimale karşın, vakit kaybetmemek için, bir araba kiraladı ve uçarcasına evine doğru yol aldı. "Evet? Şimdi kendini nasıl hissediyorsun?" diye soruyordu içinden, "Şimdi kendinizi nasıl hissetmektesiniz acaba, sayın Yakov Petroviç? Şimdi ne yapacaksın ha? Şimdi ne yapacaksın, alçak herif, üçkâğıtçı! Son sınırına dayandın, şimdi bir de ağlayıp sızlanıyorsun!" Böyle yaparak, bir yandan sarsılan arabanın üzerinde hoplayıp zıplarken, bir yandan da kendi kendisini kızdırmaya çalışıyordu Bay Golyadkin. Kahramanımız o an, kendi kendisini kızdırmaktan ve yaralarını deşmekten

gerçek bir haz alıyor, hatta neredeyse şehvet duyuyordu. “Eğer şimdi,” diye düşünüyordu, “bir sihirbaz çıkıverse ya da resmi bir kararla deseler ki bana: ‘Ver, Golyadkin sağ elinden bir parmak ve seninle hesabımız kapansın, öteki Golyadkin ortadan yok olsun, sen de mutlu ol,’ –hemen verirdim, kesinlikle verirdim, yüzümü bile buruşturmadan verirdim. Lanet olsun bütün bunlara!” diye haykırdı sonunda çaresiz memur, “Neden, neden oluyor ki tüm bunlar? İlla böyle mi olması gerekiyordu; yani aynen böyle mi olmalıydı, başka türlü olamaz mıydı! Oysa başlangıçta her şey ne güzeldi, herkes halinden memnun, herkes mutluydu; ama hayır efendim, olur mu hiç, olmaz! Neyse, lafla hiçbir şeyi halledemezsin. Harekete geçmek lazım.”

Böylece, neredeyse bir karara varmış olan Bay Golyadkin, evine girdi ve hiç zaman kaybetmeden piposuna sarıldı; bütün gücüyle içine çektiği dumanı sağa sola üfleyerek, sonsuz bir endişeyle, odanın içinde bir ileri bir geri hızlı hızlı yürümeye başladı. Bu sırada Petruşka masayı kuruyordu. Sonunda Bay Golyadkin kesin bir karar aldı, piposunu bir kenara bıraktı, paltosunu omuzlarına attı, yemeği evde yemeyeceğini söyledi ve koşarak dairesinden çıktı. Petruşka, merdivenlerde, soluk soluğa yetişti peşinden, unuttuğu şapkasını uzattı. Bay Golyadkin şapkasını aldı, Petruşka’nın yanlış bir şey düşünmesinden korkarak, kendisini bağışlatacak, “böyle böyle oldu, şapkayı da unuttum” gibisinden bir şeyler söylemek istedi, ama Petruşka onun yüzüne bile bakmayı düşünmüyordu ve Bay Golyadkin açıklamaları filan bir kenara bırakarak şapkasını başına geçirdi, “belki de her şeyin yoluna gireceği”ne dair bir şeyler mırıldanarak merdivenlerden indi, oysa tabanlarından tüm vücuduna yayılan bir üşüme dalgası hissediyordu. Sonunda sokağa çıktı, bir araba kiraladı ve Andrey Filippoviç’in evine doğru yol aldı. “Yarın gelsem daha mı iyiydi acaba?” diye düşünüyordu Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç’in dairesinin zilini çalmaya hazırlanırken. “Ne diyeceğim ki adama? O kadar önemli bir şey olmadı. Öyle küçük bir olay ki, gerçekten çok küçük, uyduruk, yani neredeyse uyduruk bir olay… görüyor musun şu işi…” Bay Golyadkin ipi çekti, zil çaldı; içeriden, birinin ayak sesleri duyuldu… O zaman Bay Golyadkin, aceleciliği ve küstahlığı için kendi kendisine lanetler yağdırdı. Kahramanımız, bu karışıklıkta bile, yakın zaman önce yaşadığı tatsızlıkları unutmuş değildi, Andrey Filippoviç’le tartışmaları aklındaydı. Ama artık kaçıp gitmek için çok geçti –kapı açıldı. Bay Golyadkin’in şansına, Andrey

Filippoviç'in daha eve gelmediğini, yemeğini dışarıda yiyeceğini söylediler. "Nerede yediğini biliyorum, İzmaylovski Köprüsü'nün orada," diye düşündü kahramanımız ve müthiş sevindi. Hizmetçinin, "Kim geldi diyelim?" sorusuna, "Dostum, ben, şey, dostum, ben sonra…" diye yanıt verdikten sonra, çevik bir hareketle merdivenlerden aşağı indi. Sokağa çıkıp, arabacıyla hesaplaştı. "İyi, ama o kadar bekledim, beyefendi, hem bizim ata da acımadım sizin için," diyerek fazladan para isteyen adama, bir beş rublelik daha verdi, üstelik bunu büyük bir zevkle yaptı; kendisi ise yürüyerek yoluna devam etti. "Gerçekten de öyle," diye düşünüyordu Bay Golyadkin, "bu şekilde bırakmak olmaz; ama eğer düşünecek olursak, sağlıklı bir şekilde düşünürsek, ne diye uğraşacağız ki bunlarla? Hayır, yeter ama, sürekli olarak neden uğraşacağımdan mı söz edeceğim ben? Ama düşünecek olursak, ne diye eziyet çekeyim, acı çekeyim, kendi kendimi helak[42] edeyim, değil mi? Birincisi, olan oldu, artık geri döndüremezsin… döndüremezsin işte! Bir de şöyle düşünelim: Ortaya bir adam çıkıyor, birileri tarafından tavsiye edilmiş, efendime söyleyeyim, yetenekli bir memurmuş, davranışları oturaklıymış, yalnızca biraz yoksulmuş, başından bir sürü tatsız şey geçmiş, aksi tesadüflerle karşılaşmış, neyse ne… Ama yoksulluk ayıp değil ki, demek ki benimle de bir ilgisi yok. Evet yahu, nedir bu saçmalık? Gelmiş, çalışıyor adam. Doğanın işi bu, 'bir başka adamla iki su damlası gibi benzeşiyor, diğer adamın tıpatıp kopyası' diye onu daireye mi kabul etmesinler?! Eğer bütün bu olanların tek suçlusu kaderse, kör talihse, adamı silip atmak, çalışmasına engel olmak mı gerekir… ondan sonra adaleti nerede arayacaksın? Yoksul bir adam o, yolunu şaşırmış, ürkek birisi; insanın yüreği sızlıyor, acıma duygusuyla, ona sahip çıkmaya mecbur kalıyorsun! Evet, diyecek söz yok, eğer bütün müdürler benim gibi düşünselerdi, işler kim bilir ne hale gelirdi, serseri kafam benim! Ah kalın kafam benim ah! On kişiye yetecek kadar aptallığı bir dakikada yapabiliyorum! Tabii, tabii! İyi ettiler, yoksul bir çilekeşe sahip çıktıkları için teşekkür etmek lazım onlara… Neyse, diyelim ki, biz ikiziz, öyle doğmuşuz, ikiz erkek kardeşleriz biz, bu kadar işte! E, ne olmuş ki? Hiçbir şey! Bütün memurları alıştırabiliriz bu duruma… bizim bölüme giren yabancı birisi ise, bu durumu yakışıksız ya da onur kırıcı bulacak değildir herhalde. Hatta tüm bunların sevimli bir yanı bile var; şöyle bir düşününce: Tanrı'nın hikmeti, birbirine sonuna kadar benzeyen iki insan yarattı; iyi niyetli müdürler, Tanrı'nın bu hikmetini görünce, ikizlere

sahip çıktı. Tabii ki böyle bir şey,” diye sürdürdü Bay Golyadkin, soluk alıp verişini düzenleyip sesini alçaltarak, “Tabii ki… elbet tabii ki, daha iyi olurdu; yani ortada ne böyle sevimli bir şey, ne de bu ikizler meselesi olsaydı… Lanet olsun! Ne gerek vardı ki bu kadarına? Nasıl ihmale gelmez, ertelenemez bir gereklilikti ki bu?! Ah, Tanrım! Şeytanların başımıza ördüğü çorabı görüyor musun! Kişiliği, mizacı böyle adamın, oynak, pis, alçak herif, yerinde duramıyor, yalaka, çanak yalayıcı, Golyadkin işte! Şimdi bir de kötü davranışlarıyla soyadımı lekeler o namussuz. İşin yoksa bir de onunla uğraş! Neden bana bu ceza? Aman, ne olmuş sanki! Hiç sorun değil! O alçağın teki olabilir, ama diğeri dürüst biri, öyle değil mi? Bırak o alçak olsun, ben dürüst olacağım ve diyecekler ki: ‘İşte bu Golyadkin alçağın tekidir, ama siz ona bakmayın ve sakın ha diğeriyle karıştırmayın; bu Golyadkin ise dürüsttür, iyidir, alçakgönüllüdür, hırs nedir bilmez, işyerinde son derece güvenilir birisidir, rütbesinin yükseltilmesine de layıktır.’ İşte böyle! Peki tamam… ama ya… Ama ya onlar şey… ya karıştırıverirlerse! O alçaktan her şey beklenebilir! Ah, yüce Tanrım!.. İnsanın yerine geçmeye bile kalkar, alçak herif, bir paçavra gibi kişinin yerine geçiverir; bir insanın, paçavra olamayacağını da aklına getirmez hiç. Ah yüce Tanrım benim! Görüyor musun şu başımıza gelenleri!..”

İşte bir yandan bu şekilde düşünüp söylenen Bay Golyadkin, diğer yandan da koşturuyor; ne hangi yolda olduğunu seçebiliyor, ne de nereye gittiğini biliyordu. Kendisine geldiğinde Nevski Caddesi’ndeydi: Yoldan geçen birisine öyle büyük bir şiddetle çarpmıştı ki, neredeyse gözlerinde kıvılcımlar çaktı. Bay Golyadkin başını bile kaldırmadan birkaç özür sözcüğü mırıldandı ve ancak, çarptığı yaya pek de kibarca olmayan bir şeyler homurdanarak kendisinden epeyce uzak bir mesafeye çekildiğinde başını kaldırdı, nerede ve nasıl olduğuna bir göz attı. Çevresine bakınıp da, Olsufiy İvanoviç’lerdeki davete hazırlanırken uğradığı o restoranın önünde olduğunu fark eden kahramanımız birdenbire, midesinde bir burkulma hissetti ve henüz yemek yemediğini anımsadı; herhangi bir yerde kendisini bekleyen bir davet de yoktu, bu yüzden kıymetli zamanını daha fazla harcamadan, merdivenlerden yukarı tırmandı, ayaküstü bir şeyler atıştırmak için restorana girmeye ve mümkün olduğunca acele edip geç kalmamaya karar verdi. Restorandaki her şeyin pek pahalı oluşu, bu defa Bay Golyadkin’i durduramadı; hem böylesi küçük ayrıntılara takılacak zamanı da yoktu şimdi. Parlak bir ışıkla aydınlatılmış bölümde, oldukça renkli bir

ziyaretçi kalabalığı tarafından kuşatılmış tezgâhın üzerinde, saygın insanlar tarafından atıştırılan şeylerden oluşan, bol çeşitli yiyecek duruyordu. Tezgâhtar, bardakları doldurmaya, siparişleri teslim edip, hesapları toplamaya güçlükle yetişebiliyordu. Bay Golyadkin bekledi ve sıra kendisine geldiğinde, elini usulca oracıktaki bir çöreğe uzattı. Kalabalığa sırtını dönecek şekilde bir kenara çekilerek, çöreğini afiyetle atıştırmaya koyuldu, sonra tezgâhtara döndü, masanın üzerine boş pasta tabağını koydu, yediği şeyin fiyatını önceden bildiği için, on gümüş kapiklik çıkardı ve tezgâhın üzerine bıraktı; bir yandan da, "işte bir çörek parası, burada duruyor" diye işaret edercesine tezgâhtarın bakışlarını yakalamaya çalışıyordu.

"Borcunuz bir ruble, on kapik," diye mırıldandı dişlerinin arasından tezgâhtar.

Bay Golyadkin şaşırıp kaldı.

"Bana mı diyorsunuz?.. Ben… ben, öyle sanıyorum ki, yalnızca bir tane çörek aldım."

"On bir tane aldınız," diye karşı çıktı tezgâhtar, kendinden emin bir şekilde.

"Siz… bana öyle geliyor ki… siz, sanırım, yanılıyorsunuz… Ben gerçekten de sanıyorum ki, bir çörek aldım."

"Saydım; on bir tane aldınız. Ve aldığınıza göre, parasını da ödemek zorundasınız, bizde kimseye bedavaya bir şey verilmiyor."

Bay Golyadkin'in aklı durmuştu. "Nedir bu, birisi bana büyü mü yaptı?" diye düşündü. Bu sırada tezgâhtar, Bay Golyadkin'in kararını beklemekteydi; Bay Golyadkin'in çevresini sardılar. Kahramanımız, gümüş rubleyi çıkarmak, bir an önce hesabını kapamak ve beladan uzak durmak için elini cebine sokacak gibi oldu. "Ne yapalım, on birse on birdir," diye geçirdi içinden, pancar gibi kızararak, "Ne olmuş, on bir çörek yenmişse? İnsanın karnı acıktıysa, on bir tane çörek yiyebilir; bırakın yesin canım; bunda şaşıracak bir şey yok ki, utanacak bir şey de yok…" Ne var ki Bay Golyadkin birdenbire, kendisine bir şeyin battığını hissetti, bakışlarını kaldırdı ve bir anda bilmeceyi de büyüyü de anladı, bütün düğümler tek seferde çözülüverdi… Yan odanın kapısında, neredeyse tezgâhtarın hemen arkasında, kahramanımızın o ana kadar ayna sandığı kapının önünde, yüzü Bay Golyadkin'e dönük bir adamcağız dikiliyordu. İşte bu dikilen adam, Bay Golyadkin'di, tabii öykümüzün kahramanı olan eski Bay Golyadkin

değil, diğer Bay Golyadkin’di bu, yeni Bay Golyadkin’di. Görünüşe bakılırsa, mükemmel bir ruh hali içindeydi bu Bay Golyadkin. Bizim Bay Golyadkin’e gülümsüyor, başıyla selam veriyor, gözlerini kırpıştırıyor, hafifçe kıpırdanıyor ve en ufak bir şeyde derhal sıvışacakmış, anında yan odaya dalıp, sonra da herhalde arka kapıdan kaçacakmış ve sonrasında bütün takipler boşa çıkacakmış gibi görünüyordu. Elinde onuncu çöreğin son parçası vardı; Bay Golyadkin’in gözünün içine baka baka yuttu onu ve zevkle ağzını şapırdattı. “Yerime geçti, alçak!” diye düşündü Bay Golyadkin, utancından kızararak, “Hem de insanların içinde, hiç mi utanmadı! Görüyorlar mı onu? Anlaşılan hiç kimse farkında bile değil…” Bay Golyadkin gümüş rubleyi, parmaklarını yakarmışçasına fırlattı tezgâhın üzerine; tezgâhtarın anlamlı, küstah gülümseyişini, zafer havasıyla gülümseyişini fark etmeden, kalabalığın arasında kendisine yol açtı, arkasına bile bakmadan uzaklaştı oradan. “İnsanı küçük düşürmediği için de teşekkür etmek lazım!” diye düşündü Bay Büyük-Golyadkin. “Teşekkürler eşkıyaya, ona da, kadere de teşekkürler; her şey hiç değilse bu kadarıyla kaldığı için. Yalnızca tezgâhtar biraz kabalık etti. Ama ne olmuş, hakkıydı bu onun! Bir ruble on kapik alması gerekiyordu, hakkıydı yani! Yine de biraz daha saygılı olsaydı keşke serseri!..”

Bay Golyadkin bütün bunları merdivenlerden kapının önüne çıkarken söylüyordu. Ne var ki son basamağa vardığında birdenbire, olduğu yere mıhlanmış gibi kalakaldı, kızarıverdi, öyle ki gururunun incinmesinden, gözleri yaşlarla doldu. Yarım dakika kadar bir direk gibi dikildikten sonra, birdenbire ayağını kararlılıkla yere vurdu, bir fırlayışla basamaktan sokağa geçti ve hiç arkasına bakmadan, soluğu kesilerek, en ufak bir yorgunluk bile hissetmeden, evine, Şestilavoçnaya Caddesi’ne doğru yol aldı. Eve geldiğinde, üstünü bile çıkarmadan, “evde, ev kıyafetiyle oturma” alışkanlığına ihanet ederek, hatta ilk iş olarak piposuna dahi uzanmadan derhal divanın üzerine yerleşti, mürekkep hokkasını kendisine yanaştırdı, kalemini aldı, mektup kâğıdı çıkardı ve endişeden titreyen eliyle şu mektubu yazdı:

“Sayın beyefendi, Yakov Petroviç!

Eğer durumum ve siz, beyefendi, beni buna zorlamasaydınız şu kalemi elime asla almazdım. İnanın ki, yalnızca gereklilik beni size böylesi bir açıklama yapma girişimine zorladı. Bu yüzden, her şeyden önce aldığım bu önlemi, kasıtlı olarak sizi aşağılama niyeti olarak algılamamanızı rica

edeceğim beyefendi; bu girişimimi, bizi birbirimize bağlayan olayların bir sonucu olarak görünüz.”

“Sanırım hiç de fena olmadı; terbiyeli, kibar… Yoksa biraz zayıf mı, yeterince keskin değil mi?.. Bu yazdıklarımda gücüne gidecek bir şey olduğunu sanmam. Üstelik hakkım da var,” diye düşündü Bay Golyadkin yazdıklarını baştan okurken.

“Fırtınalı bir gecede ani ve tuhaf bir şekilde ortaya çıkışınız, beyefendi, üstelik düşmanlarımın bana karşı sergiledikleri kaba ve ahlaksızca davranıştan hemen sonra, –ki onlara karşı duyduğum tiksinti, isimlerini ağzıma almama engel oluyor– bugün aramızda geçen bütün anlaşmazlıkların kaynağı oldu. Benim yaşam alanıma ve günlük ilişkilerime zorla girme konusundaki inatçı arzunuz, beyefendi, artık nezaket ve sıradan birlikte yaşama kurallarının bütün sınırlarını zorluyor. Burada, bana ait olan o kâğıdı ve bugüne dek lekelenmemiş adımı, hiç hak etmediğiniz halde müdürlerin gözüne girmek amacıyla aşırmanızdan söz etmiyorum bile. Böylesi bir durumun gerektirdiği açıklamalardan, kasıtlı ve aşağılayıcı bir şekilde kaçışlarınızı hatırlatmaya da gerek yok. Ve nihayet –madem öyle, hiçbir şeyi atlamamış olalım– restoranda bana karşı sergilediğiniz o anlaşılmaz davranışı da anmıyorum mektubumda. Benim için hiçbir şey ifade etmeyen bir gümüş rublelik kaybım için yakınmaktan çok uzağım; yalnız onurumu tehlikeye atan, dahası kendilerini tanımasam bile terbiyeli kimseler olduklarını bildiğim birkaç şahsın önünde bana karşı sergilediğiniz bu tavır…”

“Acaba fazla mı ileri gidiyorum?” diye düşündü Bay Golyadkin, “Abartıyor muyum, çok kırıcı olmayayım sakın? Mesela terbiyeli insanlarla ilgili imada bulunmam?.. Aman canım, neyse! Ona sağlam bir kişiliğe sahip olduğumu göstermeliyim. Sonlara doğru birazcık yumuşatmak için hafiften yağlayabilirim belki. Neyse, bakarız.”

“Ama yine de sizi bu mektubumla yormazdım, beyefendi, eğer içten duygu ve deneyimlerinizin, bir de saf kişiliğinizin size kusurlarınızı düzeltme, her şeyi eski haline getirme yollarını göstereceğinden emin olmasaydım. Şundan da emin olmaya cüret ederim ki, mektubuma kırıcı bir anlam yüklemeyeceksiniz. Bir de, bu olayla ilgili olarak benim yollayacağım adam aracılığıyla, yazılı açıklamanızı göndermeyi reddetmezseniz eğer çok sevinirim.

Mektubunuzu beklerken, sadık hizmetkârınız olarak kalmayı onur sayan,

Y. Golyadkin”

“İşte hepsi bu kadar. Bu iş burada biter; yazıya bile döküldü. Kimin suçu? Kendi suçu; insanı, yazılı dokümanlar talep etmeye kadar götürüyor. Ama bu benim hakkımdır…”

Bay Golyadkin, mektubunu son bir kez daha okuduktan sonra katladı, mühürledi ve Petruşka’yı çağırdı. Petruşka, her zamanki alışkanlığıyla gözleri uyumaktan şişmiş ve bir şeylere son derece sinirlenmiş bir havada içeri girdi.

“Sen, kardeş, şimdi bu mektubu alıyorsun… anladın mı?”

Petruşka susuyordu.

“Alıyor ve daireye götürüyorsun; orada nöbetçiyi soruyorsun, il sekreteri Vahrameev’dir adı. Vahrameev bugün nöbetçi. Anlıyor musun bunu?”

“Anlıyorum.”

“Anlıyorum! ‘Anlıyorum, efendim,’ diyemez misin? Memur Vahrameev’i soracaksın ve diyeceksin ki ona: ‘Beyim size selam söyledi, adres defterinden, dokuzuncu dereceden memur Golyadkin’in nerede yaşadığını öğrenmenizi çok rica etti.’”

Petruşka sustu ve Bay Golyadkin’in görebildiği kadarıyla gülümsedi.

“Neyse işte, Pyotr, onlara adresi soracaksın ve işe yeni başlayan memur Golyadkin’in nerede yaşadığını öğreneceksin.”

“Emredersiniz.”

“Adresi soracaksın ve o adrese bu mektubu götüreceksin, anladın mı?”

“Anladım.”

“Eğer orada… yani mektubu götürdüğün yerde, o beyi görürsen, Golyadkin’i işte, mektubu ona vereceksin… Niye gülüyorsun, aptal?”

“Niye güleyim ki? Bana ne! Ben öylesine, efendim. Bizim gibilerin gülmesi için bir neden yok…”

“Evet, neyse… eğer o bay, ‘beyin nasıl’ filan diye soracak olursa… işte, bir şeyler öğrenmeye çalışırsa senden, sen sus, ‘beyefendi iyiler’ filan de, ‘sizden bizzat yanıt bekliyorlar’ de. Anlıyor musun?”

“Anlıyorum, efendim.”

“İyi hadi bakalım, ‘beyim fena değiller,’ de işte, ‘sağlıkları yerinde, şimdi misafirliğe gitmeye hazırlanıyorlardı’ de, ‘ama sizden yazılı yanıt

bekliyorlardı’ de. Anlıyor musun?”

“Anlıyorum.”

“İyi, şimdi git.”

“Bir de bu aptalla uğraşıyorum! Gülüyor bıyık altından. Neye gülüyor acaba? Şu başıma gelen işlere bak, başıma açılan işlere! Neyse, belki de her şey tersine dönüverir… bu üçkâğıtçı, iki saat orada burada oyalanır şimdi kesin, ortadan kaybolur. Bir yere göndermeye korkuyor insan. Başımdaki belalara bak!..”

Böylelikle başına açılan belayı bütünüyle hisseden kahramanımız, Petruşka’yı beklerken iki saat boyunca pasif bir rol oynamaya karar verdi. Bir saat kadar odanın içinde volta attı, pipo içti, sonra pipoyu bir kenara bırakıp eline bir kitap aldı, sonra divana uzandı, sonra yeniden piposuna sarıldı, sonra yeniden odanın içinde koşuşturmaya koyuldu. Düşünecek gibi oluyordu, ama kesinlikle hiçbir şey düşünecek durumda değildi. Sonunda yoruldu; heyecan ve merakı son haddine vardı ve Bay Golyadkin bir önlem almaya karar verdi. “Petruşka bir saat sonra anca gelir,” diye düşündü, “anahtarı kapıcıya bırakabilirim, ben de bu arada şey… olayları bir güzel incelerim, benimle ilgili kısmını incelerim.” Zaman kaybetmeden olayları incelemeyi kararlaştıran Bay Golyadkin, aceleyle şapkasını kapıp odadan çıktı, dairesinin kapısını kilitledi, kapıcıya uğradı, ona bir on kapiklikle birlikte anahtarını emanet etti (Bay Golyadkin birdenbire inanılmaz cömertleşmişti) ve gitmesi gereken yere doğru yola çıktı. Bay Golyadkin yola yürüyerek çıkmıştı. İlk olarak İzmaylovski Köprüsü’ne gitti. Yürüyüş yarım saatini aldı. Yolculuğunun hedefine vardığında, doğruca o pek iyi tanıdığı evin avlusuna girdi, beşinci dereceden devlet memuru Berendeev’in dairesinin pencerelerine bir göz attı. Kırmızı perdelerle örtülü üç pencere dışında diğerleri hep karanlıktı. “Olsufiy İvanoviç’in bugün konuğu yok herhalde,” diye düşündü Bay Golyadkin, “yalnız oturuyor olmalılar bugün evde.” Kahramanımız kısa bir süre avluda durduktan sonra bir şey daha yapacak gibi oldu. Ama bu son kararının gerçekleşmesine kader engel oldu. Bay Golyadkin vazgeçti, boşverdi ve sokağa geri döndü. “Hayır, burası değildi gelmem gereken yer. Ne yapacağım ki burada?.. Ben iyisi mi şey… olayı bizzat inceleyeyim.” Bu kararla birlikte Bay Golyadkin, çalıştığı dairenin yolunu tuttu. Yol kısa sayılmazdı, üstelik korkunç çamurluydu da; sulu kar iri iri yağıyordu. Ama o an kahramanımızı durdurabilecek bir engel yoktu yeryüzünde anlaşılan. İliklerine kadar ıslanmıştı ıslanmasına, üstü

başı da bayağı pislenmişti doğrusu, yine de “Ne olursa olsun, en azından böylelikle hedefime ulaşıyorum,” diyordu içinden. Gerçekten de hedefine epey yaklaşmıştı Bay Golyadkin. İleride, devasa devlet binasının karanlık kütlesini seçti. “Dur!” dedi kendi kendine ve düşündü, “Nereye gidiyorum ben ve ne yapacağım orada? Nerede oturduğunu öğrenmek ne işime yarayacak? Herhalde Petruşka şimdiye kadar geri dönmüş ve bana bir yanıt getirmiştir. Kıymetli zamanımı boşa harcıyorum, boş yere bir sürü zaman kaybettim işte. Ama önemli değil; bütün bunlar hâlâ düzeltilebilir. Yoksa gerçekten de Vahrameev’in yanına uğrasam mı ki? Hayır, hayır! Ben iyisi mi daha sonra… Eh! Dışarı çıkmama hiç de gerek yokmuş. Ama karakterim böyle, ne yaparsın! Böyle de aceleciyim işte, gerekli gereksiz demeden olayların önüne fırlamaya çalışırım hep… Hım… saat kaç? Kesin dokuz filan olmuştur. Petruşka geldiyse, beni evde bulamayacak. Tam bir aptallık ettim dışarı çıkarak…”

Kahramanımız böyle içtenlikle aptallığını kabul ettikten sonra, gerisin geri Şestilavoçnaya’daki evine koşturdu. Apartmanına vardığında yorgun ve bitkindi. Üstüne üstlük bir de kapıcıdan, Petruşka’nın eve dönmeyi aklına bile getirmediğini öğrendi. “Evet! bunu hissetmiştim,” diye düşündü kahramanımız, “Saat dokuz olmuş. Alçak herif! Durmadan bir yerlerde kafayı çekiyor! Ah, Tanrım, ah! Şu çilekeş ömrümde kendi hesabıma böyle şeyler yaşamak da mı düşecekti!” Bay Golyadkin söylenerek dairesinin kapısını açtı, bir yerlerden mumu buldu, yaktı, soyundu, piposunu içti ve gücünü tamamen tüketmiş, yorgun ve aç bir şekilde Petruşka’yı beklemek üzere divana uzandı. Solgun mum ışığı, duvarlarda titreşiyordu… Bay Golyadkin mum ışığı titreşimlerini izledi, izledi, düşündü, düşündü ve sonunda ölü gibi uyuyakaldı.

Uyandığında vakit çok geç olmuştu. Neredeyse sönmek üzere olan mumdan dumanlar yükseliyordu. Bay Golyadkin yerinden sıçradı, şöyle bir silkindi ve her şeyi, hem de her şeyi hatırlayıverdi. Tahta bölmenin öteki tarafından Petruşka’nın yoğun horlama sesi yükseliyordu. Bay Golyadkin pencerenin kenarına yanaştı, caddede ışık yoktu. Küçük pencereyi araladı: Sessizdi ortalık, şehir sanki ölü uykusundaydı. Demek ki saat iki ya da üçtü; evet, aynen öyleydi, tahta bölmenin öteki tarafındaki saat gücünü topladı, topladı ve ikiyi çaldı. Bay Golyadkin hemen oraya koştu.

Neyse ki, büyük çabalar sonucunda Petruşka’yı dürtükleyerek yatağının üzerinde oturtmayı başardı. Bu esnada mum tamamen sönmüştü.

Bay Golyadkin başka bir mum bulup yakana kadar bir on dakika daha geçti. Bu sırada Petruşka kendinden geçip uyuklamaya başladı. “Alçak seni, namussuz seni!” dedi Bay Golyadkin onu tekrar dürtüklerken, “Kalkacak mısın ha, uyanacak mısın?” Neyse ki, yarım saat süren uzun çabalar sonucunda Bay Golyadkin, hizmetkârını tamamen uyandırabilmeyi başarabildi ve onu tahta bölmenin dışına çıkardı. İşte ancak o zaman kahramanımız, Petruşka’nın, nasıl derler, dut gibi sarhoş olduğunu ve güçlükle ayakta durabildiğini gördü.

“Serseri seni!” diye bağırdı Bay Golyadkin, “Haydut! Başımı yedin, başımı! Tanrım, kim bilir mektubu nerelere soktu? Ah, yüce Tanrım, nasıl oldu da ben… Nereden yazdım o mektubu? Çok mu lazımdı sanki! Gurur delisinin tekiyim ben, aşka geldim! Neyime gerekti benim gurur! Al sana gurur, alçak herif, al sana gurur!… Haydut, nereye soktun ha mektubumu? Kimlere verdin?..”

“Kimseye mektup filan vermedim ben; mektup filan yoktu bende… tamam mı!”

Bay Golyadkin çaresizlikten parmaklarını kırmak üzereydi.

“Beni dinle, Pyotr… dinle beni, dinle…”

“Dinliyorum…”

“Sen nereye gittin? Cevap ver bana…”

“Nereye mi gittim… iyi insanların yanına gittim! Bana ne!”

“Ah yüce Tanrım ah! Önce nereye gittin? Daireye gittin mi?.. Beni dinle, Pyotr; yoksa sarhoş musun?”

“Ben mi sarhoşum? İsterseniz hemen şimdi yerimden kalkarım, bir damla bile, bir damla bile…”

“Hayır, hayır, sarhoş olman önemli değil… Öylesine sordum; sarhoş olman çok iyi; bir şey demiyorum, Petruşa, hiçbir şey… Belki de öylesine aklından çıkıverdi, ama aslında anımsıyor olmalısın. Şimdi söyle bakalım, Vahrameev’in, memur Vahrameev’in yanına gittin mi?”

“Gitmedim, hem, hem böyle bir memur yok. İstersen şimdi…”

“Hayır, hayır, Pyotr! Hayır, Petruşa, görüyorsun ki bir şey demiyorum. Ne olacak ki! Evet, dışarıda hava soğuk, nemli; insan biraz içmiş olabilir, ne çıkar bundan… kızmıyorum. Ben de içtim bugün hem, kardeşim… İtiraf et hadi, hatırlamaya çalış, kardeşim: Memur Vahrameev’in yanına gittin mi?”

“Şimdi, öyle deyince, doğruyu söylemek gerekirse, gittim tabii, sanki şimdi gibi…”

“Peki Petruşa, gitmekle iyi etmişsin. Gördüğün gibi kızmıyorum… Hadi,” diye devam etti kahramanımız gülümseyerek, hizmetkârının daha da gözüne girmeye çalışıyor, omzunu okşuyordu, “kafayı çekmişsin biraz, namussuz herif… on kapikle mi çektin? Düzenbaz! Ama önemli değil; gördün mü bak, kızmıyorum… kızmıyorum, kardeş, kızmıyorum…”

“Hayır, ben düzenbaz değilim, ne derseniz deyin, efendim… Yalnızca iyi insanların yanına şöyle bir uğradım, ama düzenbaz değilim, hiçbir zaman da düzenbaz olmadım…”

“Hayır, Petruşa, hayır! Dinlesene, Pyotr: Ben bir şey demiyorum ki, ben seni azarlıyor filan değilim ‘düzenbaz’ diyerek. Ben bunu seni teselli etmek için söylüyorum, iyi bir anlamda söylüyorum. Bunun anlamı şudur, Petruşa; bu, karşındaki insanın hoşuna gitsin diye söylenir, mesela şey gibi: Birine, baş belası olduğunu, anasının gözü olduğunu söylersin ve bu, onun yaman bir delikanlı olduğu, kendisini kimseye kazıklatmayacağı anlamına gelir. Kimi insan bundan hoşlanır… Hadi, hadi ama! Söyle bana, Petruşa, ama bu kez bir şey gizlemeden, açıkça, dostça söyle… Memur Vahrameev’in yanına gittin mi ve sana adresi verdi mi?”

“Adresi de verdi… verdi adresi de. İyi bir memur kendisi! ‘Senin beyin de iyi bir insan,’ dedi, ‘çok iyi, de ki ona, selam söylüyor de,’ dedi, ‘beyine teşekkür et ve onu sevdiğimi ve bir de saydığımı söyle,’ gibisinden bir şey dedi! ‘Şey için, Petruşa,’ dedi ‘senin beyin iyi bir insan olduğu için,’ dedi, ‘sen de iyi bir insansın, Petruşa,’ dedi bir de, işte böyle…”

“Ah yüce Tanrım! Adresi, adresi ne yaptın, Yahuda[43] seni?”

Bay Golyadkin bu son sözlerini neredeyse fısıltıyla söyledi.

“Adres… evet, adres de verdi.”

“Verdi mi? Ee, nerede yaşıyormuş Golyadkin, memur Golyadkin, dokuzuncu dereceden devlet memuru?”

“‘Golyadkin dediğin adam, Şestilavoçnaya Caddesi’nde oturur,’ dedi, ‘Şestilavoçnaya’ya git, sağa dön, merdivenleri çık, dördüncü kata gel, işte sana Golyadkin…’ dedi.”

“Üçkâğıtçı seni!” diye bağırdı sonunda sabrının sonuna gelip dayanan kahramanımız. “Haydut! Benim o, ben, benden söz ediyorsun. Ben sana öteki Golyadkin’i soruyorum, üçkâğıtçı!”

“Ne derseniz deyin! Bana ne! Ne derseniz deyin, işte o kadar!”

“Peki ya mektup? Mektup diyorum?”

“Hangi mektup? Mektup filan yok, mektup filan görmedim ben.”

“Nereye soktun onu, sinsi herif seni?!”

“Verdim onu, mektubu verdim. ‘Selam söyle,’ dedi, ‘teşekkür et,’ dedi, ‘senin beyin iyi biri,’ dedi. ‘Selam söyle, beyine,’ dedi…”

“Kim bunu diyen, kim? Golyadkin mi dedi?”

Petruşka bir süre sustu, sonra birden ağız dolusu güldü, hem de beyinin gözünün içine baka baka.

“Şimdi dinle beni, haydut herif!” diye başladı Bay Golyadkin soluğu kesilip, öfkeden kudurarak, “Ne yaptın bana ha? Söyle çabuk, ne yaptın bana! Yedin bitirdin beni, cani herif! Başımı yedin, Yahuda seni!”

“Eh, madem öyle, ne derseniz deyin! Bana ne ki!” dedi kararlı bir ses tonuyla Petruşka, tahta bölmenin öteki tarafına doğru çekilerek.

“Çabuk buraya gel, gel buraya, haydut herif!..”

“Gelmem ki bir daha yanınıza, hiç gelmem. Bana ne! Ben iyi insanların yanına gideceğim… Ve iyi insanlar dürüstçe yaşarlar, hilesiz yaşarlar, iki tane de olmazlar…”

Bay Golyadkin’in elleri ve ayakları buz gibi oldu, soluğu kesildi…

“Evet, efendim,” diye sürdürdü Petruşka, “onlar hiçbir zaman iki tane olmazlar, Tanrı’yı ve namuslu insanları gücendirmezler…”

“Serseri, resmen sarhoşsun sen! Git uyu şimdi, haydut herif! Ama yarın ben sana gösteririm,” diyebildi Bay Golyadkin duyulur duyulmaz bir sesle. Petruşka’ya gelince, bir şeyler daha mırıldandı, sonra öyle bir yattı ki yerine, resmen yatağın çatırdadığı duyuldu, uzun uzun esnedi, gerindi ve bebekler gibi uyuyakalıp horlamaya koyuldu. Bu sırada Bay Golyadkin, yaşamla ölüm arasında bir yerlerdeydi. Petruşka’nın davranışları, belirsiz ama yine de oldukça tuhaf imaları, her ne kadar kızılacak şeyler olmasa da –hele söyleyen sarhoş bir adam olunca– ve son olarak bütün bu olayın kazandığı kötücül hal, işte bütün bunlar, Bay Golyadkin’i derinden sarsmıştı. “Hangi şeytan dürttü de beni, gecenin bir yarısı haşladım onu,” dedi kahramanımız hastalıklı bir his yüzünden bütün bedeni titreyerek. “Sarhoş adama bulaşmasam olmaz mıydı? Ne beklersin ki sarhoştan! Her kelimesi yalan. Hem neyi ima ediyordu ki bu haydut? Ah Tanrım! Ne diye yazdım bütün o mektupları, caniyim ben, intihara teşebbüs ettim! Susamazdım sanki! Sanki illa ki saçmalamam gerekiyordu! Ne demeli ki! Ölüyorsun, paçavraya dönüşüyorsun, gurur senin neyine? Neymiş efendim ‘onuru inciniyormuş, kurtarması lazımmış!’ İntihara teşebbüs ettim ben!”

Divanın üzerinde oturan ve korkudan kıpırdamaya bile cesaret edemeyen Bay Golyadkin böyle diyordu. Birdenbire bakışları, dikkatini felaket derecede çeken bir nesneye takıldı. Rüya gördüğünden şüphelenerek, bu şeyin, hayal gücünün kendisine bir oyunu olmasından korkarak, tarif edilmez bir merakla, ümitle, çekine çekine elini uzattı Bay Golyadkin… Hayır, yanılmıyordu! Hayal değildi bu! Bir mektuptu, evet mektuptu, kesinlikle mektuptu, hem de ona yazılmış bir mektup… Bay Golyadkin masanın üzerinde duran mektubu aldı. Kalbi deliler gibi çarpıyordu, "Bunu kesin bu üçkâğıtçı getirmiştir," diye düşündü, "Buraya bırakmış, sonra da unutmuştur; kesin böyle olmuştur; herhalde aynen böyle olmuştur…" Mektup, Bay Golyadkin'in genç iş arkadaşı ve bir zamanlar ahbabı olan memur Vahrameev'dendi. "Doğrusu ben bütün bunları önceden hissetmiştim," diye düşündü kahramanımız, "ve az sonra okuyacağım mektupta yazılanları da önceden hissedebiliyorum…" Mektup şöyleydi:

"*Sayın Beyefendi, Yakov Petroviç!*

Adamınız sarhoş, ondan kimseye fayda gelmez; bu nedenle, sizi yazılı olarak yanıtlamayı tercih ederim. Acilen belirtmek isterim ki, tarafınızdan bana verilen, sizin de tanıdığınız o şahsa mektup iletme görevini dürüstçe ve tam olarak yerine getirmeye razıyım. Sizin de yakından tanıdığınız ve şimdi benim için, bir dostun yerini dolduran bu şahsın (ki burada ismini anarak, boş yere masum bir insanın adına gölge düşürmek istemem), nerede oturduğuna gelince –bizimle birlikte, Karolina İvanovna'nın dairesinde, sizin zamanınızda, Tambov'dan gelen piyade subayının kaldığı odada oturuyor. Aslında bu şahsı (kimilerimizin aksine) namuslu ve temiz kalpli insanların olduğu her yerde bulabilirsiniz. Sizinle olan bağlarımı bu tarihten itibaren kesmeye niyetliyim; eski dostane ilişkilerimizi ve yoldaşlığımızı sürdürmemiz ise artık olanaksız. Bu yüzden, beyefendi, çok rica ederim, bu samimi mektubumu alır almaz, hatırlıyorsanız, yedi ay önce, henüz bizimle birlikte, bütün kalbimle saygı duyduğum Karolina İvanovna'larda yaşadığınız zamanlarda tarafımdan size satılan, yabancı işi tıraş bıçaklarının parası olan yirmi kapik'i derhal yollamanızı rica ederim. Bu davranışımın nedeni şudur: Aklıselim sahibi insanların anlattıklarına bakılırsa siz, gururunuzu yitirmiş, adınızı lekelemişsiniz, masum ve dürüst kalmış insanların ahlakı için tehlikeli bir hal almışsınız. Biliyoruz ki, bazı şahıslar dürüstçe yaşayamaz, dahası bütün sözleri yapmacıktan ibarettir ve iyi niyetli görüntüleri şüphe vericidir. Her zaman ahlaklı bir hayat sürmüş,

üstelik namuslu ve pek genç olmasa da sonuçta bir genç kız olan, hem de yabancı bir soyadı taşıyan Karolina İvanovna'nın aşağılanışını kabullenmeyecek dirayetli insanlar her zaman ve her yerde bulunabilir, zaten bazı şahıslar bu mektubumda laf arasında ve kendi ağzımdan bunu hatırlatmam için ricada bulundular. Hem, zamanı gelince her şeyi öğreneceksiniz, eğer hâlâ öğrenmediyseniz tabii. Aklı başında insanların anlattıklarına bakılırsa onurunuzu beş paralık etmiş olmanıza rağmen, başkentin bütün köşelerinde, dolayısıyla birçok yerde, kendinizle ilgili gereken bilgileri almış olabilirsiniz, beyefendi. Mektubumu bitirirken, sizin de tanıdığınız şahıs –ki onun adını, sizin de bildiğiniz nedenlerden ötürü burada anmıyorum– aklıselim sahibi insanlar arasında son derece saygıdeğer, dahası, neşeli ve hoş bir kişiliğe sahip biri olarak biliniyor; gerek işte, gerek sağduyu sahibi insanlarla olan ilişkilerinde oldukça başarılı, sözünde duruyor, dostlarına ihanet etmiyor ve yüz yüzeyken ahbap olduğu kimselerin arkalarından konuşmuyor.

Her şeye rağmen, sadık hizmetkârınız olarak kalan

N. Vahrameev

Not: Şu sizin adamı kovun gitsin: Hem ayyaş, hem belli ki sizi fazla uğraştırıyor. Onun yerine, daha önce de yanınızda çalışan ve şimdilerde boşta gezen Yevstafiy'i alın. Şimdiki hizmetkârınız ise ayyaş, bir de üstüne üstlük hırsız. Daha geçen hafta, bir libre şekeri parçalar halinde, ucuz fiyata Karolina İvanovna'ya sattı, fikrimce bunu sizi kurnaz bir biçimde ufak ufak ve farklı zamanlarda soymadan yapamazdı. Bunu iyiliğinizi düşündüğümden yazıyorum; oysa aklı kötülükte olan şahıslar yalnızca aldatmayı ve kalp kırmayı biliyor. Özellikle de namuslu ve iyi kalpli insanları aldatmayı… Üstelik bu iyiniyetine güvenilmez şahıslar bunu sırf kıskançlıklarından ve onların düzeyine erişemediklerinden, arkalarından konuşuyor hatta onlara iftira etmekten hiç kaçınmıyorlar!..

V."

Vahrameev'in mektubunu okuyan kahramanımız, uzunca bir süre hiç kıpırdamadan divanın üzerinde oturdu. İki gündür kendisini saran belirsiz ve gizemli sisin içinden yeni bir ışık sızıyordu sanki. Kahramanımız yavaş yavaş bir şeyleri anlamaya başlamıştı… İçini ferahlatmak, paramparça düşüncelerini bir düzene sokmak, belirli bir hedefe odaklamak, sonra birazcık toparlanıp, olgun bir şekilde durumunu gözden geçirmek için ayağa kalkmayı ve odanın içinde birkaç tur atmayı deneyecek gibi oldu. Ne

var ki tam doğrulacağı sırada, halsiz ve bitkin bir şekilde eski yerine çöküverdi. “Tabii bütün bunları önceden sezmiştim ben; ama neler yazmış böyle ve bu sözlerin anlamı ne olabilir? Diyelim ki anlamını biliyorum; ama bu bana ne kazandırır? Olduğu gibi söyleyiverseymiş ya: Böyle böyle, şu şu gerekiyor diye, ben de yerine getirirdim. Bu yeni durum, pek tatsız bir hal aldı! Ah nasıl etsem de bir an önce sabahı etsem ve olayın aslına ulaşsam! Hem artık ne yapmam gerektiğini de biliyorum. ‘Böyle böyle,’ diyeceğim, ‘razıyım, onurumu satmam,’ ama şey… herhalde; peki şu malum şahıs, şu uygunsuz şahıs nasıl karıştı bu işe? Ve tam olarak neden karıştı? Ah, bir an önce sabah olsaydı! Onurumu beş paralık edecekler o zamana kadar, entrika çeviriyorlar, aleyhimde çalışıyorlar! Önemli olan zaman kaybetmemek, şimdi de mesela oturup mektup yazmak, yalnız şeyi, ‘böyle böyle, şuna şuna razıyım’ kısmını atlayalım. Yarın da şafak söker sökmez yollarım, kendim de daha erken şey yaparım… diğer yandan onlara karşı çıkınca, haberleri olsun canlarımın… Onurumu beş paralık edecekler, biliyorum!”

Bay Golyadkin, kâğıdı kendisine yanaştırdı, kalemini aldı ve il sekreteri Vahrameev’in mektubunu şöyle yanıtladı:

“Sayın beyefendi, Nestor İgnatyeviç!

Onur kırıcı mektubunuzu, beni pek üzen bir şaşkınlıkla okudum, zira açıkça görüyorum ki, ‘aklı kötülükte olan bazı şahıslar’, ‘kötü niyetli şahıslar’ derken beni kastediyorsunuz. Yine samimi bir üzüntüyle görüyorum ki, huzuruma ve onuruma kasteden iftiralar, hızla ve başarılı bir şekilde hedeflerine ulaşmış, kök salmış. Bunu bu kadar üzücü ve onur kırıcı yapan, gerçekten iyi bir düşünce yapısına ve en önemlisi saf ve açık bir kişiliğe sahip, namuslu kimselerin de artık iyi insanların çıkarlarına ihanet etmeye ve bu zor ve ahlak yoksunu zamanda hızla ve oldukça kötü niyetli bir şekilde üreyen zararlı bir mikroba kurban gitmeye başlamalarıdır. Son olarak şunu ekleyeyim: Tarafınızdan belirtilen borcumu tamı tamına iade etmeyi kutsal bir görev olarak bilirim.

Malum bayan şahısla ilgili imalarınıza ve bu şahsın niyet, hesap ve değişik planlarına gelince, beyefendi, size şu kadarını söylemeliyim ki bu imaları pek az anlayabildim. İzin verin de, beyefendi, iyi niyetli düşüncelerimi ve lekelenmemiş onurumu koruyayım. Gerekli açıklamaları bizzat yapmaya hazırım, zira bire bir konuşmayı daha sağlıklı buluyorum, dahası karşılıklı barışçıl anlaşmalara girmeye razıyım. Bu bağlamda sizden, malum şahsa, bire bir konuşmaya hazır olduğumu iletmenizi rica

ediyorum, beyefendi, lütfen buluşma yerini ve zamanını belirlesin. Size hakaret ettiğim, ilk zamanlardaki arkadaşlığımıza ihanet ettiğim, hakkınızda kötü konuştuğumla ilgili imalarınızı okumak ağrıma gitti, beyefendi. Bütün bunları, bir yanlış anlaşılma olarak değerlendiriyorum, haklı olarak 'en acımasız düşmanlarım' diye adlandırabileceğim kişilerden beklenebilecek alçakça iftiralar, kıskançlıklar ve kötü niyetli tutumlardır bunlar. Ama belli ki kendileri, masumiyetin en büyük gücünün masumiyetin ta kendisi olduğunu, bazı şahıslara özgü utanmazlığın, küstahlığın ve insanı isyana sürükleyen laubaliliğin ise er ya da geç toplumun gözünde nefretle damgalanacağını ve bu şahısların, kendi terbiyesizlikleri ve ahlaksızlıkları yüzünden öleceklerini bilmiyorlar.

Son olarak, bu şahıslara, bazılarımızı bu dünyadaki sahip oldukları muhitlerinden etmek ve yerlerine geçmek ile ilgili tuhaf heveslerinin ve fantastik arzularının hayret, nefret ve acıma duygusunu hak ettiğini, dahası bu şahısların tımarhanelik olduklarını; üstüne üstlük bu tür ilişkilerin kanunen, bence adil bir şekilde kesinlikle yasaklandığını, zira kişinin kendisine ait muhitle, yerle yetinmesi gerektiğini iletiniz lütfen, beyefendi. Her şeyin bir sınırı vardır ve eğer bu bir şakaysa, kötü bir şakadır; dahasını söyleyeyim: Yukarıda belirttiğim "kişinin kendisine ait yerle yetinmesi" ile ilgili düşüncelerim tamamen ahlaki düşüncelerdir.

Her şeye rağmen sadık hizmetkârınız olarak kalmaktan onur duyarım

Y. Golyadkin"

X

Geceki olayların Bay Golyadkin'i derinden sarstığını söyleyebiliriz. Kahramanımız doğru dürüst uyuyamadı; sanki haylazın biri yatağına kıl serpmiş gibi, beş dakika bile gözlerini yummadı. Bir o yana, bir bu yana dönerek, inleyip sızlayarak bir dakikalığına sızıp, bir dakika sonra yeniden uyanarak, bütün geceyi bir çeşit yarı uykuda geçirdi; üstelik bu hale tuhaf bir endişe, belirsiz anılar ve çirkin görüntüler, kısacası ne kadar tatsız şey varsa hepsi birden eşlik ediyordu… Gözlerinin önüne, tuhaf, gizemli bir loşluğun arasından, sert bakışları ve o soğuk ve saygılı azarlaması ile Andrey Filippoviç'in sinirli duruşu geliyordu… Ve tam Bay Golyadkin bir yolunu bulup, o ya da bu şekilde kendisini savunmak, aslında hiç de düşmanlarının göstermeye çalıştıkları gibi değil, aksine şöyle ve de böyle biri olduğunu, hatta doğuştan bazı sıradışı özelliklerle donatıldığını

kanıtlamak için Andrey Filippoviç'e yanaşacakken, birden yakışık almaz eğilimleriyle ünlü o şahıs ortaya çıkıveriyor ve insanda isyan duyguları yaratan bir ustalıkla Bay Golyadkin'in girişimlerini anında, oracıkta, neredeyse Bay Golyadkin'in gözünün içine baka baka yerle bir ediyor, adını lekeliyor, gururunu ayaklar altına seriyor ve sonra derhal, kahramanımızın iş yaşantısındaki ve insanlar arasındaki yerini alıveriyordu. Ara sıra Bay Golyadkin'in başı, yakın zaman önce ya toplum içinde ya da bir görevi yerine getirirken, kendi emeğiyle kazandığı, ezik bir şekilde kabullendiği ve isyan etmesinin zor olduğu bir fiske yüzünden kaşınıveriyordu… Sonra Bay Golyadkin, "Neden böylesi bir fiske için bile olsa isyan etmek zor olsun?" sorusu üzerinde kafa yoruyor, bu sırada fiskeyle ilgili düşünce, hiç fark ettirmeden başka bir şekle, gördüğü, duyduğu ya da bir süre önce kendisinin yapıverdiği küçük ya da oldukça büyük bir alçaklığın şekline bürünüyordu; eğer bu alçaklık kendisine aitse, alçaklığı temel alarak ya da söz gelimi, alçakça bir niyetle değil, öylesine, mesela bazen inceliğinden, başka bir defasında bütünüyle korunmasız olduğundan ya da nihayet… kısacası, Bay Golyadkin iyi biliyordu neden yaptığını! Bay Golyadkin uykusunun arasında kızarıyor ve durumu bastırmak için, hemen şimdi sağlam kişiliğini, gerçekten de sağlam kişiliğini göstermenin tam zamanı olduğuyla ilgili bir şeyler mırıldanıyordu… hemen ardından ise şu sonuca varıyordu: "Sağlam kişilik dediğin nedir ki!.. ne gerek var şimdi ondan söz etmeye!.." Ne var ki Bay Golyadkin'i en çok kudurtan ve öfkelendiren, tam da burada ve bu dakika, çağırılıp çağırılmadığına aldırış etmeden ortaya çıkan, çirkinliğe ve gülünçlüğe eğilimiyle ünlü o şahıstı; durum zaten yeterince açık değilmiş gibi, o da kimseden geri kalmıyor, yakışıksız bir gülümsemeyle, "Sağlam kişilik de nereden çıktı! Senle bende sağlam kişilik ne gezer, Yakov Petroviç!.." diye bir şeyler mırıldanıyordu. Bay Golyadkin rüyasında, zekâları ve asaletleriyle ünlü şahıslardan oluşan mükemmel bir topluluğun içinde görüyordu kendisini; kahramanımız da bu topluluğun içinde nezaketi ve zekâsı ile sivriliyor, herkes, hatta hemen oracıktaki kimi düşmanları bile onu seviyor (ki Bay Golyadkin en çok buna seviniyordu), bütün insanlar birinciliği ona veriyor ve nihayet Bay Golyadkin'in kendisi de, ev sahibinin, konuklarından birine Bay Golyadkin'i övüşünü büyük bir zevkle dinliyordu… fakat yine ansızın, durup dururken, kötü niyetliliği ve hayvanca arzuları ile ünlü o şahıs, "Bay Öteki-Golyadkin" adı altında ortaya çıkıyor ve göz açıp kapayıncaya kadar, yalnızca varlığıyla, Bay

Büyük-Golyadkin'in bütün zaferini ve şanını yerle bir ediyor, Bay Büyük-Golyadkin'i gölgede bırakıyor, Bay Büyük-Golyadkin'i çamurlara buluyor ve nihayet, Bay Büyük-Golyadkin'in aslında sahte, kendisinin ise gerçek olduğunu, Bay Büyük-Golyadkin'in hiç de göründüğü gibi değil, aksine şöyle ve de böyle olduğunu ve dolayısıyla iyi niyetli ve saygın insanların arasında asla yer edinemeyeceğini açıkça ortaya koyuyordu. Üstelik bütün bunlar o kadar hızlı bir şekilde gerçekleşiyordu ki, Bay Büyük-Golyadkin ağzını açmaya bile fırsat bulamadan bütün insanlar, çirkin ve sahte Bay Golyadkin'e ruhları ve bedenleriyle kapılıyor, onu, yani gerçek ve masum Bay Golyadkin'i ise, derin bir tiksinme duygusuyla itiyorlardı. Çirkin Bay Golyadkin'in, düşüncesini bir saniyede kendi istediği yönde değiştirmediği tek bir şahıs kalmıyordu ortalıkta. Bu işe yaramaz ve sahte Bay Golyadkin'in, dalkavukluk etmediği, yanaşmadığı, alışkanlığı olduğu üzere, yüzüne hoş ve tatlı bir kokuya sahip sigara dumanını üflemediği kimse kalmıyordu; karşı taraftaki şahıs da zevkten mest olarak bu dumanı kokluyor ve gözlerinden yaşlar gelerek hapşırıyordu. Ve en önemlisi, tüm bunlar bir saniye içinde olup bitiyordu; şüpheli ve işe yaramaz Bay Golyadkin'in hızı şaşırtıcıydı! Birine dalkavukluk edip gönlünü kazanır kazanmaz, bir de bakıyordunuz bir başkasının dibinde bitivermiş. Bu başkasından da bir gülücük koparana kadar inceden inceye yalakalık ediyor, sonra kısa, yuvarlacık ve doğrusu oldukça kaba ayağıyla bir çifte savuruyor ve işte üçüncüyle fingirdeşiyor, dostane tavırlarıyla ona da yalakalık yapıyor, sen ağzı açık, hayrete kapılana kadar dördüncüye sokuluyor ve onunla da aynı iletişime giriyordu –tam bir kâbustu bu, büyü denilen şeyin ta kendisiydi, işte o kadar! Ve herkes ondan hoşnuttu, herkes onu seviyor, el üstünde tutuyor, hep bir ağızdan, nezaketi ve hicvedici yönünün, Bay Golyadkin'in nezaketi ve hicvedici yönüyle karşılaştırılamayacak kadar iyi olduğunu bildiriyorlardı; böyle yaparak gerçek ve masum Bay Golyadkin'i utandırıyor, doğrudan yana olan Bay Golyadkin'i reddediyor, iyi niyetli Bay Golyadkin'i ite kaka kovuyor, yakınlarına karşı sevgisiyle tanınan gerçek Bay Golyadkin'i fiske yağmuruna tutuyorlardı!.. Endişe, dehşet ve öfke içindeki çilekeş Bay Golyadkin sokağa fırlıyor ve doğruca beyefendinin, o da olmazsa, en azından Andrey Filippoviç'in yanına gitmek için bir araba kiralamak istiyordu, ama o da ne! Arabacılar, Bay Golyadkin'i götürmeye hiçbir şekilde yanaşmıyorlar, "iki tane bütünüyle aynı kişiyi, beyefendi, götüremeyiz; iyi adam namusuyla yaşar, öyle iki tane filan da olmaz,"

diyorlardı. Tam anlamıyla namuslu Bay Golyadkin, utanç nöbetleri geçirerek çevresine bakınıyor, arabacıların ve onlarla işbirliği halindeki Petruşka'nın haklı olduklarını kendi gözleriyle görüyordu; gerçekten de yoldan çıkmış Bay Golyadkin, oracıkta, ona yakın bir mesafede duruyor ve alçakça âdetlerini burada da, bu kritik durumda da bırakmayarak, genellikle eğitimden gelen o kişilik asaletini, Bay İkinci-Golyadkin'in her fırsatta sahip olmakla övündüğü o kişilik asaletini, hiçbir şekilde ortaya koymayan, son derece ahlaksız bir şeyler yapmaya hazırlanıyordu. Mahvolmuş ve yerden göğe kadar haklı Bay Golyadkin aklını yitiriyor, utanç ve çaresizlik içinde kendisini kaderin ellerine teslim ederek koşturmaya başlıyor, nereye varacağına hiç aldırış etmiyordu; fakat her adımıyla, ayağının kaldırıma her vuruşuyla, sanki toprağın altından, kahramanımıza bütünüyle benzeyen, yüreği ahlaksızlıkla kirlenmiş bir Bay Golyadkin daha fırlıyordu. Ve tüm bu bütünüyle benzerler, ortaya çıkar çıkmaz birbirlerinin peşine takılıp koşturmaya ve Bay Büyük-Golyadkin'in arkasında kaz sürüsü gibi uzun bir sıra oluşturarak, düşe kalka yürümeye başlıyorlardı; öyle ki, bu bütünüyle benzerlerden kaçacak yer bulmak olanaksızlaşıyor, öyle ki acınılmayı kesinlikle hak eden zavallı Bay Golyadkin'in dehşetten soluğu kesiliyor, öyle ki en sonunda bütünüyle benzerler kocaman, korkunç bir sürü oluşturarak başkenti resmen işgal ediyor ve düzenin bu şekilde bozulduğunu gören bir polis görevlisi, tüm bu bütünüyle benzerleri yakalarından tuttuğu gibi, hemen oralarda bulunan bir nöbetçi kulübesine tıkmak zorunda kalıyordu… Dehşetten kilitlenen ve donakalan kahramanımız uyanıyor ve dehşetten kilitlenip donakalarak, uyanıkken de zamanın öyle pek eğlenceli geçmeyeceğini hissediyordu… Ağırdı bütün bunlar, sancı veriyordu… İçine öyle bir endişe çöküyordu ki, bir şeyin yüreğini kemirdiğini sanıyordu…

Sonunda Bay Golyadkin daha fazla dayanamadı. "Öyle olmayacak işte!" diye bağırdı, kararlılıkla yatağından kalktı ve bu haykırışının hemen ardından tamamıyla kendisine geldi.

Dışarıda gün çoktan başlamış gibi görünüyordu. Odanın içi alışılmadık bir biçimde aydınlıktı; güneş ışıkları, soğuktan buz tutmuş camlardan içeri yoğun bir şekilde sızarak odaya yayılıyorlardı, ki bu da Bay Golyadkin'i pek şaşırttı; ne de olsa, ancak öğle vakti uğrardı odasına güneş; daha önce, en azından Bay Golyadkin'in hatırlayabildiği kadarıyla güneş neredeyse hiçbir zaman bu tür bir istisna yapmamıştı. Tam kahramanımız bu duruma

şaşıracakken, tahta bölmenin öteki tarafındaki duvar saati vızıldamaya başladı –az sonra çalacağına işaretti bu. “İşte!” dedi içinden Bay Golyadkin ve endişe dolu bir beklentiyle dinlemeye hazırlandı… Ama Bay Golyadkin’i tam ve kesin bir yenilgiye uğratan bir şey oldu –saatin yayları gerildi, gerildi ve yalnızca bir kez çaldı. “Bu da neyin nesi?” diye bağırdı kahramanımız ve anında yatağından fırladı. Kulaklarına inanamayarak, gece kıyafetiyle tahta bölmenin öteki tarafına geçti. Saat gerçekten de biri gösteriyordu. Bay Golyadkin, hizmetkârının yatağına bir göz attı; ama Petruşka’dan eser yoktu: Yatağı belli ki çoktan düzeltilip bırakılmıştı ve çizmeleri de ortalıkta görünmüyordu. Bu, Petruşka’nın gerçekten de evde olmadığının şüphe götürmez bir kanıtıydı. Bay Golyadkin kapıya doğru atıldı; kapı kilitliydi. “Petruşka nerede?” diye devam etti fısıltıyla, korkunç bir endişe duyarak ve bütün uzuvlarında esaslı bir titreme hissederek… Birden aklından bir düşünce geçer gibi oldu… Bay Golyadkin, masasına doğru atıldı; masayı iyice bir gözden geçirdi, orasını burasını yokladı, haklıydı –dün Vahrameev’e yazdığı mektup hiçbir yerde yoktu… Petruşka da tahta bölmenin arkasındaki yerinde yoktu; duvar saati biri gösteriyordu ve Vahrameev’in dünkü mektubunda, ilk bakışta anlaşılmayan, ama şimdi bütünüyle açıklığa kavuşan birtakım yeni noktalara parmak basılıyordu. Ve işte şimdi de Petruşka, belli ki satın alınmıştı Petruşka! Evet, evet, doğruydu!

“Demek ki her şey burada düğümleniyormuş!” diye haykırdı Bay Golyadkin, alnını tokatlayarak ve gözlerini daha da açarak, “Demek, bütün uğursuzluk, o cimri Alman kadının yuvasından yayılıyor! Demek tek niyeti, bana İzmaylovski Köprüsü’nü göstererek şaşırtma stratejisini kullanmakmış, dikkatimi başka yöne çekmekmiş derdi; aşağılık cadı, beni huzursuz edip bir yandan da kuyumu kazıyormuş!!! Evet, doğru! Eğer olaylara bu açıdan bakacak olursak kesinlikle böyle! Bu alçak herifin neden ortaya çıktığı da artık tamamen anlaşıldı, taşlar yerine oturdu. Çok uzun zamandır ellerindeydi, hazırlıyorlardı onu, kara günler için bir kenarda saklıyorlardı. Bak sen şu işe, demek buydu! Nasıl da her şey aydınlığa kavuşuverdi! Ama olsun! Henüz geç kalınmış sayılmaz!..” Bu sırada Bay Golyadkin dehşet içinde, saatin öğleden sonra iki olduğunu hatırladı. “Ya başardılarsa…” Ve göğsünden bir inilti koptu… “Hayır, canım, olamaz, daha başaramamışlardır, bakacağız…” İyi kötü giyindi, kâğıdını, kalemini aldı ve şu mektubu yazdı:

“Sayın beyefendi, Yakov Petroviç!

Ya siz, ya ben, ikimize birden buralar dar! Bu yüzden o tuhaf, gülünç ve üstelik olanaksız, benim ikizimmişsiniz gibi görünme ve kendinizi öyle tanıtma arzunuz, büyük rezalet ve yenilginizden başka bir şeyle sonuçlanmayacaktır. Bu yüzden çok rica ederim, kendi iyiliğiniz için uzaklaşın ve gerçekten onurlu ve iyi niyetli hedeflere sahip kişilere yol açın. Aksi takdirde, en kesin önlemleri almaya hazırım. Kalemimi bırakıyor ve bekliyorum…

Hizmete ve tabancaya sarılmaya hazır

Y. Golyadkin”

Notunu yazmayı bitiren kahramanımız, heyecanla ellerini ovuşturdu. Sonra paltosunu omuzlarına attı, şapkasını giydi, yedek anahtarıyla kapıyı açtı ve işyerine doğru yola koyuldu. Daireye kadar geldi, ama içeriye girmeye cesaret edemedi; gerçekten de çok fazla geç kalmıştı; Bay Golyadkin’in saati, iki buçuğu gösteriyordu. Birdenbire son derece önemsiz bir ayrıntı Bay Golyadkin’in kimi endişelerini çözüverdi; dairenin bulunduğu binanın köşesinden, soluk soluğa kalmış kızarık suratlı bir şahıs çıktı ve fare adımlarıyla gizlice kapı önündeki basamaklara fırladı, oradan da doğruca sofaya girdi. Bu, Bay Golyadkin’in son derece yakından tanıdığı biri, sekreter Ostafyev’di, on kapik için her şeye hazır, oldukça işe yarar birisiydi. Ostafyev’in hassas tarafını bilen ve malum, doğal ihtiyacı için işinin başından ayrılmasının ardından herhalde, on kapikliklere düşkünlüğünün daha da artmış olacağını anlayan kahramanımız, paraya acımamaya karar verdi ve Ostafyev’in ardından önce kapının önüne çıktı, sonra da doğruca sofaya giriverdi. Sekretere seslendi ve onu gizemli bir havayla, demirden dev ocağın arkasındaki kuytu köşeye çekti. Kahramanımız, adamı derhal sorguya aldı.

“Söyle bakalım, dostum, işler nasıl… anlıyor musun beni?”

“Emredersiniz, beyefendi, beyefendiye sağlık dilerim.”

“Tamam, dostum, tamam; ben de sana teşekkür edeceğim sonra, canım dostum. Her neyse, işler nasıl peki, dostum?”

“Neyi soruyorsunuz, beyefendi?” Bu sırada Ostafyev, yanlışlıkla aralanan ağzını eliyle hafifçe tuttu.

“Ben şeyi diyorum, dostum, anlarsın ya, şeyi… aklına bir şey getirme sakın… Andrey Filippoviç burada mı?”

“Burada, efendim.”

“Memurlar?”

“Memurlar da buradalar, efendim, olması gerektiği gibi.”

“Peki ya beyefendi?”

“Beyefendi de buradalar, efendim.” Bu sırada sekreter, yeniden aralanan ağzını bir kez daha tuttu ve meraklı, tuhaf bakışlarını Bay Golyadkin’e yöneltti. En azından kahramanımıza öyle geldi.

“Ve önemli bir şey olmadı, öyle mi, dostum?”

“Hayır, efendim, hiçbir şey.”

“Peki ya benimle ilgili hiçbir şey yok mu, dostum, öylesine bir şeyler… ha? Öylesine bir şeyler işte, dostum, anlıyor musun?”

“Hayır, efendim, şimdilik bir şey duyulmadı.” Bu sırada sekreter tekrar ağzını tuttu ve Bay Golyadkin’e tekrar tuhaf bir şekilde baktı. Sorun şu ki, kahramanımız, Ostafyev’in yüzündeki ifadeyi çözmeye, bakışlarında bir şeylerin gizli olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Ve bu yüzde gerçekten de bir şeyler gizliydi sanki; sanki Ostafyev kabalaşıyor, soğuklaşıyor, konuşmanın ilk başlarında olduğu gibi Bay Golyadkin’in çıkarlarını içtenlikle gözetmiyordu. “O da haklı aslında,” diye düşündü Bay Golyadkin, “Neyim ki ben onun için? Belki de öteki taraftan alacağını aldı, bu yüzden ihtiyaç molası vermişti belki. Dur bir, ben şuna…” Bay Golyadkin, on kapikliklerin zamanının geldiğini anladı.

“Al, canım dostum, bu senin…”

“Beyefendimize yürekten minnettarım.”

“Fazlasını da veririm.”

“Emredersiniz, beyefendi.”

“Hemen şimdi fazlasını veririm, işimiz biter bitmez bu kadar daha veririm. Anlıyor musun?”

Sekreter hazırolda dikiliyor, hiç kıpırdamadan Bay Golyadkin’e bakıyor ve susuyordu.

“Evet, şimdi söyle: Benimle ilgili bir şey duydun mu?..”

“Sanırım şimdilik… şey, efendim, şimdilik hiçbir şey duymadım.”

Ostafyev de tane tane konuşuyor, Bay Golyadkin gibi o da sohbetin gizemini korumaya gayret ediyordu; bunun için ara sıra bakışlarını kaçırıyor, yere bakıyor, havaya girmek için didiniyor, kısacası var gücüyle, az önce vaat edilen parayı hak etmeye çalışıyordu, çünkü cebindekinin, artık nasılsa kendisine ait olduğuna ve kesin olarak kazanıldığına inanıyordu.

“Yani hiçbir şey bilinmiyor?”

“Şimdilik hiçbir şey, efendim.”

“Dinle beni… şey… belki birazdan bir ses çıkar?”

“Daha sonra elbette, belki çıkar, efendim.”

“Kötü!” diye düşündü kahramanımız.

“Dinle beni, al bakalım, canım, şunu da.”

“Yürekten minnattarım beyefendiye.”

“Vahrameev dün buralarda mıydı?”

“Buralardaydılar, efendim.”

“Peki yanında başka birileri yok muydu?.. Hatırlamaya çalış bakalım, kardeş?”

Sekreter bir dakika kadar hafızasını kurcaladı ve işe yarar hiçbir şey hatırlayamadı.

“Hayır, efendim, başka hiç kimse yoktu.”

“Hım!” Sessizlik oldu.

“Dinle beni, kardeş, şunu da al hadi; her şeyi olduğu gibi anlat, olayın bütün iç yüzünü.”

“Emredersiniz, efendim.” Ostafyev, kuzu gibi uslu dikiliyordu artık, Bay Golyadkin’in de istediği buydu.

“Açıkla bana, kardeş, arası nasıl şimdi?”

“Fena değil, efendim, iyi,” diye yanıtladı sekreter, gözlerini açmış Bay Golyadkin’e bakarak.

“Nasıl yani iyi?”

“Yani öyle işte, efendim.” Bu noktada Ostafyev kaşlarını oynattı. Doğrusu ciddi ciddi çıkmaza girmek üzereydi, karşısındakine ne diyeceğini bilemiyordu. “Kötü!” diye düşündü Bay Golyadkin.

“Vahrameev’le aralarında başka bir şey yok mu?”

“Aynı eskisi gibiler, efendim.”

“Düşün bir bakalım.”

“Var, deniyor, efendim.”

“Ee, neymiş peki?”

Ostafyev eliyle ağzını tuttu.

“Mektup yok mu bana oradan?”

“Bugün bekçi Miheev, Vahrameev’in yanına gitti, dairesine yani, efendim, o Alman kadının oraya; isterseniz ben de gider sorarım, eğer gerekiyorsa.”

“Yap bana bu iyiliği, kardeş, Tanrı aşkına!.. Ben öylesine… Sen sakın aklına bir şey getirme, kardeş, ben öylesine. Evet, kardeş, bir soruşturuver, iyice bir öğren, benimle ilgili bir hazırlık yapılıp yapılmadığını öğren. O nasıl hareket ediyor? İşte bunu bilmem lazım; işte bunu öğren, canım dostum, ben sana sonra yeniden teşekkür ederim, canım dostum…”

“Emredersiniz beyefendi, sizin yerinize bugün İvan Semyoniç oturdular, efendim.”

“İvan Semyoniç mi? A-a! Evet! Nasıl olur?”

“Andrey Filippoviç söylediler oturmasını, efendim…”

“Nasıl olur? Hangi nedenle? Bunu da öğren, kardeş, Tanrı aşkına, bunu da öğreniver, ben de sana teşekkür edeyim sonradan, canım dostum; işte bana lazım olan bu… Ama sen sakın aklına bir şey getirme, kardeş…”

“Emredersiniz, efendim, emredersiniz, hemen buraya inerim. Ya siz beyefendi, içeri girmeyecek misiniz bugün?”

“Hayır, dostum; ben öylesine, öylesine bir bakmaya geldim ben, canım dostum, sonradan ben sana yine teşekkür edeceğim, canım dostum.”

“Emredersiniz efendim.” Sekreter hızla ve gayretle merdivenleri çıktı. Bay Golyadkin yalnız kaldı.

“Kötü!” diye düşündü. “Ah, çok kötü, çok! Şu duruma bak… işler nasıl da karıştı! Bütün bunların anlamı ne ola ki? Bu ayyaşın kimi imalarının altında ne yatıyordu mesela ve kimin başının altından çıktı bunlar? Ah! Artık biliyorum ben kimin başının altından çıktığını. Herhalde öğrendiler ve oturttular… Peki, oturttularsa ne olmuş? Andrey Filippoviç oturtmuş onu, İvan Semyoniç’i; neden oturttu acaba ve amacı tam olarak neydi? Herhalde öğrendiler ve… Bütün bunlar Vahrameev’in işi, yani Vahrameev’in de değil aslında, aptaldır o, aynı sıradan bir kavak kütüğü gibi aptaldır bu Vahrameev; onun yerine onlar çalışıyorlar asıl, bu üçkâğıtçıyı buralara getirmelerinin nedeni de bu; Alman bir de şikâyet etmiş, tek gözlü şeytan! Bütün bu entrikanın, bu kocakarı dedikodusunun içinde kesinlikle bir bityeniği olduğundan şüphelenmiştim ben zaten; aynısını Krestyan İvanoviç’e de söylemiştim, ‘bir insanı ruhen öldürmeye yemin etmişler, bunun için de Karolina İvanovna’yı kullanıyorlar’ demiştim. Hayır, hayır, bu işe kesinlikle bir usta eli değmiş, belli! Vahrameev’le filan ilgisi yok, bir usta karışmış işin içine. Vahrameev’in aptal olduğunu söyledim; bu işin içinde… artık biliyorum ben kimin olduğunu: O üçkâğıtçı, o sahtekâr var! Tek tutunacak dalı bu; toplum

içindeki başarıları da kısmen buna bağlı. Ama gerçekten de öğrenmek isterdim, arası nasıl ki… onlarla yani? Tek anlayamadığım, ne diye İvan Semyoniç'i aldılar? İvan Semyoniç nelerine gerekti lanet olasıcaların? Sanki bir başkasını bulamazlardı. Gerçi kimi oturtursan oturt, aynı kapıya çıkardı; ama benim emin olduğum bir şey varsa, o da, bu İvan Semyoniç'ten her zaman şüphelendiğimdir, uzun zamandır farkındaydım: İğrenç, pis ihtiyarın tekiydi, mal karşılığı faiz aldığı söyleniyor, acayip faizler alıyormuş. Bütün bunlar o ayının hüneri. Bu olaya da karıştı o ayı. Her şey onunla başladı. İzmaylovski Köprüsü'nün orada başladı her şey…" Bay Golyadkin yüzünü limon yalamış gibi buruşturdu, anlaşılan pek tatsız bir şey gelmişti hatırına. "Neyse, o kadar da önemli değil!" diye düşündü. "Ama hâlâ aklımda şu var: Ostafyev nerede kaldı? Herhalde bir işe daldı ya da bir şekilde durduruldu. Benim de kendi adıma böyle entrikalar çeviriyor olmam, kuyularını kazıyor olmam iyi aslında. Ostafyev'e bir on kapiklik verdim miydi, o da… benim tarafıma geçer. Yalnız sorun şu: Gerçekten de benim tarafımda mı; belki onlar da ona bir şekilde… onunla anlaşmalı olarak entrika çeviriyorlardır. Haydut gibi herif, tam bir hayduta benziyor şerefsiz! Bir şeyler sakladığı kesin üçkâğıtçının! 'Hayır, hiçbir şey' diyor, sonra da 'yürekten minnettarım size beyefendi,' diyor. Haydut seni!"

O sırada bir gürültü duyuldu… Bay Golyadkin büzülerek ocağın arkasına saklandı. Merdivenlerden biri indi, dışarı çıktı. "Kim olabilir ki bu şimdi?" diye düşündü kahramanımız. Bir dakika sonra tekrar ayak sesleri duyuldu… O zaman Bay Golyadkin daha fazla dayanamadı ve saklandığı yerden burnunun mini minnacık bir kısmını çıkardı; gel gör ki çıkarmasıyla, biri iğne batırmış gibi geri sokması bir oldu. Bu kez geçenin kim olduğu belliydi: Üçkâğıtçının ta kendisiydi bu, o entrikacı, o yoldan çıkmış herifti; her zamanki gibi alçak, sık adımlarıyla, sanki birisine çifte atmaya hazırlanır gibi ayaklarını savura savura geçti. "Alçak!" dedi içinden kahramanımız. O sırada Bay Golyadkin, alçağın koltuğunun altında, beyefendiye ait yeşil renk, kocaman bir çanta gördü. "Yine özel bir işi var bunun," diye düşündü Bay Golyadkin kızararak ve sıkıntısından iki misli büzülerek. Bay Öteki-Golyadkin'in, Bay Büyük-Golyadkin'i hiç fark etmeden geçmesinin hemen ardından, üçüncü kez ayak sesleri duyuldu; bu kez Bay Golyadkin, adımların sekretere ait olduğunu anladı. Gerçekten de, sokulgan bir sekreter bedeni, ocağın arkasına yanaştı; ne var ki bu beden, Ostafyev'inki değildi, "Pisarenka" lakaplı başka bir sekreterinkiydi. Bu,

Bay Golyadkin’i çok şaşırttı. “Neden başkalarını sırrımıza ortak etti ki?” diye düşündü kahramanımız. “Barbar herifler! Kutsal bir şey tanımıyorlar!”

“Evet, dostum?” dedi Pisarenka’ya yönelerek, “Seni kim gönderdi?..”

“Sizin işinizle ilgili olarak geldim, efendim. Kimseden bir haber yok şimdilik. Eğer olursa biz size haber veririz, efendim.”

“Ya Ostafyev?..”

“O çıkamadı efendim. Beyefendi, iki kez bölümün içinden geçtiler, hem benim de zamanım yok.”

“Teşekkürler, canım dostum, teşekkürler sana… Yalnız bana şeyi söyle…”

“Gerçekten de zamanım yok… Dakika başı bizi soruyorlar, efendim… Siz buracıkta biraz daha bekleyiverin, eğer sizinle ilgili bir gelişme olursa, biz size haber veririz, efendim…”

“Hayır, dostum, hayır, sen bana şeyi söyle…”

“İzninizle efendim, hiç zamanım yok,” dedi Pisarenka, ceketinin eteklerini yakalayan Bay Golyadkin’den kurtulmaya çalışarak, “Gerçekten hiç zamanım yok, efendim. Siz burada biraz daha bekleyiverin, biz size haber veririz.”

“Bir dakika, dostum, bir dakikacık! Bir dakika, canım dostum! Şimdi beni dinle; bu mektubu alıver dostum; ben sana sonradan teşekkür edeceğim.”

“Emredersiniz efendim.”

“Bay Golyadkin’e vermeye çalış, dostum.”

“Golyadkin’e mi?”

“Evet, dostum, Bay Golyadkin’e.”

“Peki, efendim; ortalığı biraz temizleyeyim, hemen götürürüm. Siz şimdilik duruverin burada. Sizi burada kimse görmez…”

“Hayır, dostum, sen sakın aklına bir şey getirme… ben burada, birileri beni görmesin diye durmuyorum. Hem ben, dostum, az sonra burada olmayacağım… orada, kavşakta duracağım. Şuralarda bir kahvehane var; orada bekleyeceğim ben, sen de bir şey olursa bana hemen haber ver, anlıyor musun?”

“Tamam, efendim. Yalnız izin verin gideyim şimdi; anlıyorum sizi…”

“Ben de sana teşekkür edeceğim sonradan, canım!” diye bağırdı Bay Golyadkin, sonunda kurtulmayı başaran Pisarenka’nın arkasından… “Üçkâğıtçı, kabalaştı sanki sonlara doğru,” diye düşündü kahramanımız,

ocağın arkasından gizlice çıkarken. “Bir tuzak daha var bu işte. Gün gibi ortada… Önce ‘böyle, böyle’ dedi… Belki gerçekten de acelesi vardı gerçi, çok yoğunlar. Hem beyefendi de iki kez bölümün içinden geçmiş… Ne oldu acaba?.. Of! Neyse, önemli değil! Önemli olmayabilir belki, ama birazdan öğreniriz nasılsa…”

Bay Golyadkin tam dışarı çıkacaktı ki, birdenbire, kapının hemen önüne beyefendinin arabası yanaştı. Bay Golyadkin daha ne olduğunu anlayamadan arabanın kapıları açıldı ve içinde oturan bay dışarı fırladı. Arabadan inen, on dakika önce kahramanımızın önünden geçip giden Bay Öteki-Golyadkin’in ta kendisiydi. Bay Büyük-Golyadkin, müdürün evinin iki adım uzaklıkta bulunduğunu hatırladı. “Özel bir iş peşinde,” diye geçirdi kahramanımız içinden. Bu arada Bay Öteki-Golyadkin arabanın içindeki yeşil renk büyük çantayı ve birkaç kâğıdı daha kaptı, arabacıya emirler yağdırdı ve kapıyı neredeyse Bay Büyük-Golyadkin’in suratına çarparak ve özellikle onu hiç fark etmiyormuş gibi yaparak, dolayısıyla, onun aleyhinde bir şeyler çevirerek, hızlı adımlarla merdivenleri tırmanmaya koyuldu. “Kötü!” diye düşündü Bay Golyadkin, “İşler iyice sarpa sarıyor! Görüyor musun şunu, ah Tanrım!” Yarım dakika kadar kahramanımız hiç hareket etmeden durdu; neden sonra bir karar aldı. Fazlaca düşünmeden, ama yine de kalbinin hızla çarptığını hissederek, içinde bir titreme duyarak, ahbabının peşinden merdivenleri tırmandı. “Ah! Ne olursa olsun; bana ne ki? Benimle hiçbir ilgisi yok bu olanların,” diye düşünüyordu, holde şapkasını, paltosunu ve galoşlarını çıkarırken.

Bay Golyadkin çalıştığı bölüme girdiğinde akşam alacakaranlığı tamamen bastırmıştı. Odada ne Andrey Filippoviç’i ne de Anton Antonoviç’i gördü. Her ikisi de, raporlarını sunmak için beyefendinin odasına gitmiş olmalıydılar; müdür de, söylenenlere bakılacak olursa beyefendinin yanına gitmeye hazırlanıyordu. Tüm bunlardan ötürü, bir de işin içine şu alacakaranlık karıştığından ve bir de mesai bitimi yaklaştığından kahramanımız içeri girdiğinde memurların bazıları, özellikle de genç olanlar bir çeşit hareketsizlik içinde duruyor, küçük gruplar halinde sohbet ediyor, gülüşüyor, hatta en gençlerden bazıları, yani en küçük dereceli memurlar gizlice ve gürültüden faydalanarak pencerenin yanında yazı tura oynuyorlardı. Terbiye kurallarını bilen ve o an özellikle “gönül kazanma” ihtiyacı duyan Bay Golyadkin derhal iyi günler dilemek vs. için, daha iyi anlaştığı birilerini seçti ve yanlarına sokuldu. Ne var ki iş

arkadaşları Bay Golyadkin’in selamını biraz tuhaf karşıladılar. Genel bir soğukluk, hatta denilebilir ki sert bir karşılama ile yüz yüze gelen kahramanımız, tatsız bir duyguya kapıldı. Kimse ona elini uzatmadı. Bazıları, yalnızca “merhaba” demekle yetinip uzaklaştılar; kimileri ise, başlarını salladılar sadece, birkaç kişi resmen sırtını dönerek onu hiç görmemiş gibi yaptı ve nihayet bazıları ise –Bay Golyadkin’i en çok üzen de bunlar oldu– en küçük dereceli topluluğa dahil olanlardan bazıları, Bay Golyadkin’in haklarında “anca fırsat buldukça yazı tura oynamayı, bir yerlerde sürtmeyi bilirler” dediği genç çocuklar, yavaş yavaş Bay Golyadkin’in çevresini kuşattılar ve çıkışını engellediler. Hepsi de hakaret dolu ve meraklı gözlerle bakıyorlardı ona.

Kötü bir işaretti bu. Bay Golyadkin de bunu hissediyor, o da kendi adına akıllıca davranarak bu bakışları görmezden geliyordu. Birdenbire hiç beklenmedik bir olay, nasıl derler, Bay Golyadkin’in işini bitirdi, mahvetti onu.

Çevresini kuşatan genç iş arkadaşlarının arasından, birdenbire ve sanki özellikle Bay Golyadkin’in en telaşlı anını seçerek Bay Öteki-Golyadkin fırlayıverdi; her zamanki gibi neşeli, her zamanki gibi gülücükler dağıtarak, her zamanki gibi oynak, kısacası: Haylaz, cambaz, güleç, yalaka, her zamanki gibi, eskisi gibi, mesela aynı dünkü gibi, Bay Büyük-Golyadkin’in en tatsız anında çıkıverdi ortaya. Rahat rahat sırıtarak, ortalıkta fır dönerek, yüzünde, “iyi akşamlar” diyen bir gülümsemeyle memurların arasına karıştı; birinin elini sıktı, birinin omzunu okşadı, üçüncüye hafifçe sarıldı, dördüncüye beyefendi tarafından tam olarak hangi iş için kullanıldığını, nerelere gittiğini, neler yaptığını, yanında ne getirdiğini anlattı; beşinciyi –ki herhalde bu en yakın arkadaşıydı– dudaklarından şapur şupur öptü, kısacası, her şey aynen Bay Büyük-Golyadkin’in rüyasındaki gibiydi. Doyasıya hoplayıp zıpladıktan, herkesle kendince vedalaştıktan, herkesi kendi çıkarına göre kullandıktan, gerekli gereksiz demeden herkese bol bol yalakalık yaptıktan sonra, Bay Öteki-Golyadkin birdenbire, herhalde yanlışlıkla, eski dostunu o ana kadar fark etmeye vakit bulamamış olacak ki, elini Bay Büyük-Golyadkin’e de uzattı. Aşağılık Bay Öteki-Golyadkin’i tam olarak fark etmeye gayet güzel zaman bulabilmiş kahramanımız da, herhalde yanlışlıkla, kendisine uzatılan eli anında yakaladı ve dostça, üstelik oldukça tuhaf, hiç beklenmedik bir şekilde içten gelen bir hareketle, göz yaşartıcı bir duyguyla sıktı. Terbiyesiz düşmanının o ilk hareketine mi

aldanmıştı, yoksa ne yapacağını mı bilememişti, yoksa ruhunun derinliklerinde ne derece korunmasız olduğunun mu bilincine varmıştı, söylemek zordu. Ama durum şu ki, Bay Büyük-Golyadkin, aklı başında bir havayla, kendi isteğiyle, tanıklar huzurunda ve ciddi bir şekilde, "can düşmanım" dediği kişinin elini sıktı. Fakat can düşmanı, aşağılık Bay Öteki-Golyadkin tarafından haince aldatılmış bu masum adamın, kahramanımızın hatasını görüp de utanç, duygu, acıma ve vicdan azabı nedir bilmeden, birdenbire, dayanılması güç bir küstahlık ve kabalık örneği sergileyerek, elini Bay Büyük-Golyadkin'in elinden çekip aldığında; bu da yetmiyormuş gibi sanki pis bir şeye değip de kirlenmişçesine avucunu silkelediğinde; bu da yetmiyormuş gibi, en aşağılayıcı tavrını takınarak yere tükürdüğünde; bu da yetmiyormuş gibi, mendilini çıkarıp en düzeysiz tavrıyla Bay Büyük-Golyadkin'in avucunda bir saniye kalan bütün parmaklarını sildiğinde Bay Büyük-Golyadkin'in şaşkınlığı, öfkesi, dehşeti ve utancı görülmeye değerdi doğrusu. Bu şekilde hareket ederek, o alçakça alışkanlığına sadık kalan Bay Öteki-Golyadkin çevresini şöyle bir süzdü, odada bulunanların bu son davranışını görmesini sağladı, herkesin gözlerinin içine baktı ve anlaşılan herkese Bay Golyadkin'le ilgili en kötü duyguları aşılamaya çalıştı.

Öyle görünüyordu ki, iğrenç Bay Öteki-Golyadkin'in davranışı memurlar arasında toplu bir öfkeye neden olmuştu; hatta aklı bir karış havada olan genç memurlar bile hoşnutsuzluklarını belli ettiler. Her köşeden fısıldaşma ve konuşma sesleri yükseldi. Odanın içindeki genel hareketlenme Bay Büyük-Golyadkin'in de gözünden kaçmadı; ama bu sırada, tam da zamanında patlatılıveren ve Bay Büyük-Golyadkin'in kulaklarında çınlayan bir şaka, kahramanımızın son ümitlerini de suya düşürdü, güç, tekrar onun o işe yaramaz can düşmanının tarafına geçti.

"İşte bizim Rusyalı Faublas'ımız,[44] baylar; izin verin de sizlere genç Faublas'ımızı takdim edeyim," diye cıvıldadı Bay Öteki-Golyadkin, kendisine özgü o küstahlıkla dönüp durarak, memurların arasında oradan oraya seğirterek, onlara, kilitlenip kalmış, öfkesinden kudurmuş gerçek Bay Golyadkin'i göstererek. "Öpüşelim, canım benim!" diye devam etti, dayanılmaz laubaliliğiyle, aşağılanmış bir halde duran adama haince sokularak. İşe yaramaz Bay Öteki-Golyadkin'in şakası belli ki gereken yerlerde yankı bulmuştu, ne de olsa, artık herkes tarafından bilinen ve konuşulan bir olayla ilgili sinsi bir ima içeriyordu sözleri. Kahramanımız,

bir an için düşmanlarının elini omzunda hissetti. Ama artık kararını vermişti. Kıvılcımlar saçan bir bakışla, solgun yüzü ve donuk gülümsemesiyle bir biçimde kalabalığın içinden sıyrılmayı başardı ve sık adımlarla doğruca beyefendinin odasının yolunu tuttu. Bir önceki odada karşısına, beyefendinin yanından henüz ayrılmış olan Andrey Filippoviç çıktı ve her ne kadar o an içerisi Bay Golyadkin'in hiç tanımadığı bir sürü başka şahısla dolu da olsa kahramanımız, bu ayrıntıya takılmayı hiç düşünmedi. Kendi kendisini hayrete düşüren bir kararlılıkla ve bu cesaretinden ötürü şahsını överek, hiç zaman kaybetmeden, doğruca, bu beklenmedik baskından ötürü şaşkına dönen Andrey Filippoviç'e yanaştı.

"Ah!.. ne yapıyorsunuz… ne istemiştiniz?" diye sordu bölüm müdürü, bir şeylere takılıp duraksayan Bay Golyadkin'i dinlemeden.

"Andrey Filippoviç, ben… hemen, beyefendiyle yüz yüze görüşebilir miyim?" dedi konuşkan ve açık seçik bir şekilde kahramanımız, kararlı bakışlarını Andrey Filippoviç'e dikerek.

"Efendim? Tabii ki hayır." Andrey Filippoviç, Bay Golyadkin'i tepeden tırnağa süzdü.

"Ben, Andrey Filippoviç, nasıl olup da hiç kimsenin, bu sahtekâr, bu alçak herifin foyasını meydana çıkaramadığına şaşırdığımdan söylüyorum bütün bunları."

"Neee?"

"Alçak herifin, Andrey Filippoviç."

"Bu şekilde bahsettiğiniz kim sizin?"

"Bildiğiniz kişi, Andrey Filippoviç. Ben, Andrey Filippoviç, malum şahıstan söz ediyorum; hakkım var buna… Ben, Andrey Filippoviç, müdüriyetimizin bu tür davranışları teşvik etmesi gerektiğini düşünüyorum," diye ekledi Bay Golyadkin, belli ki kendisinden geçerek, "Andrey Filippoviç… herhalde siz bu asil davranışın, her türlü iyi niyetimin bir göstergesi olduğunu anlarsınız, müdürümü bir baba yerine koymaksa, Andrey Filippoviç, koyuyorum, iyiliksever müdürlerimi babam yerine koyuyor ve gözümü kapayıp kaderimi onların ellerine teslim ediyorum. Aynen böyle işte… böyle…" Bunları söylerken, Bay Golyadkin'in sesi titredi, yüzü kızardı, iki damla gözyaşı iki kirpiğinde asılı kaldı.

Andrey Filippoviç, Bay Golyadkin'in sözlerinden ötürü o kadar şaşırmıştı ki, elinde olmadan iki adım geriye çekiliverdi. Sonra tedirgin bir şekilde çevresine bakındı… Bütün bunlar nasıl sonuçlanırdı, söylemesi

zor… Neyse ki birden müdür odasının kapısı açıldı ve beyefendi, birkaç memurun eşliğinde dışarı çıktılar. Odada ne kadar adam varsa hepsi de onun peşinden seğirttiler. Beyefendi, Andrey Filippoviç'i yanına çağırdı; ikisi birtakım işlerden söz ederek yan yana yürüdüler. Herkes hareketlenip odadan çıktığında, Bay Golyadkin de kendisine geldi. Yüzünde pek sert ve düşünceli bir ifadeyle, en arkadan aksaya aksaya giden Anton Antonoviç'in kanatlarının altına sığınmaya karar verdi birden uysallaşıveren Bay Golyadkin. "İşte yine saçmaladım, yine her şeyi berbat ettim," diye geçirdi içinden, "ama olsun, önemli değil."

"Umarım, en azından siz, Anton Antonoviç, beni dinlemeyi ve durumumla ilgilenmeyi kabul edersiniz," dedi sessizce ve telaştan hâlâ biraz titreyen sesiyle kahramanımız. "Herkes beni hor görüyor, ben de size başvurmaya karar verdim. Andrey Filippoviç'in sözleri ne anlama geliyordu, hâlâ anlayabilmiş değilim, Anton Antonoviç. Eğer mümkünse, siz bana açıklayabilir misiniz…"

"Zamanı gelince her şey açıklığa kavuşur, efendim," diye yanıtladı Anton Antonoviç tane tane, sert bir ses tonuyla ve Bay Golyadkin'in görebildiği kadarıyla bu konuşmaya devam etmeyi hiç de istemediğini açıkça bildiren bir tavırla, "Kısa süre sonra öğrenirsiniz, efendim. Bugün resmi bir şekilde her şeyi bildirirler size."

"Resmi bir şekilde neyi bildirirler, Anton Antonoviç? Neden özellikle resmi bir şekilde, efendim?" diye sordu çekinerek kahramanımız.

"Sizinle benim bileceğim bir şey değil bu, Yakov Petroviç, bu tür şeylere amirlerimiz karar verir."

"Neden amirlerimiz, Anton Antonoviç," dedi Bay Golyadkin daha da çekinerek, "Neden amirlerimiz? Bu işte müdürleri rahatsız etmemizi gerektirecek bir neden göremiyorum, Anton Antonoviç… Siz, dünkü konuşmamızla ilgili bir şeyi kastediyor olmayasınız, Anton Antonoviç?"

"Hayır, efendim, dünkü değil; sizin durumunuzda başka bir sakat nokta var."

"Neymiş o sakat nokta, Anton Antonoviç? Sanırım benim durumumda öyle bir nokta yok."

"Kurnazlık etmeye kiminle karar vermiştiniz peki, efendim?" diye sert bir şekilde sözünü kesti Anton Antonoviç, bütünüyle bozguna uğrayan kahramanımızın. Bay Golyadkin titredi, rengi kâğıt gibi bembeyaz oldu.

“Elbette, Anton Antonoviç,” dedi duyulur duyulmaz bir sesle, “eğer bütün o iftiralara kulak asacak olursak, karşı tarafın savunmasını beklemeden düşmanlarımızın sözlerine inanırsak, tabii ki… tabii ki, Anton Antonoviç, o zaman suçsuz yere zarar görürüz, bir hiç uğruna zarar görürüz, Anton Antonoviç.”

“Evet, efendim; peki tanınmış, saygıdeğer, size de onca iyiliği dokunmuş bir ailenin genç kızının onurunu ayaklar altına alan yakışıksız davranışınız?”

“Hangi davranışım, Anton Antonoviç?”

“Evet, efendim, evet. Peki ya, yoksul bile olsa, yine de namuslu, yabancı bir aileden gelen, diğer genç kıza karşı, o övgüye layık olmayan yakışıksız davranışınızı da mı hatırlamıyorsunuz?”

“İzin verin, lütfen, Anton Antonoviç… dinleyin beni lütfen…”

“Peki ya başka bir şahısla ilgili uydurduğunuz iftiralar, başka bir şahsı, kendinizin de günaha girdiğiniz bir konuda suçlayışınız? Ha? Buna ne derler peki?”

“Ben, Anton Antonoviç, onu kovmadım,” dedi kahramanımız, titreyerek, “Petruşka’ya da, yani yanımda çalışan adama da, böyle şeyler öğretmedim, efendim… Benim ekmeğimi yedi, Anton Antonoviç; misafirperverliğimden faydalandı,” diye ekledi anlamlı ve derin duygularla kahramanımız, öyle ki çenesi hafifçe titredi, gözyaşları yine akmaya başlayacaktı.

“Bunlar sizin sözleriniz, Yakov Petroviç, ekmeğinizi yediğini söylüyorsunuz,” diye yanıtladı sırıtarak Anton Antonoviç, sözlerinde bir şeytanlık vardı, öyle ki söyledikleri, Bay Golyadkin’i huzursuz etti.

“Bir kez daha izninizi rica edeceğim, Anton Antonoviç: Beyefendinin kendisinin de bütün bunlardan haberi var mı?”

“Nasıl olmaz, efendim! Neyse, artık bırakın da gideyim. Sizinle kaybedecek zamanım yok… Bugün öğrenmeniz gereken her şeyi öğreneceksiniz nasılsa.”

“İzin verin, Tanrı aşkına, bir dakika, Anton Antonoviç…”

“Sonra anlatırsınız, efendim…”

“Hayır, Anton Antonoviç; ben, anlarsınız ya, biraz kulak verin yeter, Anton Antonoviç… Ben, isyankârlıktan değil, ben, Anton Antonoviç, isyankârlıktan kaçarım; kendi adıma tamamen hazırım ve böyle bir düşünceyi de atmıştım ortaya…”

“İyi, efendim, iyi. Duymuştum bunları…”

“Hayır, Anton Antonoviç, duymadınız. Bu başka bir şey, Anton Antonoviç, bu iyi, bu gerçekten iyi, kulağa hoş gelen bir şey… Dediğim gibi, ben, Anton Antonoviç, Tanrı’nın, birbirine tıpatıp benzeyen iki insan yarattığıyla ilgili bir düşünce atmıştım ortaya ve iyiliksever müdürlerimiz, Tanrı’nın bu hikmetini görünce, ikizlere kucak açtılar, efendim. Bu iyi bir şey, Anton Antonoviç. Siz de görüyorsunuz ki, bu çok iyi bir şey ve ben isyankârlıktan çok uzağım şu an. İyiliksever müdürlerimi babam yerine koyuyorum. ‘Böyle böyle,’ diyorum, iyiliksever insanlar onlar, siz ise şey… yani… genç bir insan çalışmalı… Bana destek olun, Anton Antonoviç, ne olur arka çıkın bana, Anton Antonoviç… Ben öylesine, efendim… Tanrı aşkına, bir kelimecik, Anton Antonoviç… Anton Antonoviç.”

Ne var ki Anton Antonoviç, Bay Golyadkin’den çok uzaktaydı artık… Kahramanımız, nerede durduğunu, ne işittiğini, ne yaptığını, başına neyin geldiğini ve daha nelerin geleceğini bilmiyordu; duydukları ve yaşadıkları o denli şaşkına çevirmişti onu.

Yalvaran bakışlarla, memur topluluğunun içinde Anton Antonoviç’i aradı, ona karşı kendisini biraz daha savunmak, kendisiyle ilgili çok iyi niyetli, çok asil ve çok hoş bir şeyler daha anlatmak istiyordu. Ne var ki Bay Golyadkin’in geçirdiği tedirginliğinin arasından yavaş yavaş yeni bir ışık, o ana kadar hiç farkına varmadığı, hatta şüphe duymadığı, ufkunu aniden ve tek seferde aydınlatan yeni ve güçlü bir ışık sızmaya başlıyordu… O an, tamamen yolunu yitirmiş kahramanımıza birisi yandan çarptı. Bay Golyadkin çevresine bakındı. Tam önünde Pisarenka dikiliyordu.

“Mektubunuz, beyefendi.”

“A!.. Gidebildin mi oraya, dostum?”

“Hayır, bunu daha sabah, saat dokuzda getirdiler. Sergey Miheev, bekçi, il sekreteri Vahrameev’in evinden getirmiş.”

“Tamam, dostum, tamam, ben sana sonradan teşekkür edeceğim, canım dostum.”

Bu sözlerinin ardından Bay Golyadkin, mektubu ceketinin yan cebine sokuşturdu ve bütün düğmelerini ilikledi; sonra çevresine bakındı ve şaşkınlıkla, dairenin sofasında, dışarı çıkmaya hazırlanan bir grup memurun arasında bulunduğunu gördü, zira mesai saati dolmuştu. Bay Golyadkin yalnızca bu son ayrıntıyı fark etmemekle kalmamış, aynı zamanda, nasıl

olup da birdenbire paltosunu ve galoşlarını giymiş bir halde, elinde şapkasıyla buraya geldiğini de fark etmemişti –hiç hatırlamıyordu. Tüm memurlar kıpırtısız ve saygı dolu bir beklenti içinde dikiliyorlardı. Beyefendi, geciken arabasını beklemek üzere merdivenin alt basamaklarında durmuş, iki memur ve Andrey Filippoviç'le son derece keyifli bir sohbete dalmıştı. Onlardan az ileride Anton Antonoviç Setoçkin ve birkaç memur daha duruyor, beyefendinin şakalaştığını ve güldüğünü gördükleri zaman onlar da gülümsüyorlardı. Merdivenlerde biriken memurlar da önce gülümsüyor, sonra beyefendinin tekrar güleceği anı bekliyorlardı. Tek gülümsemeyen, koca göbekli kapıcı Fedoseyiç'di; kapı kolunu tutmuş, tek seferde, elinin tek bir hareketiyle kapıların bir kanadını sonuna kadar açmak, sonra da yay gibi bükülerek beyefendiyi saygıyla selamlayıp geçirmekten oluşan günlük zevkini tatmayı sabırsızlıkla bekliyordu. Ama herkesten çok sevinen ve zevk alan biri vardı –o da Bay Golyadkin'in değersiz ve aşağılık düşmanıydı. Bay Öteki-Golyadkin fırsattan istifade yalakalık etmesi gereken memurları bile unutmuş, aralarında dönüp durmayı bırakmıştı. Tepeden tırnağa göz ve kulak kesmişti o; herhalde konuşulanları daha iyi duyabilmek için tuhaf bir şekil almış, gözlerini beyefendiden ayırmadan dikiliyor, yalnızca arada bir elleri, ayakları ve kafasına belli belirsiz, ruhunun gizli kıpırtılarını açığa çıkaran kramplar giriyordu.

“Baksana şuna, nasıl da uzatıyor kafasını,” diye düşündü kahramanımız, “Gözde olmaya çalışıyor aklı sıra, üçkâğıtçı! Saygın topluluklarda nasıl yükseldiğini bilmek isterdim doğrusu! Ne akıl var, ne karakter, ne eğitim, ne duygu; şansı yaver gidiyor hin herifin! Ah, Tanrım! Düşünüyorum da, şu hayatta yol almak, herkesin ‘gönlünü kazanıvermek’ nasıl da kolay! Bu adam daha çok yükselir, buraya yazıyorum, üçkâğıtçının şansı yaver gidiyor ne de olsa! Bir de insanların kulaklarına neler fısıldadığını bilmek isterdim. Bütün bu insanlarla nasıl bir sırrı olabilir, hangi sırlarını konuşurlar? Ah, yüce Tanrım! Nasıl etsem de… onlarla da birazcık… rica mı etsem… ‘böyle, böyle,’ desem, ‘suçluyum, genç bir adam günümüzde mutlaka çalışmalı, beyefendi; şu durumumdan hiç de şikâyet etmiyorum, işte böyle! Herhangi bir şekilde isyan edecek de değilim, her şeye uysallıkla ve sabırla katlanacağım, işte böyle!’ Böyle mi yapsam yoksa?.. Ama onu atlatamazsın ki, o üçkâğıtçıya laf işlemez; o

kalın kafasına bir şey sokmak olanaksız… Ben yine de bir deneyeyim. Bakarsın, iyi bir anına denk gelirim, denemek lazım…”

Heyecan, tedirginlik ve telaş içinde, bu şekilde beklemesinin artık olanaksız olduğunu, karar anının yakınlaştığını, bir şeylerin çözümlenmesi gerektiğini hisseden kahramanımız, ağır ağır, değersiz ve gizemli ahbabına yaklaştı; ama tam bu sırada kapının önüne, beyefendinin uzun zamandır beklenen arabası yanaştı. Fedoseyiç kapıyı gürültüyle açtı ve üç kat olup beyefendiyi geçirdi. Bütün bekleyenler, çıkışa doğru akın ettiler ve Bay Büyük-Golyadkin’i bir anda Bay Öteki-Golyadkin’den uzaklaştırdılar. “Kaçamazsın!” dedi kahramanımız, kalabalığın arasında kendisine yol açarak ve ihtiyacı olan adamdan gözünü ayırmadan. Sonunda kalabalık dağıldı. Kahramanımız kendisini özgür hissetti ve ahbabının peşine düştü.

XI

Hızla uzaklaşan düşmanının peşinden kanatlanmışçasına uçan Bay Golyadkin’in soluğu kesiliyordu. İçinde etkili bir enerjinin varlığını hissedebiliyordu. Aslında, bu enerjiye rağmen, Bay Golyadkin o an, basit bir sivrisineğin bile –tabii eğer yılın bu zamanlarında Petersburg’da bir sinek barınabilseydi– gayet kolay bir şekilde kendisini yere yıkabileceğinden kesinlikle emindi. Üstelik gücünü tamamen yitirdiğini ve çöktüğünü, hiç de kendi iradesiyle yürümediğini, aksine özel ve ondan bağımsız bir güç tarafından sürüklendiğini, dizlerinin bağının çözüldüğünü, bacaklarının, bedenine hizmet etmeyi reddettiklerini hissediyordu. Yine de her şey hâlâ iyi bir şekilde sonuçlanabilirdi. “İyi bir şekilde mi, kötü bir şekilde mi bilemem ama,” diye düşünüyordu Bay Golyadkin, hızlı koşudan soluğu kesilerek, “oyunu kaybettiğimiz konusunda artık en ufak bir şüphem yok; mahvolduğum da ortada; karar verildi ve imzalandı.” Bütün bunlara rağmen kahramanımız, bir yerlere gitmek için kiraladığı arabaya ayağını atmak üzere olan düşmanının paltosunu kavrayıverdiğinde, sanki yeniden doğmuş, sanki bir savaştan galip çıkmış, sanki zaferi elleriyle kazanmış gibi sevindi. “Beyefendiciğim! Beyefendiciğim!” diye seslendi, sonunda yetiştiği aşağılık Bay Öteki-Golyadkin’e. “Beyefendiciğim, umarım siz…”

“Hayır, efendim, hiç kusura bakmayın,” diye yanıtladı kaçamak bir şekilde Bay Golyadkin’in duygusuz düşmanı; bir ayağı arabanın basamağındaydı, diğerini havada sallıyor, boş yere dengesini korumaya ve bu arada bütün gücüyle, Bay Büyük Golyadkin’in tabiat tarafından

kendisine bağışlanan tüm yeteneklerini seferber ederek tuttuğu paltosunu kurtarmaya çalışıyordu.

“Yakov Petroviç! Yalnızca on dakika…”

“Affedersiniz, zamanım yok.”

“Anlamaya çalışın, Yakov Petroviç… lütfen, Yakov Petroviç… Tanrı aşkına, Yakov Petroviç… böyle böyle, bir şey açıklamak istiyorum size… cesur bir şekilde… Bir saniyecik, Yakov Petroviç!..”

“Canım benim, hiç vaktim yok,” diye yanıtladı Bay Golyadkin’in asilmiş gibi davranan, saygısızca laubaliliğini, iyilik gibi sunmaya çalışan düşmanı, “başka zaman, inanın, bütün içtenliğimle söylüyorum, şu an gerçekten de olanaksız.”

“Alçak!” diye düşündü kahramanımız.

“Yakov Petroviç!” diye bağırdı Golyadkin kederle, “ben hiçbir zaman düşmanınız olmadım sizin. Kötü niyetli kimselerin iftirasına uğradım… Kendi adıma ben her zaman için hazırım, Yakov Petroviç… İster misiniz siz ve ben şimdi şuraya girelim, Yakov Petroviç?.. Ve orada, sizin de haklı olarak belirttiğiniz gibi, bütün içtenliğimizle, yalın ve asil bir dille… işte şuracıktaki kahvehaneye: O zaman her şey kendiliğinden açıklığa kavuşacaktır, Yakov Petroviç! O zaman her şey kesinlikle açıklığa kavuşacaktır…”

“Kahvehaneye mi? Olur, efendim. Benim için fark etmez, kahvehaneye gidelim madem öyle; yalnız tek bir şartım var, tatlım, tek bir şartım var, orada her şey kendiliğinden açıklığa kavuşsun lütfen. Böyle, böyle, canım benim,” diyen Bay Öteki-Golyadkin, arabadan inerek ve hiç utanmadan kahramanımızın omzunu okşayarak, “Dostum benim; senin için, Yakov Petroviç, ara sokağa sapmaya bile razıyım ben (zamanında sizin de haklı olarak belirttiğiniz gibi, Yakov Petroviç). Görüyor musun düzenbazı, ne isterse yaptırıveriyor insana!” diye devam etti Bay Golyadkin’in sahte dostu, yüzünde hafif bir gülümseme ile kahramanımızın çevresinde fır dönerek.

Her iki Bay Golyadkin’in girdikleri kahvehane, ana caddelerden uzakta bulunuyordu ve o saatlerde bomboştu. Kapı zili duyulur duyulmaz, tezgâhın önünde oldukça şişman bir Alman kadın görüldü. Bay Golyadkin ile değersiz arkadaşı, tombul yanaklı ve saçları kısacık kesilmiş bir oğlan çocuğunun, kucağında bir demet yonga ile, ocağın başında, sönmek üzere

olan ateşi diriltmeye çalıştığı bir odaya girdiler. Bay Öteki-Golyadkin'in isteği üzerine çikolata getirildi.

"Lokum gibi kadın," dedi Bay Öteki-Golyadkin, Bay Büyük-Golyadkin'e çapkın çapkın göz kırparak.

Kahramanımız kızardı, bir şey demedi.

"Ah, affedersiniz, unutmuşum. Sizin zevkinizi biliyorum. Siz, beyefendi, incecik Almanlardan hoşlanırsınız; biz seninle, Yakov Petroviç'im benim, incecik ve bir de tabii ki, güzellikten nasibini almış Almanlardan hoşlanırız; onların evlerinden daire kiralarız, ahlaklarını bozar, baştan çıkarırız, bir kâse biralı çorba için, bir kase sütlü çorba için kalbimizi onlara adar, bir de senetli sepetli imzalı teminat veririz, işte biz böyle yaparız, değil mi, seni Faublas seni, hainsin sen!"

Bay Öteki-Golyadkin bu sözleriyle, malum bayan şahısla ilgili tamamıyla lüzumsuz, ama bir yandan da canice ve kurnazca imalarda bulunuyor, Bay Golyadkin'in çevresinde fır dönüyor, nazik görünmeye çalışarak gülümsüyor, böylelikle güya samimiyetini ve karşılaşmalarından ötürü duyduğu sevinci dile getirirmiş gibi yapıyordu. Gel gör ki, Bay Büyük-Golyadkin'in, kendisine hemen inanacak kadar aptal olmadığını, belli bir eğitim ve terbiyeye sahip olduğunu fark eden aşağılık adam, taktiğini değiştirmeye ve oyununu açıkça oynamaya karar verdi. Bu rezilce laflarının ardından sahte Bay Golyadkin, insanı isyana sürükleyen bir utanmazlık ve laubalilikle, ağırbaşlı Bay Golyadkin'in omzunu okşadı ve bununla da tatmin olmayarak kahramanımızla, saygın bir topluluk içinde asla kabul edilemeyecek bir şekilde oynamaya koyuldu; niyeti, daha önceki alçaklığını tekrarlamak ve Bay Büyük-Golyadkin'in bütün karşı koymalarına ve öfkeden titreyen sesine hiç aldırış etmeden, yanağından bir makas almaktı.

"Bunlar, düşmanlarımın lafları," diye yanıtladı sonunda titreyen sesiyle, sağduyulu bir şekilde kendisine hâkim olarak. Bu sırada kahramanımız tedirgin bir şekilde kapıya bakındı. Sorun şu ki, Bay Öteki-Golyadkin'in keyfi görüldüğü kadarıyla pek yerindeydi ve toplum içinde izin verilemeyecek, doğrusunu söylemek gerekirse sosyete kurallarına ters düşen ve özellikle saygın topluluklarda kabul göremeyecek değişik şakalar yapmaya hazırlanıyor gibiydi.

"Madem öyle, nasıl isterseniz," diye karşı çıktı Bay Öteki-Golyadkin ciddi bir tavırla Bay Büyük-Golyadkin'in bu son düşüncesine; sonra

görgüsüzce ve açgözlülükle boşalttığı fincanını masanın üzerine bıraktı. “Sizinle pek uzun süre kalamayacağım sonuçta… Ee, Yakov Petroviç, nasıl gidiyor hayat bakalım?”

“Size tek bir şey söyleyebilirim, Yakov Petroviç,” diye yanıtladı kahramanımız soğukkanlılıkla ve onurlu bir şekilde, “hiçbir zaman düşmanınız olmadım ben sizin.”

“Hım… peki ya Petruşka? Petruşka’ydı değil mi adı? A, evet! Ee, nasıl o? İyi mi? Eskisi gibi?”

“O da eskisi gibi, Yakov Petroviç,” diye yanıtladı biraz şaşıran Bay Büyük-Golyadkin, “Ben bilemiyorum, Yakov Petroviç… kendi adıma… onurlu ve dürüst bir şekilde, Yakov Petroviç, siz de hak verirsiniz ki, Yakov Petroviç…”

“Evet, efendim. Yalnız siz de biliyorsunuz ki, Yakov Petroviç,” diye yanıtladı Bay Öteki-Golyadkin, kısık ve anlamlı bir sesle –bu şekilde kendisini, pişmanlık ve acıma duygularıyla dopdolu, üzgün bir insan gibi göstermeye çalışıyordu. “Siz de biliyorsunuz ki, zor günler geçiriyoruz… Ben size güvenirim, Yakov Petroviç; siz, akıllı ve de adil bir insansınız,” diye ekledi Bay Öteki-Golyadkin, Bay Büyük-Golyadkin’e alçakça yaranmaya çalışarak. “Yaşamak şakaya gelmez, siz de biliyorsunuz bunu, Yakov Petroviç,” diye bitirdi konuşmasını pek anlamlı sözlerle Bay Öteki-Golyadkin; böylelikle, ciddi şeylerden bahsedebilecek, akıllı ve okumuş bir insan gibi göstermeye çalışıyordu kendisini.

“Ben kendi adıma, Yakov Petroviç,” diye yanıtladı kahramanımız büyük bir ilhamla, “kendi adıma, dolambaçlı yollardan nefret ederek, cesur ve dürüst bir şekilde, yalın bir dille söylemek, bütün bunları onurlu bir zemine oturtmak gerekirse, şunu size dürüst ve onurlu bir şekilde ifade edebilirim ki, Yakov Petroviç, ben tamamıyla temizim ve sizin de bildiğiniz gibi, Yakov Petroviç, karşılıklı yanlış anlaşılmalar olabilir hayatta, her şey olabilir, sosyetenin kanunları, köle ruhlu kalabalıkların düşünceleri… Ben açık konuşuyorum, Yakov Petroviç, her şey olabilir hayatta. Dahasını söyleyeyim, Yakov Petroviç, bu şekilde düşünecek olursak, yani eğer onurlu ve asaletle bakacak olursak, o zaman cesurca ve sahte bir utangaçlığa kaçmadan söyleyebilirim ki, Yakov Petroviç, haksız olduğumu açıklamak hoşuma bile gidecektir, bunu itiraf etmek hoşuma gidecektir. Siz de biliyorsunuz, ne de olsa akıllı bir insansınız, dahası onur sahibisiniz.

Utangaçlığa, sahte bir utangaçlığa kaçmadan itiraf etmeye hazırım bunu…” diye de asil bir şekilde bitirdi konuşmasını kahramanımız.

“Kader, talih! Neyse, Yakov Petroviç… bütün bunları bir kenara bırakalım,” dedi iç geçirerek Bay Öteki-Golyadkin. “Bunların yerine, karşılaşmışken, zamanımızı daha faydalı ve hoş bir konuşmaya adayalım, iş arkadaşları arasında olması gerektiği gibi… Gerçekten de, bütün bu zaman boyunca sizinle iki çift laf edemedim fırsat bulup da… Bu konuda suç benim değil, Yakov Petroviç…”

“Benim de değil,” diye kesti onun sözünü kahramanımız coşkuyla, “tabii ki benim değil! Kalbim, bu işte benim bir suçum olmadığını söylüyor, Yakov Petroviç. Biz iyisi mi kaderi suçlayalım, Yakov Petroviç,” diye ekledi Bay Büyük-Golyadkin tamamıyla dostça bir tonla. Sesi gitgide cılızlaşıyor, titriyordu.

“Ee, söyleyin bakalım? Sağlığınız nasıl?” dedi yoldan çıkmış adam, tatlı bir sesle.

“Biraz öksürüyorum,” diye yanıtladı, daha da tatlı bir sesle kahramanımız.

“Kendinize dikkat edin. Salgın hastalıklar kol geziyor, anjine yakalanmak işten değil, ben de itiraf etmek gerekirse yün fanila giymeye başladım.”

“Gerçekten de, Yakov Petroviç, anjine yakalanmak işten değil, efendim… Yakov Petroviç!” dedi kahramanımız kısa bir sessizliğin ardından. “Yakov Petroviç! Haksızlık ettiğimi görüyorum… Benim, yoksul fakat konuksever demeye cüret edebileceğim çatım altında birlikte geçirdiğimiz o mutlu anları hatırlayınca duygulanıyorum…”

“Mektubunuzda öyle yazmıyordunuz ama,” dedi hafif bir sitemle, sonuna kadar haklı (ama yalnızca bu konuda sonuna kadar haklı) Bay Öteki-Golyadkin.

“Yakov Petroviç! Ben yanılmışım… O lanet olası mektubumda da yanıldığımı şimdi çok net görebiliyorum. Yakov Petroviç, size karşı öyle mahcubum ki. Yakov Petroviç, inanamazsınız… Verin bana o mektubu, yırtayım, sizin gözünüzün önünde. Ama eğer bu kesinlikle mümkün değilse, Yakov Petroviç, onu tersten okumanızı rica edeceğim sizden, tam tersinden, yani özellikle, dostça bir niyetle, mektubumdaki bütün o sözlere tam tersi anlamlar yükleyerek. Haksızlık ettim. Bağışlayın beni, Yakov Petroviç, ben… ben acınılası bir hata yaptım, Yakov Petroviç.”

“Öyle mi dersiniz?” diye sordu oldukça dalgın ve kayıtsız bir şekilde, Bay Büyük-Golyadkin’in hain arkadaşı.

“Tam anlamıyla yanılıyordum, diyorum, Yakov Petroviç ve kendi adıma, hiç sahte bir utangaçlığa kaçmadan…”

“Peki, tamam! Yanılmış olmanız pek güzel,” diye yanıtladı Bay Öteki-Golyadkin, kaba bir şekilde.

“Benim aklıma bir düşünce gelmişti hatta,” diye ekledi, onurlu bir açıksözlülükle kahramanımız, sahte dostunun korkunç hainliğini hiç fark etmeden, “şöyle bir düşünce gelmişti aklıma, birbirine tıpatıp benzeyen iki insan yaratılmış…”

Bu noktada, işe yaramazlığıyla bilinen Bay Öteki-Golyadkin ayağa kalktı ve şapkasına davrandı. Kandırıldığını hâlâ fark edemeyen Bay Büyük-Golyadkin de ayağa kalktı; saf ve onurlu bir gülümsemeyle, masumane duygularla sahte ahbabının gönlünü almaya, onu yüreklendirip, böylelikle yeni bir dost kazanmaya çalışıyordu…

“Hoşça kalın, sayın beyefendi!” diye bağırdı o zaman Bay Öteki-Golyadkin. Düşmanının yüzünde coşkuya benzer bir şey fark eden kahramanımız titredi ve bir an önce kurtulmak için, ahlaksızın kendisine uzattığı elin içine iki parmağını bıraktı; ama işte o an… o an Bay Öteki-Golyadkin’in utanmazlığı bütün sınırlarını zorladı. Kahramanımızın iki parmağını avcunun içine alıp sıkan değersiz adam, Bay Büyük-Golyadkin’in gözünün içine baka baka, sabahki utanmazca şakasını tekrar etmeye kalktı. İnsan sabrı bu kadarını kaldıramazdı…

Bay Büyük-Golyadkin kendisine gelip, can düşmanının, o iğrenç alışkanlığıyla sıvışmakta gecikmediği yan odaya daldığında, Bay Öteki-Golyadkin, parmaklarını sildiği mendili cebine sokuşturuyordu. Hiçbir şey olmamış gibi tezgâhın önünde dikiliyor, börek yiyor ve sanki çok iyiliksever bir insanmış gibi, alabildiğine sakin bir şekilde pastacı Alman’a tatlı diller döküyordu. “Hanımların yanında olmaz,” diye düşündü kahramanımız ve o da, heyecanından aklını yitirerek tezgâha yanaştı.

“Ama kadın gerçekten de fena değilmiş! Ne dersiniz?” diye terbiyesizce şakalarına yeniden başladı Bay Öteki-Golyadkin, herhalde Bay Büyük-Golyadkin’in sonsuz sabrına güvenerek. Şişman Alman’a gelince, belli ki Rusça anlamıyor, iki ziyaretçisine de fersiz, anlamsız gözlerle bakıyor, nazikçe gülümsüyordu. Kahramanımız, utanma nedir bilmez Bay Öteki-Golyadkin’in sözlerinden ötürü kızarıp bozardığını hissetti ve

sonunda daha fazla kendisine hâkim olamayarak, düşmanını parçalamak ve işini bitirmek niyetiyle üzerine atıldı; gel gör ki Bay Öteki-Golyadkin birdenbire, yine her zaman yaptığı gibi alçakça tabanları yağladı; bir saniye sonra çoktan uzaklaşmış, kapının önündeki basamaklara ulaşmıştı bile. Doğal olarak girdiği ilk şoku atlatan Bay Golyadkin toparlandı ve düşmanın peşine düştü; Bay Öteki-Golyadkin, kendisini bekleyen ve anlaşılan her konuda işbirliğine hazır arabaya binmek üzereydi. Ne var ki tam bu sırada, iki ziyaretçisinin de kaçtığını gören şişman Alman, tiz bir çığlık kopardı ve var gücüyle çanını çalmaya başladı. Kahramanımız neredeyse uçarak geri döndü ve hem kendi parasını, hem de borcunu ödemeden tabanları yağlayan utanmaz adamın parasını, üstünü bile beklemeden kadının önündeki tezgâha fırlattı ve her ne kadar epeyce zaman kaybettiyse de, yine de yetişmeyi ve uçarak düşmanını yakalamayı başardı. Tabiatın kendisine bağışladığı bütün yetenekleri seferber eden kahramanımız, arabanın kanatlarından birine tutunarak, bir süre sokak boyunca sürüklendi. Bay Öteki-Golyadkin'in var gücüyle kurtarmaya çalıştığı arabaya tırmanmaya çalışıyordu. Arabacı, gerek kırbaçla, gerek dizginle, gerek ayağıyla, gerek laflarıyla bitkin beygirini dehlemekle meşguldü; derken hayvan birdenbire dörtnala koşturmaya başladı, gemi azıya alıyor, o iğrenç alışkanlığından vazgeçemeyerek, her üç adımda bir arka ayaklarıyla çifteler savuruyordu. Sonunda kahramanımız, yüzü düşmanına dönük, sırtıyla arabacıya, dizleriyle utanmaz herifin dizlerine dayanmış, sağ eliyle, o an acımasız ve ahlaksız düşmanının son derece iğrenç, kürklü yakasına yapışmış bir şekilde, arabaya kapağı atmayı başardı…

Düşmanlar bir süre böylece, hiç konuşmadan gittiler. Yol rezaletti; Büyük-Golyadkin güçlükle soluk alıp veriyor ve her adımda, boynunu kırma tehlikesiyle sıçrayıp duruyordu. Üstüne üstlük acımasız düşman hâlâ yenilgiyi kabullenmiyor, kahramanımızı çamura itip düşürmeye çalışıyordu ısrarla. Bütün bu tatsızlıklar da yetmiyormuş gibi, hava alabildiğine kötüydü. Kar lapa lapa yağıyor ve gerçek Bay Golyadkin'in önü açık paltosunun içine dolmak için elinden geleni ardına koymuyordu. Ortalık bulanıktı; yol iz görülmüyordu. Nereye ve hangi sokaklardan gittiklerini bile seçmeleri olanaksızdı… Bay Golyadkin bir an için, böyle bir şeyi daha önce yaşamış olduğu sanısına kapıldı. Bir saniyeliğine durup, dün böyle bir şeyin olacağını hissedip hissetmediğini hatırlamaya çalıştı… mesela rüyasında… Sonunda, içindeki endişe, can çekişme seviyesinin en üst

düzeyine ulaştı. Amansız düşmanının üzerine abandı, bağırmak istedi. Ne var ki çığlığı dudaklarında donup kalıyordu… Bay Golyadkin'in her şeyi unuttuğu, bütün bunların açıklanamaz bir şekilde öylesine gerçekleştiğine ve isyan etmenin gereksiz ve tamamen başarısız bir çaba olacağına karar verdiği bir an geldi… Ne var ki birdenbire, neredeyse kahramanımızın bu sonuca vardığı o an, ani bir sarsıntı, durumun bütün anlamını değiştiriverdi. Bay Golyadkin, un çuvalı gibi arabadan düşmüş ve bir yerlere yuvarlanmıştı. Düşme anı sırasında kahramanımız, öfkelenmek için gerçekten de yanlış zaman seçtiğini son derece haklı olarak kabul etti. Sonunda ayağa fırladığında bir yere vardıklarını gördü: Araba, birilerinin avlusunda duruyordu; Bay Golyadkin, ilk bakışta buranın, Olsufiy İvanoviç'in oturduğu evin avlusu olduğunu fark edemedi. Sonra, ahbabının çoktan basamakları tırmandığını ve herhalde Olsufiy İvanoviç'in dairesine gitmeye hazırlandığını gördü. Tarif edilmez bir telaşla, düşmanını yakalamak için atıldı, ama şansına, bu niyetinden tam zamanında vazgeçti. Arabacıya borcunu ödemeyi unutmayan Bay Golyadkin, bütün gücüyle koşmaya başladı. Kar hâlâ lapa lapa yağıyordu; hava hâlâ puslu, nemli ve karanlıktı. Kahramanımız yürümüyor, yolda karşısına çıkan herkesi; erkek, kadın, çocuk demeden devirerek, bir yandan da erkek, kadın, çocuk demeden kimseye değmemeye çalışarak, uçuyordu adeta. Çevresinden ve arkasından, ürkek konuşma, bağırtı ve çığlık seslerinin yükseldiğini duyuyordu… Bay Golyadkin bilincini yitirmiş gibiydi; hiçbir şeye dikkat edecek halde değildi… Semyonovski Köprüsü'ne vardığında, kaldırımda öteberi satan iki kadına beceriksizce çarpıp, onlarla birlikte yere devrilince kendisine gelebildi. "Önemli değil," diye düşündü Bay Golyadkin, "her şey hâlâ düzelebilir," ve ortalığa saçtığı bisküvi, elma, nohut ve daha türlü çeşit şey için bir gümüş rublelik çıkarıp, bir an önce oradan kurtulmak isteğiyle elini cebine soktu. Birdenbire, Bay Golyadkin'in içi yeni bir ışıkla aydınlandı; eli, sekreterin sabahleyin kendisine ilettiği mektuba değmişti. Yakınlarda bir yerde bildiği bir aşçı dükkânı olduğunu hatırladı; içeri girdi, bir dakika bile kaybetmekten korkarak, mum ışığıyla aydınlatılmış bir masanın başına yerleşti, hiçbir şeyle ilgilenmeden, emirlerini dinlemek üzere gelen uşağı dinlemeden, mektubun mührünü kırdı ve kendisini sonsuz bir şaşkınlığa boğan şu satırları okudu:

"*Benim yüzümden acılar çeken, kalbimin sonsuza dek tek sahibi, asil insan!*

Acı çekiyorum, ölüyorum, kurtar beni! İftiracı, entrikacı, işe yaramaz hareketleriyle ünlü o şahıs, beni ağına düşürdü ve ölüyorum ben! Can veriyorum! Ondan tiksiniyorum, ama sen!.. Bizi ayırdılar, sana yazdığım mektupları göndermeme engel oldular, bütün bunları, o ahlaksız, en güzel özelliğini, yani seninle olan benzerliğini kullanarak yaptı. İnsan çirkin bir dış görünüşe sahip olsa bile, aklı, güçlü duyguları ve hoş davranışlarıyla çekici olabilir… Ben ölüyorum! Beni zorla evlendiriyorlar, herkesten fazla da babam, velinimetim, beşinci dereceden memur Olsufiy İvanoviç, belli ki saygın topluluklardaki yerimi almak için entrikalar çeviriyor… Ama ben kararımı verdim, bana tabiat tarafından bağışlanan bütün yeteneklerimi seferber ederek isyan ediyorum. Beni bugün, saat tam dokuzda, Olsufiy İvanoviç'in kapısının önünde, arabayla bekle. Bizde yine balo var, yakışıklı teğmen de gelecek. Ben çıkarım ve derhal kaçarız. Üstelik, vatana faydalı olabileceğimiz başka hizmet yerleri de bulunur. Şunu unutma ki, dostum, masumiyet bütün gücünü yine masumiyetten alır. Hoşça kal. Arabayla evin önünde bekle. Beni koruyacak güçlü kollarına gece tam ikide atılacağım.

Ölene kadar senin,

Klara Olsufyevna"

Mektubu okuyan kahramanımız, birkaç dakika yıldırım çarpmış gibi durdu. Korkunç bir endişe ve telaş içinde, kâğıt gibi bembeyaz, elinde mektup, odanın içinde birkaç tur attı; bütün bu felaketlere ek olarak kahramanımız, o an odada bulunan herkesin yalnız kendisiyle ilgilendiğini fark ediverdi. Anlaşılan üstü başı, yürüyüşü, daha doğrusu, koşuşu, gizleyemediği heyecan, iki eliyle yaptığı hareketler, belki farkında olmadan sarf ettiği birkaç gizemli sözcük, işte bütün bunlar, anlaşılan, Bay Golyadkin'i, diğer ziyaretçilerin gözünde şüpheli konuma düşürmüştü; hatta uşağın kendisi bile kahramanımıza şüpheli şüpheli bakıyordu. Kendisine gelen kahramanımız, odanın ortasında dikildiğini ve yemeğini yiyip, ikonların önünde duasını ettikten sonra tekrar yerine oturan son derece saygın görünümlü bir ihtiyara oldukça kaba bir şekilde baktığını fark etti; ihtiyar da bakışlarını Bay Golyadkin'den ayırmıyordu. Kahramanımız dalgın bir şekilde çevresine bakındı, herkesin, kesinlikle herkesin, uğursuz ve şüpheli bakışlarla kendisini süzdüğünü fark etti. Birdenbire, kırmızı yakalı bir asker emeklisi, yüksek sesle *Polis Bülteni*'ni[45] talep etti. Bay Golyadkin titredi ve kızardı; elinde olmadan bakışlarını eğdi ve üzerindeki, yalnızca toplum içinde değil, evde otururken bile giymemesi gereken

uygunsuz kıyafeti gördü. Çizmeleri, pantolonu ve bütün sol tarafı olduğu gibi çamura bulanmış, sağ ayağındaki subye[46] kopmuş, frağının birçok yeri yırtılmıştı. Kahramanımız sonsuz bir keder içinde, az önce mektubu okuduğu masaya yanaştı ve uşağın yüzünde tuhaf, küstah ve kararlı bir tavırla kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü. Ne yapacağını şaşıran ve tamamıyla çöken kahramanımız, önünde dikildiği masayı incelemeye koyuldu. Masanın üzerinde, birilerinin ardından toplanmamış tabaklar, kirli bir peçete ve daha az önce kullanılmış bıçak, çatal ve kaşıklar duruyordu. "Kim yemek yedi ki burada?" diye düşündü kahramanımız, "Ben mi? Her şey olabilir! Demek yedim, ama kendim de fark etmedim; ne yapacağım şimdi?" Bakışlarını kaldıran Bay Golyadkin, tam önünde dikilen uşağın kendisine bir şeyler söylemeye hazırlandığını gördü.

"Borcum nedir, kardeş?" diye sordu kahramanımız titreyen sesiyle.

Odanın içinde bir kahkaha koptu, uşak da gülümsedi. Bay Golyadkin, bu sınavda da çaktığını ve büyük bir aptallık yaptığını anladı. Bütün bunları anladıktan sonra o kadar çok utandı ki, herhalde sırf bir şey yapmış olmak ve öylece dikilmemek için cebindeki mendili aramaya koyuldu; fakat hem kendisini, hem çevredeki herkesi şaşırtan bir şey oldu: Mendil yerine, Krestyan İvanoviç tarafından dört gün önce kendisine yazılan bir ilaç şişesi çıkardı cebinden. "İlaçları aynı eczaneden alın," diye bir cümle geçti Bay Golyadkin'in zihninden… Birdenbire titredi ve kapıldığı dehşetten ötürü bir çığlık attı. Yeni bir ışık doğuyordu… Koyu renk, kırmızımsı, iğrenç sıvı, uğursuz bir yansımayla Bay Golyadkin'in gözlerinde parladı… Şişe elinden düştü ve anında kırıldı. Kahramanımız bağırdı ve dökülen sıvıdan iki adım öteye sıçradı… Bütün her yeri titriyor, şakaklarında ve alnında ter damlaları birikiyordu. "Anlaşılan hayatım tehlikede!" Bu arada odanın içinde bir hareketlenme, bir karışıklık oldu; herkes, Bay Golyadkin'in çevresini sardı, herkes ona bir şeyler söylüyor, bazıları kahramanımızı yakalamaya çalışıyorlardı. Ama kahramanımızın kılı kıpırdamıyor, kahramanımız hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey hissetmiyordu… Sonunda, sanki durduğu yerden koparak, dışarı fırladı, önüne çıkıp, kendisini tutmaya çalışanları itti; ilk bulduğu arabaya kendisini attığında neredeyse tamamen bilinçsiz bir haldeydi, dairesinin yolunu tuttu.

Dairenin girişinde işyerinden bekçi Miheev'le karşılaştı, adamın elinde devlet mühürlü bir zarf vardı. "Biliyorum, dostum, her şeyi biliyorum," dedi cılız, kederli bir sesle, bitik durumdaki kahramanımız, "resmi bir zarf

bu…” Gerçekten de zarfın içinde, Andrey Filippoviç tarafından imzalanmış, Bay Golyadkin’in, elindeki bütün işleri İvan Semyonoviç’e devretmesini emreden bir kâğıt vardı. Zarfı alıp bekçiye bir on kapiklik veren Bay Golyadkin dairesine girdi ve Petruşka’nın, bütün pılı pırtısını, bütün eşyalarını bir kenara yığdığını ve belli ki Bay Golyadkin’i bırakıp, Yevstafiy’in yerine kendisini işe alan Karolina İvanovna’nın dairesine taşınmaya niyetlendiğini gördü.

v**XII**v

Petruşka, yüzünde muzaffer ve mutlu bir ifadeyle, tuhaf ve özensiz bir tavırla, sallanarak içeri girdi. Aklına bir şeyler koyduğu, kendisini her konuda sonuna kadar haklı bulduğu ve tümüyle bir başkasının hizmetine geçtiği, ama asla Bay Golyadkin’in eski hizmetkârı gibi görünmediği ortadaydı.

“İşte böyle canım,” diye başladı kahramanımız söze, soluğu kesilerek, “saat kaç şu an, canım?”

Petruşka hiç konuşmadan, tahta bölmenin öteki tarafına geçti, geri döndü ve oldukça başına buyruk bir havada, saatin yedi buçuğa geldiğini bildirdi.

“Güzel, canım, pek güzel. İşte böyle, canım benim… artık aramızda her şeyin bittiğini söylememe izin ver, canım benim.”

Petruşka susuyordu.

“Aramızda her şey bittiğine göre, şimdi bana dürüstçe, arkadaşınmışım gibi söyle, kardeş, neredeydin?”

“Nerede miydim? İyi insanların yanında, efendim.”

“Biliyorum, dostum, biliyorum. Ben her zaman memnundum senden, canım, referans mektubunu da vereceğim… Ee, neler yapıyorsun şimdi onların yanında?”

“Ne yapayım, beyefendi! siz de bilirsiniz: İyi adam, insana kötü bir şey öğretmez.”

“Biliyorum, canım benim, biliyorum. İyi insanlara ender rastlanıyor günümüzde, dostum, değerlerini bil onların. Ee, nasıllar kendileri?”

“Bildiğiniz gibi, efendim… Yalnız bundan böyle sizin yanınızda çalışmam olanaksız, beyefendi, kendiniz de biliyorsunuz…”

“Biliyorum, canım benim, biliyorum; titizliğini ve çalışkanlığını iyi biliyorum, her zaman dikkatimi çekmişti. Ben, dostum, sana saygı duyuyorum. İyi ve dürüst insana, uşak bile olsa saygı duyarım ben.”

“Evet, belli bir şey! Bizim gibi adamlar, siz de bilirsiniz ki, neresi daha iyiyse oraya giderler, efendim. Beni ilgilendirmez! Bilirsiniz ki, iyi insanlar olmadan yaşanmıyor, efendim.”

“Tamam, kardeş, tamam; bunu hissedebiliyorum… Al, bu paran, bu da mektubun. Şimdi öpüşelim, kardeş, vedalaşalım seninle… Yalnız, canım benim, senden küçük bir hizmette daha bulunmanı rica edeceğim, son bir hizmet,” dedi Bay Golyadkin muzafferane bir ses tonuyla. “Anlarsın ya, canım benim, insanın başına her an her şey gelebilir. İnsan altın kafese konulsa bile başı dertten kurtulmayabilir, zira dertten kaçılmaz. Biliyorsun ki, dostum, ben sana hep yumuşak davrandım…”

Petruşka susuyordu.

“Sana her zaman yumuşak davrandığımı sanıyorum, canım benim… Evet, söyle bakalım şimdi, ne kadar çamaşırımız var, canım benim?”

“Her şey ortada, efendim. Altı adet keten gömlek, üç çift çorap, dört plastron,[47] bir adet fanila-kazak; iki adet de iç çamaşırı. Siz de biliyorsunuz hepsini, efendim. Ben hiçbir şeyinizi, beyefendi… Ben, bey malını korumayı görev bilirim, efendim. Benim size karşı, beyefendi, şey… bilirsiniz işte… bir günahım olmadı, beyefendi; bunu siz de biliyorsunuz, beyefendi…”

“İnanıyorum, dostum, inanıyorum. Ben ondan söz etmiyorum; anlarsın ya, ben şeyden…”

“Belli bir şey, beyefendi; bunlar bizden sorulur. General Stolbnyakov’un yanında çalışırken, kendileri beni bırakıp Saratov’a giderlerdi… orada malikâneleri vardı…”

“Hayır, dostum, ben ondan da söz etmiyorum; ben, öylesine… aklına bir şey getirme, canım dostum benim…”

“Belli bir şey. Bizim gibilerini siz de bilirsiniz, efendim. Bir adama iftira atmak kolaydır, efendim. Ama benden, çalıştığım her yerde memnun kaldılar. Bakanların, generallerin, senatörlerin, kontların yanında çalışmışlığım var. Nicelerini gördüm, Prens Svinçatkin’in, Albay Pereborkin’in, General Nedobarov’un yanında çalıştım, o da malikânesine gider gelirdi, bizimkilerin yanına. Belli bir şey…”

“Evet, dostum, evet; tamam, dostum, tamam. Bak, şimdi ben de gidiyorum, dostum benim… Herkesin yolu farklıdır, canım benim ve bir insanın hangi yola düşeceğini kimse bilemez. Evet, dostum, şimdi üstümü

giyineyim ben; frağımı da koy… diğer pantolonumu, çarşaf, yorgan, yastık…”

“Bohça yapmamı mı emredersiniz?”

“Evet, dostum, bohça da olur… Başımıza nelerin gelebileceğini kim bilir. Şimdi, canım benim, gidip bir araba bulacaksın…”

“Araba mı?”

“Evet, dostum, araba, genişçe olsun, belli bir süreliğine. Sen aklına bir şey getireyim deme sakın, dostum…”

“Uzağa mı gitmek istiyorsunuz?”

“Bilmiyorum, dostum, bunu bilmiyorum. Şilteyi de aynı yere koymamız gerekecek sanırım. Ne dersin, dostum? Sana güveniyorum, canım benim…”

“Hemen şimdi mi gideceksiniz yoksa?”

“Evet, dostum, evet! Durum bunu gerektiriyor… öyle işte, canım benim, işte öyle…”

“Belli bir şey, beyefendi; bizim alaydaki bir teğmenin başına da gelmişti; çiftlik beyinin yanından… kaçırmışlar…”

“Kaçırmışlar mı? Nasıl! Canım benim, sen…”

“Evet, efendim, kaçırmışlar, başka bir çiftlikte de nikâhlanmışlar. Her şeyi önceden ayarlamışlar. Peşlerine düşüldü; o zaman prens karıştı işe, rahmetli her şeyi yoluna koydu…”

“Nikâhlandılar demek, evet… sen, canım benim, nasıl? Sen nereden biliyorsun, canım?”

“Belli bir şey bu, ne ki! İnsanların ağzı torba değil ki büzesin. Biz her şeyi biliriz, beyefendi… tabii günahsız kul olmaz. Ama size şunu söyleyeyim, beyefendi, içimden geldiği gibi, uşak ağzıyla söylememe izin verin; madem konu açıldı, söyleyeceğim size, beyefendi: Bir düşmanınız, bir rakibiniz var, hem de güçlü bir rakip, işte böyle…”

“Biliyorum, dostum, biliyorum; sen de biliyorsun, canım benim, biliyorsun… Neyse işte, sana güveniyorum. Nasıl yapsak ki şimdi, dostum? Bir tavsiyede bulun bakalım bana?”

“Madem bu yoldan gitmeye karar verdiniz, beyefendi, şimdi size çift kişilik birkaç şilte ve iyi bir yorgan lazım. Aşağıdaki komşunun, beyefendi, tilki kürkünden iyi bir paltosu var; işte ona bir bakın, belki de alırsınız, hemen şimdi gidip bakabilirsiniz. Lazım olacak size, beyefendi; iyi bir palto, atlas kaplama, tilki kürkünden…”

“Peki, dostum, peki; kabul ediyorum ve sana güveniyorum, sonuna kadar güveniyorum sana; paltoyu da alsak olur, canım benim… Yalnız acele edelim, çok acele! Tanrı aşkına, acele! Paltoyu da alırım ben, yalnız lütfen, acele! Saat sekize geliyor, acele edelim, dostum, Tanrı aşkına!”

Petruşka, bir araya getirdiği çamaşır, yastık, yorgan, çarşaf ve türlü pılı pırtıdan oluşan bohçayı bağlama işini bıraktı ve rüzgâr hızı ile odadan dışarı çıktı. Bay Golyadkin bu arada bir kez daha mektuba sarıldı, ne var ki okuyacak durumda değildi. Emektar başını iki elinin arasına alıp, şaşkınlık içerisinde duvara yaslandı. Hiçbir şey düşünecek durumda değildi, herhangi bir şey yapmaya da hali yoktu; olup bitenleri kendisi de anlayamıyordu. Sonunda, zamanın nasıl geçip gittiğini, ama ortada ne Petruşka’dan ne de paltodan eser olmadığını gören Bay Golyadkin, kendisi gidip bakmaya karar verdi. Sofanın kapısını açtığında birtakım gürültüler, konuşma ve tartışma sesleri işitti… Birkaç komşu kadın aralarında gevezelik ediyor, bağırışıyor, bir şey hakkında tartışıyor ve pazarlık ediyorlardı; ne hakkında olduğunu Bay Golyadkin gayet iyi biliyordu. Petruşka’nın sesi duyuluyordu; sonra birilerinin ayak sesleri işitildi. “Ah, Tanrım! Herkesi ayağa kaldıracaklar!” diye inledi gerisin geri odasına dönen Bay Golyadkin, çaresizlikten parmaklarını kırmaya niyetlenerek. İçeri girer girmez neredeyse bilinçsiz bir şekilde divanının üzerine devrildi, yüzünü yastığına gömdü. Bir dakika kadar bu şekilde yattıktan sonra ayağa fırladı, Petruşka’yı beklemeden galoşlarını, şapkasını, paltosunu giyindi, cüzdanını aldı ve rüzgâr hızı ile merdivenlerden aşağı indi. “Hiçbir şeye gerek yok, hiçbir şeye, canım benim, kendim hallederim ben, kendim!” diye fısıldadı Bay Golyadkin, merdivenlerde karşılaştığı Petruşka’ya; sonra doğruca avluya çıktı; kalbi sıkışıyordu, hâlâ bir karar verebilmiş değildi…

“İşte sorun da bu: Ne yapacağım ben, Tanrım? Bütün bunlar başıma gelmese olmaz mıydı?” diye bağırdı çaresizlik içinde; sokak boyunca, nereye gittiğini düşünmeden gelişigüzel ilerliyordu. “Ne olurdu başıma bütün bunlar gelmeseydi? Eğer bu olmasaydı, işte tam da bu olmasaydı, her şey yoluna girebilirdi; tek seferde, bir hamleyle, ustaca, cesurca ve aniden her şey yoluna koyulabilirdi. İşte şuraya yazıyorum, yoluna girerdi her şey! Hem, tam olarak nasıl gireceğini de biliyorum. İşte şöyle olurdu: ‘Böyle böyle, efendim, izin verirseniz şunu belirteyim: İşler bu şekilde yürümez, beyefendiciğim, işler bu şekilde yürümez; dahası, bizde, kendini başkasının yerine koymakla bir şey elde edilemez; sahtekârın teki o, beyefendiciğim,

işe yaramaz ve vatana faydası dokunmayan bir sahtekâr. Bunu anlayabiliyor musunuz? Bunu anlayabiliyor musunuz, beyefendiciğim!’ derdim. İşte böyle yapardım… Ama hayır, gerçi, neyse… hiç de şey olmazdı, şey işte… Ben neler saçmalıyorum böyle, aptal kafam! Ben intihara teşebbüs etmiş bir insanım! Evet, intihara teşebbüs etmişim, mümkün değil bu… Yoldan çıkmış herifin tekisin be sen, işte o kadar!.. Peki nereye gideceğim ben şimdi? Ne yapacağım şimdi ben? Ne işe yararım ki artık? Evet, söyle bakalım, ne işe yararsın sen şimdi, Golyadkin, değersiz mahluk seni! Evet, ne olacak şimdi? Araba kiralamak lazım; hanımefendiye araba tutulacak bir de! ‘Arabamız kapıda beklesin, ayaklarımızı ıslatmayalım…’ Kimin aklına gelirdi ki? Görüyor musun hanımefendiyi, görüyor musun küçük hanımı! Neymiş, ahlak sahibi bir genç kızmış! Öve öve bitiremiyorduk kendisini. Gösterdiniz terbiyenizi hanımefendi, ne desem boş, pek güzel gösterdiniz!.. Bütün bunlar, ahlak yoksunu bir eğitim almasından kaynaklanıyor; şimdi durumu etraflıca inceleyip, işin iç yüzünü öğrendikten sonra, bütün bunların, başka bir şeyden değil, tamamen ahlaksızlıktan kaynaklandığını söyleyebilirim. Ağaç yaşken eğilir. Daha genç yaşındayken arada bir kızılcık sopasını tatmanız gerekirdi küçük hanım… şey yapacaklarına… ama onlar ne yapmışlar: Tıka basa şeker, tıka basa tatlı. İhtiyarın kendisi de başucunda mırıl mırıl: ‘Ah benim canım, ah benim güzelim, seni kontlara vereceğim!..’ İşte sonuç ortada, hepinize gösterdi hayat kartlarını, ‘işte biz böyle oynarız’ dedi hepinize! Daha gençken evde, yanlarında tutacaklarına, yatılı okula, Fransız madamın eline verdiler, göçmen Falbalas’ın birine;[48] sanki orada iyi bir şey öğreteceklerdi kızınıza, işte sonuç gün gibi ortada. Bakın ve sevinin şimdi! ‘Saat bilmem kaçta arabayla evimin önünde olun, bir de duygusal İspanyol romansları okuyuverin penceremin altında; sizi bekliyorum, sevdiğinizi biliyorum, ikimiz buralardan kaçalım, birlikte kulübede yaşayalım.’ Hem böyle şeyler yasaktır, hanımefendiciğim benim, madem sordunuz söyleyeyim, siz de bilin yasak olduğunu; hem de kanunlarla yasaklanmıştır namuslu ve masum bir kızı, anne babasının rızası olmadan kaçırmak! Ayrıca ne diye yapacakmışım ki ben bunu, neyime gerek? Kiminle evlenmesi gerekiyorsa evlenseydi, alnında kim yazılıysa onunla evlenip gitseydi ya. Ben işinde gücünde bir adamım; sayenizde işimden de olabilirim, hanımefendiciğim, mahkemelere bile düşebilirim sizin yüzünüzden! Öyle işte! Bugüne kadar bilmiyorduysanız, öğrenmiş oldunuz. Bütün bunlar o Alman’ın başının altından çıkıyor. O cadının

başının altından çıkıyor bunlar, bu kıyamet onun yüzünden koptu. Çünkü iftira ettiler dürüst bir adama, çünkü bir mahalle karısı dedikodusu uydurdular hakkında, bir masal yazdılar, Andrey Filippoviç'in tavsiyesi üzerine, o yüzden oldu. Yoksa Petruşka ne diye bu işe karışsın? Onunla ne ilgisi vardı? O serserinin nesine gerekti? Hayır, hanımefendi, ben yapamam, asla yapamam, hiçbir şekilde yapamam bunu… Bu seferlik beni bağışlayıverin hanımefendiciğim, hiç kusuruma bakmayın. Sizin sayenizde geldi bütün bunlar başıma, o Alman'la da bir ilgisi yok, o cadıyla hiçbir ilgisi yok, tamamen sizin yüzünüzden, çünkü o cadı ne olursa olsun iyi bir kadındır, çünkü o cadının bir suçu yok; size gelince, hanımefendiciğim, işte suçlu tam da sizsiniz, işte o kadar! İsmimi lekeliyorsunuz, hanımefendi… Burada bir insanın hayatı söz konusu, bir insan yok oluyor ortadan, artık kendisine hâkim olmakta zorlanıyor, düğünün sırası mı! Nasıl sonuçlanacak bütün bunlar? Nasıl yoluna girecek? Öğrenmek için çok şey verirdim doğrusu!.."

İşte çaresizlik içindeki kahramanımız bunları düşünüyordu. Birdenbire kendisine geldiğinde, Liteynaya üzerinde bir yerlerde dikildiğini gördü. Hava berbattı; buzların çözülme mevsimiydi, kar ve yağmur aynı anda yağıyordu, her şey tıpatıp, Bay Golyadkin'in bütün felaketlerinin başladığı o korkunç geceyarısı olduğu gibiydi. "Ne yolculuğu bu havada!" diye düşündü Bay Golyadkin çevresine bakınarak, "Toplu ölüm havası var… Ah, yüce Tanrım! Ben arabayı nereden bulacağım, söz gelimi burada? Orada, köşede bir karaltı var gibi. Gidip bakalım, inceleyelim… Ah, yüce Tanrım!" diye devam etti kahramanımız, güçsüz ve titrek adımlarını, arabaya benzer karaltının göründüğü yere doğru yönelterek. "Hayır, iyisi mi ben şöyle yapayım: Gideyim, ayaklarına kapanayım, kendimi alçaltarak yalvarayım mümkünse. 'Böyle, böyle,' diyeyim, 'kaderimi ellerinize teslim ediyorum, müdürlerimin ellerine; koruyun beni, iyiliğinizi esirgemeyin, beyefendiciğim; böyle böyle, yasadışı bir davranış; beni mahvetmeyin, sizi babam yerine koyuyorum, beni bırakmayın… gururumu, onurumu, adımı ve soyadımı kurtarın… o caniden, o yoldan çıkmış adamdan da kurtarın beni… O başka bir insan, beyefendi, bense başka bir insanım; o ayrı, ben ayrıyım; gerçekten de ayrıyım, beyefendi, apayrı; işte böyle. Ona benzemem olanaksız; değiştirin, bir büyüklük yapın, değiştirmelerini emredin, o insafsız, kendini beğenmiş ikizimi yok etmelerini emredin… başkalarına kötü örnek olmasın, beyefendiciğim. Sizi babam yerine

koyuyorum; müdürler, tabii ki iyiliksever ve koruyucu müdürler böyle davranışları teşvik etmeli…'" Şövalye ruhu da vardı bu sözlerde. "İyiliksever müdürlerimi babam yerine koyuyor ve kaderimi onlara emanet ediyorum, karşı çıkmayacağım, size sonuna kadar güveneceğim, kendim bir kenara çekileceğim… böyle böyle!"

"Evet, canım benim, arabacı mısın?"

"Arabacıyım…"

"Akşam için araba lazım, kardeş…"

"Uzağa mı gideceksiniz?"

"Akşam için, akşam; nereye gerekirse oraya, canım benim, nereye gerekirse oraya."

"Yoksa şehir dışına mı çıkacaksınız?"

"Evet, dostum, belki de şehir dışına. Kendim de emin değilim henüz, dostum, sana kesin bir şey söylemem olanaksız. Anlarsın ya, dostum, belki de her şey düzelebilir hâlâ, canım. Belli bir şey, dostum…"

"Evet, beyefendi, belli tabii ki; Tanrı herkese bağışlasın."

"Evet, dostum, evet; sana teşekkür ederim, canım benim; evet, ne diyorsun, alıyor musun beni, canım benim?.."

"Şimdi mi gideceksiniz?"

"Evet, şimdi, yani hayır, bir yerde bekleyeceksin… öyle, birazcık, uzun sürmez, canım benim…"

"Eğer bütün akşamlığına kiralıyorsanız, efendim, altı rubleden aşağı olmaz, hele bu havada olanaksız, efendim…"

"Tamam, dostum, tamam; ben sana sonradan teşekkür edeceğim, canım benim. Evet, şimdi gidebiliriz, canım."

"Oturun, buyurun, şurayı birazcık düzeltivereyim; şimdi oturabilirsiniz. Nereye emredersiniz?"

"İzmaylovski Köprüsü'ne, dostum."

Arabacı yerine geçti ve kuru ot yemliğinden zorla kopardığı iki zayıf atını İzmaylovski Köprüsü'ne doğru koşturdu. Fakat Bay Golyadkin birdenbire ipe asılarak arabayı durdurdu ve yalvaran bir ses tonuyla, İzmaylovski Köprüsü yerine, başka bir caddeye dönmesini rica etti arabacıdan. Arabacı, o caddeye döndü; on dakika sonra Bay Golyadkin'in arabası, beyefendinin oturduğu evin önünde duruyordu. Bay Golyadkin arabadan indi, arabacısından beklemesini rica etti, kalbi sıkışarak yukarı,

ikinci kata çıktı, zilin ipini çekti, kapı açıldı ve kahramanımız kendisini beyefendinin evinin girişinde buldu.

“Beyefendiler evdeler mi acaba?” diye sordu Bay Golyadkin, kendisine kapıyı açan adama yönelerek.

“Ne istemiştiniz?” diye sordu uşak, Bay Golyadkin’i tepeden tırnağa süzerek.

“Ben, dostum, şey… Ben Golyadkin, memur, dokuzuncu dereceden memur Golyadkin. Böyle, böyle, bir şey konuşacaktım kendisiyle…”

“Bekleyin, şimdi olmaz, efendim…”

“Dostum, ben bekleyemem; işim önemli, ertelenmeye gelmez…”

“Sizi kim gönderdi ki? Kâğıt mı getirdiniz?..”

“Hayır, dostum, ben kendim geldim… geldiğimi bildir, dostum, ‘böyle böyle, bir şey konuşacaklarmış’ de. Ben sana sonradan teşekkür ederim, canım benim…”

“Olmaz, efendim. Kabul etmem emredilmedi; konukları var. Yarın sabah onda buyurun…”

“Geldiğimi bildirin, canım benim, beklemem olanaksız… Bunun hesabını, canım benim, vereceksiniz…”

“Gidip de söylesene! Çizmelerine mi acıyorsun?” dedi oradaki bir bankın üzerine yayılmış ve o ana kadar tek kelime etmeyen diğer uşak.

“Acıyorum tabii! ‘Kabul etmeyin kimseyi,’ dediler, bilmiyor musun? Memurları sabahları kabul ediyor.”

“Söyleyiver, dilin mi kopacak?”

“Ben söylerim söylemesine, dilim de kopmaz, ama kabul etmememi emretti, emretti diyorum. Neyse içeri girsenize.”

Bay Golyadkin ilk odaya girdi; masanın üzerinde bir saat duruyordu. Baktı: Sekiz buçuk olmuştu. Kalbinin sızladığını hissetti. Bir an için geri dönmek istedi; ama tam bu sırada sırık gibi uzun bir uşak, bir sonraki odanın eşiğinde durarak Bay Golyadkin’in soyadını söyledi. “Ne gırtlak varmış!” diye düşündü tarif edilemez bir telaş içinde kahramanımız… “Deseydin, ‘Böyle, böyle, boynumu eğip, konuşmaya geldim, eğer kabul ederseniz…’ Ama şimdi bozuldu, her şey boşa gitti; neyse… önemli değil…” Artık düşünecek zaman yoktu. Uşak geri döndü ve “Buyurunuz,” diyerek Bay Golyadkin’i içeri aldı.

İçeriye giren kahramanımız, bir an için kör olduğunu sandı, zira kesinlikle hiçbir şey göremiyordu. Yine de içerideki birkaç kişiyi seçer gibi

oldu: “Hım, bunlar konuklar olmalı,” diye geçirdi Bay Golyadkin aklından. Sonunda kahramanımız, beyefendinin siyah frağının üzerindeki yıldızı ayırt edebildi ve yavaş yavaş siyah frağı seçti, en sonunda da görme yeteneğine bütünüyle kavuştu…

“Efendim?” dedi o tanıdık ses Bay Golyadkin’e yukarıdan.

“Dokuzuncu dereceden memur Golyadkin, beyefendi.”

“Ee?”

“Konuşmaya geldim…”

“Nasıl?.. Ne?..”

“İşte böyle. Konuşmaya geldim, beyefendi…”

“Siz… siz kimsiniz ki?”

“Ba- ba- bay Golyadkin, beyefendi, dokuzuncu dereceden memur.”

“Ee, ne istiyorsunuz?”

“Böyle, böyle, onu babam yerine koyuyorum; kenara çekiliyorum, beni düşmanımdan koruyun, işte böyle!”

“Ne dediniz?..”

“Belli bir şey…”

“Belli olan ne?”

Bay Golyadkin susuyordu; çenesi yavaş yavaş titremeye başlamıştı…

“Evet?”

“Ben, düşündüm de, beyefendi, şövalyelik ruhu… İşte şövalyelik ruhu gereğince ve müdürümü babam yerime koyarak… böyle, böyle, beni koruyun, göz… gözyaşlarıyla ri… rica ediyorum, hem böylesi davranış… davranışlar teş… teşvik edilmeli…”

Beyefendi arkasını döndü. Kahramanımız birkaç saniye yeniden hiçbir şey göremeden durdu. Göğsü sıkışıyordu. Soluğu kesiliyordu. Nerede durduğunu bilmiyordu… Utanıyordu, üzgündü. Sonra neler olduğunu bir tek Tanrı bilir… Bilincine kavuşan kahramanımız, beyefendinin, konuklarıyla konuştuğunu ve sanki sert bir dille bir şeyler tartıştığını fark etti. Bay Golyadkin konuklardan birini hemen tanıdı. Andrey Filippoviç’ti bu, diğerini ise tanımadı. Aslında yüzü sanki tanıdık gelmişti ikinci konuğun: Uzun boylu, sağlam yapılı, yaşını başını almış, oldukça gür kaşlar ve favorilerle, bir de anlamlı, sert bakışlarla donatılmış bir adamdı bu. Yabancının boynunda bir nişan asılıydı, ağzında puro vardı. Puroyu hiç ağzından çıkarmadan içiyor, anlamlı bir şekilde başını sallıyor, ara sıra Bay Golyadkin’e bakıyordu. Bay Golyadkin utandı; bakışlarını başka yöne

çevirdi ve hemen oracıkta, tuhaf bir konuğun daha olduğunu gördü. Kahramanımızın o ana kadar ayna sandığı kapının önünde (bu daha önce de başına gelmişti) o belirdi, o malum şahıs, Bay Golyadkin'in son derece yakından tanıdığı adam, arkadaşı. Bay Öteki-Golyadkin gerçekten de o ana kadar diğer küçük odada aceleyle bir şeyler yazıyordu; şimdi ise belli ki bir şey lazım olmuştu ve koltuğunun altında kâğıtlarla içeri girdi, beyefendiye yaklaştı, oldukça becerikli bir şekilde, yalnızca şahsıyla ilgilenilmesini talep ederek, konuşmaya ve tartışmaya dahil olmayı başardı ve Andrey Filippoviç'in birazcık arka yanındaki yerini aldı, kısmen de puro içen yabancıyı siper edindi kendisine. Anlaşılan Bay Öteki-Golyadkin, terbiyeli bir şekilde kulak misafiri olduğu konuşmaya canı gönülden katılıyor, başını sallıyor, ileri geri yürüyor, gülümsüyor, sanki bir çift laf etmesine izin vermesi için, yalvaran bakışlarını dakika başı beyefendiye yöneltiyordu. "Alçak!" diye düşündü Bay Golyadkin ve elinde olmadan, ileriye doğru bir adım attı. Bu sırada general ona doğru döndü ve oldukça kararsız bir şekilde yanına geldi.

"Peki, tamam; yolunuz açık olsun. Durumunuz incelenecek, şimdi sizi geçirmelerini emredeceğim…" Bu noktada general, gür favorili yabancıya hızla bir baktı. O da başını evet anlamında salladı.

Bay Golyadkin, kendisini hiç de gerçekte olduğu şey değil, tamamen başka bir şey sandıklarını hissetti ve anladı. "Öyle ya da böyle, konuşmak lazım," diye düşündü, "böyle, böyle, beyefendi, derim." Ne yapacağını kestiremeyerek bakışlarını eğdi ve sonsuz bir şaşkınlıkla, beyefendinin çizmelerinin üzerinde büyük, beyaz bir leke olduğunu gördü. "Delinmiş olmasınlar?" diye düşündü Bay Golyadkin. Neyse ki bir süre sonra Bay Golyadkin, beyefendinin çizmelerinin hiç de delinmediklerini, yalnızca üzerlerine ışık vurduğunu keşfetti; ki bu harikulade olay, cilalı çizmelerin ışıkta parlıyor olmaları ile açıklanıveriyordu. "Buna ışık lekesi denir," diye düşündü kahramanımız, "bu isim en çok, ressam atölyelerinde kullanılagelmiştir; diğer yerlerde ise, bu yansımaya, 'ışık' derler." Bay Golyadkin bakışlarını kaldırdı ve konuşma zamanının geldiğini gördü, çünkü işler her an sarpa sarabilirdi… Kahramanımız ileri doğru bir adım attı.

"Böyle, böyle, beyefendi," dedi, "bu devirde, kendini bir başkasının yerine koyarak bir şey elde edemezsin."

General yanıt vermedi, yalnızca zilin ipini kuvvetle çekmekle yetindi. Kahramanımız bir adım daha attı.

“Alçak ve ahlaksız bir adam o, beyefendi,” dedi kendisinden geçen kahramanımız, korkudan soluğu kesilerek ve buna rağmen cesur ve kararlı bir şekilde, o an beyefendinin çevresinde dönüp duran beş para etmez ikizini göstererek, “böyle, böyle, beyefendi, malum şahsı kastediyorum.”

Bay Golyadkin’in sözlerinin ardından, odanın içinde toplu bir hareketlenme oldu. Andrey Filippoviç ve yabancı başlarını salladılar; beyefendi, sabırsızlıkla, bir kez daha ipe asılarak adamlarını çağırdı. O zaman Bay-Küçük Golyadkin de öne doğru atıldı.

“Beyefendi,” dedi, “sizden çok rica ediyorum, konuşmama izin veriniz,” Bay Öteki-Golyadkin son derece kararlı bir tonda başlamıştı konuşmasına; duruşundaki her ayrıntı, kendisini sonuna kadar haklı bulduğunu gösteriyordu.

“İzin verirseniz soracağım size,” diye başladı bir kez daha, beyefendinin yanıtını beklemeden ve bu kez Bay Golyadkin’e yönelerek, “Sorarım size, kimlerin huzurunda bu şekilde konuştuğunuzu sanıyorsunuz? Kimin karşısındasınız, kimin odasında bulunuyorsunuz şu an?..” Bay Öteki-Golyadkin korkunç bir heyecan içindeydi, şaşkınlık ve öfkeyle yanan yüzü kıpkırmızıydı; hatta gözlerinde yaşlar birikti.

“Bay Bassavryukovlar!” diye bağırdı gırtlağını patlatırcasına, kapıda beliriveren uşak, “Sağlam bir soylu ailesi, Küçük Rusya’dan,” diye düşündü Bay Golyadkin ve hemen o an, oldukça dostane bir tavırla omzundaki eli hissetti; sonra bir el de diğer omzuna indi. Bay Golyadkin’in aşağılık ikizi, yolu göstererek önden gidiyor, kahramanımız, büyük kapıya doğru yönlendirildiğini açıkça görüyordu. “Aynı Olsufiy İvanoviç’lerde olduğu gibi,” diye düşünürken kendisini sofada buluverdi birden. Çevresine bakındı, beyefendinin iki uşağının ve Bay-Küçük Golyadkin’in yanı başında durduklarını gördü.

“Palto, palto, palto, dostumun paltosu verilsin! En iyi dostumun paltosu!” diye yılıştı alçak ikiz, adamlardan birinin elindeki paltoyu alarak ve aşağılık, yakışık almaz, alaycı bir şekilde paltoyu resmen Bay Golyadkin’in kafasına geçirerek.

Paltonun altından çıkmaya çalışan Bay Büyük-Golyadkin iki uşağın gülüştüklerini net bir şekilde duydu. Ama hiçbir şeye kulak asmadan, dış

dünyada olup biten hiçbir şeye dikkat etmeden, sofadan çıktı ve aydınlık merdivenlere ulaştı. Bay Öteki-Golyadkin de peşinden geliyordu.

“Hoşça kalın, beyefendi!” diye seslendi Bay Büyük-Golyadkin’in arkasından.

“Alçak!” dedi kahramanımız kendisini kaybederek.

“Alçağım…”

“Ahlaksız adam!”

“Ahlaksızım…” diye yanıtladı değerli Bay Golyadkin’in değersiz düşmanı, kendisine özgü o alçaklıkla; merdivenlerin yukarısında dikilmiş, gözlerini hiç kırpıştırmadan, doğruca Bay Golyadkin’in gözlerine bakıyor, sanki devam etmesini rica ediyordu. Kahramanımız öfkesinden yere tükürdü ve kapı önündeki basamaklara çıktı; o kadar bitkin bir durumdaydı ki, kendisini kimin ve nasıl arabaya bindirdiğini kesinlikle hatırlamıyordu. Biraz toparlandığında, Fontanka boyunca yol aldıklarını gördü. “İzmaylovski Köprüsü’ne gidiyoruz yani?” diye düşündü Bay Golyadkin… Sonra kahramanımızın canı, bir şey daha düşünmek istedi, ama yapamadı; öyle korkunç bir şey vardı ki aklında, açıklaması bile olanaksızdı… “Önemli değil!” dedi kahramanımız ve İzmaylovski Köprüsü’nün yolunu tuttu.

v**XIII**v

…Hava sanki düzeliyor gibiydi. Gerçekten de, önceden lapa lapa yağan kar, yavaş yavaş seyrelmeye, seyrelmeye ve sonunda neredeyse hiç yağmamaya başladı. Gökyüzü açıldı. Orada burada yıldızlar ışıldıyordu. Yalnız ortalık hâlâ ıslak, çamurlu, rutubetli ve boğucuydu, özellikle de, zaten güçlükle soluk alıp verebilen Bay Golyadkin için. Islanan paltosundan içeri tatsız, sıcak bir nem sızıyor, ağırlık yüzünden zaten güçsüz düşen bacakları daha da dermansızlaşıyordu. Ateşli bir titreme dalgası keskin ve yakıcı karıncalanmalar halinde tüm vücudunu dolaşıyor, kahramanımız, soğuk ve sağlıksız ter döküyordu. “Belki de bütün bunlar, bir şekilde, herhalde, kesinlikle düzelir ve yoluna girer. Neyse, o kadar da önemli değil,” diyebildi her şeye rağmen yılmamış, güçlü kahramanımız, şapkasının kenarlarından yüzüne akan soğuk su damlalarını silerken. Bu cümlenin hemen ardından, Olsufiy İvanoviç’in avlusundaki odun yığınının kıyısındaki büyük bir kütük parçasını gözüne kestirerek, ucuna ilişecek gibi oldu. Elbette İspanyol serenadlarını ve ipekten asma merdivenleri hayal edecek durumda değildi, ama yine de pek sıcak olmasa bile, şöyle kuytuda,

rahat ve sakin bir köşe bulmasının zamanı çoktan gelmişti. Daha önce, neredeyse bu gerçekçi öykünün en başlarında, iki saat boyunca, Olsufiy İvanoviç'in sofasındaki dolap ve paravanaların arasında, bir sürü eski püskü eşya ve pılı pırtının içinde dikildiği o yer, kahramanımızı korkunç bir şekilde cezbediyordu. Sorun şu ki, Bay Golyadkin şimdi de, tam iki saattir, Olsufiy İvanoviç'in evinin bulunduğu avluda dikiliyor ve bekliyordu. Yalnız o kuytu ve rahat köşeye dair, daha önce var olmayan bazı sıkıntılar söz konusuydu artık. İlk sıkıntı, belli ki o son balodan beri, bu kuytu yer fark edilmiş ve gerekli bazı önlemler alınmıştı; ikincisi, Klara Olsufyevna'dan bir işaret beklemesi gerekmez miydi? Böylesi bir işaretin kesinlikle kararlaştırılmış olması gerekmiyor muydu? Böyle gelmiş, böyle giderdi, "Ne bizimle başladı, ne bizimle bitecek." Bay Golyadkin hemen o an, ayaküstü, çok önceleri okuduğu bir romanı anımsadı; oradaki kadın kahraman, yine böyle bir durumda, penceresine pembe renkli bir kurdele bağlayarak Alfred'e işaret gönderiyordu. Fakat rutubeti ve havasına güvenilmezliğiyle ünlü Saint-Petersburg ikliminde, pembe kurdele geceyarısı hiçbir işe yaramazdı, kısacası olanaksızdı. "Hayır, ipekten merdivenleri düşünecek halim yok," diye düşündü kahramanımız, "Ben iyisi mi buracıkta, kuytuda, gizlice… ben iyisi mi, sözgelimi burada durayım," ve kendisine avlu içinde, odun yığınının tam karşısındaki pencerelere bakan bir yer seçti. Elbette avluda bir sürü yabancı insan, arabacılar filan da geziniyordu; üstelik tekerlek tıkırtıları ve atların soluk alıp verişleri işitiliyordu. Yine de, bu yer onun için uygundu: Fark ederler ya da etmezler, en azından gölgede kalıyordu ve kendisini gören, işiten olmamasına karşın, o kesinlikle her şeyi görebiliyordu. Pencereler gündüz gibi aydınlıktı; Olsufiy İvanoviç'lerde törensel bir toplantı vardı anlaşılan. Ne var ki müzik sesi duyulmuyordu. "Demek balo değil, öylesine, başka bir şey için toplanmışlar," diye düşündü kalbi biraz sıkışan kahramanımız. "Bugün müydü ki?" diye geçirdi aklından. "Tarihi şaşırmış olmayayım? Olabilir, her şey olabilir… Her şey olabilir, her şey… Belki o, mektup dün yazılmıştı, bana anca ulaştı, Petruşka işin içine karışınca gecikti, hinoğluhin! Belki de yarın yazıldı, yani, ne diyorum ben… yarın ayarlamak gerekiyordu her şeyi, yani arabayla beklemeleri filan…" Kahramanımızın sırtından soğuk terler boşandı, mektuba bakmak için elini cebine soktu. Ne var ki, cebinde mektup filan bulamadı, şaşırdı. "Nasıl olur?" diye fısıldadı yarı ölü durumdaki Bay Golyadkin, "Nerede bıraktım ki onu? Demek

kaybettim?” Sonra da, “Bir bu eksikti!” diye inledi. “Ya kötü ellere düşerse? (Hem belki çoktan düşmüştür!) Tanrım! Başıma neler gelecek daha! Öyle şeyler olacak ki… Ah, lanet olası kaderim benim!” Terbiyesiz ikizinin, paltoyu kafasına atarken, aslında Bay Golyadkin’in düşmanlarından haberini aldığı mektubu kaçırmaya çalışmış olabileceğini düşünen kahramanımız yaprak gibi titredi. “Demek mektup da çalıyor,” diye düşündü kahramanımız, “Kanıt olarak!… Kanıt olarak!..” İlk dehşet nöbeti ve şokun ardından, kan beynine sıçradı Bay Golyadkin’in. İnleyerek ve dişlerini gıcırdatarak, ateş gibi yanan kafasını ellerinin arasına aldı, kütüğün üzerine çöktü ve bir şeyler düşünmeye koyuldu… Gel gör ki bir türlü belli bir konu üzerinde yoğunlaşamıyordu. Kimileyin açık seçik, kimileyin belirsiz birtakım yüzler görüyor, çoktan unutulmuş bazı olayları anımsıyor, aklına, birtakım aptalca şarkıların melodileri takılıyordu… Endişe, sıradışı bir endişe içindeydi! “Tanrım!” diye düşündü, biraz kendisine gelmeyi başaran kahramanımız, göğsündeki boğuk hıçkırığı bastırmaya çalışarak, “Ne olur bu tükenmez dertlerle baş edebilmem için güç ver bana! Mahvolduğum, tamamıyla yok olduğum artık su götürmez bir gerçek ve bu gayet normal, ne de olsa başka türlüsü imkânsızdı. Birincisi, işimi kaybettim, kesinlikle kaybettim, kaybetmemem imkânsızdı… Varsayalım, o konu bir şekilde yoluna girsin. Varsayalım, bir zaman için paracıklarım da yetsin; küçük bir daire tutarım, birkaç parça eşya almadan da olmaz… Ve birincisi, Petruşka yanımda olmayacak. O serseri olmadan da idare edebilirim… apartman sakinlerinden… bir şekilde; peki, tamam! İstediğim zaman girer, istediğim zaman çıkarım, homurdanacak bir Petruşka da olmaz geç kaldım diye, işte böyle; işte bu yüzden apartman sakinleri daha iyi… Varsayalım, bütün bunlar pek iyi; ama neden ben sürekli yanlış konuya takılıyorum, tamamen ilgisiz şeylerden söz ediyorum?” O anki durumuna dair düşünce tekrar canlandı Bay Golyadkin’in hafızasında. “Ah, yüce Tanrım benim! Tanrım! Nelerden bahsediyorum ben böyle?” diye düşündü, tamamen sersemleyen kahramanımız ve ateş gibi yanan başını ellerinin arasına aldı…

“Daha çok duracak mısınız, efendim?” dedi Bay Golyadkin’in başının üzerinden bir ses. Bay Golyadkin titredi; neyse ki önünde dikilen arabacısıydı; o da iliklerine kadar ıslanmıştı, titriyordu, sabırsızlıktan ve yapacak bir şey bulamadığından, odunların arkasındaki Bay Golyadkin’e bir göz atmaya karar vermişti.

“Ben, dostum, öylesine… ben, dostum, şimdi, hemen şimdi, sen bekle…”

Arabacı bıyık altından bir şeyler homurdanarak uzaklaştı. “Neden homurdanıyor ki?” diye düşündü gözyaşları içinde Bay Golyadkin. “Bütün akşam için tuttum ben onu, şey… hakkım var… işte böyle! Bütün akşam için tuttum ve konu kapanmıştır. Öylesine dursa bile fark etmez. Ben nasıl istersem öyle olacak. İster giderim, ister dururum. Ve de şu an burada, odunların arkasında dikiliyor olmam hiç de önemli değil… Kimse bir şey diyemez bana; beyefendi, odunların arkasında durmak istiyor ve duruyor… kimsenin onurunu kırmıyorum ya, işte böyle! Böyle işte, hanımefendiciğim, madem duymak istiyorsunuz… Çağımızda kimse kulübede yaşamıyor, hanımefendiciğim. İşte o kadar! Hem bu sanayi çağında, hanımefendiciğim, ahlak sahibi olmadan hiçbir şey elde edemezsiniz, ki siz kendiniz, bunun en acı örneği oluyorsunuz… Adliye memuru olmak gerek, deniz kıyısında bir kulübede yaşayabilmek için. Birincisi, hanımefendiciğim, deniz kıyılarında adliye memurları olmaz, ikincisi, siz ve ben, olmayan bir şeyi yoktan var edemeyiz, adliye memurunu yani. Ne de olsa, varsayalım, örneğin, ben ricada bulunuyorum, ‘böyle, böyle, adliye memuru olmak istiyorum,’ diyorum… ‘bir de beni düşmanımdan koruyun’… bana derler ki, hanımefendiciğim, şey derler… ‘yeterince adliye memuru var ve burası, ahlaklı olmayı öğrendiğiniz o göçmen Falbalas’ın okulu değil, ki siz kendiniz bunun en acı örneğisiniz.’ Ahlaka gelince, hanımefendiciğim, evde oturmakla kazanılır, babana saygı duymakla ve zamanından önce damat adayları aramamakla. Damat adaylarına gelince, hanımefendiciğim, zamanı gelince kendiliklerinden ortaya çıkarlar zaten, işte böyle! Elbette bazı yeteneklere sahip olmak gerekir, örneğin, piyano çalmak, Fransızca konuşmak, tarih, coğrafya, aritmetik ve Tanrı’nın kanunlarını bilmek gerekir, işte böyle! Başka da bir şey gerekmez. Bir de mutfak tabii; her ahlaklı kızın ilgilenmesi gereken alanlardan biri de kesinlikle mutfaktır! Yoksa ne? Birincisi, güzelim, canım hanımefendiciğim, sizi öyle kolay bırakmazlar, arkanıza adam takarlar, yakalanıverir, manastırı boylarsınız. O zaman ne olacak, hanımefendiciğim? O zaman benim ne yapmamı emredersiniz? Bazı aptalca romanlarda tarif edilenlere uyarak, en yakındaki tepeye çıkıp, bakışlarım, hapishanenizin o soğuk duvarlarında, gözyaşlarımla erimemi mi emredersiniz, hanımefendiciğim, en sonunda da, bazı kötü Alman şairlerinin alışkanlıklarına uyarak ölmemi mi

emredersiniz, hanımefendiciğim? Birincisi, izin verin de size dostça bir şey söyleyeyim: İşler böyle yürümez. İkincisi ise, sizi de, size Fransız kitapları okutan o büyüklerinizi de güzelce bir kırbaçlamak isterdim, zira Fransız kitapları insana hayırlı bir şey öğretmez. Zehir onlar… öldürücü zehir, hanımefendiciğim! Yoksa siz, sormama izin verin, yoksa siz, 'böyle, böyle, kaçarız, kimse de bizi cezalandırmaz, bir de şey…' diye mi düşünüyorsunuz, deniz kıyısında kulübe filan; güvercinler gibi cıvıldamaya, duygularımızdan söz etmeye başlarız, bütün bir ömür de bu şekilde, mutlu ve huzurlu geçip gider, hatta bir yavru güvercin ediniriz… 'böyle, böyle, sayın büyüğümüz, beşinci dereceden devlet memuru Olsufiy İvanoviç, işte bir de yavrumuz oldu, siz de fırsattan istifade lanetinizi geri alıverin de, bu çifti kutsayın artık, ha?' Hayır, hanımefendiciğim, hayır, 'işler böyle yürümez' diyorum bir kez daha. Birincisi, o güvercin cıvıltısı olmayacak, boşuna ümitlenmeyin. Günümüzde 'koca' demek 'sahip' demek ve iyi kalpli, ahlaklı bir kadının kocasına yaranmaktan başka bir işi olamaz. Günümüzde o duygusallıkları sevmiyorlar, hanımefendiciğim, sanayi çağı bu, Jean Jacques Rousseau'nun[49] çağı geçeli çok oldu. Günümüzde kocalar işten aç gelirler: 'Ruhum, atıştıracak bir şeyler yok mu, içecek votka, yiyecek ringa balığı?' İşte, hanımefendiciğim, o vakit votkanız da, balığınız da hazır olacak. Kocanız afiyetle atıştıracak, sizin yüzünüze bile bakmayacak, yalnızca: 'Kedicik, mutfağa gidip öğle yemeği ne durumda bir bakıverin' diyecek size; en fazla, haftada bir kere öpüverecek, o da ruhsuz bir şekilde… İşte bizde işler böyle yürüyor, hanımefendiciğim! Ruhsuz bir şekilde!… İşte böyle olacak, eğer düşünecek olursak, madem konu açıldı, olaya bir de bu açıdan bakmaya başlamak lazım… Hem bana ne oluyor ki? Neden bu kaprislerinize karıştırdınız ki beni, hanımefendiciğim? 'İyiliksever, benim yüzümden acılar çeken, her şekilde kalbimin sahibi insan vs.' Birincisi, hanımefendiciğim, ben sizin işinize yaramam, kendiniz de biliyorsunuz, iltifat etme konusunda usta değilim, kadınlara söylenen o süslü püslü saçmalıkları sevmem, çapkınlardan hiç hoşlanmam, üstelik görünüşüm de uygun değil itiraf etmek gerekirse. Sahte, kendi kendini övmeyi ve utancı bizde bulamazsınız, size içtenlikle itiraf edebiliriz bunu. İşte böyle, tek kazancımız, dürüst ve açık kişiliğimiz, bir de sağduyumuzdur; entrikalara zaman harcamayız. Entrikacı değilim ve bununla övünüyorum, işte böyle!.. İyi insanların arasında maskesiz dolaşıyorum, bunu, hiçbir şeyi atlamamış olmak için söylüyorum size…"

Bay Golyadkin birdenbire irkildi. Arabacısının kızıl ve ıslak sakalı tekrar odunların arkasında görünmüştü…

“Şimdi geliyorum, dostum; ben, dostum, bilirsin, şimdi; ben, dostum, hemen şimdi,” diye yanıtladı Bay Golyadkin titreyen ve bunalan bir sesle.

Arabacı ensesini kaşıdı, sakalını okşadı, sonra ileri doğru bir adım attı… durdu ve güvensizce Bay Golyadkin’e baktı.

“Ben şimdi, dostum; ben, görüyorsun ya… dostum… ben birazcık, ben, görüyorsun ya, dostum, yalnızca bir saniyeliğine burada, dostum…”

“Yoksa hiç mi gitmeyeceksiniz?” dedi sonunda arabacı, kararsız bir şekilde ve Bay Golyadkin’e yanaştı.

“Hayır, dostum, ben şimdi. Ben, görüyorsun ya, dostum, bekliyorum…”

“Evet, efendim…”

“Ben, dostum… sen hangi köydensin, canım, bekliyorum…”

“Biz beyimize bağlıyız…”

“İyi biri midir beyiniz?..”

“Fena değil…”

“Evet, dostum; sen burada dur, dostum. Görüyorsun ya, dostum, Petersburg’a geleli çok oldu mu?”

“Bir yıldır araba sürüyorum…”

“Ee, nasıl gidiyor, dostum?”

“Fena değil.”

“Evet, dostum, evet. Tanrı’ya şükret, dostum. Sakın ha, dostum, iyi adam arama. Bu devirde iyi adama ender rastlanıyor, canım benim; iyi adam dediğin yıkar, yedirir, içirir, canım benim, iyi adam dediğin… Oysa ki bazen bir avuç altın için gözyaşı döküldüğünü görürsün, dostum… acıklı bir örnektir bu; işte böyle, dostum…”

“Olsun, ben beklerim, efendim. Çok mu bekleyeceksiniz yoksa?”

“Hayır, dostum, hayır; ben, bilirsin, şeyi… ben daha fazla beklemeyeceğim, canım benim. Ne dersin, dostum? Sana güveniyorum. Ben daha fazla burada beklemeyeceğim…”

“Hiç mi gitmeyeceksiniz yoksa?”

“Hayır, dostum; hayır, ben sana teşekkür edeceğim, canım… işte böyle. Ne kadar istiyorsun, canım?”

“Anlaştığımız miktarı lütfedin, beyefendi. Çok bekledim; siz insanın kalbini kırmazsınız, beyefendi.”

“Al bakalım, canım benim, al.” Bay Golyadkin altı gümüş rubleliği arabacıya uzattı, daha fazla zaman harcamamaya, yani sağ salim oradan uzaklaşmaya karar verdi; ki bu artık son kararı olduğuna ve arabacıyı da saldığına göre, beklemesi için bir neden kalmıyordu ortada. Avlu kapısından dışarı çıktı, sola döndü ve arkasına bile bakmadan, soluğu kesilerek, sevinç içinde koşmaya başladı.

“Belki her şey yoluna girer,” diye düşünüyordu. “Böylelikle beladan uzaklaşmış oldum.” Gerçekten de birdenbire ruhunun hafiflediğini hisseder gibi oldu Bay Golyadkin. “Ah, keşke her şey yoluna giriverse!” diye düşündü kahramanımız, bu sözlere kendisi de pek inanmayarak. “Ben de şeyi…” diye düşündü. “Hayır, ben iyisi mi, başka bir şekilde… Yoksa şöyle mi yapsam?..” Kahramanımız bu şekilde şüphelere düşerek ve durumunu çözecek anahtarı arayarak Semyonovski Köprüsü’ne kadar koştu; Semyonovski Köprüsü’ne ulaşır ulaşmaz da, kesin ve akıllıca bir kararla geri döndü. “Böylesi daha iyi,” diye düşündü, “Ben iyisi mi başka bir şekilde, yani böyle. Ben öyle olacağım, dışardan bir izleyici gibi davranacağım, bu kadar; ben izleyiciyim, yabancı biriyim, hepsi bu, ne olacaksa olsun, benim suçum yok. İşte böyle! İşte böyle olacak bundan sonra.”

Dönmeye karar veren kahramanımız, gerçekten de döndü, üstelik aklına geliveren o güzel düşünce sayesinde kendisini yabancı ilan etmişti artık. “Böylesi çok daha iyi; hem hiçbir şeyden sorumlu tutulmuyorsun hem de kendine gerekenleri seyrediyorsun… işte böyle!” Yani hata payı bırakılmıyor ve bu konu burada kapanıyordu. İyice sakinleşen Bay Golyadkin, yeniden o huzurlu ve korunaklı odun yığınının arkasına saklandı ve dikkatle pencereleri izlemeye koyuldu. Bu defa, çok fazla izlemesi ve beklemesi gerekmedi. Birdenbire, bütün pencerelerde tuhaf bir hareketlenme başladı, birtakım insanlar göründü, perdeler aralandı, birileri gruplar halinde Olsufiy İvanoviç’in pencerelerinin önüne yığıldı; herkes bakışlarıyla avludaki bir şeyi arıyordu. Odun yığınının arkasındaki kahramanımız da, kendi adına, bu hareketlenmeyi merakla takip etmeye ve kütüklerin sağladığı kısacık gölgenin elverdiği kadarıyla kafasını bir sağa, bir sola çevirmeye koyuldu. Ne var ki birdenbire irkildi, titredi; kapıldığı dehşetten az kalsın olduğu yere çöküverecekti. Ona öyle geldi ki, yani şunu kesinlikle anladı ki, bu insanlar bir şeyi ya da birini değil, kendisini, yani Bay Golyadkin’i arıyorlardı. Hepsi bulunduğu yöne bakıyor, birbirlerine

onu gösteriyorlardı. Kaçması olanaksızdı, görürlerdi… Şaşkına dönen Bay Golyadkin, mümkün olduğunca sıkı bir şekilde odunlara dayandı ve ancak o an, kendisini örttüğünü düşündüğü hain gölge tarafından kandırıldığını, aslında tamamen gizlenemediğini fark etti. Kahramanımız o an, büyük bir zevkle, odunlar arasındaki bir fare deliğine girebilir, orada uslu uslu oturabilirdi, tabii eğer böyle bir şey mümkün olsaydı. Ama bu kesinlikle mümkün değildi. Adeta can çekişiyormuş gibiydi; kararlı bir şekilde pencerelere yöneltti bakışlarını sonunda, böylesi daha iyiydi… Ve birdenbire utancından yerin dibine girdi. Artık onu tamamıyla fark etmişlerdi, hepsi birden fark etmişti; hepsi elleriyle yaklaşmasını işaret ediyor, kafalarını sallıyor, kahramanımızı çağırıyorlardı; sonra bir şakırtı duyuldu ve birkaç pencere açıldı; birkaç kişi aynı anda bağırarak ona seslendi… “Bu kızları, çocukluklarında nasıl kırbaçlamıyorlar, hayret ediyorum,” diye mırıldandı içinden kahramanımız, epeyce şaşırmış bir halde. Birdenbire kapının önündeki basamaklardan o (malum şahıs) fırladı; üzerinde yalnızca frağı vardı, şapkasızdı, soluk soluğa kalmıştı, hain zıplaya zıplaya, nihayet Bay Golyadkin’i gördüğü için çok sevinmiş gibi yaparak yaklaşıyordu.

“Yakov Petroviç,” diye yılıştı, işe yaramazlığıyla ünlü şahıs. “Yakov Petroviç, burada mısınız? Üşüteceksiniz. Burası soğuk, Yakov Petroviç. Buyurun içeri girelim.”

“Yakov Petroviç! Hayır, efendim, ben öylesine, Yakov Petroviç,” diye mırıldandı kahramanımız itaatkâr bir ses tonuyla.

“Hayır, dünyada olmaz, Yakov Petroviç, sizi çağırıyorlar, rica ediyorlar, bekliyorlar. ‘Bize bir iyilik yapın, Yakov Petroviç’i buraya getirin,’ diyorlar. İşte böyle.”

“Hayır, Yakov Petroviç; ben, anlarsınız ya, ben en iyisi… Ben en iyisi eve gideyim, Yakov Petroviç…” dedi kahramanımız, etekleri tutuşarak, utancından ve kapıldığı dehşetten donakalarak.

“Sakın, sakın!” diye sırnaştı mide bulandırıcı adam. “Sakın, sakın, asla olmaz! Gidelim!” dedi kararlılıkla ve Bay Büyük-Golyadkin’i merdivenlere sürükledi zorla.

Bay Büyük-Golyadkin hiç gitmemeyi yeğlerdi tabii, ama herkes ona baktığı ve karşı koyup ayak diremek aptalca görüneceği için kalkıp yürümeye başladı; gerçi gittiğini söylemek yanlış olur, zira ne yaptığının kesinlikle bilincinde değildi. Ama neyse, gidiveriyordu işte!

Kahramanımız üstüne başına çekidüzen verip daha toparlanamadan, kendisini salonun ortasında buldu. Solgun, perişan ve darmadağındı; donuk bakışlarını kalabalığın üzerinde gezdirdi; kâbus görüyor gibiydi! Salon, bütün odalar, her yer, ama her yer doluydu. Sayısız insan, bir sera dolusu kadın vardı içeride; bütün bunlar, Bay Golyadkin'i sıkıştırıyor, bütün bunlar, Bay Golyadkin'e yöneliyor, bütün bunlar, Bay Golyadkin'i omuzlarına almaya hazırlanıyor ve kahramanımız, kendisini bir yere sürüklemeye çalıştıklarını gayet açık bir şekilde fark edebiliyordu. "Ama kapıya değil," diye geçirdi Bay Golyadkin içinden. Gerçekten de onu kapıya değil, Olsufiy İvanoviç'in koltuğuna doğru sürüklüyorlardı. Koltuğun bir yanında Klara Olsufyevna duruyordu; solgun, dalgın ve üzgündü, yine de muhteşem süslenmişti. Bay Golyadkin'in gözüne en çok, siyah saçlarının arasındaki küçük, beyaz çiçekler çarptı, müthiş etkileyici duruyorlardı. Koltuğun diğer yanında ise, siyah frağı içinde, yakasında yeni nişanı ile Vladimir Semyonoviç duruyordu. Bay Golyadkin'i, kollarına girerek götürüyorlardı, az önce de dediğimiz gibi doğruca Olsufiy İvanoviç'in yanına. Bir koluna, terbiyeli ve iyi niyetli bir tavır takınan (ki Bay Golyadkin buna sonsuzca seviniyordu) Bay Öteki-Golyadkin, diğer koluna, yüzünde ciddi bir ifadeyle Andrey Filippoviç girmişlerdi. "İşin içinde bir iş var, ama ne?" diye şaşkınlıkla düşündü Bay Golyadkin. Kendisini Olsufiy İvanoviç'e götürdüklerini fark ettiğinde ise beyninde bir şimşek çaktı. Kendisinden çalınan mektup geldi hatırına… Tükenmez bir can çekişme içinde kahramanımız, Olsufiy İvanoviç'in koltuğunun önünde durdu. "Ne yapacağım şimdi?" diye düşündü içinden. "Elbette, cesur davranacağım, yani asaletten nasibini almış bir dürüstlükle; 'böyle, böyle' vs. diyeceğim." Ama kahramanımızın korktuğu başına gelmedi. Olsufiy İvanoviç, Bay Golyadkin'i son derece iyi karşıladı; gerçi elini uzatmadı, ama en azından ona bakarken, ak saçlı ve saygı hissi uyandıran başını ciddi ve kederli, fakat yine de olumlu bir tavırla salladı. En azından Bay Golyadkin'e öyle geldi. Hatta Olsufiy İvanoviç'in bulanık bakışlarında bir gözyaşının parıldadığını görür gibi oldu; çevresine bakındı ve oracıkta duran Klara Olsufyevna'nın kirpiklerinin de ıslandığını fark etti, hemen yakınlardaki Vladimir Semyonoviç de sanki aynı durumdaydı ayrıca Andrey Filippoviç'in taviz vermez, sakin duruşu ise herkesi ağlatmak üzereydi; bir zamanlar baloda, beşinci dereceden devlet memuruna benzeyen o delikanlı da, bu fırsatı kaçırmamış, acı dolu gözyaşlarını

koyvermişti… ya da Bay Golyadkin'e öyle geliyordu, çünkü kendisi çok duygulanmıştı ve sıcak gözyaşlarının soğuk yanaklarından süzüldüklerini açık bir şekilde duyabiliyordu… Kahramanımız, insanlarla ve kaderiyle tamamen barışmış bir şekilde, o an yalnızca Olsufiy İvanoviç'i değil, yalnızca bütün konukların toplamını değil, o mikrop ikizini de sonsuz bir sevgiyle severek (ki ikizi o an anlaşılan hiç de mikrop değildi, hatta son derece nazik bir insan gibi görünüyordu), içinden geçenleri, hıçkırıklarla bölünen bir sesle ve dokunaklı bir dille ifade edebilmek için Olsufiy İvanoviç'e yönelecek gibi oldu; fakat içinde birikenlerin yoğunluğu yüzünden hiçbir şey söyleyemedi, yalnızca son derece anlamlı bir davranışla kalbini gösterdi… Sonunda Andrey Filippoviç, herhalde ak saçlı ihtiyarın hassasiyetini zedelemekten korkarak, Bay Golyadkin'i oradan birazcık uzaklaştırdı ve galiba onu tamamen bağımsız bir konumda bıraktı. Kahramanımız gülümseyerek, şaşırarak, bıyık altından bir şeyler mırıldanarak, ama yine de insanlarla ve kaderiyle neredeyse tümüyle barışmış bir şekilde kalabalığı yararak ilerlemeye çalıştı. Onu görenler yol veriyor, herkes tuhaf bir merak ve açıklanamaz, gizemli bir ilgiyle onu izliyordu. Kahramanımız başka bir odaya geçti, orada da bütün dikkatlerin üzerinde olduğunu hissetti; koca bir kalabalığın arkasından kıpırdandığını, her adımının fark edildiğini, insanların aralarında son derece ilginç bir şeyden söz ettiklerini, başlarını salladıklarını, tartıştıklarını, fısıldaştıklarını duyuyordu. Bay Golyadkin ne konuştuklarını, hangi konuda tartışıp fısıldaştıklarını bilmeyi çok isterdi doğrusu. Çevresine bir göz atan kahramanımız, hemen yanında Bay Öteki-Golyadkin'i görüverdi. Onu kolundan yakalayıp bir kenara çekme ihtiyacı duyan Bay Golyadkin, diğer Yakov Petroviç'ten, bundan böyle gelecekteki girişimlerinde kendisine daima destek olmasını, kritik durumlarda yalnız bırakmamasını rica etti ısrarla. Bay Öteki-Golyadkin ciddiyetle kafasını salladı, Bay Büyük-Golyadkin'in elini uzun uzun sıktı. Duygu yoğunluğundan kalbi yerinden fırlayacak gibiydi kahramanımızın. Soluğu kesiliyordu, bunaldığını, çok bunaldığını hissediyor, kendisine yöneltilen bakışların altında eziliyor, sıkılıyordu… Bay Golyadkin ayaküzeri, kafasında peruk olan o memuru gördü. Memur sert, inceler gibi bir bakışla süzdü kahramanımızı; toplumun Bay Golyadkin'e karşı ilgisi onu hiç de yumuşatmamıştı anlaşılan… Kahramanımız gülümseyerek ona doğru yanaşmak ve durumu derhal açıklığa kavuşturmak istedi, ama bir şekilde başarılı olamadı. Bay

Golyadkin bir saniyeliğine neredeyse tamamen kendisinden geçti, duygularını da hafızasını da yitirdi… Kendisine geldiğinde, çevresindeki konukların oluşturduğu geniş bir halkanın içinde dönüp durduğunu fark etti. Birdenbire diğer odadan Bay Golyadkin'e seslendiler; bağırtı bir anda bütün kalabalığa ulaştı. Bir heyecanlanma, hareketlenme yaşandı, herkes birinci salonun kapılarına akın etti; kahramanımızı neredeyse havada taşıyarak içeri geçirdiler, bu arada peruklu ve taş kalpli memur, Bay Golyadkin'in hemen yanında belirdi. Sonunda kahramanımızın elini tuttu ve onu Olsufiy İvanoviç'in tahtının hemen karşısına, kendi koltuğunun yanına oturttu, ama yine de aralarındaki mesafe oldukça fazlaydı. Odada ne kadar insan varsa hepsi, Bay Golyadkin ve Olsufiy İvanoviç'i çevreleyecek şekilde birkaç sıra oluşturarak oturdular. Ortalık duruldu; herkes, tören sessizliğinde, Olsufiy İvanoviç'e bakıyor ve belli ki son derece sıradışı bir şeyin gerçekleşmesini bekliyorlardı. Bay Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'in koltuğunun yanında ve peruklu memurun karşısında Andrey Filippoviç ve diğer Bay Golyadkin'in yer aldıklarını gördü. Sessizlik sürüyordu; gerçekten de beklenen bir şey vardı. "Birinin uzak bir yolculuğa çıkmaya hazırlandığı ailelerde görüldüğü gibi her şey; bir tek ayağa kalkıp dua etmediğimiz kaldı," diye düşündü kahramanımız. Birdenbire sıradışı bir hareketlenme başladı ve Bay Golyadkin'in düşünceleri yarıda kaldı. Çoktandır beklenen şey gerçekleşti. "Geliyor, geliyor!" diye bir bağırtı koptu kalabalık arasında. "Kim bu gelen?" diye geçirdi Bay Golyadkin aklından ve birdenbire tuhaf bir hisle irkildi. "Zamanıdır!" dedi peruklu memur, Andrey Filippoviç'e dikkatle bakarak. Andrey Filippoviç de, Olsufiy İvanoviç'e baktı. Ciddi ve resmi bir havayla başını salladı Olsufiy İvanoviç. "Ayağa kalkalım," dedi peruklu memur, Bay Golyadkin'i kaldırarak. Herkes ayağa kalktı. O zaman peruklu memur, Bay Büyük-Golyadkin'in, Andrey Filippoviç ise Bay Öteki-Golyadkin'in ellerini tuttular ve kendilerini çevreleyen, beklenti içindeki kalabalığın huzurunda, birbirine bütünüyle benzeyen bu iki insanı bir araya getirdiler. Kahramanımız şaşkınlıkla çevresine bakındı, ama onu hemen durdurdular, ona Bay Öteki-Golyadkin'i işaret ettiler, o da kahramanımıza elini uzattı. "Bizi barıştırmak istiyorlar," diye düşündü kahramanımız ve elini Bay Öteki-Golyadkin'e verdi şefkatle; sonra, sonra da başını uzattı ikizine. Aynısını diğer Bay Golyadkin de yaptı… Bu noktada Bay Büyük Golyadkin, hain dostunun gülümsediğini, kendilerini çevreleyen kalabalığa şeytanca göz kırptığını, terbiyesiz Bay Öteki-Golyadkin'in yüzünde

uğursuz bir ifade belirdiğini, hatta Yahuda'nın öpüşme[50] sırasında yüzünü ekşittiğini görür gibi oldu… Bay Golyadkin'in kulakları çınladı, gözleri karardı; bütünüyle benzer Golyadkin'lerden oluşan bir sıranın, gürültüyle oda kapılarına dayandığını sandı; ama artık çok geçti… O haince öpüşün çınlaması duyuldu havada ve…

Bu sırada hiç beklenmedik bir şey gerçekleşti… Salonun kapıları gürültüyle açıldı, eşikte, yalnızca görüntüsüyle Bay Golyadkin'in buz kesmesine yol açan biri belirdi. Kahramanımız durduğu yere kök saldı. Sıkışan göğsünden fırlamaya hazırlanan bir çığlık, donakaldı. Gerçi Bay Golyadkin uzun zamandır her şeyi biliyordu ve çoktandır başına böyle bir şeyin geleceğini hissetmişti. Yabancı, ciddi ve resmi bir havayla Bay Golyadkin'e yaklaşıyordu… Bay Golyadkin bu adamı çok iyi tanıyordu. Onu görürdü, sık sık görürdü, daha bugün görmüştü… Yabancı uzun boylu, sağlam yapılı bir adamdı, üzerinde siyah bir frak, boynunda büyük bir haç; gür, oldukça siyah favorileri vardı. Bir tek ağzında purosu eksikti tam benzerlik için… Yabancının bakışları, az önce de söylediğimiz gibi Bay Golyadkin'in dehşetten buz kesmesine neden oldu. Korkunç adam, ciddi ve resmi bir havayla, öykümüzün acınılacak durumdaki kahramanına yaklaştı… Kahramanımız ona elini uzattı; yabancı bu eli tuttu ve peşinden sürüklemeye başladı… Yüzünde yitik, mahvolmuş bir ifadeyle çevresine bakındı Bay Golyadkin…

"Bu sizin eski bir tanıdığınız, Yakov Petroviç, tıp ve cerrahi doktoru Krestyan İvanoviç Rutenşpitz!" diye cıvıldadı birinin son derece itici sesi tam Bay Golyadkin'in kulağının dibinde. Çevresine bakındı; bu Bay Golyadkin'in, alçakça özellikleri ile mide bulandıran ikizinin ta kendisiydi. Yüzü, uğursuz bir sevinçle ışıldıyordu hainin; coşkuyla ellerini ovuşturuyor, coşkuyla kafasını bir o yana, bir bu yana çevirip duruyor, coşkuyla insanların çevresinde dönüyor, sanırsınız, coşkudan oracıkta dans etmeye hazırlanıyordu. Sonunda öne doğru atıldı, hizmetkârlardan birinin elindeki mumu kaptı ve Bay Golyadkin'le Krestyan İvanoviç'in yolunu aydınlatarak önden yürüdü. Bay Golyadkin, salonda ne var ne yok her şeyin peşinden geldiğini, insanların birbirlerini itip kaktıklarını, ezdiklerini ve hep bir ağızdan Bay Golyadkin'e seslendiklerini açık bir şekilde duyuyordu: "Bu önemli bir şey değil, Yakov Petroviç, korkmayın, bu sizin eski ahbabınız Krestyan İvanoviç Rutenşpitz…" Sonunda gündüz gibi aydınlatılmış merdivenlere ulaştılar. Orası da insan doluydu; kapılar gürültüyle açıldı,

Bay Golyadkin kendisini, Krestyan İvanoviç'le birlikte kapının önündeki basamaklarda buluverdi. Dışarıda, sabırsızlıktan gürültüyle soluk alıp veren dört atın koşulduğu bir araba duruyordu. Öç alır gibi sevinen Bay Öteki-Golyadkin, üç zıplamada merdivenlerden indi, arabanın kapısını kendi elleriyle açtı. Krestyan İvanoviç, bir el hareketiyle Bay Golyadkin'e oturması gerektiğini belirtti. Gerçi böyle bir harekete hiç de gerek yoktu, zira kahramanımızı oturtmaya gönüllü yeterince insan vardı çevrede… Dehşetten kasılarak arkasına bakındı Bay Golyadkin; ışıl ışıl merdivenlerde bekleyen dizi dizi insan, meraklı gözlerle kendisine bakıyordu; Olsufiy İvanoviç bile merdivenlerin en üst sahanlığındaydı, koltuğuna kurulmuş, büyük bir ilgi ve dikkatle olup bitenleri izliyordu. Herkes bekliyordu. Bay Golyadkin arkasına baktığında, kalabalıktan bir fısıldaşma yükseldi.

"Umarım, resmi ilişkilerimle ilgili… birilerinin dikkatini ve tepkisini çekecek, çirkin bir şey olmamıştır?" dedi kahramanımız, ne yapacağını bilemeyerek. Konuşmalar ve gürültü arttı; insanlar olumsuz bir tarzda kafalarını salladılar. Bay Golyadkin'in gözlerinden yaşlar döküldü.

"O halde hazırım… sonuna kadar güveniyorum… kaderimi Krestyan İvanoviç'in ellerine teslim ediyorum…"

Bay Golyadkin, kaderini Krestyan İvanoviç'in ellerine teslim ettiğini söyler söylemez, kulakları sağır eden, sevinç dolu bir çığlığın koptuğu ve bütün kalabalığı saran müthiş bir yankı yarattığı işitildi. Bu esnada Krestyan İvanoviç bir yandan, Andrey Filippoviç diğer yandan, Bay Golyadkin'in kollarına girdiler ve arabaya oturtmaya koyuldular; ikizi ise, o alçakça alışkanlığına bağlı kalarak, kahramanımızın oturmasına arkadan yardım etmeye çalışıyordu. Zavallı Bay Büyük-Golyadkin, üzerine soğuk su boca edilmiş bir kedi yavrusu gibi titreyerek (tabii böyle bir benzetme uygun düşerse), herkese ve her şeye son bir kez baktı ve arabaya bindi; hemen peşinden Krestyan İvanoviç de bindi. Kapılar kapandı; atların sırtında patlayan kırbaç sesleri duyuldu; atlar arabayı yerinden koparıp götürdüler… Her şey Bay Golyadkin'in peşinden yürüyüp gitti. Düşmanlarının kulak tırmalayan o kudurmuş çığlıkları, iyi yolculuklar dilercesine Bay Golyadkin'i takip ediyordu. Bay Golyadkin'i götüren arabanın çevresinde, bir süre daha bazı yüzler belirmeye devam etti; ama yavaş yavaş geri kalmaya başladılar ve sonunda tamamıyla kayboldular. Uzun süre, Bay Golyadkin'in ahlaksız ikizi takip etmişti arabayı. Ellerini, yeşil pantolonunun ceplerine sokarak, yüzünde hoşnut bir ifadeyle, arabanın bir o

tarafında, bir öteki tarafında zıplayarak ilerliyordu; bazen de pencere çerçevesine tutunup asılarak camdan içeri kafasını sokuyor ve Bay Golyadkin'e veda öpücükleri gönderiyordu. Neyse ki o da yorulmaya başladı ve gitgide daha seyrek görünür oldu, sonunda da tamamıyla kayboldu. Bay Golyadkin'in kalbi sızlıyordu; beynine kan hücum etmişti. Havasızlıktan boğulacak gibiydi, düğmelerini açıp göğsünü çıplak bırakmak, hatta karla sıvamak ve soğuk suyla ıslatmak istiyordu. Sonunda kendisinden geçti… Ayıldığında, atların, tanıdık bir yoldan gittiklerini gördü. Sağda ve solda karaltı içinde ormanlar vardı; ortalık ıssızdı. Birdenbire donakaldı: Bir çift ateşten göz, karanlıkta kendisine bakıyor, şeytani ve çılgınca bir sevinçle parlıyordu. Krestyan İvanoviç değildi bu! Kimdi? Yoksa o muydu? Oydu! Bu Krestyan İvanoviç'di, ama eski Krestyan İvanoviç değil, başka bir Krestyan İvanoviç'ti! Korkunç bir Krestyan İvanoviç'ti!..

"Krestyan İvanoviç, ben… ben sanırım, önemli değil, Krestyan İvanoviç," diye ürkekçe başlayacak gibi oldu kahramanımız titreyen sesiyle; niyeti, uysallıkla boyun eğerek, korkunç Krestyan İvanoviç'i biraz da olsa yumuşatmaktı.

"Siz bir lojman dairesi alıyoğ; odununuzu, ışığınızı, hizmetkağınızın maaşını da karşılıyoğlağ, siz buna layık değil," oldu Krestyan İvanoviç'in korkunç ve sert bir tonda seslendirdiği, idam kararına benzer yanıtı.[51]

Kahramanımız bir çığlık attı ve başını ellerinin arasına aldı. Ne diyebilirdi! Çok önceden sezmişti!

[1]Büyük bir ağacın parlak kırmızımtırak renkteki sert ve iyice cilalanmış kerestesi.

[2]Frak (Fr.): Günümüzde resmi törenlerde, o günün Rusya'sında devlet memurlarının giydiği uzun etekli, eteğinin arkası beline kadar yırtmaçlı siyah erkek ceketi, takımı.

[3]Nevski Caddesi'ne dikey ana caddelerden biri.

[4]Tatar atı.

[5]Tirat: Bir tiyatro oyununda oyuncuların bir defada söylediği parça. Yazı ve konuşmada bir düşüncenin kesintisiz gelişimi. Uzun ve tumturaklı konuşma.

[6]Sekiz hecelik dizelerden oluşmuş bir İspanyol şiir türü. Şarkı türünde ve piyano için hazırlanmış, genellikle kıtalar biçimindeki beste.

[7]O dönemin Petersburg'unun en büyük kapalı çarşısı.

[8]Haber veren, duyuran.

[9]Fr.: Seremonisiz, teklifsizce.

[10]Küçük Amerika ayısı, küçük bir sıçan türü.

[11]O dönemin Petersburg'unda, yiyecek maddeleri satan büyük mağazaların sahipleri.

[12]Rütbeler tablosu: I. Petro tarafından 1722 yılında yayımlanmış, memurların hizmet sıralamasını belirleyen bir kararname. Bu tabloya göre, memuriyette 14 rütbe bulunuyordu, 1. rütbe en yüksek olandı. Bu 1917 yılında kaldırılmıştır.
[13]İncil'de geçen bir öyküye göre, sefahate düşkün bir hükümdar olan Babil Kralı Balthazar'ın verdiği bir ziyafette, esrarengiz bir el duvara, ev sahibinin öleceğini yazdı; Balthazar gerçekten de o gece öldü. Burada Balthazar'ın o hiçbir şeyi eksik olmayan gösterişli sofrasına gönderme yapılıyor.
[14]O dönemin Rusya'sında bu tür yemeklerde bile devlet memurları derecelerine göre ağırlanıyor, hatta yemek servisi bile hiyerarşiye göre yapılıyordu.
[15]Homeros (İÖ 9. ya da 8. yüzyıl): Eski Yunan'ın en büyük destancısı, ozan.
[16]Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837): Rus şair, roman ve öykü yazarı.
[17]Demosthenes, İÖ 384-322 yılları arasında yaşamış, Atinalı hatip. Demosthenes'e özgü: konuşma sanatında başarılı.
[18]Belagat (Arapça): İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği. Konu ile ilgili hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatı. Söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik.
[19]Şarap ve şampanyanın vatanı olarak bilinen Fransa kastediliyor.
[20]Nektar: Yunan mitolojisinde içenleri ölümsüzleştiren tanrısal içki. Meyve ve bal özü.
[21]Hıristiyanlıkta yeni doğmuş çocuğun ilk günahını silmek ve onu Hıristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal ayinde, çocuğu tutan kişi.
[22]Minik, küçük adımlı.
[23]Villesle (1773-1854): Kont, muhafazakâr Fransız politikacı. 1821-1827 yılları arasında, XVIII. Ludowig ve X. Karl dönemlerinde, bakanlar kurulu başkanlığı yaptı; temmuz devriminden sonra politikayı bıraktı. Golyadkin'in alıntıladığı cümle, Villesle'in politik sloganıydı.
[24]M. Komarov'un (ö. 1812), geniş okur kitlesine hitap eden, oldukça yüzeysel, ama yine de popüler, "İngiliz milord George ve Brandenburglu Margravine Frederica Luise'nin, bu hikâyeye ek olarak, eski Türk veziri Marsimiris ve kraliçe Teresa'nın serüvenleri" (1782) isimli romanı kastediliyor.
[25](Arapça): Yapılmasında sakınca görülmeyen.
[26]Golyadkin soyadı, Rusça "gol" kökünden üretilmiştir. Gol, Rusça'da yoksulluk, sefalet anlamına gelmektedir.
[27]Hz. Muhammed (570-632): İslam dinini yayan son peygamber. Ortaçağ Arap devletinin kurucusu.
[28]Petersburg Çarlık Sarayı'nın saat kuleleri.
[29]Palamar (Fr.): Gemileri iskele, rıhtım ve şamandıraya bağlamaya yarayan kalın halat.
[30]Siyam ikizleri Hang ve Eng (1811-1874): O dönemde Avrupa ve Amerika'daki çeşitli ülkelerde para karşılığı sergileniyorlardı.
[31]İ. A. Krilov'un "Kutu" (1808) masalında kullanılan, sonradan yaygınlaşan bir ifade.
[32]Lafontain üslubunda manzum masallar yazan Rus masalcısı.
[33]III. Petro ve Büyük Katerina dönemindeki ünlü bir Rus generali.
[34]K. P. Bryullov'un "Pompei'in son günü" isimli tablosu, ressam tarafından 1834 yılında İtalya'da bitirilmiş, sonradan Petersburg'a getirilerek, Sanat Akademisi'nde sergilenmişti. Tablo, gerek Rus basınında gerekse dışarıda, büyük yankı yaratmıştı.
[35]Letniy Sad: Letniy Bahçesi.
[36]Svernaya Pçela: Kuzey Arısı.

[37]Baron Brambeus, *Okuyanlara Kütüphane* gazetesinin sahibi O. İ. Senkovski'nin (1800-1858) takma adıydı.
[38]Enstitülü kızlar arasında yaygın, anı defteri manilerinden biri.
[39]Taassub (Arapça): Bağnazlık, aşırılık, fanatizm.
[40]Fr.: Tabanı tahtadan yapılmış deri ayakkabı.
[41]Grişka Otrepyev, 17. yüzyıl başlarında, Manastır'dan Polonya'ya kaçarak kendisini IV. İvan'ın oğlu ilan ederek Polonya'nın desteğiyle ayaklanma çıkarmaya ve tahtı ele geçirmeye çalışmış, sonunda yakalanarak idam edilmiştir.
[42](Arapça) Ölme, öldürme, yok etme, yok olma. Bitkin bir duruma gelme veya getirme.
[43]İsa'ya ihanet eden 12. havari.
[44]Fransız yazar Jean-Baptiste Louvet de Couvray'nin (1760-1797) "Şövalye Faublas'ın Aşk Serüvenleri" isimli romanının kahramanı. Faublas'a özgü; sinsi ve becerikli bir şekilde baştan çıkarmasını bilen.
[45]1839-1917 yılları arasında Petersburg'da yayımlanan, başkentte meydana gelen çeşitli olaylardan bahseden *Sankt-Petersburg Şehir Polisi Bülteni* isimli gazete kastediliyor.
[46]Ayağın altından geçen, tozluğa veya pantolon paçalarına bağlanan deriden veya kumaştan şerit.
[47]Erkek giyiminde gömleğin göğüs tarafının üzerine takılan parça.
[48]Falbalas, Puşkin'in "Kont Nulin" isimli poeminde yatılı okul işleten Fransız kadının adı.
[49]Jean Jacques Rousseau (1712-1778): Fransız yazar, düşünür ve siyaset kuramcısı.
[50]Hz. İsa'nın 12 havarisinden Yahuda'nın, İsa'yı düşmanlarına teslim ederken, parola olarak onu öpmesi.
[51]**Metnin orijinalinde Krestyan İvanoviç burada Alman aksanıyla konuşmaya başlıyor. (Ç.N.)**